

DANIEL DEFOE

KAPTAN
SINGLETON

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN: ZAFER AVŞAR

Genel Yayın: 5035

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

DANIEL DEFOE
MEŞHUR KAPTAN SINGLETON'IN HAYATI, MACERALARI VE
KORSANLIKLARI

ÖZGÜN ADI
THE LIFE, ADVENTURES, AND PYRACIES OF THE FAMOUS CAPTAIN
SINGLETON

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN
ZAFER AVŞAR

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
SERTAÇ CANBOLAT

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MUSTAFA AYDIN

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

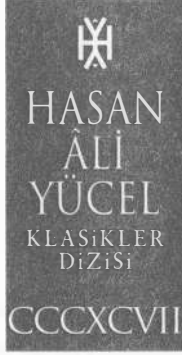
1. BASIM, OCAK 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-224-8 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-405-223-1 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel: (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

DANIEL DEFOE

KAPTAN SINGLETON

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
ZAFER AVŞAR

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Kaptan Singleton 1720 yılında, *Robinson Crusoe*'dan bir yıl sonra yazılmıştır. Bir cümleyle özetleyecek olursak, ailesini hiç tanımamış bir çocuğun korsan olarak yağma yoluyla zenginleşmesini, bu korsanlıklar sırasında edinilen bir dostun yardımıyla pişman olup bu hayattan vazgeçmesini anlatır diyebiliriz.

Kaptan Singleton'ın hayalî gemisinin açılmadığı deniz, gitmediği okyanus, girmedığı liman neredeyse yoktur. Nihayetinde bu bir gezi kitabıdır. Southampton'da on iki yaşındayken başlayan macerası, Lizbon, Brezilya sahilleri, Doğu Hint Adaları, Ümit Burnu, Madagaskar, Afrika, Batı Hint Adaları, Tayvan, Goa, Sri Lanka, Çin Denizi'nde devam eder, Singleton akla gelebilecek bütün ünlü limanlara uğradıktan sonra yeniden ülkesine döner.

Kaptan Singleton romanına baktığımızda, Defoe'nun diğer bazı kitaplarında tekrarlanan birkaç motifin burada yine karşımıza çıktığını görürüz: yetimlik, ailesizlik, yoksulken suça bulaşma, sonra zenginleşme ama hukuk diliyle söylersek nedensiz zenginleşmeden yani hırsızlıktan kaynaklanan derin bir pişmanlık ve nihayet bu pişmanlığın sonucunda, aşırı duygulanım yoluyla gelen bir arınma.

Daniel Defoe, *Robinson*'daki en olmadık sahneleri ayrıntılarıyla işleme tekniğini burada da kullanır, gerçekten

olmuşçasına, olabilmemişçesine birçok sıradışı olay peş peşe gelir; belki de o yazmasaydı asla inanamayacağımız olaylardır bunlar.

Defoe'nun mutlaka bir yardımcıya, ondan daha bilgili, olayları daha iyi değerlendiren ikinci bir kahramana ihtiyaç duymasının sonucu olarak, öykü boyunca önce Kara Prens (*Robinson*'daki Cuma'ya benzeyen bir karakter), sonra yerlilere esir düşmüş Beyaz İngiliz karşımıza çıkar, sonra da asıl kahraman Quaker William. Eleştirmenlerin de altını çizdiği gibi bir korsan kitabından beklenen çarpışma, savaş, mücadele sahnelerinin kıt olmasının altında yatan, kendisi de batmış bir tüccar olan Defoe'nun ticarete olan aşkıdır. Çağının önde gelen ticari mallarının onlarca kez alınıp satıldığına tanık oluruz.

Beyaz insanı üstün görmekle birlikte, kendine özgü bir adalet anlayışının, merhamet duygusunun da kitaba sindiğini, en vahşi sahnelerin yanında masum, sevecen ve insanı gülümseten karakterlerin ve olayların da var olduğunu görürüz.

Diğer yandan, modern anlamda roman olmasa bile, romana benzer gerçekçi bir anlatının dile geldiği *Kaptan Singleton*'da kimi tutarsızlıklar, çelişkiler hissedilmiyor değildir. Gemi sayılarının sürekli değişmesi, bazen şalopayla gidilip düşman teknelerinin ele geçirilmesi, bu sayının anlatıya göre bazen tutmaması, birbirine çok benzeyen yerler, olaylar art arda dizildiğinden, belki de aceleyle, ya da bazı eleştirmenlerin de belirttiği gibi, o çağda korsan romanlarına olan ilgiden yararlanabilmek uğruna, yazmadan önce düşünmek yerine yazıldığı anda düşünüldüğünden bazı ayrıntıların unutulması gibi zaaflar, kusurlar ortaya çıkar.

Defoe'nun verdiği coğrafi bilgilere, nehir, deniz, göl, okyanus isimlerine de ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Batı denizi dediğinde Hint Okyanusu'nu, güney denizleri dediğinde Atlas Okyanusu'nu, doğu denizi dediğinde Çin veya Japon denizlerini kastediyor olabilir. Çağdaşlarınca da kitabında verdiği bilgilerin yanlış olduğu yolunda eleştirilmiştir.

Sonuçta, yaşanmış bazı gerçek olaylardan esinlense, bunları kısmen veya tamamen değiştirerek romanına alsa da, bu kitabın bir belgesel olmadığı, kurgusal bir öykü olduğu gerçeğinden uzaklaşılması gerekir.

Defoe bu romanındaki kimi tutarsızlıklara ve çelişkilere rağmen, kendisinden sonra gelen yazarları önemli ölçüde etkilemiştir, ona boş yere İngiliz romanının babası denmemiştir. Örneğin Herman Melville'in 1851 tarihli ölümsüz eseri *Moby Dick*'teki "Ümit Burnu mu diyorlar sana? Bence Fırtına Burnu" ifadesinin *Kaptan Singleton*'daki "Ümitsizlik Burnu, İsa sen bize acı" ifadesine benzediği açıktır.

Defoe'nun bir başka eseri olan *Albay Jack*'te yankesici iki öksüz çocuğun, yalın ve gerçekten etkileyici bir üslupla anlatılan hikâyesinin *Oliver Twist*'in yazılışını etkilemediğini kim iddia edebilir?

Veba Yılı Günlüğü'nde anlatılan gerçek veba belki de, Albert Camus'nün *Veba*'sına dayanak olmuştur.

Peki ya Defoe kimlerden etkilenmiştir? Bu kitabına da bir kahraman olarak giren Kaptan Avery'nin öyküsünün hem bu kitaba hem de *Korsanlar Kralı* isimli uzun öyküsüne ilham verdiği kesindir. Yine kitabın sonunda bir bölümünü çevirdiğim, Robert Knox'un gerçek öyküsünü hem bu kitaba dâhil etmesinden hem de orada geçen olayları *Singleton*'a da almasından, bu kitabın da Defoe'yu çok etkilediğini iddia edebiliriz.

Zafer Avşar

Müthiş bir hayatı olmuş, yaptıkları sonraki kuşaklara aktarılmaya değer büyük kimselerin aslen nereden geldikleri, nasıl bir ailede yetiştikleri, atalarının tarihleri üzerinde ısrarla durmaları âdet olduğundan ben de aynı yöntemle hareket edeceğim. Ne var ki birazdan okuyacağınız gibi, seçerem konusunda pek fazla bilgi veremeyeceğim.

Kendisine anne dememin öğretildiği kadının dediklerine bakılırsa, iki yaşında cicili bicili giyinmiş bir çocukmuşum. Bana bakan bir de dadım varmış. Dadım tatlı bir yaz akşamı Islington yolu üzerindeki tarlalara getirmiş beni, yanında da on üç on dört yaşlarında aynı mahalleden bir kız çocuğuyla birlikte, güya bana hava aldırıyormuş. Dadım, önceden ayarlanmış olarak mı artık bilemiyorum, bir adamla buluşuyor. Çay ve kek ısmarlamak için onu bir meyhaneye götürdüğüne bakılırsa, yavuklusu olmalı. Onlar meyhanede oynaşırlarken, küçük kız da beni elimden tutup bahçeye çıkarıyor ve benimle oynamaya başlıyor. Bir zarar gelmeyeceğini düşündüğünden, bazen içeri girip nerede olduğuma aldırıyor.

Bu noktada, küçük çocukları kaçırmayı kendine iş edinmiş insanlardan biri karşımıza çıkıyor. O günlerde bu şeytani bir ticaretti. Güzel giyinen küçük çocukları ya da daha büyük olanları bulabilecekleri yerlerde, bunları köle çiftliklerine satmak için yapıyorlardı.

Beni kucağına alıp, öpüp oynuyormuş gibi yapan bir kadın, dadımın yanında gelen kızı meyhaneden epey uzaklaştırıyor, ona bir hikâye uydurup, dadıma yolluyor; bir ha-

nimefendinin çocuğu çok sevdiğini, öpüp kokladığını, korkacak bir şey olmadığını çünkü hemen oracıkta olduklarını söylemesini istiyor. Kızcağız yola düşünce de beni aldığı gibi kayıplara karışıyor.

Görünüşe göre, bundan sonra, kendi işlerinde kullanmak üzere yana yakıla sevimli ve küçük bir çocuk arayan bir dilenci kadına satılmışım. Dilenci kadından sonra ise neredeyse altı yaşıma kadar yanında kaldığım bir çingene-ye. Ülke sınırları içinde, onun peşinden şuraya buraya sürüklenip durdum, doğru, ama bana hiçbir şeyin eksikliğini hissettirmedi bu kadın. Annem olmadığını, beni on iki şiline başka bir kadından satın aldığını söylediği güne kadar ona anne diye hitap ediyordum. Beni çingene anneme satan kadın benimle nasıl karşılaştığını anlatarak ona adımın Bob Singleton olduğunu söylemiş, Robert değil Bob,* çünkü hangi isimle vaftiz edildiğimi bilmiyorlardı.

Kaybolduğum için şu dikkatsiz aşüftenin nasıl bir korkuya kapıldığını, haklı olarak küplere binmiş anne ve babamın ona nasıl davrandığını, çocukları kaçırılmış olduğundan nasıl dehşetli şeyler düşündüklerini anlatmak boşuna. Az önce de nakletmiş olduğum gibi, bu konuyu hiç bilmediğim gibi anne ve babamın kim olduğunu da hatırlamıyordum. O halde bundan bahsederek boşu boşuna konuyu dağıtmayalım.

İyi yürekli çingene annem, hiç kuşku yok ki diğer kayda değer eylemleri için zaman içinde asılıverdi. Ne yazık ki bu ben “konargöçer işinde” mükemmel hale gelmeden önce gerçekleşti. Terk edildiğim ve bir türlü adını hatırlayamadığım o *parish*** bana sahip çıktı şüphesiz. Daha sonra kendime dair hatırladığım ilk şey bir kilise okuluna gittiğim, kilise papazının uslu bir çocuk olmama yönelik öğütleriydi. Yoksul bir çocuk olsam da İncil okur, Tanrı’ya dua edersem iyi bir adam olabilecektim.

* Bob, Robert’ın kısaltılmış hali olarak da kullanılmaktadır. (ç.n.)

** Britanya’da bir pastörün (Protestan rahip) cemaat bölgesi. (ç.n.)

Cemaatler farazi annemin en son ikametgâhının neresi olduğu konusunda sürekli bir tartışma hali içinde olduğundan, bir semtten diğerine taşınıp durduğumu hatırlıyorum sanki. Geçiş izniyle mi veya başka bir şekilde mi oradan oraya gittim bilmiyorum ama en son tutulduğum, adını hatırlamadığım kasaba, deniz kıyısından çok uzakta olmamalıydı. Neden derseniz, bana kanı kaynayan bir gemi kaptanı, daha sonraları adının Bussleton olduğunu anladığım, Southampton şehri yakınlarındaki bir yere getirdi beni. Orada marangozlara, gemi yapımında kaptan için çalışan diğer görevlilere yardım ettim. Gemi bittiğinde, daha on üç yaşına bile basmadığım halde kaptan Newfoundland yolculuğu için beni de yanına aldı.

İyi yaşadım, efendimi de öylesine mutlu ettim ki bana oğlum demeye başladı. Ona baba derdim aslında ama kendi çocukları olduğundan buna izin vermedi. Onunla üç dört sefere çıktım. Güçlü kuvvetli, gösterişli bir genç olmuştum. Newfoundland'ın kıyılarından eve döndüğümüz bir sırada Cezayirli bir korsan gemisi tarafından gafil avlandık. Şayet hesabım doğruysa 1695 yılı olmalıydı. Günlük tutmadığımı söylememe bile gerek yok.

Çarpışma sırasında Türklerin vahşice fırlattığı, mızrak benzeri şeyle başından yaralanmış olan efendimi gördüğüm halde felaketi fazla önemsememiştım. Ta ki talihsiz bir şeyi, hatırladığım kadarıyla efendime yaptıkları eziyeti dile getirene kadar. Beni alıp acımasızca falakaya çektiler, birkaç gün boyunca ne yürüyebildim ne ayakta durabildim.

Ancak bu kez şansım yardım etti. Ganimet olarak arkalarına taktıkları gemimizi çekerek yol alırlarken, Cebelitarık Boğazı'na yaklaşmıştık ki Cadiz Koyu'na girdiğimizde iki büyük Portekiz korsan gemisinin saldırısına uğradık, bizi alıp Lizbon'a götürdüler.

Tutsak alınmış olmamı fazla önemsemediğim gibi, bunun ne sonuç getireceğini de anlamamıştım. Bu dünyadaki

tek dostum olan efendim, almış olduğu yaralardan dolayı Lizbon'da ölmüş olduğundan bu bana bir kurtuluş gibi de gelmemiştir. Şimdi başlangıç halime, yani açlıktan ölme durumuna dönmüştüm. Bu yetmezmiş gibi, burası dilinden tek kelime anlamadığım yabancı bir ülkeydi. Ne var ki umduğumdan daha iyi geçindim. Adamlarımızın hepsi istediği yerlere gitme özgürlüğüne sahipken, ben nereye gideceğimi bilmediğimden birkaç gün gemide kaldım. Ta ki teğmenlerden biri beni görüp şu İngiliz köpeğinin burada ne aradığını, onu da neden karaya bırakmadıklarını adamlarına sorana kadar.

Ona kulak kesildim. Sözlerini anlamadığım halde ne demek istediğini çıkarabildim. Müthiş bir korkuya kapıldım. Bir parça ekmek için hangi kapıya gitmem gerektiğini bilmiyordum. Yaşlı bir denizci olan kılavuz kaptan, beni aptallaşmış bir vaziyette görünce yanıma gelip bozuk bir İngilizceyle gitmem gerektiğini söyledi. “Nereye gideyim?” diye sordum. “Evine ülkeneye, nereye gidersen,” dedi. “Nasıl gideyim?” “Arkadaşın yok mu?” “Hayır,” diye cevapladım, “şu köpekten başka hiçbir dostum yok,” dedim geminin köpeğini işaret ederek. Az önce bir parça et çaldıktan sonra getirip önüme bırakmış, ben de ondan alıp afiyetle mideye indirmiştim. “Ne de olsa iyi bir dost gibi bana akşam yemeği getirdi.”

“Peki anladım, her neyse, akşam yemeği yemelisin. Benimle gelir misin?” “Memnuniyetle,” dedim kısıdan, yaşlı kılavuz kaptan beni evine götürdü, olabildiği kadar iyi davrandı. Zor da olsa onunla birlikte iki yıl yaşadım. Bu süre zarfında iş arıyordu. Nihayetinde Doğu Hint Adaları'nda Goa'ya gitmek için hazırlık yapan bir Portekiz kalyonunun veya karakasının kaptanı olan Don Garcia de Pimentesia de Carravallas'ın emri altında kaptan veya kılavuz kaptan olmaya hak kazandı. Görevine başlar başlamaz hemen beni de gemiye alıp kamarasından sorumlu yaptı. Kamarasına kendisi için, yolculuğu rahat geçsin diye bol bol likör, kurutul-

muş meyve, şeker, baharat ve başka gerekli malları koymuştu. Daha sonra da dantel, çarşaf gibi epey Avrupa malını, sözümona kendisine giysi dikmekte kullanacağı çuha, yün kumaş ve bunun gibi şeyleri depoladı.

Bu yolculuğun günlüğünü tutamayacak kadar ticarete toy biriydim. Gelgelelim, efendim bir Portekizli için her şeyde çok iyiydi denebilirdi. Beni günlük tutmam için teşvik etti ama dili anlamayışım bir engeldi. En azından özrüm buydu. Bir süre sonra, onun haritalarını ve kitaplarını incelemeye başladım. Okunabilecek bir yazım vardı, biraz Latince anlıyordum, Portekizceyi de yarım yamalak anlamaya başladığımdan denizciliği yüzeysel olarak öğrenmeye başladım. İçine savrulacağım o maceralı hayattan beni başarıyla çıkarmaya yetecek düzeyde değildi elbette. Kısaca, bu yolculukta Portekizlilerin arasında işe yarar birkaç şey daha öğrendim: Adı çıkmış bir hırsız ve kötü bir denizci olmayı. Şunu da söyleyebilirim ki, bu gibi şeyleri öğretmekte dünyada başka hiçbir millet onların eline su dökemez.

Brezilya kıyılarını dolaşarak Doğu Hint Adaları'na yönelltik. Oraya giden yol rotamızın üzerinde olduğundan değildi bu. Kaptan ya kendi kararına göre ya da tüccarların emrine uyarak önce oraya dümen kırdı. Tüm Azizler Koyu veya Portekizcede isimlendirdikleri gibi söylersek Rio de Todos los Santos'ta neredeyse yüz tonluk mal bıraktık. Karşılığında epey altın, sandıklarla şeker, her biri en az yüz on iki libre* gelen, yetmiş veya seksen tütün balyası aldık.

Burada efendimin emriyle karada geçici bir süre kaldıktan sonra, efendim için gayretle çalıştığımı gören kaptan tarafından ona ticarete yardımcı olma işine getirildim. Bana duyduğu güvene ihanet ederek, tüccarlar tarafından gemiye yüklenmiş altının arasından yirmi iki *moidore*'yi** emin bir yere sakladım, yani çaldım. Bu benim ilk maceramdı.

* 0,45 kilograma denk ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

** Portekiz altını. (ç.n.)

Oradan Ümit Burnu'na kadar olan yolculuk sıkıntılı geçmedi. Ben de efendisine canla başla hizmet eden, sadık, muazzam bir uşak olarak ün kazanmıştım. Çalışkan olmasına çalışkandım ama dürüstlük yanımdan geçmiyordu. Onlar beni dürüst zannediyorlardı. En büyük hataları da bu oldu. Tam da bu yanlış üzerinden kaptan beni sevmeye başladı, ne zaman kendi işi olsa beni görevlendiriyordu. Diğer yandan gayretkeşliğimin mükâfatı olarak ondan birkaç iyilik gördüm. Bunlardan en önemlisi de bizzat kaptanın emriyle, kendi masası için talep ettiği yiyecek içecekler için gemi kamarotunun altında çalışan yardımcı kamarot gibi bir şey yapıldım. Kendi özel depolarından sorumlu bir başka kamarotu daha vardı kaptanın, benim görevim sadece ambarlardan kendi kişisel kullanımı için istediği şeylerle ilgiliydi.

Bu sayede özellikle diğer kamarotun hizmetini görme fırsatına kavuştuğum gibi, gemideki diğer insanlardan daha rahat yaşamamı sağlayacak yeterli erzak da elimin altında oluyordu. Kaptan ambarlardan nadiren bir şey isterdi az önce anlattığım gibi, ben bunun birazını yine kendi payım olarak araklardım. Lizbon'dan ayrıldıktan yedi ay sonra Doğu Hint Adaları'ndaki Goa'ya ulaştık. Burada sekiz ay kaldık, efendim genellikle kıyıda olduğundan bu süre içinde, bu dünyada Hristiyanım diye gezinen ulusların en kahpesi, en yoldan çıkmış, en küstahı, en zalimi olan Portekizlilerin arasında kötü olan her şeyi öğrenmek dışında aslında yapacak hiçbir şey yoktu.

En iğrenç şehvet duygularına karışmış hırsızlık, yalan söyleme, küfür etme, yalan yere yemin gemi mürettebatının şaşmazıydı. Bu yetmezmiş gibi, genel anlamda güya cesaretli olduklarına dair o tahammül edilemez böbürlenişlerine gelirsek, rastladığım en değme korkaklar bunlardı. Ödleklilerin nelere yol açtığı birçok durumda sabitti. Yine de arada sırada, bu anılanlar kadar kötü olmayan birilerine tek tük rastlanıyordu. Kismetimde onlarla olmak varmış, bu yüzden diğerlerinden hak ettikleri kadar nefret ettim.

Aslına bakılırsa onların topluluğuna tam uyan biri idim, ne erdem duygum vardı ne de doğru dürüst inandığım bir din. Dahası, herkesin olabileceği ya da hep olduğu kadar kötü biri olarak serpilip büyürken, yaşlı iyi yürekli bir papazın bana söylediklerini saymazsam, bu iki kelimeyi fazla duymamıştım. Felek, bu dünyada dürüstlük duygusunun veya dinin işlemeyeceği kadar katılaşmış bir insanın başara-bileceği çetin bir işim olduğunu bildiğinden, en başında ip-lerimi eline almıştı. Bu doğuştan gelen günahkârlık halimde bile, Portekizlilerin yaklaşılamaz rezilliğine karşı içimde dai-ma bir tiksinti vardı. En başından itibaren tüm kalbimle on-lardan nefret ettim, sonraki hayatımda da bu duygu sürdü. Öylesine canavar ruhlu, sadece yabancılara değil birbirlerine karşı da öylesine adi ve kahpeydiler ki, bir ulusa tabi olduk-larında sonuna kadar boyun eğler, üstün olduklarıdaysa küstah, barbar ve zalim olurlardı. Bu yüzden onlarda tabia-tımı şaşırtan bir şey olduğunu sanıyordum. Buna ek olarak, bir İngiliz'in ödlele birinden nefret etmesi doğal bir şeydir. Tüm bunlar bir araya gelince, Şeytan ile Portekizli benim nazarımda aynı derecede tiksinti yaratıyordu.

Ne var ki, bir İngiliz atasözü “şeytanla gemiye binen, onunla yelken açar” der; ben de onların arasındaydım, elim-den geldiği kadar kendime hâkim oldum. Yukarıda da anlat-tığım gibi, efendim, kaptana yardımcı olmama izin vermişti. Gelgelelim daha sonra anladığım gibi, gemi kaptanımız, hiz-metimin karşılığında efendime ayda yarım *moidore* veriyor-du. Kaptan gemi mürettebatı listesine benim adıma da yazdır-mış olduğundan, her zaman yaptıkları gibi dört aylık ücretler Doğu Hint Adaları'nda ödeneceği zaman ben de efendimin kendi payıma bir şeyler almama izin vereceğini ummuştum.

Ne var ki adamımda yanılmışım, o çeşit biri değilmiş. Beni tehlikeli bir durumdan kurtarmıştı ya, şimdi işi gücü beni o durumda tutmak, yapabildiği kadar üzerimden para kazan-maktı. Ben de artık eskisinden farklı düşünmeye başladım;

zira önce benim zor durumda olduğumu gördüğünden yalnızca iyilik olsun diye bana baktığını düşünüyordum, bundan hiç kuşku duymamıştım ama beni gemiye aldığı anda artık gördüğüm hizmetin karşılığında ücret almam gerekiyordu.

Meğer o tamamıyla farklı düşünmüş. Çünkü gemi Goa'ya ulaşır herkesin maaşı ödendiğinde, bu konuyu dile getirsin diye birisini aracı ettiğimde küplere bindi. Bana, seni İngiliz köpeği, yeniyetme zındık diye bağırıp Engizisyon'a vermekle tehdit etti. Aslında yirmi dört harfle* meydana getirilebilecek bütün isimler içinde bana yalnızca zındık denemezdi çünkü dine dair pek bir şey bilmediğimden, Protestanı Katolikten, bunların her ikisini de Müslümandan ayırt edemez, dolayısıyla hiçbir zaman zındık olamazdım. O kadar genç olduğum halde beni Engizisyon'un karşısına çıkaracaktı. Orada, Protestan mı yoksa Katolik mi olduğumu sormuş olsalar, ağızlarından ilk çıkana evet derdim. İlk sordukları Protestan olmuş olsa, ne olduğunu bilmediğim bir şey için şehit olurum.

Ancak gemide bulundurdıkları papazın, bizim gemi vai-zi dediğimiz kişinin ta kendisi beni kurtardı. Din bilgisi sıfır, kendisine söylenecek, emredilecek her şeyi yapmaya hazır cahil bir çocuk olduğumu anladığından, bazı sorular sordu. Benim adıma onlara iyi bir Katolik olduğumu söyleyecekti. Ruhumu kurtarma vesilesi olmayı umuyordu. Onun için marifet sayılacağından kendinden çok memnun oldu. Böylece bir hafta içinde onlar kadar iyi bir Katolik yaptı beni.

Sonra efendimle olan durumumu ona anlattım. Sefil bir haldeyken beni Lizbon'da bir savaş gemisine almıştı. Beni bu gemiye getirdiği için ona minnettardım, bunlar doğrudur. Lizbon'da bırakılmış olsaydım aklıktan ölmüş olabilirdim veya başıma başka felaketler gelmiş olabilirdi. Bu yüzden ona severek hizmet ediyordum. Ne var ki verdiğim hizmeti şöyle bir düşüneceğini ya da daha ne kadar süreyle ona parasız hizmet edeceğimi bana söylemesini beklerdim.

* Modern İngilizcedeki yirmi altı harfin yerine 1720'lerin İngiliz alfabesinde yirmi dört harf vardır. (ç.n.)

Ne deseler kâr etmedi; ne papaz ne başka biri onu ikna edebildi. Onun hizmetçisi değil, kölesiydim. Beni Cezayir gemisinden almıştı, ben aslında özgürlüğünü kazanmak için kendini İngiliz olarak gösteren bir Türk'tüm. Engizisyon'a beni bir Türk olarak götürecekti.

Bu söz korkudan ödümü patlattı, çünkü aslen nereli olduğuma, nereden geldiğime tanıklık edecek kimsem yoktu. İyi yürekli Peder Antonio, ki ona böyle sesleniyorlardı, anlamadığım bir şekilde beni bu dertten kurtardı. Bir sabah yanında iki denizciyle çıkageldi. Türk olmadığımı dair şahitlik edebilmek için üstümü aramaları gerekiyormuş. Çok şaşırdım ve korktum. Bana ne yapmayı niyet ettiklerini de hayal bile edemiyordum. Neyse ki beni soyduktan sonra tatmin oldular. Peder Antonio benim Türk olmadığımı hepsinin şahitlik edebileceğini söyleyerek rahat olmamı istedi. Böylece efendimin yaptığı bu zulümden kurtulmuş oldum.

Bu olaydan sonra ondan kaçmaya karar verdim. Karar verdim vermesine ama orada bunu yapmam olanaksızdı çünkü Hürmüz Boğazı'ndan gelen iki üç İran teknesi haricinde o limanda başka hiçbir ulusa ait gemi görülüyordu. Ondan ayrılmayı teklif etmiş olsaydım, beni kıyıdayken yakalattırıp zorla gemiye getirtirdi, o yüzden sabırla beklemekten başka çarem yoktu. Bu durumu da çarçabuk sona erdirdi, bana kötü davranmaya başladı. Yalnızca erzakımı kısmakla kalmadı, eften püften şeyler için beni dövüyor, bana en vahşi şekilde işkence ediyordu. Hayatım tek kelimeyle katlanılmaz hale gelmeye başlamıştı.

Üzerimde böyle şiddete başvurması ve ondan kaçmanın imkânsızlığı, ne kadar zararlı şey varsa kafamı bunlarla uğraştırıyordu. Kendimi kurtarmak için diğer bütün yolları enine boyuna düşündükten, hepsinin yararsız olduğuna kanaat getirdikten sonra onu öldürmeye karar verdim. Bu şeytani kararı almış olarak geceleri yattığımda, bunu nasıl uygulayacağımı düşünüp duruyordum. İblis aklımı çeliyordu. Ne bir

tabancam ne bir kılıcım vardı, ona saldıracak hiçbir silahım olmadığından bunu nasıl yapacağımı bilemiyordum. En çok zehrin üzerinde duruyordum ama nereden elde edileceğini bilmiyordum. Bir yerlerden bulabilme ihtimalim olsaydı bile ne dendiğini bilmediğimden, hangi isimle onu isteyecektim?

Bu minvalde, aklımdan yüzlerce kez onu öldürmeyi geçirdim ama Tanrı ya kendi hatırı ya da benimkisi için, daima planlarımı boşa çıkarıyordu. İşi gerçekleştiremeyince, gemi yükünü alıp Portekiz'e yelken açana kadar mecburen efendimin zincirleri altında kaldım.

Yolculuğumuzun tarzına dair burada bir şey diyemem çünkü dediğim gibi günlük tutmuyordum ama şöyle söyleyebilirim; bizim dilimizde Ümit Burnu, onların söyleyişiyle Cabo de Bona Speranza'ya kadar çıktığımız için, bizi altı gün altı gece doğuya sürükleyen batı-güneybatı yönündeki şiddetli bir fırtına yüzünden geri kaldık. Sonra birkaç gün rüzgârı arkamıza alarak sonunda Madagaskar sahiline demir attık.

Fırtına öylesine şiddetli geçmişti ki gemi epey hırpalanmıştı, tamiri için biraz zaman gerekiyordu. Böylece kıyıya yöneldik. Kılavuz kaptan olan efendim gemiyi çok güzel bir limana yanaştırdı. Burada kıyıdan yaklaşık yarım mil uzakta yirmi altı kulaç derinlikte bekledik.

Gemi çapasını atmışken, maaşlarının tam ödenmediği gerekçesiyle gemi mürettebatı arasında bir isyan girişimi oldu. Öyle bir raddeye yükseldi ki kaptanı kıyıda bırakıp, gemiyi de alıp Goa'ya gitmekle tehdit ettiler. Kötülükler düşünüp durduğumdan, bir şeyler yapmaya dünden razı olduğumdan harekete geçmelerini tüm kalbimle istedim. Daha bir çocuk olduğum halde, ki bana öyle sesleniyorlardı, bu fena düşünceyle öyle bir dolup her şeyi yapmaya öyle hazır oldum ki neredeyse hayatımın baharında asılıyordum. Kaptan gemideki adamlardan bazılarının onu öldürme tertibi içinde olduklarından haberdardı. Kâh para ve vaat, kâh tehdit ve işkenceyle iki adamı razı ederek planın ayrıntılarını, bu işin

içinde olanların isimlerini itiraf ettirdi. Çok geçmeden birbirini suçlayan en az on altı kişi yakalanıp zincire vuruldu ki, onlardan biri de bendim.

İçine düştüğü tehlikeden dolayı gözü hiçbir şeyi görmeyen kaptan, gemiyi kendisine düşman olanlardan temizlemeye karar verdi. Hepimizi yargıladı. Ölüme mahkûm edildik. Sürecin nasıl ilerleyeceğini umursamayacak kadar gençtim. Geminin muhasebecisi ve topçulardan biri hemencecik idam edildi, kalanlara da aynı şeyin yapılacağını bekliyordum. Çok büyük bir endişe duyduğumu hatırlamıyorum, bu dünyaya dair pek az şey, öteki dünyaya dair ise hiçbir şey bilmediğimden sadece epey ağladığımı anımsıyorum.

Neyse ki kaptan bu ikisinin idamıyla kendini rahatlatmıştı, hâlâ asılmamış olanlardan bazıları kuyruklarını kıstırıp ileride iyi davranacaklarına söz vererek bağışlandılar. Beş kişinin ada sahiline bırakılması emredildi, içlerinde ben de vardım. Efendim, beni affettirmek için kaptan üzerindeki tüm etkisini kullandıysa da bir şey elde edemedi. Onu öldürmek için seçilmişlerin arasında olduğumu birisi kaptana çıtlatmış olduğundan, efendim benim kıyıya bırakılmamamı isteyince, kaptan, dilerse kıyıya bırakılmayacağımı ama asılacağımı söylemiş. Hangisini uygun görüyorsan, seç beğen demiş. Daha önce de belirtmiş olduğum gibi, kaptan, kendisine hizmet edecek adamlardan biri olarak seçtiği, bana hep nazik davrandığı için benim de bu ihanet içinde yer almamdan dolayı özellikle çok kızmış, efendime böyle birbirinden kötü iki seçenek sunmuştu, ya adaya bırakılacak ya da gemide asılacaktım. Aslında efendim ona karşı beslemiş olduğum iyi niyeti bilmiş olsaydı, beni seçmeyi o kadar arzulamazdı çünkü bulduğum ilk fırsatta ona bir kötülük yapmayı kafama koymuştum. Kıyıya bırakılmam, elimi kana bulamamı önledi, gemide kalsaydım daha zalim olacakken ılımlı biri olmamı sağladı. Ne var ki kaptanı öldüreceklerden biri olduğum konusunda bana haksızlık yapılmıştı. O kişi ben

değildim, asıl öldürecek olan kişi affedilenlerin arasındaydı, ancak şansı yaver gitmiş, işin bu kısmı açığa çıkmamıştı.

Şimdi bağımsız bir hayata atılmak üzereydim. Son derece serkeş ve sefih biri olduğumdan bu hiç de hazırlıklı olduğum bir şey değildi. Birinin emri altındayken cesur ve kötüydüm, benim yaşımdaki herkes gibi kolayca başımı belaya sokabileceğimden, şimdi özgürken bana asla güvenilemezdi. Aklında henüz hiçbir sağlam düşünce yer etmemiş bir delikanlı olarak her türlü hainliğe hazırdım. Sizin de bildiğiniz gibi eğitim diye bir şey görmemiştim. Daha o yaşta bir sürü tehlike atlatmış, vahim durumlarda kalmıştım. Beri yandan ya toyluğumdan ya da aptallığımdandır, sonumun nereye varacağı düşüncesinden yoksun olduğumdan bunların yaratacağı endişe ve üzüntüleri de çekmemiştim.

Bu pervasız, kayıtsız mizacın bir nimeti vardı ki, fena bir düşünceye kapıldığımda yakamı bırakmaması gereken kederi uzaklaştırıp beni herhangi bir melunluğu yerine getirebilecek kadar korkusuz ve hazır hale getiriyordu; bu aptallık bende mutluluk yerine geçiyordu. Bu sayede, aşılması ne kadar zor olursa olsun, en berbat sıkıntımdan kurtulmamı sağlayacak yolları özgürce düşünebiliyordum. Halbuki yanımdaki kişiler korkularına ve kederlerine öyle saplanıyorlardı ki kendilerini durumun vahametine bırakıyor, ölümlerinden ve açlıklarından başka hiçbir şey düşünmüyor, zihinlerinde kâh vahşi hayvanlar tarafından parçalanıp öldürülüyor, kâh yamyamlar tarafından yeniyorlardı.

Daha on yedi on sekiz yaşında bir delikanlı olmama rağmen, beni nasıl bir kaderin beklediğini duyunca hiçbir yılgınlık belirtisi göstermeden bunu kabul ettim. Efendimin ne dediğini sordum. Beni kurtarmak için elinden geleni yapmış ama kaptan ona ya kıyıya terk edilmem ya da asılmam gerektiğini söylemiş; hangisini beğeniyorsa. O anda gemiye yeniden kabul edilmekten umudumu kestim. Benim adıma kaptana yalvardığı için efendime öyle çok minnettar

sayılmazdım çünkü beni değil, kendi iyiliğini düşünmüştü; benim özel hizmetim için kaptanın ona vermiş olduğu da dâhil olmak üzere ayda altı doları geçen ücretlerin hepsini cebine indirmişti.

Efendimin iyi yürekliymiş gibi davrandığına kanaat getirince, onunla konuşma izin verilip verilmeyeceğini sordum. Yukarı çıkmama müsaade edilmeyeceğini ama isterse onun aşağı inip benimle konuşabileceğini söylediler. Bunun üzerine, efendimin alt güverteye gelip benimle konuşmasını rica ettim, o da geldi. Önünde diz çöktüm, canını sıkacak şeyler yaptıysam beni affetmesi için yalvardım. Efendimi öldürmek için almış olduğum karar, aklımda dehşet duygusuyla birlikte dolanıyordu, o anda öylesine yumuşamıştım ki neredeyse onu öldürmek istediğimi itiraf edecek, beni affet diye yalvaracaktım ama kendimi tuttum. Bağışlanmam için elinden gelen bütün gayreti gösterdiğini ama başaramadığını, sabırlı olup kaderime boyun eğmekten başka bir yol aklına gelmediğini söyledi. Şayet Ümit Burnu'nda kendi ülkesinden bir gemiye rastlarsa, bırakıldığımız sahile yavaşmaları ve bulabildikleri takdirde bizi tekrar güverteye almaları için elinden geleni yapacaktı.

Karaya çıkarken giysilerimi de alabilir miyim diye yalvardım. Elbiseye ihtiyacım olacağını pek sanmıyordu çünkü adada ne kadar dayanabileceğimizi tahmin edemiyordu. Üstelik ona ada sakinlerinin (mantıklı bir neden bulamasa da buna) yamyam, yani insan eti yiyen kimseler oldukları söylenmişti. O yüzden aralarında yaşamamız olanaksızdı. Nasılsa erzakımız olmadığı için açlıktan öleceğimizi, bundan korkmadığımı ona söyledim. Adalıların yamyam olmasına gelince, yeter ki onlara rastlamayalım, onların bizi yemesindense bizim onları yememiz daha büyük ihtimaldi. Ona beni endişelendiren asıl şey kendimizi savunacak hiçbir silahımızın olmaması dedim. Sadece birazcık barut ve mermiyle birlikte bir silah ve kılıç vermesi için yalvardım.

Gülümsedi, bunun hiçbir işe yaramayacağını söyledi. Bu adada yaşayan, böylesine kalabalık ve gözü kara bir kavmin arasında hayatımızı koruyacağımız iddiasında bulunamazdık, bu olanaksızdı. İşe yarayabileceğini söyleyerek üstelendim, anında yenilip yutulacak değildik ya. Israrla silah istedim. Bu ısrarların sonunda, kaptanın bana silah vermesine izin verip vermeyeceğini bilmediğini söyledi. Vermezse kendisi bunu yapmaya cesaret edemezdi ama bu izni elde etmek için bütün nüfuzunu kullanacağına söz verdi. Bunu yaptı da. Ertesi gün birazcık cephaneyle birlikte bir silah gönderdi. Kaptanın, hepimiz kıyıya bırakılana ve o da gemisiyle yelkenleri açıp seyre başlayana kadar cephanenin verilmesine göz yummayacağını söyledi. Gemide giymiş olduğum bir iki parça giysimi de göndermeyi ihmal etmedi.

Bundan tam iki gün sonra, hep birlikte kıyıya bırakıldık. Suç ortaklarım olan adamlar bende silah, biraz barut ve mermi olduğunu duyunca, aynısından istediler. Bu istek de kabul edildi. Kendi başımızın çaresine bakacak şekilde işte böylece kıyıya atılmış olduk.

Adaya ilk geldiğimizde yabanilerin üzerimizde bıraktığı etki dehşetengiz oldu. Gemicilerin anlattığından çok daha korkunçtular. Neyse ki onlarla konuşmaya başlayınca aslında söylendiği gibi yamyam olmadıklarını anladık. Hemen üzerimize atılıp bizi yiyecek değillerdi. Gelip yanımıza oturdular, giysilerimize, silahlarımıza hayretler içinde bakıyorlardı. Bize erzak olarak topraktan sökülmiş bitki kökleri vermeyi teklif ettiler el kol işaretleriyle, sonra bol bol kırmızı et, tavuk ve hindi gibi kümes hayvanları getirdiler.

Bu durum beraberimdeki dört adamı epey cesaretlendirdi çünkü ilk başta çok keyifsizdiler. Şimdiyse onlarla samimi olmaya başlamışlardı; el kol işaretleriyle yerlilere, bize iyi davranacak olurlarsa onlarla birlikte yaşayabileceğimizi anlattılar. Böyle yapmaktan başka çaremiz olmadığını, onlardan şu an ne kadar korktuğumuzu pek fark edemeseler de bu teklif yerlilerin çok hoşuna gitmişe benziyordu.

Gelgelelim durumumuzu bir daha düşününce, bizi bırakan gemi koyda yattığı sürece o bölgede kalmanın daha iyi olacağına karar verdik. Böylece aynı gemiyle gittiğimize onları inandırabilir, sonra başka bir yere, şayet varsa hiç kimsenin olmadığı bir yere gidip oraya yerleşebilir, bulduğumuz sahile doğru seyreden bir gemi görene kadar orada elimizden geldiğince yaşayabilirdik.

Gemi en son çıkan fırtınanın verdiği hasarı tamir etmek, su ve odun tedarik etmek için bir gece liman ağzında kaldı. Bu süre zarfında filika sık sık kıyıya geliyor, denizciler bize yiyecek ve içecek getiriyorlardı. Böylece aslında bu gemiye ait olduğumuza inanan yerliler bize oldukça kibar davranıyorlardı. Kıyıda ağaç dallarından yaptığımız bir damın altında yaşıyorduk, bu bir tür barakaydı aslında. Kimi geceler de gemiye dönmüş olduğumuzu sansınlar diye biraz göz önünden kaybolacak şekilde ormana çekiliyorduk. Ne var ki onların doğuştan barbar, hain ve kötü ruhlu olduklarını, korkudan uygarmış gibi yaptıklarını anladık. Gemi gittiğinde ellerine düşmememiz gerektiği sonucuna vardık.

Bu duygu benim gibi kaptanzede olan arkadaşlarımı neredeyse delirmenin eşiğine getirdi. Bir gece vakti, içlerinde marangoz olan biri, korkudan aklını yitirmiş bir halde, açıkta bir fersah mesafede demirlemiş gemiye kadar yüzdü. Öyle çok ve acıklı bir şekilde yalvardı ki kaptan razı olana kadar üç saat suda yüzdürüldükten sonra gemiye kabul edildi.

Adamın bu durumu ve boyun eğişi üzerine kaptan onu kabul etti. Usandırıcı ısrarı dayanılmaz boyuttaydı (onu gemiye alır almaz asabilecek olmalarına aldırmadan kabul edilmek için yalvarıp duruyordu), geminin etrafında epeyce yüzmüş olduğundan tekrar kıyıya erişemezdi. Bu adamın gemiye alınmazsa boğularak öleceğini anlayan kaptan, gemi mürettebatının tamamı da onun daha sonraki davranışlarına kefil olacağını söyleyince nihayet buna razı oldu. Adam yukarı çekilmesine çekildi ama suda öyle çok kalmıştı ki neredeyse ölüydü.

Bu adam gemiye alındığında, kıyıda kalmış olan bizlerin adına kaptana ve diğer subaylara yalvarmaktan hiç vazgeçmedi. Ne var ki kaptan son güne kadar yumuşamadı. Yelken açma hazırlıklarının yapılacağı an gelip, filikaların yukarı çekilmesi emri verildiğinde, denizcilerin hepsi toplandı ve kaptanın emir subaylarıyla birlikte yürüyüş yaptığı kış güvertenin parmaklıklarına geldiler. Sözcü olarak seçtikleri lostromo yukarı çıktı, kaptanın önünde diz çökerek en alçakgönüllü bir tavırla, şu dört adamın yeniden gemiye kabul edilmesi için dil dökmeye başladı. Onların sadakatine kefil oluyordu. Buna inanmıyorsa Lizbon'a gidene kadar zincirlerini çözmeyebilir, söyledikleri gibi yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmak ya da vahşiler tarafından öldürülmek üzere oracıkta bırakılmak yerine adalete teslim edilebilirlerdi. Kaptan, tayfalar ve sözcüleriyle ilgilenene kadar epey bir zaman geçti. Sonra bir karara varmış olacak ki lostromonun yakalanmasını emretti, onların sözcüsü olarak konuştuğu için onu bocurgata bağlatıp kırbaçlatmakla tehdit etti.

Bu sert tavır üzerine, denizcilerin en cesuru olmakla birlikte kaptana da olabildiğince saygı gösterenlerden biri, ona seslendiği isimle efendi kaptana yalvarmaya başladı. İçlerinden bazıları kıyıya çıkıp arkadaşlarıyla ölmek veya mümkünse onlara barbarlara karşı yardım etmek için izin istiyordu. Bu çıkışla sineceğine iyice köpüren kaptan, kış güverte parmaklığına gelip, dilini tutmasını bilerek (şayet küfürlü veya sert konuşsaydı adamlarının hepsi değilse de en az üçte ikisi gemiyi terk ederdi) kendisinin olduğu kadar onların da güvenliğini düşündüğü için sert davranmaya mecbur kaldığını söyledi. Ha gemide isyan ha kralın sarayında ihanet, bunlar aynı şeylerdi. Patronlarına, mal sahiplerine, kendi sorumluluğunda olan gemiyi ve malları, aklından en karanlık, en kötü düşünceleri geçiren adamlara teslim ederek cevap vermesi beklenemezdi. Vahşilere nazaran daha az tehlikede olabilecekleri başka bir yerde kıyıya bırakılmış olmalarını

yürekten o da isterdi, canı istese şimdiye ölürlerdı çünkü diğerk ikisi gibi onları da gemide pekâlâ idam edebilirdi. Bunları adalete teslim edebileceğı başka bir yer olmasını ya da onları en azından Hristiyanların arasına bırakabilmeyi o da dilerdi ama kendi hayatını ve gemiyi tehlikeye atmaktansa onların hayatını tehlikeye atmak daha iyiydi. Görevlerini yapmak yerine gemiyi terk etmeyi düşündürtecek kadar onlara ne kötölük yaptığını bilmemekle birlikte, onu öldürmeyi tasarladıklarını hepsinin gözü önünde daha önce kanıtlamış olduğu bir grup haini gemiye almaya razı olmadığı için gemiyi terk edip karaya çıkmaya karar verenleri engellemeyeceğini, hatta şu anda ısrar edişlerine de gücenmeyeceğini ama onları gemide kendinden başka kimsenin kalmaması pahasına bile bir daha gemiye almaya razı olmayacağını söyledi.

Kararında bir öfkeyle dengelenmiş, kendi içinde mantıklı ve iyi ifade edilmiş bu sözler, sonundaki meydan okuyarak sarf edilmiş olumsuz cümleye rağmen adamların büyük bir çoğunluğunu kazanmaya yetti. Bu konuşmadan sonra gemiciler çeşitli gruplara bölündükleri için birkaç saat yatışamadılar, rüzgâr da yavaşlamıştı, kaptan ertesi sabaha kadar vira etmeme emri verdi.

Aynı gece içlerinde topçubaşı, yardımcı cerrah ve iki marangozun da olduğu yirmi üç adam kaptan zaten yoldaşlarına yardım etmek için kıyıya çıkmalarına izni verdiğinden ikinci kaptana başvurarak, yalvaran bir dille ondan kaptana gitmesini ve ona, karaya çıkıp yoldaşlarıyla birlikte ölmeye can atmalarına gücenmemesini söylemesini istediler. Böyle aşırı duyarlılık isteyen bir durumda oraya gitmekten başka yapacak bir şey bulamamışlardı, çünkü yoldaşlarının hayatını kurtaracak bir yol varsa o yol vahşilere karşı verilecek savaşta onları sayıca artırıp güçlendirmekten, bir kurtuluş yolu bularak ülkelerine gidene dek birbirlerine yardım etmekten geçiyordu.

İkinci kaptan böyle bir tertipten kaptana söz açmaya neden cesaret edemeyeceğini uzun uzadıya anlattı. Üstelik

kendisine ondan sadece bu ayak işini rica edecek kadar saygı gösterilmesinden üzüntü duymuştu. Böyle bir girişime ille de karar verdilerse sabah erkenden şalopayı alıp, mademki kaptan ayrılmalarına izni vermişti, gitmelerini tavsiye ederdi. Büyük bir dürüstlikle, kaptana hitaben yazılmış, geri verilmesi gereken şalopayı almak üzere kıyıya adam göndermesini isteyen bir de mektup bıraksalar iyi olurdu. Sırlarını da sabaha kadar saklamaya söz verdi ikinci kaptan.

Plana uygun olarak, gün ağarmadan bir saat önce bu yirmi üç adamın her biri, yanlarına çakmaklı tüfek,* denizci palası, kimisi piştov, üç alabarda, diğer adıyla baltalı kargının yanında epeyce barut ve mermi aldı ve bunların yanına erzak olarak elli ekmek katıp, sandıklarını, giysilerini, alet edevatı ve kimi kılavuzları yüklenerek o kadar sessizce işlerini hallettiler ki, onlar kıyıya olan mesafeyi yarılایana kadar, kaptan olanı biteni fark edemedi.

Kaptan olayı haber alır almaz, topçubaşı kamarasında hasta yattığından hemen birinci topçuyu çağırıp bu giden adamlara ateş açmasını emretti. Ne var ki onu yerin dibine geçiren bir şey oldu bu, çünkü birinci topçu da gidenlerin arasındaydı. Zaten bu sayede o kadar çok mühimmat ve silahları olmuştu. Kaptan olayın nasıl cereyan ettiğini ve yapacak bir şey olmadığını anladığında birazcık yatışmış göründü. Artık bunu önemsemedi. Bütün adamları toplayıp gemide kalanların sadakati ve yeteneğinden ne kadar mutlu olduğunu tatlı bir dille anlatıp onları teşvik etmek için de gidenlerin ödenmesi gereken maaşlarının kalanlara paylaştırılacağını söyledi. Gemisi, aslında memnuniyetsizlikleri için en ufak bir nedenin olmadığı isyancı ve nankör bir güruhtan temizlendiğinden dolayı çok mutluydu.

* *Firelock*. İngilizcede “kıvılcımlı” ateşli silah mekanizmalarının genel adı olarak kullanılmaktadır, oysa Türkçedeki “çakmaklı” ifadesi her ne kadar bu kıvılcımlı mekanizmalar için genel bir tanımlama olarak kullanılsa da aslında “flintlock” mekanizmasının karşılığıdır. Defoe’nun yazdığı dönem göze alınır-sa burada *snaplock* veya *snaphance* mekanizmaları söz konusu olabilir. (e.n.)

Kalan mürettebat tatmin olmuş, özellikle gidenlerin ücretlerinin aralarında paylaştırılacağı vaadi onları çok etkilemişti. Bundan başka, giden adamların görünüşe bakılırsa kamarota bırakmış oldukları mektubu kaptan okumuştur. Mektupta yazılanlar, üç aşağı beş yukarı, giden gemiciler adına ikinci kaptanın kaptana söylemeyi reddettiği konulardan bahsediyordu. Sadece mektubun sonunda, şerefsizce bir tertip içinde olmadıklarını, bu nedenden dolayı, yemek için bazı küçükbaş hayvanları avlamak, vahşilere karşı kendilerini savunmak üzere olmazsa olmaz bazı silahlar ve cephane dışında kendilerine ait olmayan hiçbir şeye el sürmediklerini söylüyorlardı. Ölmez de sağ kalırlarsa, alacakları epey ücret de birikmiş olduğundan bu silah ve mühimmatın hesaplarından düşeceğini umuyorlardı. Geminin şalopasına gelince, kıyıya çıkmak için aldıklarını, ona gerekli olduğunu bildiklerini, iade etmeyi çok istediklerini, geri istiyorsa adamlarına dürüstlikle teslim edileceğini, şalopayı almaya gelenlerin kılına bile dokunulmayacağını, gelenlere kendileriyle birlikte kalma yönünde bir davete veya ikna çabasına girililmeyeceğini belirtiyorlardı. Mektubu bitirirken de en alçakgönüllü tavırla yalvarıyorlar, canlarını korumaları için acaba onlara bir fıçı barut, biraz cephane gönderebilir mi, şalopanın direğini ve yelkenini alıkoymalarına izin verir miydi diye de soruyorlardı. Bu sayede bir çeşit tekne yapmaları mümkün olursa denize açılabilirler, kaderin terkesinde dünyanın herhangi bir köşesine giderek kendilerini kurtarabilirlerdi.

Bunun üzerine, vadettiği şeylerle adamlarının çoğunu kazanmış, genel bir barış haline razı olan kaptan (sahiden de en isyankâr adamların gitmiş olduğu doğrudur) kış güverteye çıktı. Adamların hepsini toplayarak mektubun içeriğinden kısaca bahsetti. Giden isyankârların böyle bir inceliği hak etmemiş olmalarına karşın, onları kendilerinin yaptığına aksine daha fazla tehlikeye atmak istemediğini, biraz mühimmat gönderme niyeti olduğunu söyledi. Bir fıçıdan fazla

barut istemedikleri halde, iki fıçı barut, mermi veya mermi yapabilsinler diye kurşun ve kalıp gönderecekti. Onlara hak ettiklerinden daha nazik davrandığını göstermek için de bir fıçı rakı* ve kendi ihtiyaçlarını karşılayana kadar yetecek koca bir çuval ekmek gönderilmesini emretti.

Gemide kalan denizciler kaptanın bu cömertliğini alkışladı. Hepsi bir şeyler gönderdi. Öğleden sonra üç gibi filika kıyıya çıkıp bu malların hepsini getirerek bizi çok mutlu etti. Karşılığında söz verdiğimiz gibi şalopayı teslim ettik. Filikayla gelen adamlardan söz edeceksek, kaptan bizim tarafımıza geçmeyeceğinden emin olduğu adamları seçtiğinden, hiçbirimizi yeniden gemiye getirmemeye dair kesin emir almışlardı, yoksa öldürüleceklerdi. Her iki taraf da anlaşmaya uydu; ne biz onlara kalın dedik ne de onlar bize gelin dedi.

Şimdi sayısı yirmi yediye çıkmış, tepeden tırnağa silahlı sağlam bir birliktik. Erzak dışında her şeyimiz mevcuttu. Aramızda iki marangoz, bir topçubaşı vardı. Cerrah, yani hekim de hepsine bedeldi. Aslında Goa'da bir cerrahın yardımcısı olarak çalışmıştı. Âdeta bulunmaz bir nimet olduğundan, onu çok iyi ağırılıyorduk. Marangozlar bütün araç gereçlerini, hekim de tüm aletlerini, ilaçlarını getirmişti. Epey bir eşya yükümüz vardı. Toplam olarak demek istiyorum, çünkü bazılarımızın sırtındaki giysilerden başka bir şeyi yoktu. Onlardan biri de bendim. Gelgelelim bende hiçbirinde olmayan bir şey vardı: Brezilya civarındayken çaldığım yirmi iki *moidore* ve iki İspanyol *sekizi***. Bir *moidore* ile iki *sekizi* onlara gösterdim. Daha önce de söylediğim gibi sırf hayır olsun diye gemiye alınmış, bir kölenin görüp görebileceği en kötü tavırlara maruz kalmış, gemide kılavuz kaptan olan zalim efendim tarafından itilip kakılmış yoksul bir çocuk olarak tanındığımdan hiçbirisi bende daha fazla para olduğundan kuşku duymadı.

* İngilizce *arrack*, bilhassa Hint Yarımadası ve Güneydoğu Asya'da üretilen fermente bir alkol. (e.n.)

** Sekiz İspanyol *real*'i değerindeki gümüş sikke. (e.n.)

Karaya en önce bırakılmış bu dört kişinin sevincini hayal etmek zor değil, dahası diğerlerinin de gelmesiyle neşeyle karışık bir şaşkınlık yaşadık. İlk bizi gemiye götürüp asmak için geldiklerini düşündüğümüzden çok korktuk ama bizimle aynı durumda olduklarına bizi temin ettiler. Tek farkları şuydu: Biz bu adaya zorla atılmıştık, onlarsa gönüllü gelmişti.

Gemiden ayrılışlarının kısa hikâyesinin ardından verdikleri ilk havadis, kaçan arkadaşımızın gemide olduğuydu. Bizi atlatmıştı, o kadar uzağa nasıl vardığını hayal edemiyorduk. Gemiye erişmek için maceraya atılacak kadar iyi yüzebildiğini hiç tahmin edememiştik. Böyle bir şeye kafa yormadığımızdan, onun ya ormana kaçmış ya da yerlilerin eline düşüp öldürülmüş olması gerektiğini sanıyorduk. Bu düşünceler bizleri ürpertiyor, içimize er geç bizim de aynı kaderi paylaşacağımız korkusunu salıyordu. Ne var ki gemiye ne kadar büyük zorluklarla tekrar kabul edilip affedildiğini duyunca, kendimizi öncekinden katbekat mutlu hissettik.

Şimdi, az önce de belirttiğim gibi, kayda değer bir sayıya ulaşıp kendimizi savunabilir bir konumda olduğumuzdan, yaptığımız ilk şey el ele vermek oldu. Her ne olursa olsun birbirimizden ayrılmayacak, birlikte yaşayıp birlikte ölecek, yiyecekleri kendimize ayırmayacak, paylaşacaktık. Çoğunluğun karşı olduğu şeyde kendi kararımızda ısrarcı olmayacak, her durumda çoğunluğun dümen suyunda hareket edecektik. İstedığımız kadar süreyle çalışmak üzere aramızdan bir kaptan veya lider gibi bizi yönetebilecek birini seçecektik. O görev başındayken, ölüm cezası pahasına kayıtsız şartsız ona itaat edecektik, herkes kaptan olabilecekti ama özel bir durumda geri kalanların tavsiyesini almadan, çoğunluğun kararı olmadan tek başına hareket edemeyecekti.

Bu kuralları belirledikten sonra, yiyecek için bazı tedbirler almaya, erzak için adanın sakinleriyle, diğer adıyla söylersek, adanın yerlileriyle konuşmaya karar verdik. Yiyecek temini açısından bu yerliler, ilk başta bize çok yararlı oldu-

larsa da cahil, açgözlü, yabani, diğer ülkelerde gördüklerimizi mumla aratacak cinsten olduklarından, çok geçmeden onlardan bıkip usandık. Geçimimizi sağlamanın asıl yolunun, adada bol olan geyikleri ve uçamayan kuş cinslerini avlamaktan, yani silahlarımızdan geçtiğini anlamamız pek uzun sürmedi.

Yerlilerin bizimle ilgili bir sıkıntıya girmediklerini, bize pek aldırmadıklarını fark ettik. Orada kalıp kalmadığımızı da sorgulamıyor, belki de bilmiyorlardı. Gemimizin gidip bizi öylece terk ettiğinden de habersiz gibiydiler. Ertesi sabah şalopayı geri gönderdikten sonra gemi güneydoğu yönünde uzaklaşmaya başlamış, dört saat içinde de gözden kaybolmuştu.

Sonraki gün nasıl bir toprak parçasının üzerinde olduğumuzu anlamak için ikimiz bir tarafa, diğer ikimiz başka tarafa yollandık. Bu ülkenin pek hoş, meyvesi bol, yaşamaya elverişli bir yer olduğunu sezdik, ancak daha önce de rastladığımız gibi, medeni tarza hiçbir surette yatkın olmayan, insan demeye bin şahit isteyen yerlilerle doluydu.

Burada sığır sürüleri dolaşıyordu, türlü türlü yiyecekler vardı ama erişebildiğimiz her yerde onlara el koyma konusunda ikircikliydik. Erzak bulmak zorunda olduğumuz halde, bu şeytanların başımıza üşüşmesini hiç istemiyorduk. Bu minvalde grubumuzdan bazıları oradakilerle konuşmayı denemeye karar verdi. Bunu yapabilirsek onlarla ilişkimizin yönünü tayin edebilirdik. Korunma amaçlı silah kuşanan on bir kişi bu işi üzerine aldı. Silahlı olduklarından onlara çekingen ve nazik davranan bazı yerliler gördükleri haberiyle geri döndüler. Ne de olsa silahların ne olduğunu, ne işe yaradıklarını biliyorlardı.

Bizinkiler işaretlerle birazcık yiyecek istediklerini belli etmişler, yerliler de gidip yenebilir otlar, kökler ve biraz süt getirmişlerdi. Açıktı ki bunları öyle parasız vermeyi planlamamışlardı. Adamlarımıza karşılığında ne vereceklerini işaretlerle sorduklarına göre, satacaklardı.

Bizimkiler şaşırmıştı çünkü değiştokuş edecek bir şeyleri yoktu. Neyse ki adamlarımızdan biri kınından bir bıçak çıkarıp onlara göstermiş. O kadar çok beğenmişler ki bıçak için birbirlerini itip kakmaya başlamışlar. Bunu fark eden adamımız, bıçağından en yüksek faydayı elde etmeyi dūřünerek, bıçak için girdikleri çekişmeyi bir süre izlemiş. Kimisi ot teklif etmiş, kimisi süt. Sonunda biri bıçağa karşılık bir keçi önermiş, o da kabul etmiş. Bu başarıdan ilham alan bir başka denizci de onlara bir başka bıçak göstermiş, fakat berikilerin bunun karşılığında verecek yeterince iyi bir şeyleri yokmuş. Bunun üzerine içlerinden biri gidip bir şeyler getireceğine dair el kol işaretleri yapmış, bizimkiler üç saat kadar dönmelerini beklemişler. Geri geldiklerinde ufak tefek görünen ama epey besili, etli bir inek getirmişler, o da bıçağını vermiş.

Bu iyi bir pazardı ama ne yazık ki malımız yoktu. Bıçaklarımız onlara olduğu kadar bize de gerekiyordu. Yiyecek sıkıntısı çektiiğimizden ve mutlaka yiyecek bulmamız gerektiğinden, adamlarımız bıçaklarının hepsini veremezdi.

Biraz daha vakit geçince, ormanın canlı yaratık kaynağını keşfettik. Yerlilere yük bile olmadan, bu hayvanları avlayıp yiyebilirdik. Adamlarımız her gün ava gittiler, bir şey vurmada n döndükleri hiç olmadı. Yerlilere gelirsek, onlarla değiştokuş yapacak malımız yoktu, para desek, hepimizin biriktirmiş olduğu miktar uzun süre yetmezdi. Ne kadar paramızın olduğunu anlamak için bir toplantı yaptık. Böyle daha çok dayanırız diye hepsini bir araya getirecektik. Herkesten parasını ortaya koymasını istedik. Sıram gelince bahsetmiş olduğum bir *moidore* ve iki doları çıkardım.

Kasaya çok az bir para eklediğim için beni fazla küçümsemesinler, üzerimi aramasınlar diye bu *moidore*'yi göstermeye cesaret edebilmiştim. Onlardan hiçbir zaman bir şey gizlemeyecek kadar sadık olduğum varsayımından hareket ederek bana çok nazik davrandılar.

Gelgelelim para fazla işimize yaramıyordu çünkü bu halk onun değerini, ne işe yaradığını bilmiyordu. Altının gümüşe oranla ne kadar değerli olduğunu da hesaplayamıyorlardı. Bu yüzden bir araya getirildiğinde çok fazla olmayan paramız, yiyecek almak dışında pek işimize yaramıyordu.

Bir sonraki değerlendirmemizde bu uğursuz yerden gitmeyi tartıştık. Peki nereye gidecektik? Fikrimi sorduklarında, bunu tamamıyla onlara bıraktığımı, bana danışacaklarına, ormana gidip biraz yiyecek getirmeme izin vermelerini tercih edeceğimi söyledim. Ne karar alırlarsa uyacaktım. Hiçbirimizin yalnız başına ormana gitmesine razı olamayacaklarından bunu kabul etmediler. Ormanda şimdiye kadar aslan veya kaplan görmemiş olsak da bize bu hayvanlardan adada çok olduğunu söylemişlerdi. Ayrıca daha sonra bizzat kendi deneyimimizle keşfedeceğimiz gibi, onlar kadar, hatta belki onlardan da tehlikeli diğer yaratıklardan da söz ediliyordu.

Ormanda erzak bulmak için birçok maceraya giriştik, isimlerini bilmediğimiz vahşi, korkunç hayvanlarla sık sık karşılaştık. Bizim gibi av peşinde koşan bu hayvanlar, av eti açısından işe yaramadıklarından onları mümkün olduğunca az rahatsız ettik.

Daha önce de söylediğim gibi, bu yerden kurtulmamız konusundaki fikir alışverişlerimiz şu şekilde sonuçlandı; madem aramızda iki marangoz vardı ve her çeşit aletlerini de adaya getirmişlerdi, o halde denize açılmamızı sağlayacak bir tekne inşa etmeye çalışmalıydık. Belki o zaman Goa'ya geri gider yahut kurtulabilmemiz için daha uygun bir yer bulabilirdik. Bu toplantıdan çıkan kararlar o büyük anı müjdelemiyor olabilirdi, doğru ama yine de yıllar sonra bu civarda cereyan edecek ve elebaşının bendeniz olduğu, ilginç bulacağınızı umduğum kayda değer bir dolu maceranın girizgâhı olabilir.

Bir tekne yapılmasına itiraz etmedim, millet etrafa yayılıp hemen çalışmaya başladı. Gelgelelim çalışmaya devam ederlerken, tahtalar için testere, çivi, mih, cıvata, kalafat

için kenevir, katran ve zift gibi malzemelerin eksik olması gibi büyük zorluklar ortaya çıktı. Ekipten biri barça, şayka, şalopa veya adına her ne diyeceksek bunu yapmak yerine, çünkü yapılması çok zordu, kolayca yapılabilecek geniş bir *periagua*, yani düz tabanlı bir kano yapmayı önerdi.

Buna anında karşı çıkıldı. Malabar sahiline ulaşmak için açılmak zorunda olduğumuz o devasa okyanusu geçmeye yetecek genişlikte bir kano yapamazdık. O kano ne denize dayanabilir ne de yük taşıyabilirdi. Neden derseniz, yalnızca yirmi yedi kişi değildik, eşyalarımızın oluşturduğu bir de koca yığınımız vardı. Erzak olarak alacağımız yük de cabasıydı.

Daha önce bu tür genel fikir alışverişlerinde hiç konuşmamıştım ama baktım ki ne tür bir tekne yapacaklarını, nasıl yapacaklarını bilmiyorlar, bizim için en uygununun hangisi olacağı kararını veremiyorlar, birbirlerinden alacak bir fikirlerinin kalmadığını onlara söyledim. Bir kanoyla Malabar sahilindeki Goa'ya gitmeye kalkışamazdık, bu doğrudu. Kano denize dayanabilecek, hepimizi içine alabilecek olsa da erzakımızı taşıyamazdı. Özellikle de yolculuk için gereken içme suyunu yükleyemezdik. Böyle bir maceraya atılmak kendimizi mahvetmekten başka bir anlama gelmezdi. Yine de ben bir kano yapılması taraftarıyım.

İlk söylediklerimi çok iyi anladıklarını ama önce kanoyla kaçmaya çalışmanın ne kadar tehlikeli ve imkânsız olduğunu söyleyip sonra da kano yapmayı önermemi anlayamadıklarını söylediler.

Konuşmama, işimizi kanoyla kaçıp kurtulmak olarak algılamadığımı söyleyerek başladım. Denizlerde, bizi bırakıp giden gemiden başka gemiler, sahilde yaşayan başka barbar uluslar da olduğundan, bunlar çeşitli teknelerle denize açıldıklarından, bizim işimiz, epey uzun olan ada sahili boyunca dolaşmak, bizimkinden daha iyi bir tekne görür görmez üzerine çullanmak, böylece istediğimiz yere bizi taşıyacak kadar iyi bir gemiye rastlayana kadar, o gemiden bu gemiye atlamak olmalıydı.

“Mükemmel bir tavsiye,” dedi adamlarımızdan biri. “Hayran olunacak kadar,” dedi bir diğeri. “Al benden de o kadar,” dedi bir üçüncüsü (bu topçubaşıydı), “İngiliz köpeği, şeytanın aklına gelmez bir tavsiyede bulundu ama bu şekilde hepimiz darağacını boylarız. Bu köftehor, ibislere yakışan bir öneri yaptı. Muazzam bir gemiye rastlayana kadar hırsızlık yapmayı öneriyor. Böylece düpedüz korsan olacağız, bu işin sonu darağacında biter.”

“İstersen bana korsan de,” diye başladı bir diğeri. “Kötü niyetli insanların eline düşersek zaten korsan muamelesi görebiliriz. Vız gelir, korsan morsan, ne olursa ben olurum, burada açlıktan ölmektense korsan olarak asılmayı tercih ederim. O bakımdan bence öneri çok iyi.” Hep bir ağızdan haykırdılar: “Haydi gelin bir kano yapalım.” Diğerlerinden etkilenen topçubaşı da bu işe razı oldu. Ancak meclisi dağıttıktan sonra yanıma geldi, elimi tuttu, önce avucumun içine sonra yüzüme bakıp çok ciddi bir tonla, “Delikanlı,” dedi, “sen bir sürü haylazlık yapmak için doğmuşsun, çok genç yaşta korsanlığa başladın ama darağacına dikkat et. Sana diyorum bak gözünü dört aç! Şöhretli bir hırsız olacaksın.”

Güldüm. Ona gelecekte ne olacağımı bilmediğimi söyledim, şu anda içinde bulunduğum anı yaşadığımdan, özgürlüğümüze ulaşmak için önüme gelen ilk gemiyi alırken vicdanen çekinmemem gerekiyor dedim. Tam bunları konuşurken, kulübemizin kapısında bekleyen bir adamımız, marangozun, uzakta bir tepedeydi galiba, “Yelkenli! Bir yelkenli!” diye haykırdığını haber verdi.

Hepimiz dışarıya fırladık. Gökyüzü bulutsuz, pırıl pırıl olduğu halde hiçbir şey göremedik. Ancak marangoz neşeyle bağırmaya devam ediyordu. “Yelkenli, yelkenli gördüm!” Koşup tepeye tırmandık. Bu tastamam bir gemiydi ama işaret yapamayacağımız kadar uzaktaydı. Ne kadar çalı çırpı odun bulduysak hepsini toplayıp tepede bir ateş yaktık, mümkün olduğunca fazla duman çıkardık. Rüzgârın şiddeti

azalmıştı, hava durgundu ama topçunun cebinde sakladığı ilkel bir teleskopla baktığımızda yelkenlerinin şişmiş olduğunu gördük. Doğu-kuzeydoğu yönünde esen rüzgârla uzaklaşıyor, işaretimizi fark etmeyerek Ümit Burnu'na doğru yol alıyordu. Bir avuntu kaynağımız da böylece kayıp gitti.

Bu yüzden hemen niyet ettiğimiz kanoyu yapmaya koyulduk. Amacımıza uygun çok büyük bir ağacı gözümüze kestirdikten sonra üzerinde çalışmaya başladık. Üç baltamız vardı, ağacı kestik. Çok sıkı çalışmamıza karşın, tam dört gün sürdü. Ne ağacı olduğunu da boyutlarını da hatırlamıyorum. Tek anımsadığım çok büyük bir ağaç olduğu. Suyu indirdiğimizde, emrimize amade iyi bir savaş gemimiz olmuşçasına cesaretimiz arttı çünkü kanomuz gayet dengeli yüzüyordu.

Öylesine genişti ve hepimizi öylesine kolay taşıyabiliyordu ki yanımıza üç ton yük alabilirdik. Bundan cesaret alarak doğruca Goa'ya gitmeyi tartışmaya başladık. Gelgelelim doğruca Goa'ya gitme fikrine yakından bakmaya başlayınca, erzak noksanlığı, içme suyunu koyacak fiçimizin, pusulamızın olmaması, açık denizde bizi kesinkes batıracak fırtınalardan ve kavurucu sıcaktan koruyacak bir sığınığın bulunmaması gibi kaygılar bu düşüncemize gem vurdu. Sonuç olarak hepsi benim planıma razı olup bulunduğumuz civarda kanomuzla tur atmaya, fırsat kollamaya karar verdiler.

Bu meyanda merakımızı tatmin etmek için bir gün hep birlikte kanomuza atlayıp denize açıldık. Bu kadarı bile yetti, zira hepimizi içine almış kanomuz daha yarım fersah gitmişken, rüzgâr fazla esmemesine rağmen deniz birden kabarıverdi, kanomuz sağa sola yatmaya başladı. Öyle ki hepimiz sonunda denizin dibini boylayacağını sandık. Hemen kıyıya dönebilmek için bütün gücümüzle küreklere asılıp kanomuzu hızlandırdık. Daha dengeli yüzmeye başladı, epey bir uğraşı sonunda onu da kendimizi de karaya çıkarmayı başardık.

Yerliler yeterince uygarca davranıyordu. Sık sık konuşmak için yanımıza geliyorlardı. Bir gün kral gibi saygı

gösterdikleri birini getirdiler. Tepesinde değil de ortalarında bir yere püskül halinde saç asılı olan uzun bir sırik getirip kendileri ile bizim aramıza koydular; küçük zincirler, deniz kabukları, pirinçten parçalar ve benzeri şeylerle süslemiş oldukları uzun sıırığı bize doğru uzattılar. Daha sonra bunun dostane ilişkiler kurmaya yönelik bir işaret olduğunu anladık. Sığır, kümes hayvanları, otlar ve köklerden oluşan yığınla erzak getirdiler. Onları satın alacak hiçbir şeyimiz olmadığından ne yapacağımızı bilemiyorduk. Yerine verebileceğimiz bir şey de yoktu. Bu kez, karşılığında bir şey almadan bir şey vermeyi düşünmüyorlardı. Paramıza gelirse, beş para etmiyordu. Onların gözünde değeri sıfırdı. Açlıktan ölme yolunda epey ilerlemiştik. Biblo, incik boncuk, takılar, cam eşyalar, kısaca yüklemeye değmeyecek bir gemi dolusu ıvır zıvırımız olsaydı, bir orduya yetecek veya bir filoyu besleyecek kadar sığır ve erzak satın alabilirdik. Gel gör ki altın ve gümüşle hiçbir şey alamıyorduk.

Bu durum karşısında afalladık. Daha yeniyetme bir genç olduğum halde, onlara ateşli silahlarla saldırmayı, bütün sığırı ellerinden almayı düşünüyordum. Açlıktan biz öleceğimize açlıklarını gidermek için onları şeytana havale edecek, yani öldürecektim. Ne var ki ertesi gün on binlercesinin üzerimize hücum edebileceğini hesaba katmıyordum. Evet, onlardan epey bir miktar öldürebilirdik, kalanlar da belki korkarlardı, bu bir ihtimaldi, ama gözleri dönmüşken sayımızın az olması onları cesaretlendirebilir, o zaman da fırsatını kollar, er ya da geç hepimizi yok edebilirlerdi.

Kafa kafaya vermiş konuşurken, bir zamanlar demir doğrama ustası olarak çalışmış, bıçaklar yapmış bir adamımız ileri atılıp marangoza el aletleri arasında eğe var mı diye sordu. Marangoz, “Var ama küçük,” dedi. “Ne kadar küçük o kadar iyi,” dedi doğrama ustası. Bunun üzerine işe koyuldu. Öncelikle kırık bir keski parçasını ateşte ısıtıp yumuşatarak eğelemeye başladı, istediği amaçla kullanabilece-

gi birkaç alet ortaya çıkardı. Ardından üç dört tane İspanyol sekizi aldı. Bunları bir taşın üzerine koyup inceltene kadar çekiçe dövdü. Sonra bu yassı metalden kuş ve hayvan şekilleri kesmeye başladı. Bilezik ve kolyelere takılsın diye küçük zincirler yaptı, kafasından uydurduğu, ifade edilmesi son derece zor acayip süslerle bitirdi bu macerayı.

İki hafta boyunca ellerini ve kafasını bu işte yorduktan sonra, onun bu yaratıcılığının etkisini ölçmeye karar verdik. Yerlilerle bir kez daha buluşunca, bu zavallı halkın ne kadar ahmak olduğunu hayretle gördük. Kuş şeklindeki küçük bir gümüş parçası için iki inek aldık ki zarardaydık. Neden derseniz, pirinçten olsaydı bu kuş daha değerli olurdu. Zincirlerle yapılmış bir bilezik için İngiltere’de nereden baksan on beş on altı sterlin tutacak türlü yiyecekler elde ettik. Kallanların hepsi için de sonuç aynı oldu. Böylece sikkeyken altı penilik değeri olmayan şeyler, oyuncaklara ve süse benzer şeylere çevrilince gerçek değerinin yüz katına ulaştı ve o an için ne istiyorsak almamıza yaradı.

Bu şartlar altında bir yıldan fazla yaşadıktan sonra, hepimiz artık bu işten sıkılmaya başladık. Ne sonuç çıkacağına aldırmadan, bir kaçış denemesi yapmaya karar verdik. Üçten az olmamak üzere gayet iyi kanolar yapmıştık kendimize. Ticaret rüzgârı da denen musonlar adanın bu tarafında yılda altı ay bir yönde, altı ay karşı yönde eserek etkisini gösterdiğinden deniz yolculuğuna dayanabileceğimize hükmettik. Hep olduğu gibi meseleye biraz daha yakından bakınca, bizi böyle bir maceradan alıkoyan şey hemen karşımıza çıktı; içme suyu kıtlığı. Bu inanılmaz uzun yolculuğu yeryüzünde hiç kimse su olmadan gerçekleştiremezdi.

Bu yolculuktan kendi kendimize vazgeçtiğimizden, önümüzde iki seçenek vardı: İlki, diğer yöne, yani batıya giderek Ümit Burnu’na doğru açılmak, orada er geç kendi ülkemizin gemilerinden biriyle karşılaşmak, ikincisi de karadan veya denizden Afrika kıtasına yönelmektir. Denizden gitme

yolunu seçeceksek, Kızıldeniz'e doğru sahil boyunca yelken açarak ulaşabilir, er ya da geç başka bir ulustan gemiye rastlayabilirdik. O zaman ya onlar bizi gemilerine alırlardı ya da hep aklımda dönüp durduğu gibi biz onları.

Artık kuyumcu diye çağırdığımız dâhi demircimiz Kızıldeniz'e gitmeyi önermişti. Ne var ki topçubaşı, bir Malabar teknesinde çalışırken Kızıldeniz'de bulunmuş olduğunu, orayı iyi bildiğini söyledi. Oraya gidersek vahşi Araplar tarafından öldürülebilir, Türkler tarafından ele geçirilip köle yapılabilirdik. İşte bu nedenle o yöne gitmek istemiyordu.

Bunun üzerine araya girip, "Neden Araplar tarafından öldürülelim ya da Türkler tarafından köle yapıalım ki? O denizlerde karşımıza çıkacak herhangi bir tekneye bordalayacak kabiliyette değil miyiz, onlar bizi alacağına biz onları alamaz mıyız?" diyerek söz hakkımı kullandım. "İşte bu! Aferin sana korsan!" dedi topçubaşı (avucumun içine bakıp asılacağına söyleyen adamdı bu). "Hep aynı yolda ısrarlı. İşin gerçeği, tek çaremiz onun dediğini yapmak." "Korsan olmaktan bahsetme," dedim, "bu lanet yerden kazasız belâsız kurtulmak için korsan da oluruz başka bir şey de."

Kısaca söylersek, hepsi dışımıza uygun bir gemiye geçebilmek için kanoyla dolaşma öğüdümüne uydu. "O halde ilk işimiz, bu adada yaşayan halk gemicilik yapıyor mu, bizimkinden daha büyük veya daha iyi gemileri var mı diye bakmak olmalı. Gidip birini alalım," dedim. Sahiden öncelikli amacımız, mümkünse güverteli ve yelkenli bir gemiye ulaşmaktı. Ancak o zaman erzakımızı kurtarabilirdik, yoksa bunu yapamazdık.

Bu noktada talih yüzümüze güldü. Aramızda, eski gemide aşçı yardımcısı olarak çalışmış bir denizci, varile koymadan veya salamura etmeden sığır etimizi korumak için bir yol bulacağını söyledi. Bunu, adada bolca bulunan güherçile yardımıyla, etleri güneşte kurutarak başardı. Böylelikle kaçışımız için bir yol bulmazdan önce sayıları altıyı yediyi bulan

inek, öküz ile on on iki keçi etini kuruttuk. Öylesine lezzetli oldu ki ızgarayla uğraşmadık, ya haşladık ya kuru kuru yedik. Su konusunda yaşadığımız asıl sorun devam ediyordu çünkü denize açıldığımızda yanımızda götürmek şöyle dursun, bu suyu koyabileceğimiz hiç kap yoktu.

İlk yolculuğumuzda sadece bulunduğumuz adanın kıyısını dolaşacağımızdan, sonu neye varırsa varsın bu maceraya girişmeye karar verdik. Yapabileceğimiz kadar çok suyu depolamak için, marangozumuz kanolarımızdan birinin ortasına, bir kenardan öbür kenara olacak şekilde bir kuyu oturttu. İçindeki suyu doğru dürüst tutabilsin diye burayı apayrı bir bölüm olarak yaptı, sonra da üzerini kapattı. Üzerinde rahatlıkla yürüyebiliyorduk. Öylesine büyük bir kuyu olmuştu ki yaklaşık iki yüz kırk litre su alabiliyordu. Balıkları canlı tutarak taşıyan küçük İngiliz balıkçı teknelerine benziyor dersem iyi tarif etmiş olurum. Bizimkinin tek farkı, balıklar için deniz suyu içeri girsin diye açılmış delikler yerine, deniz suyu bulaşmasın diye önlem alınmış olmasıydı. Kanımca böyle bir kullanım için yapılmış ilk icattı, ne demişler, hacet olmazsa icat olmaz!

Yolculuğumuza karar vermeden önce küçük bir toplantı daha yaptık. İlk düşüncemiz, hepimizi içine alacak bir gemi bulabilir miyiz diye sadece ve sadece bulunduğumuz adanın kıyılarını dolaşmaktı. Böylelikle bizi anakaraya götürecek fırsatları değerlendirebilecektik. Adanın içlerine doğru veya batı tarafına doğru gitmeye karar verdik. Çünkü kuzey-batı yönünde uzanan bu kara parçasında, hiç değilse bir noktada, adadan Afrika kıyısına kadar olan mesafe çok fazla değildi.

Böyle umutsuz bir mürettebatla böylesi bir yolculuk ben-
ce asla yapılmamıştır. Gemilere binip gitmek, özellikle diğer
uluslara ait gemilere rastlamak açısından en berbat yönü
seçtiğimiz kesindi, çünkü bu bölge epey sapa kalıyordu.
Bunlara aldırmadan tüm erzakımızı, cephanemizi, çanta-
larımızı ve bavullarımızı kanolara yükledikten sonra deni-

ze açıldık. Ağaçtan oyma iki büyük *periagua*'mız için hem direk hem de yelken yapmıştık. Diğerini ise yapabildiğimiz kadarı kürekle götürmeye başladık ama rüzgâr kuvvetlenince yedeğe aldık.

Hiçbir engelle karşılaşmadan birkaç gün boyunca mutlu mesut yol aldık. Küçük kanolarla balık avlayan yerliler gördük. Bazen yaklaşmaya çalışıp konuşmayı denedik ama hep utangaç davranıyor, bizimle konuşmaktan korkuyor, hemen karaya yöneliyorlardı. Sonunda ekipten biri, adanın güney bölümündeki yerlilerin yapmış olduğu dostluk işaretini, şu uzun sırık olayını hatırladı. Bizim için ateşkes anlamına gelen bu işaret onlar için de aynı olabilirdi. Denemeye karar verdik. Denizde onların balıkçı teknelerinden birini görünce, yelkensiz olan kanomuzla, sıırığı onlara doğru uzatarak, kürek çekmeye başladık. Sırıığı görür görmez durdular, hatta biz yaklaşıırken onlar da küreklere asıldılar. Yanımıza geldiklerinde çok mutlu olduklarını gördük, adalarını bilmediğimiz, epey lezzetli iri balıklar verdiler. Ne yazık ki bunların karşılığında hâlâ onlara verecek bir şeyimiz yoktu. Size daha önce de sözünü ettiğim sanatçımız onlara bir *sekizden* dövülerek elde edilmiş iki ince gümüş levha verdi. Bunlar elmas şeklinde kesilmişlerdi, bir tarafı diğer tarafından uzundu, uzun köşesine delik açılmıştı. Bunu öyle çok sevdiler ki olta ve ağlarını yeniden atana kadar bizi beklettiler, istediğimiz kadar balık verdiler.

Tüm bunlar olurken, işimize yarar sağlam bir şey bulma umuduyla teknelerini dikkatle süzüyorduk. Ne var ki çok kötü, içler acısı görünüyordular. Yelkenleri büyük bir hasırdan yapılmıştı. Yalnızca pamuklu kumaş gibi olanı birazcık işe yarayabilirdi. Yelkenlerin ipleri, bükülmüş, dayanıksız sazlardandı. Eski halimizle kalırsak daha iyi olacağına karar verip yanlarından ayrıldık. Kuzeye doğru devam ettik. Sahilden uzaklaşmamaya dikkat ederek on iki gün yol aldık. Doğu ile doğu-güneydoğu yönünden rüzgâr yakalayarak hı-

zımızı artırdık. Sahilde kasabaya rastlamadık ama su tarafındaki kayaların üzerinde kulübeler gördük. Bize bakmak için koşuşturduklarını görebildiğimiz bir sürü insanla doluydular.

İnsanoğlunun kalkışmış olduğu en tuhaf yolculuktu bu. Üç gemiden oluşan küçük bir filoyduk. Yirmi otuz kişilik ordumuzla, şimdiye kadar aralarında gezinmiş en tehlikeli adamlardık. Ne menem kimseler olduğumuzu bilseler, bizden kurtulmak için, arzu ettiğimiz her şeyi vermeye razı olurlardı.

Diğer yandan, doğanın bizi düşürebileceği kadar zavallı durumdaydık. Bir yolculuktaydık ama aynı zamanda bu bir yolculuk değildi, bir yere bağlanıp kalmıştık ama hiçbir yerde değildik. Bir şey yapmaya niyetimiz vardı ama aslında ne yaptığımızı bilmiyorduk. Kuzey yönünde ilerleyip durduk. İlerledikçe sıcaklık da arttı. Suyun üzerinde sıcaktan veya yağmurdan korunacak hiçbir şeyi olmayan bizler için hava dayanılmaz olmaya başlamıştı. Üstelik güney enleminde ve ekim ayında olmalıydık. Bu yüzden biz her geçen gün güneşe yaklaşırken, güneş de bize yaklaşıyordu. Sonunda kendimizi 20 derece güney enleminde bulduk. Beş altı gün önce dönenceyi geçmiş olduğumuzdan, birkaç gün içinde güneş tam başımızın üzerinde, tepede olacaktı.

Bunları değerlendirince, yeniden karaya çıkıp iyi bir yer aramaya, çadırlarımızı kurmaya ve sıcaklık düşene kadar beklemeye karar verdik. Şimdi adanın yarısını katetmiş, sahilin kuzey-batı doğrultusunda uzandığı ve Afrika anakarasına umduğumuzdan çok daha kısa sürede geçiş vadeden kısmına varmıştık. Gelgelelim yüz yirmi fersahtan daha yakın olmadığına inanmak için sağlam nedenlerimiz vardı.

Sıcakları düşündüğümüzden, limana gitmeye karar verdik. Üstelik erzakımız tükenmişti, birkaç gün bile yetmezdi. Bu durumdan ötürü, genellikle tatlı su için üç dört günde bir yaptığımız gibi sabah erkenden karaya dümen kırdık. Sonra oturup acaba yolculuğumuza devam mı edelim yoksa burada kalalım mı diye fikir alışverişine başladık. Burada tekrar

edemeyeceğim kadar uzun değerlendirmelerin ardından, burayı sevmediğimiz için yolculuğa birkaç gün daha denizden devam etme kararı aldık.

Güneydoğu yönünden şiddetli bir rüzgârla kuzeybatı yönelimli kuzey yönünde altı gün kadar yelken açtıktan sonra, epey uzak bir mesafede, denizi âdeta yararcasına uzanan geniş bir dağlık burun çıktı önümüze. Burnun ötesinde ne olduğunu görmeyi çok arzu ettiğimizden, güvenli bir koya girmeden bu burnu dolaşmaya karar verdik. Böylece yolumuza devam ettik. Şiddetli rüzgâr devam ederken, burna erişmemiz dört günü buldu. Ne var ki orayı geçtiğimizde hepimizi saran kasvet duygusunu ve hüsrânı ifade etmem mümkün değil. Epey şaşırmıştık, sahil bu tarafta ne kadar ilerliyorsa, diğer tarafta o kadar çekiliyordu. Afrika kıtasına doğru bir yolculuğa gireceksek buradan olmalıydı, çünkü daha ileri gidecek olsak, önümüzdeki enginliğin nereye uzandığını bilmiyorduk.

Bu keşif üzerinde kafa yorarken, sağanak yağmurlar, gök gürültüleri ve o zamana kadar gördüğümüz en şiddetli şimşeklerle üzerimize çullanan berbat hava bizi çok şaşırttı. Bu zor durumda hemen kıyıya yöneldik. Burnun tamamen ağaçlarla kaplı ve rüzgârdan korunaklı yerine sığındık, teknelerimizle küçük bir ırmak koluna daldık. Sırlıklam bir halde, sıcaktan, gök gürültülerinden, şimşek ve yağmurlardan bitkin vaziyette bütün gücümüzle kıyıya koştuk.

Burada düştüğümüz durum hepimize çok acıklı göründü. Sık sık andığım sanatçımız bu yüzden dağlık burna en az bir mil mesafedeki bir tepeye kocaman bir haç dikip üzerine Portekizce şu sözleri yazdı: “Ümitsizlik Burnu, İsa sen bize acı.”

Kendimize kulübe yapmak, giysilerimizi kurutmak için hemen işe koyulduk. Bu gibi şeylerde gençliğim yüzünden deneyimsiz olduğum halde kurduğumuz küçük şehri asla unutmayacağım. Hiç fena olmamıştı, gerektiği gibi de tahkim ettik. Nasıl yaptığımızı dün gibi hatırladığım için burada kısaca tarif etmem yerinde olur.

Denize dökülen küçük bir ırmağın güney kıyısında yer alan kampımıza sarp bir tepe siper oluyordu. Tepe, derenin diğer kıyısında olup, bize kuzeybatı yönelimli kuzey yönünde çeyrek mil uzaklıktaydı, ne mutlu ki günün geri kalan kısmında güneşi engelliyordu. Çadırları kurduğumuz noktada yakınımızdaki ırmağa akan bir çay vardı. Doğumuzda ve güneyimizde bizden epey uzaktaki ovalarda, düzlüklerde otlayan sığırlar görüyorduk.

Burada on iki küçük kulübe kurduk. Bunlar asker çadırları gibiydi ama yere saplanmış ağaç dallarından oluşuyorlardı. Bunları yukarılarından birleştirip bodur söğüt dallarıyla veya ne bulursak onunla bağlamıştık. Kuzey yönünde savunmamızı dere üstleniyordu. Batıda küçük bir çay akıyordu, güney ve kuzey yönleri ise tamamıyla bizim kulübelerimizle kaplı olan bir setle güçlendirilmişti. Kuzeybatıdan güneydoğuya doğru meyilli olduğundan şehrimizin şekli üçgene benziyordu. Kulübelerimizin bulunduğu setin veya hattın gerisinde, epey uzakta üç kulübemiz daha vardı. Bu üç kulübenin diğer ikisinden de biraz uzakta duran en küçüğünün içine, tehlikeli olur diye baruttan başka bir şey koymamıştık. Daha büyük olan ikincisinde erzak ve diğer gerekli eşyalarımızı saklıyorduk. En büyük olan üçüncüsündeyse akşam yemeklerimizi yiyor, toplantılarımızı yapıyor, oturup pek önemli olmayan konulardan dem vuruyor, oyalanıyorduk.

Yerlilerle ilişkimizin asla kopmaması gerekiyordu. Doğrama ustası olan sanatçımız, elmas şekilli gümüşlerden epeyce yapmış olduğundan, bunları verip siyah insanlardan ne istersek alabiliyorduk. Bu gümüş süsleri sahiden de çok seviyorlardı, bu sayede epey erzak temin ettik. Önce elli baş karasığır ve keçi aldık. Aşçı yamağımız işi üstlendi; etleri kuruttu, tuzladı, ana erzakımız haline getirdi. Tuz ile güherçile bol, hava da aşırı sıcak olduğundan bunu yapmak zor değildi. Burada neredeyse dört ay yaşadık.

Güney gündönümü bitmişti, güneş yeniden ekvatora yaklaşmıştı. Bir sonraki maceramız, Portekizlilerin adlandırmalarıyla Zanzibar denizine açılmak ve mümkünse Afrika kıtasına çıkmak olacaktı.

Bu konuda bir fikir alabilmek üzere, dilimizin döndüğü kadar kendimizi anlaşılır kılarak, birçok yerliyle konuştuk. Onlardan tüm öğrenebildiğimiz denizin ötesinde aslanlarla dolu büyük bir toprak parçası olduğuydu ve çok uzaktaydı. Uzun bir yolculuk olacağını aslında onlar kadar iyi biliyorduk ama bizimkilerin tahmini birbirinden çok farklıydı. Kimisi yüz elli fersah diyor, kimisi yüzü geçmeyeceğini iddia ediyordu. Sonunda, dünya haritası olan adamlarımızdan birisi, ölçekten yararlanarak seksen fersahı geçmediğini kanıtladı. Bazılarımız yol boyu konaklanabilecek bir sürü ada olduğunu, bazılarımız tek bir ada olmadığını söyledi. Bana gelirsek, bu konu hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Yakın olmuş uzak olmuş, hiçbir kaygı duymadan tüm konuşmaları sadece dinliyordum. Bununla beraber, bir çocuğun kılavuzluk yaptığı kör bir ihtiyardan şunu öğrendik: Ağustosun sonuna kadar kalırsak, tüm yolculuk boyunca rüzgârın elverişli, denizin de dalgasız olacağından emin olabilirdik.

Cesaretimizi artırmakla birlikte yerimizde kalmaya devam etme anlamına geldiğinden, bu haber hoşumuza gitmedi, çünkü o zaman güneş yeniden güneye ilerleyecekti, bu da adamlarımızın hiç istemediği bir şeydi. Sonunda bütün adamlarımızla bir meclis topladık. İleri sürdükleri görüşler dikkate alınmayacak kadar sıkıcıydı. Burada yazmaya değecekse, Kaptan Bob'a gelirsek (onların büyük prenslerinden birinin önünde bu rolü oynadığından beri beni böyle çağırıyorlardı), o hiçbir tarafta değildi. Buradan gitmişiz ya da burada kalmışız, zerre umurumda değildi. Evim olmadığından bütün dünyanın bana aynı geldiğini söyledim onlara. Kararı da tamamıyla onlara bıraktım.

Kısacası gemi olmadan burada yapılacak hiçbir şey yoktu. İşimiz yiyip içmekten ibaretse, bu iş için şu anda bulunduğumuz yerden daha iyisini bulamazdık, yok eğer uzaklaşıp evimize, memleketimize gideceksek buradan daha kötü bir yer bulamazdık.

Bu ülkeyi çok sevdiğimi itiraf ediyorum, hatta burada yaşamak için bir daha geleceğime dair tuhaf düşünceler de vardı içimde. Onlara sık sık derdim ki, bir şalopam, yirmi toplu bir gemim ve bunlara yetecek adamım olsaydı, kral kadar zengin olabileceğim başka bir yeri arzulamazdım.

Fikir alışverişlerine dönersek, adamlarımız gitme taraftıydı. Yapılan tartışmalardan sonra anakara için tehlikeye atılmaya degeceğine karar verildi. Bu maceraya girdik, büyük bir çılgınlıktı, çünkü o ülkede böyle bir yolculuğa girmek için yanlış bir zamandı. Rüzgârlar eylülünden marta kadar doğudan, yılın geri kalan zamanında da batıdan esip yüzümüze yüzümüze çarptığından, bir çeşit kara meltemi yakalayıp on beş yirmi fersah uzaklaşarak, deyim yerindeyse yolumuzu kaybettikten sonra, bunun batı, batı-güneybatı veya güneybatı yönelimli batı yönünde sert bir rüzgâr veya denizden esen bir meltem olduğunu keşfettik. Batıdan başka rüzgâr esmiyordu, kısaca bundan hiç yararlanamadık.

Diğer yandan, elimizdeki gibi bir tekne hep orsa gidemezdi, böyle olabilseydi kuzey-kuzeybatı yönüne açılabilir ve tıpkı sonradan olduğu gibi, yolumuzun üzerinde birçok adaya rastlayabilirdik ama bundan hiç faydalanamadık. Yine de bunu denedik ve bu deneme neredeyse bizi felakete sürüklüyordu, şöyle ki: Rüzgârı alabileceğimiz kadar alarak kuzeye doğru açıldığımızdan, Madagaskar adasının şeklini ve nerede olduğunu unutmuştuk, adanın hemen hemen ortasında bulunan ve batı yönünde bir hayli uzanan dağlık burna nasıl geldiğimizi de hatırlamıyorduk. Şimdi kırk fersah kuzeye açıldığımızdan, adanın kıyısı bir kez daha iki yüz mil doğuya düştü, böylece şimdi açık okyanusta ada ile Af-

rika kıtası arasında yer alarak, neredeyse ikisinden de yüzer fersah uzağa düşmüş olduk.

Rüzgârlar önceki gibi batıdan yeterince güçlü estiğinden yumuşak bir denizdeydik, bu rüzgârla seyretmekten epey hoşnuttuk, böylece en küçük kanoyu yedeğe alarak pupa yelken karaya yöneldik. Bu müthiş bir maceraydı çünkü en ufak bir fırtına çıkmış olsaydı, kanomuz derin oyulduğundan hiçbir şartta açık denizde yol alamazdı, hepimiz kaybolabilirdik.

Bu yolculuk on bir günümüzü aldı. Nihayetinde erzakımızın çoğunu, içme suyunun son damlasını tüketmiş olduğumuzdan, karayı görünce sevinçten havalara uçtuk. Karadan esen rüzgâr bir kara meltemi gibi yüzümüze sertçe vuruyordu, on on bir fersah mesafe olduğu halde kıyıya erişmek için iki gün daha uğraştık. Bu süre zarfında, adamlarımızın birinde kalan ecza niyetine birkaç alkollü içecekten başka ne bir damla içecek suyumuz ne de likörümüz kalmıştı.

Bu yaptığımız yolculuğun sonucunda, yetersiz rüzgârla ve değişken bir havada daha ilerisine yolculuk edeceksek ne yapmamız gerektiğine dair ufak bir ders almış, altımızda daha iyi tekneler olmadıkça anakara için yaptığımız planın bize fazla geldiğini anlamıştık. Böylece tekrar kıyıya çıktık, tıpkı önceden yaptığımız gibi, beklenmedik bir durumla karşılaşmamak için kampımızı yapabildiğimiz kadar tahkim ederek en elverişli biçimde kurduk. Neyse ki buradaki yerliler aşırı kibar, adanın güney kıyısındakilere oranla çok daha uygardılar. Ne onlar bizi ne biz onları anlayabildiğimiz halde, denizci olduğumuzu, yiyecek içecek sıkıntısı çektiğimizi bir şekilde onlara geçirmeyi başardık.

Karaya çıktığımızı ve barınaklarımızı kurmaya başladığımızı görür görmez, reislerinden ya da krallarından biri – onlara nasıl hitap etmemiz gerektiğini bilmiyorduk – kadınlı erkekli beş altı kişiden oluşan bir grupta yanımıza gelerek beş keçi, iki tosun getirdi; karşılık beklememelerini kibarlıklarının ilk kanıtı sayabilirdik. Biz de bir şeyler sunalım

diye yanlarına gittiğimizde, reise benzeyen kişi, adamlarının bizden bir şey almalarına, hatta dokunmalarına izin vermedi. Yaklaşık iki saat sonra, kırk elli kişiyi peşine takmış bir başka kral veya reis görüldü. Ondan korkmaya başladığımızdan, hemen silahlarımıza davrandık. Bu yeni gelen kral ne yapmaya çalıştığımızı anlayınca iki adamını öne çıkardı. Bu öncülerin ellerinde, yeterince yükseğe kaldırmış oldukları iki uzun sırık göze çarpıyordu. Barış işareti olduğunu hemen anladık. Daha sonra gelip bu iki sırığı yere sapladılar. Kral ve adamları bu iki sırığın yanına ulaştıklarında, mızraklarını yere sapladıktan sonra ok ve yaylarını da yanına bırakıp bize doğru silahsız ilerlediler.

Dost olarak geldiklerinden artık emindik. Buna ayrıca memnun olduk çünkü kaçınabildiğimiz sürece onlarla savaşmayı istemiyorduk. Adamlarımızın kulübelerini derme çatma olarak kurduklarını gören bu çetenin reisi, birkaç adamına, yardım etmelerini işaret etti. On on beş kişi derhal aramıza karışıp çalışmaya başladı. Bizden daha iyi işçi oldukların teslim etmek gerekiyordu, zira bizimkilerden daha eli yüzü düzgün üç dört kulübeyi bir anda dikiverdiler.

Süt, muz, sukabağı, lezzetli yeşillikler, kökler gönderdiler ve ne verirsek verelim almadan çekip gittiler. Adamlarımızdan birisi reis veya krala birkaç yudum içki ikram etti. Reis bunu çok sevmiş olacak ki bir daha der gibi elini uzattı. Ona biraz daha içki verdik. Haftada iki üç kez uğramadığı ender olmaya başladı. Her geldiğinde bize bir şeyler getiriyordu. Bir seferinde yedi baş karasığır gönderdi. Bunlardan bazılarını öncekiler gibi tuzladık ve kuruttuk.

Burada hiç unutmadığım, daha sonra da çok işimize yarayan bir şeyi anmadan geçemeyeceğim; getirdikleri keçi ve sığırların etlerinden, özellikle de birincisinden bahsediyorum, bu etleri tütsüleyip kurutunca kıpkırmızı oluyor, tıpkı Hollanda'daki kurutulmuş etler gibi sert olarak yeniyordu. Bunu o kadar çok beğendiler, bu onlara öylesine lezzetli gel-

di ki bizimle daha sonra ne zaman ticaret yaptılarsa, ne olduğunu bilmediklerinden, hatta hayal bile edemediklerinden on on iki librelik fûme et karşılığında bir boğa, inek veya ne istersek verdiler.

Burada işimize yarayacak, hatta mutlaka sahip olmamız gereken iki şey gördük. Birincisi bu yerlilerin topraktan yapılmış bir sürü kapları vardı. Tıpkı bizim gibi onlar da birçok şekilde bunlardan faydalanıyorlardı. Sözelimi, özellikle suyu soğuk ve lezzetli içmek amacıyla, içine koyup yere gömmekte kullandıkları derin testileri anabiliriz. Bizim için önemli olan ikinci şey de, bu yerlilerin komşularına göre daha geniş kanolarının olmasıydı.

Bunları görünce, acaba şu gördüklerimizden daha büyük tekneleri de var mı ya da bu civarlarda öyle geniş tekneleri olan başka kimseler yaşıyor mu diye merak etmeye başladık. Orada bize gösterdiklerinden daha büyük gemilerinin olmadığını işaretlerle anlattılar. Gelgelelim adanın diğer yakasında daha büyük gemilerin varlığı söz konusuydu. Üstelik bu gemilerin hem güverteleri hem kocaman yelkenleri vardı. Bunu duyunca tüm adanın kıyısını dolaşmaya, onlara bakmaya karar verdik. Yolculuk için hazırlanarak kanomuzda erzak tedarik ettik. Kısa kesmek gerekirse, üçüncü kez denize açıldık.

Bu yolculuğu gerçekleştirmemiz bir bir buçuk ay kadar sürdü. Bu zaman zarfında su ve erzak için birkaç kez kıyıya uğradık. Yerliler her defasında çok nazik ve içtendiler. Bir seferinde sabahın erken saatinde adanın en kuzey ucundayken, adamlarımızdan biri, “Yelkenli! Yelkenli!” diye bağırınca çok şaşırdık. Denizde, epey uzaklarda bir gemi gördük. Dürbünle bakıp ne olduğunu seçmek için epey bir çabaladıktan sonra ne diyeceğimizi bilemedik çünkü bu ne bir gemiydi, ne çift direkli bir kotra, ne kadirga, ne çekirtme ne de daha önce görmüş olduğumuz bir şeydi. Tek seçebildiğimiz bizden uzaklaşıp, açık denizde süzülüyor olduğuydu.

Çok geçmeden onu gözden yitirdik. Takip edecek durumda da değildik, bir daha da görmedik zaten. Daha sonra benzerlerini görmemizden çıkarabildiğimiz tek sonuç, bunun Mozambik veya Zanzibar sahiline gidip gelen, oralarda ticaret yapan bir Arap gemisi olduğuydu. Zamanı gelince anlatacağım gibi biz de daha sonra aynı yere gittik.

Bunlar olup biterken, bu yolculuğun ne bir günlüğünü tuttum ne de denizcilik adına ortalama bir denizciden daha fazla bir şey öğrenebildim. O yüzden, bulunduğumuz yerlerin hangi enlemlerde olduğuna, mesafelere, ne zamandır yol aldığımıza ve bir günde ne kadar yol katettiğimize ilişkin bir şey söyleyemem. Ama şunu iyi hatırlıyorum ki güneye yönelmek için doğu sahiline, kuzeye yönelmek için de batı sahiline yelken açarak adayı dolaşmıştık.

Boy bos, görünüş, gelenek, huy, silah ve diğer şeyler bakımından yerlilerin birbirinden farklı olup olmadığını da hatırlamıyorum. Kimisi diğerinden daha mı zekiydi, bunu da algılayamamıştık, ama tıpkı adanın diğer yakasında olduğu gibi adanın bu yakasında da bize son derece uygar davrandılar.

Yiyecek ve su almak için karaya uğradığımız birkaç kesintiye saymazsak, güneye doğru yolculuğumuza haftalarca devam ettik. Nihayetinde, sıradan bir burundan bir fersah daha fazla denize sokulmuş bir burnu dönünce, istisnasız hepimizin şaşırdığı bir manzarayla karşılaştık. Bizim ne kadar hoşumuza gidiyorsa ona maruz kalanların da o kadar canını yakmış olan bir şeydi bu; bir Avrupa gemisinin enkazı! Denizin hayli içlerine sokulmuş, kayalıklara bindirmişti.

Sular çekilmişken geminin büyük bir bölümünün kuru kaldığını görebiliyorduk, sular yükseldiğinde de tamamıyla gömülmüyordu. Kıyıdan en fazla bir fersah uzaktaydı. Rüzgâr ve havanın elverişli olması merak duygumuzla birleşince, okuyucu hemen oraya yöneldiğimizi anlayacaktır. Pek güçlük çekmeden oraya ulaştığımızda bunun Hollanda

yapımı bir gemi olduğunu anladık. Mizana direği yerinde durduğuna, su üstünde kalan kısımlarının büyük bir bölümü de sağlam olduğuna göre, uzun süredir orada değildi. Kıçı iki kaya sırtı arasında sıkışmıştı, o yüzden de sağlam kalmış ama pruvası paramparça olmuştu.

Epey vakit harcamamıza karşın enkazdan kurtulmuş bir şey göremedik. Kıyıya çıkmaya, bu civarda biraz oylanmaya, becerebilirsek bu geminin öyküsüne dair bazı ipuçları elde etmeye karar verdik. Mürettebat hakkında özellikle bir şeyler duyabilme umudumuz yok değildi. Belki bazılarını sahilde bulurduk, belki bizimle aynı durumdaydılar, böylece sayımızı artırabilirdik.

Kıyıya ulaştığımızda gördüğümüz manzara bizi mest etti. Zira bir gemi marangozunun tersanesine ait birçok iz ve işaret gördük. İndirme takozu, gemi kızakları, büyüklü küçüklü keresteler, tahtalar, bir gemi veya tekne yapımında kullanılan malzeme kalıntıları, kısaca söylersek bizi aynı işi yapmaya davet eden bir sürü harika şey. Kaybolan gemideki insanların belki de küçük bir filikaya atladıklarını ve karaya çıkarak kendilerini kurtardıklarını çok geçmeden anladık. Sonra da olasıdır ki kendilerine küçük bir yelkenli gemi veya şalopa yapmış, bir kez daha denize açılmışlardı. Yerlilerden onların hangi yöne gitmiş olduklarını soruşturunca, güney ve güneybatıyı işaret ettiler, böylece Ümit Burnu'na gitmiş olduklarını kolayca anlayabildik.

Kurtuluşumuz için bizim de buradan hareket ederek aynı yöntemi izlemeyecek kadar aptal olmamızı kimse bekleyemezdi. O yüzden, öncelikle, şu ya da bu çeşit bir gemi yapıp, kaderin gösterdiği yöne yelken açmaya karar verdik.

Bunu gerçekleştirmek için evvela iki marangoza, Hollandalıların işimize yarayabilecek ne gibi malzemeler bırakmış olduklarını araştırma görevi verdik. Özellikle çok yararlı bir şey buldular ki onunla epey çalıştım. Bu, içinde birazcık zift kalmış bir zift kovasıydı.

Yakından bakıp işe dalınca sadece birkaç aletimiz olduğundan bu işin çok zor ve zahmetli olduğunu anladık. Metal aletler, halat takımı, yelken yoktu. Sözün kısası her ne yapacaksak yapalım kendimiz demirci, halatçı, yelkenci olmak, ya çok az bildiğimiz ya da hiç bilmediğimiz yirmi ayrı zanaatı uygulamak zorundaydık. Ne var ki icadı tetikleyen şey gereklilikti, daha önce bu şartlarda değilken kesinlikle uygulanamaz diye düşündüğümüz birçok şeyi yapabildik.

İki marangozumuz yapacakları şeyin boyutuna karar verdikten sonra hepimizi işe koştular. Kanolarımıza atlayıp batık gemiye gidecek, parçalayıp getirebileceğimiz her şeyi getirecektik. Özellikle de oradaki sapasağlam mizana direğini getirmemiz gerekiyordu. On dört adamımızın yirmi günlük gayretiyle bu direği karaya çıkarabildik.

Aynı zamanda gemiden cıvata, mih, çivi ile demirden yapılma bir sürü malzeme çıkardık. Artık yakından tanıdığımız ve usta bir demirci haline gelmiş sanatçımız bunları kullanarak dümenimiz için çiviler ve istediğimiz gibi mihlar yaptı.

Ne var ki bir çapaya ihtiyacımız vardı. Çapamız olsaydı bile palamarı nasıl yapacaktık? Yerlilerin de yardımıyla, onların hasır yapımında kullandığı malzemeden yaptığımız iplerle yetinmek zorunda kaldık. Bu iplerle gemimizi karaya bağlamaya yeter sağlamlıkta bir çeşit palamar ya da çekme halatı gibi bir şey yapabildik. Bununla bir süre idare ettik.

Kısa kesmek gerekirse, çok sıkı çalıştığımız dört ayın sonunda, fırkateynimizi suya indirdik. Birçok kusurunun olduğu doğrudu ama her şeyi hesaba katarsak bundan daha iyisini beklemiyorduk.

Aslına bakılırsa bu, on sekiz yirmi tonilatoluk* bir çeşit şalopaydı. Bir gemideki olağan şeyler, direk ve yelkenlerimiz, selviçe ve sabit armalarımız, diğer işe yarar şeylerimiz vardı. Yeter ki bir yere gitme niyetimiz olsun, bu tekne bizi oraya ta-

* (Denizcilik) Bir geminin kaldırabileceği maksimum yükü ton cinsinden ifade eder. (e.n.)

şıyabilirdi. Gelgelelim eksikliğini duyduğumuz öyle bir malzeme vardı ki en kötüsüydü. Gemi tahtalarını sızdırmaz, su geçirmez hale getirecek katranımız veya ziftimiz yoktu. Yine de yılmadık, içyağını bir başka yağla karıştırıp işin bu aşamasını halledecek bir karışım yaptıysak da soruna kesin bir çözüm bulmuş olmadık. Suyu indirdiğimizde gemimiz öyle bir su alıyordu ki bütün emeğimizin boşa gittiğini düşündük. Yüzdürmek için kendimizi paraladık. Tulumbalara gelince; ne bir tulumbamız vardı ne de onu yapacak alet edevatımız.

Nihayet, kendisi de katran gibi kara olan bir yerli, dalları ateşe konduğunda neredeyse katran kadar kuvvetli ve yapışkan bir sıvı çıkaran bir ağaç gösterdi. Bu ağacın dallarını kaynatarak zift yerine geçecek bir şey yaptık. Tam amacımıza uygun bir şey oldu. Gemimizi bu maddeyle öylesine sağlam yaptık ki ne katran ne de zift aradık. Bu sır o zamandan beri gerektiğinde aynı yerde hep işime yaradı.

Gemimizi böylece bitirdikten sonra, batık geminin mizana direğinden kendi gemimize çok iyi bir mizana da yapmıştık. Elimizden geldiği kadar, bu direğe yelkenleri taktık, sonra dümen, yeke, kısaca o anki durumumuzun emrettiği acillikte ne varsa her şeyi yaptık. Yeteceğini düşündüğümüz kadar, daha doğrusu saklama koşulumuzun elverdiğince (çünkü henüz su fıçımız yoktu) su alıp erzak yükledikten sonra kendimizi elverişli bir rüzgâra bırakıp denize açıldık.

Etrafta dolaşalım, bu gemiyi yapalım derken neredeyse bir yılı harcamıştık, şimdi adamlarımızın da dediği gibi şubatın ilk günlerine yaklaşıyorduk. Güneş büyük adımlarla bizden kaçıyordu. Sıcaklar aşırı olduğundan bu çok işimize gelen bir şeydi. Rüzgâr elverişliydi çünkü daha sonra öğrendiğim gibi, güneş kuzeye doğru giderken, rüzgârlar doğu yönünde esmeye başlıyordu.

Hangi yöne gideceğimizi tartışmaya başladık. Adamlarımız asla bu kadar kararsız kalmamıştı. Bazıları doğruya gitmeyi, doğruca Malabar sahiline açılmayı düşünüyor, yol-

culuğun mesafesini ciddiyetle düşünen, hiç kara görmeksizin neredeyse iki bin mili bulabilecek böyle uzun soluklu bir maceraya, su başta olmak üzere erzakımızın yetmeyeceğini, gemimizin dayanmayacağını bilen diğerleri ise başlarını olumsuz anlamda sallayıp olmaz diyorlardı.

Bu adamların gönlünde de baştan beri Afrika kıtasına gitmek vardı. Oraya gidince hayatlarımızı kurtarma ihtimalinin yüksek olduğunu, denizden olsun karadan olsun, oraya bir kez ulaştık mı mutlaka zengin olacağımızı söylüyorlardı.

Üstelik şu anki durumumuzun da gösterdiği gibi çok fazla seçeneğimiz yoktu. Doğuya gitme kararı almış olsak, yılın yanlış mevsimindeydik; denize açılmadan önce nisan veya mayısa kadar beklememiz gerekirdi. Nihayet güneydoğu ve doğu-güneydoğu arasında esen rüzgârı ve güzel havayı yakalayınca, hepimiz ilk teklifi kabul ederek Afrika kıtasına gitmeye karar verdik. Şu anda bulunduğumuz adanın çevresini dolanmayı uzun uzadıya tartışmadık. Niyetlendiğimiz yolculuk için adanın yanlış tarafındaydık, o yüzden de kuzeyden uzak durduk, adanın batı ucuna ulaşmayı düşündüğümüzden burnu dolaştıktan sonra rüzgâraltında dümeni güneye kırdık. Daha önce de işaret ettiğim gibi, adanın batı ucu Afrika kıtasına epey yaklaşıyor, bu da yolculuğumuzu yüz fersah kısaltıyordu. Yaklaşık otuz fersah yol almıştık ki kıyıda rüzgârların değiştiğini, karşıdan estiğini fark ettik, bu yüzden derhal yelken indirmeye karar verdik. Sonrasında ise uygun rüzgârı yakalayınca, teknemiz rüzgâra yakın veya rüzgârın herhangi bir şekilde önünde olacak kadar talihli değildi.

Durumu bir kez anlayınca, içme suyunu ve diğer erzakımızı tazelemek için kıyıya uğradık. Martin sonlarına doğru, tedbirden çok cesaretle, muhakemeden çok kararlılıkla Afrika kıtasına yolculuğumuza başladık.

Benimse yolculuktan yana hiç kaygım yoktu, orası olmuş burası olmuş fark etmiyor, sadece bir karaya erişmek yetiyordu. Neresi olacağını hiç umursamıyor, beni nelerin bekle-

diğini, başıma gelecekleri çok fazla düşünmüyordum. Benim yaşımdaki birinden beklenmesi gereken bir düşüncesizlikle, önerilen neyse ona razı oluyordum. Başarı şansı yokmuş ya da tehlikeliymiş, bana vız geliyordu.

Bu yolculuk epey bir cehaletle ve son çare olarak yapıldığından, büyük bir kararlılık veya sağduyu üzerine bina edilmediğinden, şu anda dümeni kırmış olduğumuz yönden fazlasını bilmiyorduk. Batıya doğru gidiyorduk, ancak bu yönün iki üç kerte* kuzey veya güneyine sapmış olmalıydık. Adamlarımızın birinin tesadüfen bir yerden bulmuş olduğu pirinçten yapılmış küçük cep pusulası haricinde pusulamız olmadığından yönümüzden emin değildik.

Gelgelelim Tanrı'nın bir lütfu olsa gerek ki rüzgâr güneydoğu ve doğudan tatlı tatlı esmeye devam etti. Gidebileceğimiz en iyi yönün kuzeybatı yönelimli batı olduğunu anladığımızdan, o şekilde devam ettik.

Yolculuk umduğumuzdan çok sürdü. Cüssesiyle orantılı bir yelkene sahip olmayan gemimiz denizde çok fazla yol alamamış, ağır aksak ilerlemişti. Bizi ayartacak şeylerin rotası dışında olduğumuzdan, bu yolculukta öyle büyük bir macera yaşamadık. Başka bir gemi görmeye gelirsek, tüm yolculuk boyunca el sallayabilecek fırsat bile çıkmadı. Küçük olsun büyük olsun tek bir gemi görmedik. Üzerinde seyrettiğimiz deniz, ticari rotanın tamamıyla dışındaydı. Madagaskar halkı da Afrika'nın kıyılarını bizden çok biliyor değildi. Onların deyişiyle söylersek, o yönde sadece aslanlar ülkesi vardı.

Elverişli bir rüzgârı arkamıza almış, sekiz dokuz gündür yelkenler fora gidiyorduk. Nihayet bir adamımız "Kara göründü!" diye haykırınca hepimiz çok sevindik. Bu keşiften mutlu olmak hakkımızdı, azar azar tükettiğimiz halde en fazla iki veya üç günlük suyumuz kalmıştı. Bu keşfi sabahın erken saatlerinde yapmış olmamıza karşın, rüzgâr neredeyse

* Pusula kertes; dairenin 1/32'si. On bir derece on beş dakikaya karşılık gelmektedir. (e.n.)

esmez hale gelecek kadar durgunlaştığından ve gemimiz de daha önce söylediğim gibi hantal bir yelkenli olduğundan karaya ancak gece olunca ulaşabildik.

Karaya çıkınca baltayı taş vurduğumuzu anladık, çünkü burasının Afrika değil ancak küçük bir ada olduğunu, üzerinde de kimsenin yaşamadığını fark ettik. En azından biz kimseye rastlamamıştık. Üçünü avladığımız birkaç keçiden başka sığır veya benzeri hayvan göze çarpmıyordu. Neyse ki bunlar taze et ihtiyacımızı karşıladı, lezzetli bir içme suyu da bulduk. Sonunda anakaraya çıkmadan önce on beş gün geçti. Bu artık zorunlu bir şeydi çünkü oraya ulaştığımızda neredeyse bütün erzakımızı tüketmiştik. Aslına bakılırsa önce erzak bitmişti. Son iki gündür adam başına bir *pint**'tan fazla su düşmemişti. İşte bu yüzden önceki akşam karayı epey uzaktan gördüğümüzde havalara uçmuştuk. Geceleyin kuvvetli bir rüzgâr esmiş, sabah olduğunda karaya çıkmak için iki fersah kalmıştı.

Ulaşabildiğimiz ilk yerde karaya çıkmakta hiç tereddüt etmedik. Halbuki birazcık sabırlı davranmış olsak, daha kuzeyde çok güzel bir ırmak bulacaktık. Bununla beraber, iki büyük sırık yardımıyla fırkateynimizi yüzdürmeyi başardık. Demir atmak için bu iki sırığı toprağa direk gibi çaktık, hasırdan örüldüğünü söylediğim zayıf ipler de tekneyi bu sırkılara bağlarken çok işimize yaradı.

Bu ülkeyi biraz inceledik. İçme suyu aldık. Burada pek kıt bulunan erzakla donattıktan sonra yeniden teknemize bindik. Erzak demişken, avladığımız birkaç yabankazından, ufak ama eti gayet lezzetli küçük bir boğa ya da mandaya benzer bir hayvandan öteye geçmedi bulduklarımız. Bunları da yükledikten sonra kuzey-kuzeydoğu yönünde sahili takip etmeye karar verdik. Sonunda bizi ülkenin içlerine, kasabalara veya insanlara ulaştıracak bir ırmağa, daha doğrusu dereye rastladık. Burada yaşam olduğuna dair sağlam

* Yaklaşık yarım litrelik hacim birimi. (e.n.)

kanıtlarımız vardı. Uzakta, birkaç kez, geceleyin her yönde parlayan ateşler görmüş, gündüzleri de dumanların yükseldiğine şahit olmuştuk.

Nihayet geniş bir koya geldik. Bu koyun içinde, denize dökülen birkaç dere veya ırmak gibi su kolları vardı. Karşımıza çıkan ilk kola daldık çünkü bunun kıyısında kurulmuş kulübeler, vahşi insanlar görmüştük. Derenin kuzey yama-cındaki küçük bir koya gemimizi çektik. Barış işareti olarak ucuna beyaz bir bez bağladığımız uzun sırası onlara gösterdik. Niyetimizi anlamışlardı. Kadın erkek, çoluk çocuk, her cinsten bir sürü insan, çırlıçıplak yanımıza geldiler. Evvela sanki biz canavarmışız onlar da korkmuşlar gibi durup merak içinde öylece bakakaldılar. Sonra alışmaya başladılar. İlk olarak sanki bir şey içiyormuş gibi elimizi ağızımıza götürerek su istediğimizi anlatmaya çalıştık. Bunu hemen anladılar. Üç kadın ve iki oğlan hemen yukarı koştular. On beş dakika içinde, bana kalırsa güneşte kurutulmuş olan güzel toprak testilerle geldiler. Su getirmişlerdi. Denizin kıyısına bunları bıraktılar. Gidip alabilelim diye biraz geri çekildiler. Biz de gidip suları aldık.

Aradan biraz vakit geçince kökü yenebilir bitkiler, otlar, anımsamadığım meyveler getirdiler ama ne yazık ki bunların karşılığında verecek bir şeyimiz yoktu. Bu adamların Madagaskar'dakiler gibi eliaçık olmadıklarını fark ettik. Doğramacı işe koyuldu. Yanımızda geminin enkazından aldığımız birazcık demir vardı; bir sürü oyuncak yaptı, kuşlar, köpekler, tokalar, kancalar, yüzükler. Törpüleyerek parlatılması işinde ona biz de yardım ettik. Bu eşyaları yerlilere vermeye başlayınca, yiyecek olarak ellerinde ne varsa getirdiler. Getirdiklerinin arasında keçi, domuz, inek de olunca yeteri kadar erzak edinmiş olduk.

İşte şimdi Afrika kıtasına ayak basmıştık. Grönland ve Nova Zembla* dâhil, bu çölden daha ıssız ve insan düşma-

* Yeni Toprak. (ç.n.)

nı bir ülke bulamazdınız. Dünyanın en kötü bölgesi olsa da üzerinde yaşayan birilerinin olması belki tek farktı. Gelgelelim, yaşayanların mizaçlarını ve niteliklerini göz önüne alırsak, burayı hiç bulmasaydık belki çok daha iyi olurdu.

Böylesine acayip bir yerde olmamız yetmiyormuş gibi, dünyada ne bir kişinin ne bir ekibin şimdiye kadar almış olduğu en gözü kara, en tedbirsiz, en duyulmadık kararlardan birini burada aldık: Hint Okyanusu'na kıyısı olan Mozambik'ten başlayıp, ülkenin tam kalbinden geçerek, Atlas Okyanusu'na kıyısı olan Angola veya Gine'ye kadar bütün kıtayı boydan boya, karadan katedecektik. Dayanılmayacak aşırı sıcakların, aşılamayacak çöllerin bizi beklediği, yüklerimizi taşımak için ne bir binek arabası ne bir deve ne de başka hayvana sahip olduğumuz, aslanlar, leoparlar, kaplanlar, dev kertenkeleler, filler gibi sayısız yırtıcı hayvanla karşılaşabileceğimiz bir kıtada en az bin sekiz yüz mil sürecek bir yolculuktan bahsediyorum. Ekvator çizgisi üzerindeydik, dolayısıyla sıcak kuşağın tam merkezindeydik. Son derece barbar ve vahşi kavimlerle karşılaşacak, tek kelimeyle özetlersek, et ve kemikten yaratılmış kafeslerdeki en cesur yüreklere bile musallat olacak yoğun bir dehşet duygusuyla boğuşacak, açlık ve susuzlukla mücadele edecektik.

Yine de tüm bunlardan çekinmeyerek bu maceraya atılmaya karar verdik. Buna göre, bulunduğumuz yerin imkân verdiği ölçüde ve ülkeyi pek tanımamanın çizdiği sınırlar içinde bu yolculuk için hazırlıklara başladık.

Kayaların üzerinde, çakıllarda, çimlerde ve sahildeki kumlarda çıplak ayakla gzmeye zaten alışmıştık. Ne var ki bu ülkedeki kızgın kumların üzerinde çıplak ayakla yolculuk etmek diğerlerine benzemiyordu. Vahşi hayvanların postlarından, tüylü kısım içte olacak şekilde, kendimize bir çeşit ayakkabı yaptık. Güneşte kuruttuğumuzdan bu ayakkabının dış yüzeyi kalın ve sert oldu, böylece epey dayanabilecekti. "Ayak eldiveni" diktik, onlara böyle diyorduk ki

terim halen uygundur, çok kullanışlı ve rahat olduklarını fark ettik.

Ülkedeki dost canlısı gözüken yerlilerden bazılarıyla sohbet ettik. Konuştukları dili biliyormuş numarası yapmayacağım; kendimizi anlatabildiğimiz kadar anlaşıyorduk. Yalnızca erzak durumumuzdan değil, girişeceğimiz maceradan da söz ettik. Elimizle batıyı göstererek orada hangi ülkenin olduğunu sorduk. Cevap vermesine verdiler ama işimize yarayan şeyler söyleyemediler. Tüm konuşmalarından anladığımız kadarıyla, her yerde çeşit çeşit insan, bir sürü büyük nehir, çok sayıda aslan, kaplan, fil, kızgın vahşi kedi (meğerse bunlar misk kedisiymiş) ve buna benzer hayvanlar vardı.

O yöne yolculuk etmiş biri olmuş muydu diye sorduğumuzda evet dediler. Güneşin uyuduğu tarafa, yani batıya doğru giden birileri olmuştu. Fakat bunların kim olduğunu söyleyemediler. Bize rehberlik edecek birilerini bulmalarını istediğimizde, tıpkı Fransızların bir şeye girişmekten korktukları zaman yaptığı gibi omuz silktiler. Aslanları, vahşi yaratıkları sorunca güldüler, bize zarar vermezlermiş. Onlarla başa çıkmak için bize güzel bir yol öğretiler: ateş yakmak. Hayvanlar ateşten daima korkarlardı, gerçekten de böyleymiş.

Bu yüreklendirmelerin ardından yola çıkmaya karar verdik. Böyle bir kararı verirken bu macerayı mümkün kılacak pek çok değerlendirme yaptık. Bu başka türlü gerçekleştirilebilirdi diyerek eleştirilebileceğimiz pek bir şey yoktu. Öykümüz sıkıcı olmasın diye bazılarını anlatmak istiyorum.

İlk olarak, başka bir kurtuluş yöntemi üzerinde çalışma imkânından yoksunduk. Avrupalı denizcilerin uğrak yollarının tamamen dışında bir yerde kıyıya çıkmıştık. O yüzden kurtarılmayı ya da dünyanın bu köşesine bir şekilde gelmiş memleketlilerimiz tarafından alınıp götürülmeyi düşünemedik. İkinci olarak, Kızıldeniz'e ulaşana kadar Mozambik sahilinden başlayarak Afrika'nın ıssız sahilleri boyunca, kuzeye doğru yelken açarak gitme macerasına girişseydik oraya

vardığımızda Araplar tarafından ele geçirilip Türklere köle olarak satılmaktan başka bir şey umamazdık. Bu da ölmekten halliceydi. Umman Denizi üzerinden bizi Hindistan'a taşıyabilecek bir gemi de yapamazdık. Rüzgârlar çok değişken ve o enlemde deniz aşırı dalgalı olduğundan Ümit Burnu'na ulaşma şansımız da yoktu. Ancak hepimiz biliyorduk ki kıtayı kara yoluyla aşabilirsek Atlas Okyanusu'na dökülen büyük nehirlerle erişebilir, bu nehirlerin kıyısında bizleri okyanusa ulaştıracak kanolar yapabilirdik. Binlerce millik bir yolculuk olsaydı bile, yiyecekten başka hiçbir şeye gereksinimimiz olmazdı. Söylenene bakılırsa, silahlarımızla yeteri kadar hayvan avlayabilecektik. Vardığımız sonuca göre, sadece kurtulmamıza sevinmekle kalmayacaktık; bu yolculuktan sağ çıkarsak, çektiğimiz eziyeti telafi edecek kadar çok altınımız da olacaktı.

Şimdiye kadar yaptığımız herhangi bir girişimi tartışırken, artıları eksileri hakkında ciddi şekilde görüş belirttiğimi söyleyemem. Bana kalırsa, bu konudaki önceki görüşüm çok iyiydi; biz Basra Körfezi'ne, Kızıldeniz'in başladığı yere gitmeliydik. Oraya giren veya geri dönen bir sürü gemiden karşımıza ilk çıkanı zorla ele geçirmeliydik. İçindeki mallarla zenginleşmekle kalmaz, dünyada sevdiğimiz köşe neresiye oraya da gitmiş olurduk. Aslanların kaplanların arasında yaya olarak çöllerde iki bin üç bin mil gezmekten bahsettiklerinde kanımın donduğunu itiraf ediyorum. Bu yüzden onları bundan vazgeçirebilmek için her şeyi söyledim.

Ne var ki adamlarımız yolculuğa sıcak bakıyorlardı, ben de dilimi tutsam iyi olurdu. Çaresiz boyun eğdim. Onlara ilk kurala, yani çoğunluk tarafından yönetilme yasasına riayet edeceğimi söyledim. Yolculuğun çivisini çakmış olduk. Dünyanın neresinde olduğumuzu anlamak için önce gözlem yapmaya karar verdik. Ekvator çizgisinin güneyinde, 12 derece 35 dakika enleminde olduğumuzu keşfettik. Sonra haritalara baktık. Gitmeyi amaçladığımız ülkenin sahilini tespit

ettik. Angola sahiline gideceksek 8 ile 11 derece güney enleminde, yok eğer Nijer Nehri'ne ve Gine sahiline gideceksek 12 ile 29 derece kuzey enlemindeydi.

Amacımız, elimizdeki haritalara göre o anda bulunduğumuz enleme çok yakın bir yerde bulunan Angola kıyısına ulaşmaktı. Oraya ulaştığımızda batıya ilerleyecektik. Yol üzerinde nehirlerle rastlayacağımız konusunda temin edildiğimizden, özellikle Nil'in kaynağı olduğu söylenen ve yerlilerin Coalmucoa dediği içdenizi veya büyük gölü geçmek için uygun araçlar bulabilirsek, o nehirlerin sayesinde daha rahat bir yolculuk yapabilecektik ama bunu öykümüzün geri kalan kısmında göreceğiniz gibi kılavuzsuz gerçekleştirecektik.

Şimdi yüklerimizi nasıl taşıyacağımız sorusu cevap bekliyordu. Yüklerimiz olmadan yolculuğa çıkmama konusunda hemfikiridik, bu mümkün değildi. Bize kesinlikle gerekiyordu, sağ kalmamızı sağlayacaktı; özellikle yırtıcı hayvanlara, vahşilere karşı kendimizi savunmamız ve yiyecek bulmamız için bağımlı olduğumuz cephanemizi, kendimizi bile taşıyamayacak kadar sıcak olan bir ülkede nasıl taşıyacaktık?

Ülkede araştırma yapınca yük hayvanı diye bir şeyin olmadığını fark ettik. Daha açık bir dille söylersek, ne bir at ne bir katır vardı. Eşeklere, tek hörgüçlü hecin devesi dâhil develere rastlanmıyordu. Bu ahalinin bildiği tek hayvan evcilleştirilmiş boğa veya mandaya benzeyen bir yaratıktı. Hani daha önce vurduğumuzu söylediğim hayvan. Bu dört ayaklılardan bazılarını yakalamışlar, seslerine alıştırmışlar, çağırdıklarında yanlarına gelmelerini, gitmelerini istediklerinde gitmelerini söyleyen bazı emirlere uymayı öğretmişlerdi; özellikle de yüklerini taşıyorlardı. Bu yaratıklar suda iyi yüzdüklerinden, üzerine binip nehirleri, gölleri geçiyorlardı.

Bu tür bir hayvanın nasıl sürüleceğini hiç bilmediğimiz gibi, üzerine nasıl yük bağlanacağına dair bir fikrimiz de yoktu. Yaptığımız fikir alışverişlerinde hepimizin kafası allak bullak oldu. Sonunda bir yöntem önerdim. Biraz düşündük-

ten sonra, bu öneriyi akla yatkın buldular. Siyahilerden bazılarıyla hır gür çıkaracak, sonra on on beş tanesini tutsak alıp kölemiz yapacak, bağlayıp bizimle seyahat ettirecektik. İdiam oydu ki, böylece hem yüklerimizi taşıyacak hem diğer yerlilerle konuşurken tercümanımız olacak, hem de yolu göstermek dâhil diğer birçok konuda bize yardımcı olacaklardı.

Bu öneri önce kabul edilmedi ama yerliler bunu yapmamız için bize bahane vermekle kalmayıp, uygulamaya koymak için de fırsat sundular. Şimdiye dek yerlilerle olan ufak tefek ilişkilerimiz onların ilk başta gösterdikleri kibarlık üzerine kuruluydu. Nihayetinde onlarda düzenbaz davranışlar gördük. Dediğim gibi, demir doğrama ustamızın akıl ettiği kimi oyuncaklar karşılığında onlardan sığır almıştık. Adamlarımızdan biri onların satıcısıyla bozuştı. Kendi âdetlerince adamımızı epeyce küçük düşürdüler. Adamımızın sığır karşılığında verdiği her şeyi alan satıcı, adamlarına emir verip sığırı bizimkinin üzerine sürmüş, hepsi birden kahkahalarla gülmüşler. Bu ihlal üzerine bizimki de sesini yükseltip pek de uzakta olmayan bizleri yardıma çağırırken pazarlık yaptığı yerli ona bir mızrak fırlatmış. O kadar isabetli fırlatmış ki çevik bir hareketle yana zıplamasa ve eliyle mızrağın yönünü değiştiremese mızrak gövdesini delip geçecekmiş. Bunun üzerine adamımız çakmaklı tüfeğine davranıp yerliyi kalbinden vurmuş.

Zenciye yakın olanlar ile birazcık uzakta bizim yanımızda olan yerliler ilk olarak tüfeğin alevinden, ikinci olarak çıkardığı gürültüden ve üçüncü olarak arkadaşlarının yere cansız olarak yuvarlanmasından öylesine korktular ki, kalakaldılar. Neden sonra korkuları dağılınca, bizden epey uzakta duranlardan biri bir çığlık kopardı. Muhtemelen savaşa gittiklerinde başvurdukları bir naraydı bu. Bunun ne anlama geldiğini derhal anlayan diğerleri onun yanına koştular. Bizse naranın anlamını çözemeyen bir avuç aptal gibi birbirimize bakmakla yetindik.

Gözümüzü açmamız uzun sürmedi. Zira iki üç dakika sonra kükremeyi andıran çığlıkların bir yerden diğerine atladığına, küçük köyler boyunca ilerlediğine, bir dereden diğer yakaya geçtiğine tanık olduk. Bir anda sanki önceden kararlaştırılmış bir buluşmaya gelir gibi, ilk adamın narayı attığı yerde biriken bir sürü çıplak yerli gördük. Daha yarım saat olmamıştı ki sanırım beş yüze yakın adam toplandı. Bazıları ok ve yayla silahlanmış bu adamların arasında, uçan bir kuşu vurabilecek kadar uzun ve isabetli atışlar yapabilen mızraklı kişiler de vardı.

Ne yapmamız gerektiğine dair birbirimize danışacak çok az vaktimiz vardı çünkü kalabalık her geçen dakika büyüyordu. Orada kalmış olsaydık buna kesinlikle inanıyorum ki kısa bir zamanda on bin kişiyi karşımızda görecektik. Teknemize, diğer adıyla barkomuza* kaçmaktan başka çaremiz kalmamıştı. Orada kendimizi gayet iyi savunabilirdik ya da gemiye çıkmadan ilerleyip yaylım ateşinin ne kadar işe yarayacağını deneyebilirdik.

Açacağımız ateşin yaratacağı korkunun onları hemen kaçıracağına güvenerek ikincisinde karar kıldık. Böylece yan yana dizilip onlara doğru cesaretle yürümeye başladık. Mızraklarıyla hepimizi öldüreceklerine inandıklarından sanıyorum, karşımızda durdular. Ne var ki mızraklarını fırlatacakları mesafeye daha girmeden durduk, birbirimizle aramızı açıp hattımızı olabildiğince genişlettik. Tüfekleri ateşleyerek onlara bir merhaba dedik. Kaçını vurduğumuzu bilmiyorum ama on altı kişi olduğu yere yığıldı. Üçü de öylesine topallıyordu ki diğerlerinden yirmi otuz yarda** uzakta yere düştüler.

Ateş açar açmaz korkunç ve tüyler ürperten haykırırlar duyduk. Bunlar hem vurulanlardan hem de yerde yatan ölümlere acıyan, ağıt yakan yerlilerden geliyordu. Ne daha önce ne

* Üç direkli tekne. (ç.n.)

** 0,9 metreye denk uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

de daha sonra böyle bir haykırış duydum. Ateş ettikten sonra tüfeklerimizi doldurmak için kımıldamadan durduk. Yerlerinden hareket edemediklerini görünce yeniden ateş açtık. Bu ikinci atışta içlerinden dokuz kişiyi öldürdük. Yerliler eskisi gibi toplu durmadıklarından, bütün adamlarımız ateş etmedi. Yedi kişiye, diğerleri ateş eder etmez ilerleyecek şekilde hücum sırasını bekleme, bu arada tüfeklerini doldurma emri verdik. Aşağıda bundan yeniden bahsedeceğim. İkinci yayılım ateşini açar açmaz avazımız çıktığı kadar bağırdık. Yedi kişi üzerlerine yürüdü, onlara yirmi yarda kadar yaklaşıncaya yeniden ateş açtılar. Arkada kalanlar tüfeklerini olabildiğince hızlı doldurarak ilk yedi kişiyi takip etti. Beri yandan bizim geldiğimizi gören yerliler büyülenmiş gibi çığlık çığlığa kaçıştı.

Savaş meydanına geldiğimizde yere serilmiş bir yığın ceset gördük. Aslında sandığımızdan daha fazla kişi ölmüş veya yaralanmıştı. Açtığımız ateşle isabet eden mermilerin sayısından daha fazla insan yerlerde yatıyordu. Buna önce akıl sır erdiremediyse de nasıl olduğunu daha sonra çözebildik. Aklın hayalin alabileceğinden çok korkmuşlardı, bana kalırsa korkudan ölmüşlerdi, hiçbir yaraları yoktu.

Ödleri kopan bu insanlardan bazıları biraz olsun kendilerine gelince, yanımıza gelerek bizi tanrı veya şeytan yerine koyarak (bizim açımızdan fark etmediğinden hangisi bilmiyorum) önümüzde diz çökmeye, kendilerini yerlere atıp bize tapınmaya başladılar. Her biri mutlak teslimiyet anlamına gelen tuhaf hareketlerdi bunlar. O anda aklıma bir şey geliverdi. Şimdi savaş hukukunu işleterek, istediğimiz kadar tutsak alabilir, bizimle yolculuğa çıkarabilir ve yüklerimizi onlara taşıtabilirdik. Bu teklifi açar açmaz adamların hepsi onayladı. Buna göre gücü kuvveti yerinde altmış kadar genci kenara ayırdık. Bizimle gelmelerine izin verdiğimizizi söyledik. Buna pek istekli duruyorlardı. Gelgelelim kendi aramızda şu yakıcı soruya cevap arıyorduk: Onlara nasıl güvenecektik? Madagaskar yerlilerine benzemiyorlardı; vahşi, intikamcı ve

hainlerdi. Bu yüzden onlara köle gibi davranacaktık. Bizden korktukları sürece hizmet edeceklerdi, onları güç kullanmaksızın çalıştıramayacaktık.

Hikâyemizde derinlere inmeden önce okuyucuya şunu çıklatmak isterim ki o andan itibaren artık içine düştüğüm durumu daha büyük bir ciddiyetle ele almaya başlamış, işlerimizin yürütülme biçimini daha çok dert edinir olmuşum. Yoldaşlarımdan hepsi benden yaşça büyük kimseler oldukları halde, iş bir şeyi icra etmeye gelince onları basiretsiz, şimdi dediğim gibi, ölçüsüz görmeye başlamıştım. Bunu ilk kez, yerlilerle giriştikleri son çarpışmada gözlemlemiştim. Onlara hücum edip ateş etme konusunda iyi bir karar almış oldukları halde, yerlilere ilk ateşi açıp bu kara kafalılarının umdukları gibi kaçmadıklarını gördüklerinde cesaretleri teklemeye başlamıştı. Eminim ki gemileri yakınlarda bir yerde olmuş olsa, hepsi tabanları yağlayıp kaçardı.

Bunu görünce onları cesaretlendirme görevini ben üstlendim, yeniden tüfeklerini doldurmalarını ve ikinci kez ateş açmalarını söyledim. Buyruğum altında olurlarsa, benim de işe karışacağımı, kara kafalılarının topuklarını kışlarına vurduracağımı söyledim. Bu sözün onları yüreklendirdiğini gördüm. İkinci kez ateş açtıklarında, daha önce sözünü ettiğim gibi bazılarının yaylım ateşi için barut ayırmalarını istedim.

İkinci yaylım ateşi yapıldığında emir vermeye zorlandım diyebilirim. “Senyörler,” dedim, “gelin şunları bir neşelendirelim.” Ardından derin bir nefes alıp, İngiliz denizcilerin benzer durumlarda yaptığı gibi üç kez bağırdım. Ateş etmeyen yedi kişiye, “Beni takip edin,” dedim. “İşlerini bitireceğimize dair size garanti veriyorum.” Böyle de oldu sahiden. Geldiğimizi görür görmez yukarıda da anlattığım gibi kaçtılar.

O günden sonra bana *Seignior Capitanio* demeye başladılar. Senyör olarak çağrılmayı istemediğimi söyleyince, İngilizce konuşan topçubaşı, “Pekâlâ öyleyse, sana Kaptan Bob diyeceğiz,” dedi. Böylece unvanımı o vermiş oldu.

Portekizliyi bundan daha iyi niteleyen bir şey yoktur, ister millet olarak isterse birey olarak değerlendirelim, işe başlamadan önce şöyle bir silkelenip birisi tarafından yüreklendirilirse, önünde örnek alabileceği biriyle cesareti artarsa pek güzel davranır. Kendi yargılarına güvenmeleri gerektiği her durumda çuvallarlar. Bu adamlar birkaç çıplak vahşinin önünden kaçmışlardı, üstelik ben araya girip bağırıp çağırarak bunları cesaretlendirmesem, savaşmaktan çok bu durumla eğlenmiş olmasam tabanları yağlamak bile hayatlarını kurtarmaya yetmeyecekti.

Bu yüreklendirmelere bundan sonraki bazı durumlarda daha az ihtiyaç olduğunu söyleyemem. Aşırı koşullarda bir şeyler yapmaya gelince tabansız olan bu bir avuç adamın, ilk başta dünyada hiç kimsenin girişemeyeceği kadar korkutucu ve uygulanamaz bir işe girişmeye nasıl cesaret ettiğine şaşırdığımı itiraf etmeliyim.

Aslına bakılırsa yorulmak bilmez iki üç kişi vardı aralarında, kalanların yükünü çekiyorlardı. Başlangıçtan beri onları yöneten de bu iki üç kişiydi. Bunlardan birisi topçubaşı, diğeri benim sanatçı diye çağırdığım demirci ve üçüncüsü de diğer ikisine benzemese de pek iyi özellikleri olan marangozlardan biri. Bu üçü, diğer adamların her şeyiydi. Alınan kararlarda bu üçünün cesaretine çok şey borçluydular. Yukarıda okuduğunuz gibi, benim de azıcık sorumluluk aldığımı görünce bana sarıldılar, o andan itibaren özel bir şefkat gösterdiler.

Topçubaşı dediğim adam mükemmel bir matematikçi, iyi bir bilim adamı ve usta bir denizciydi. İleriki hayatımda denizcilik için yararlı bütün bilimlerde, özellikle de coğrafyada öğrendiğim şeylerin temelleri onunla yaptığım içten muhabbetlerde atılmıştı.

Sohbet sırasında bile anlamaya ve öğrenmeye çok hevesli olduğumu görünce, gereken şeyleri bana öğretmeye başladı. Yeryüzünün ve denizin şeklinin nasıl olduğuna

dair bana ilk fikirleri veren, ülkelerin yerlerini, nehirlerin yönlerini, küreler teorisini, yıldızların hareketlerini, kısaca özetlersek, daha sonra geliştireceğim bir çeşit astronomi sistemini öğreten oydu.

Esinleneceğim düşünceleri kendi tarzıyla aklıma soktu, ben öğretebileceği her şeyi öğrendikten sonra da, sıradan denizcileri aşamadığım sürece hiçbir şekilde o büyük maceralara girişemeyeceğim konusunda beni ikna etti. Cahil olursam dünyada en berbat işlerde çalışacağımı ama ilerlemek istiyorsam bunun ilk adımının bilgi edinmek olduğunu söyledi. Çabuk kapabilme yeteneğimden dolayı beni hep şımartıyordu. Bu bir yandan gururumu okşuyor, diğer yandan da o zamanlar içimde gizli bir heves beslediğimden her şeyi öğrenme konusunda doymak bilmez bir iştah veriyordu. Avrupa'ya bir daha dönersem ve bu eğitimi karşılayacak param kalmışsa, beni usta bir denizci yapmak için gereken her şeyi öğrenmeye karar verdim. Ne var ki elime fırsat geçince bunu yapacak kadar kendime dürüst olmadım.

İşimize dönersek, çarpışmada yaptıklarımı görmüş, giderken bir grup tutsağı da yanımızda götürüp onlara yüklerimizi taşıtma teklifimi duymuş olan topçubaşı, herkesin huzurunda bana dönerek, “Kaptan Bob, bence reisimiz sen olmalısın çünkü bu girişimin bütün başarısını sana borçluyuz,” dedi. “Hayır, beni övme,” dedim. “Senyör Kaptanımız, generalimiz sen olmalısın, ben bu iş için çok gencim.” Birazcık tartıştıktan sonra, önderimizin o olması gerektiğinde hemfikir olduk ama tek başına olmayı kabul etmiyor, benim de ona yardımcı olmamı istiyordu, bütün adamlar kabul ettiğinden ben de uymak zorunda kaldım.

Bu emir komuta sistemi içinde bana yükledikleri ilk görev, kendileri açısından düşünebildikleri en zor görevdi: Tutsakları idare etmek, ki birazdan okuyacağınız gibi, ben bunu güle oynaya kabul ettim. Derhal yaptığımız fikir alışverişinde, ilk olarak hangi yöne gideceğimiz sorusu, ikinci

olarak yolculukta bize gereken erzakı nasıl bulacağımız meselesi öne çıktı.

Tutsaklar arasında diğerleri tarafından saygı gören uzun boylu, yapılı, yakışıklı bir adam vardı. Daha sonra anladığımız gibi, krallarından birinin oğluydu bu. Babası ilk yaylım ateşimiz sırasında ölmüş, kendisi de biri kolu diğeri kalçası olmak üzere iki yerinden yaralanmıştı. Kalçasına isabet eden kurşun kaba etine girdiğinden aşırı kanamaya yol açmış, kan kaybından yarı ölü hale gelmişti. Kolundaki kurşuna gelirsek, bileğini kırmıştı. Bu iki yarayla iş göremez hale geldiğinden önce bırakalım ölsün diye düşündük. Bunu yapmış olsak birkaç gün içinde ölüp giderdi ama diğer adamların ona saygı gösterdiklerini fark edince aklıma hemen ondan faydalanabileceğimiz düşüncesi geldi. Belki onu diğer tutsakların başına getirip reis gibi bir şey yapabilirdik. Cerraha onunla ilgilenmesi emrini verdim. Bu zavallı adama güzel şeyler söyledim; onu yeniden iyileştireceğimizi el kol işaretleriyle anlatmaya çalıştım.

Şimdi saygıyla karışık bir korkuyla bize bakıyorlardı. Onların göremediği bir şeyle uzaktan öldürebildiğimize göre, tabii aslında kurşundu, o halde onları yeniden iyileştirebilirdik; buna inanıyorlardı. Bunun üzerine genç prens (ona daha sonra böyle seslenecektik) altı yedi vahşiyi yanına çağırdı, ne olduğunu bilmediğimiz bir şeyler söyledi. Her ne söylediyse, bu yedi adamın hepsi yanıma geldi, önümde diz çöktüler, ellerini havaya kaldırdılar, yalvarır gibi hareketler yapıyorlar, öldürdüğümüz adamlardan birinin yattığı yeri işaret ediyorlardı.

Ben de dâhil içimizden biri onların ne demek istediğini anlayana kadar epey bir zaman geçti; bir yerli koşup ölümlerden birini kaldırdı, yarasını gösterdi. Gözünden yaralanmıştı. Kurşun gözünden girmiş kafasından çıkmıştı. Sonra bir başka yerli cerrahı gösterdi. Meğerse bizim kara prensin yukarıda anlatıldığı gibi kafasından kurşun yiyerek ölmüş babasını tedavi etmesi gerektiğini söylüyormuş.

Neyi ima ettiğini şimdi iyi anlamıştık, bunu yapamayacağımızı söyleyemezdik. Öldürülen adamların bize saldıranlar olduğunu, hiçbir şekilde yeniden canlandırmayacağımızı, diğerleri de öyle yapsalardı onları da öldürmüş olacağımızı, yaşamalarına asla izin veremeyeceğimizi anlattık. Beri yandan prens bizimle gelmeyi arzu ediyorsa, istediğimiz şekilde davranırsa, onu ölüme terk etmeyecek, kolunu iyileştirecektik. Bunun üzerine adamlarına gidip sırık gibi bir şey getirmelerini, yere koymalarını emretti. Getirdiklerinde bir ok olduğunu gördük, prens bunu sol eliyle aldı (diğeri sakattı), güneşe doğru tuttu, ikiye kırdı. Okun ucunu göğsüne bastırdı, sonra bana verdi. Daha sonraları anladığım kadarıyla bu hareketleriyle şunu demek istiyordu; benim dostluğuma ihanet ederse, taptıkları güneş bu oku göğsüne saplasındı. Okun ucunu bana vererek yemin ettiği kişinin ben olduğumu kanıtlıyordu. Yeminine ondan daha sadık bir Hristiyan tanımadım çünkü akabinde gelen çok yorucu aylarda sadık bir hizmetkâr oldu.

Müdahale etmesi için cerrahın yanına götürdük, doktorumuz kalçasındaki yarayı pansuman etti. Kurşun yalnızca sıyırmıştı, saplanmamıştı. O yüzden bu yaranın iyileşmesi uzun sürmedi. Kolundaki yaraya gelirse, kurşun bileğinden dirseğine kadar inen kemiklerden birini kırmıştı. Bunu düzelterip, tahtayla sıkıca bağlayıp, boynuna askı yaparak tutmasını, bu kırık kolunu oynatmamasını işaretlerle anlattı. Kurallara çok itaat eden biri olduğundan, doktor gitmesine izin verdiği halde bile yere oturup hiç kımıldamadı.

Ne yapmaya çalıştığımızı, adamlarından nasıl faydalanmayı istediğimizi bu yerliye açıklamaya büyük özen gösterdim. Özellikle konuştuklarımızın ne anlama geldiğini ona anlatırken çok zahmet çekiyordum. Evet, hayır gibi bazı kelimeler öğrettim. Konuşma tarzımıza alıştırmaya çalıştım. O da öğrenmeye meyilliydi.

İlk günden itibaren erzakımızı yanımızda götürmeye niyetli olduğumuzu ona anlatmak zor olmadı, fakat o kimi

işaretlerle buna ihtiyacımız olmadığını söyledi, çünkü her ne yöne gidersek gidelim kırk gün yetecek erzak bulmamız gerekiyordu. Kırkı ifade ettiğini anlayana kadar akla kararı seçtik, çünkü rakamları bilmiyor, yalnızca o kelimeyi ifade eden bazı sözlerle bunu anlatıyorlardı. Nihayet siyahilerden biri onun emriyle kırk tane küçük taşı yan yana dizerek kaç gün boyunca seyahat etmemiz gerektiğini, ne kadarlık erzaka gereksinimimiz olacağını gösterdi.

Ardından barut, mermi, demir, kurşun, marangozluk ve denizcilik aletleri, şişe kasaları ve keresteden oluşan ve bir hayli ağır olan yükümüzü gösterdim. Bazılarını eline alıp şöyle bir tarttı, olumsuz anlamda başını salladı. Ben de bizimkilere yükleri taşınabilir parçalara bölmeleri gerektiğini söyledim. Dediğim gibi yaptılar. Bu yüzden on bir adet sandığımızı bırakmak zorunda kaldık.

Prens eşyalarımızı taşımak için benim dana dediğim mandalardan temin edebileceğini işaretlerle anlattı. Yine el kol işaretleriyle, çok yorgun olduğumuzda bizi de taşıyabileceklerini ifade etti ama bunu önemsemedik çünkü bizim bu hayvanlara sahip olmak isteyişimizin asıl nedeni, artık yükümüzü taşıyamayacak hale geldiklerinde durum gerektirirse onları kesip yemektir.

Sonra onu barkomuza götürüp orada neyimiz var neyimiz yok gösterdim. Daha önce buna benzer bir şey görmediğinden gemimize hayretle baktı. Onların tekneleri daha önce görmediğim berbat şeylerdi; pruvası pupası yoktu, kurutulmuş koyun ve keçi bağırsaklarıyla birbirine dikilmiş keçi derisindendi. Üzerini de en mide bulandırıcı, en iğrenç kokulu, reçineye benzeyen, sümüksü, yağı andıran bir maddeyle sıvamışlardı. Tekne demeye bin şahit isterdi, dünyanın görüp görebileceği en pis şeylerdi. Onlarla kıyaslandığında kano muhteşem bir buluştu.

Neyse, gemimize dönersek, yeni prensimizi içeri taşıdık, ayağı aksadığından geçmesine yardım ettik. Eşyalarımızı gös-

terdikten sonra, adamlarının yüklerimizi taşıması gerektiğini işaretlerle anlattık. “Si Senyör,” yani “Peki Efendim,” dedi; kelimeyi ve anlamını öğretmiştik. Balyalardan birini alarak kolu iyileşince bir şeyler taşıyacağını anlatmaya çabaladı.

Ben de eğer adamlarına taşıttırırsa ona bir şey taşıttırma-
yacağımızı işaretlerle söyledim. Dar bir yere doldurmuştuk
bütün esirleri. Hasır iplerle bağlamıştık, çevrelerine kazıklar
dikerek bir tür *palisado** yapmıştık. Prensi yeniden sahile gö-
türünce, onunla birlikte yerlilerin yanına gittik. İşaret diliyle
adamlarına sor bakalım bizimle aslanların ülkesine gelmek
isteyen var mı dedik. O da buna uygun uzun bir konuşma
yaptı. Ne anlama geldiğini onlara açıklayarak, gelmek is-
tiyorlarsa “Si Senyör” demelerini istediğini anlayabildik.
İkiletmeden “Si Senyör” dediler ve güneşe bakarak alkış-
ladılar. Böyle yaparak, prensin anlamını açıkladığı gibi, sa-
dık olduklarına dair yemin ediyorlardı. Bize katılacaklarını
söylemelerinin üzerinden saniyeler geçmeden, içlerinden biri
prense uzun uzun bir şeyler anlatmaya başladı. Konuşurken
yaptıkları çok tuhaf hareketlerden sezinlediğimiz kadarıyla
bizden bir şey istiyorlar, bu olmazsa diye büyük endişe duyuy-
yorlardı. Yapabildiğim kadarıyla istedikleri şeyin ne olduğun-
u sordum. O da bana işaretlerle, onları öldürmeyeceğimize,
chiaruck, yani ekmek vereceğimize, aç bırakmayacağımıza,
aslanlara yem etmeyeceğimize dair bizim de güneşe alkış tut-
mamızı (yani yemin etmemizi) istediklerini anlattı. İsteklerin
hepsini yerine getireceğimize dair söz vereceğimi söyledim.
Güneşe doğru ellerini kaldırıp alkışladı, aynısını yapmam
gerektiğini işaret etti. Ben de aynısını yaptım. Bunun üzerine
bütün tutsaklar, ömrümde duymadığım kadar tuhaf, vahşi
haykırıışlar eşliğinde kendilerini yerlere atmaya başladılar.

Öyle sanıyorum ki hayatımda ilk kez o zaman dinî bir
düşünceden etkilenmişim. Beri yandan aptallık derecesinde
cahil ve barbar bu tür insanların arasında doğmamış olma-

* (İsp.) Çit. (e.n.)

nın ne kadar büyük bir talih olduğunu düşünmekten kendimi alamıyor, neredeyse ağlamak istiyordum. Neyse ki çok geçmeden bu duygu dağılıp gitti, bu tür kaygılarla uzun süre başım ağrımadı.

Bu tören bitince hem kendimiz hem de tutsaklar için yiyecek içeceği nasıl temin edeceğimizi düşünmeye başladık. Bu konuyu düşündüğümüzü işaretlerle bizim prene anlatınca o da tutsaklardan birini bırakırsak bize erzak, hatta yükümüzü taşımak için de hayvan getireceğini işaretlerle ifade etti. Onun kaçacağını varsaydığımdan isteksiz bakmış olmalıyım ki sadık olduğuna dair abartılı hareketler yaptı. Bu da yetmedi, kendi boynuna kement takıp ucunu bana verdi, seçtiğimiz adam gelmezse, kendisini asabileceğimi taklit yoluyla gösterdi. Böylece razı oldum, o da bir sürü talimat verip tutsağı gönderdi. Bu arada ne zaman geri döneceğini bilsin diye güneşi gösterdi.

Adam deli gibi yerinden fırladı, gözden kaybolana kadar da hızını korudu. Gidecek epey yolu olmalı diye düşündüm. Ertesi sabah, kararlaştırıldan iki saat önce, kara prens, ona hep öyle diyordum,* eliyle bana gel işareti yapıp kendince beni selamlayarak yanına çağırdı. Yanına gittiğimde yaklaşık iki mil ötedeki küçük bir tepeyi işaret etti. Birkaç kişi önlerine küçük bir sığır sürüsü katmış geliyordu. Prens işaretlerle kafilenin, gönderdiği adama ek olarak birkaç kişi ile bize getirdikleri sığırlardan oluştuğunu söyledi.

Tam kararlaştırılan vakitte kulübelerimizin önünde bitti gönderilen o adam. Yanında epey inek, düve, on beş on altı keçi ve yük taşımak için eğitilmiş genç camızlar vardı.

Bu yeterli bir erzak kaynağıydı. Ekmek ihtiyacımıza gelirse, daha önce kullanmış olduğumuz köklerle idare etmek zorundaydık. Hem adamlarımız yüklerini kolay taşısin hem de kestiğimiz keçileri koyabilelim diye askerlerinkine benzeyen sırt çantaları düşünmeye başladık. Keçi derilerinin

* Daha önce "genç prens" olarak geçiyordu. (ç.n.)

güneşe serilmesini emrettim. İki günde mümkün olduğunca kurutuldu. İstedığımız çantaları yapacak aletleri bulup, bunları diktik. Yüklerimizi bu çantalara bölmeye başladık. Kara prens bunların ne için yapıldığını anlayınca ve sırtlarına yüklediğimiz zaman yükü taşımanın ne kadar kolay olduğunu da görünce gülümsedi. Aynı adamı daha çok deri getirmeye gönderdi. Kara prensin yolladığı adam, çok geçmeden bizimkinden çok daha iyi kurutulmuş derileri sırtlarına vurmuş iki yerliyle çıkageldi. Bu getirdikleri derilerin cinsi başkaydı, onlara ne ad verdiklerini bilemiyorum.

Bu iki adam, kara prene savaşlarda kullandıkları türden iki mızrak getirdi. Ne var ki bu mızraklar öyle sıradan olanlardan değil, abanoz kadar kaliteli, siyah, kaygan bir ağaçtan yapılmışlardı. Türünü söyleyemeyeceğim bir yaratığın uzun bir dişi, mızrağın sivri ucu olarak son derece sağlam bir şekilde takılmıştı. Başparmağım kadar bile olmayan diş öylesine sert ve keskindi ki dünyada böyle bir şey görmemiştim.

Ben izin verinceye dek prens onları alamazdı, o da bana vermelerini işaret etti. Onda onurlu ve dürüst olmanın açık işaretlerini gördüğümünden mızrakları almasına izin verdim.

Artık büyük yürüyüşe hazırдық. Prens yanıma gelip çeşitli yönleri işaret ederek hangisine gitmeyi istediğimizi sorunca batıyı gösterdim. Biraz ileri, kuzeye doğru gidersek orada büyük bir nehir varmış. Bu nehir, gemimizi batıya doğru fersah fersah taşıyabilirdi. İma ettiği şeyi hemen anladım ve nehir ağzının nerede olduğunu sordum. Dediklerinden anladığım kadarıyla en az bir gün sürerdi. Tahminen yedi fersah ileride bulduk. Bunun, haritacılarımızın Mozambik sahili-nin en kuzey ucunda işaretlemiş oldukları ve adına Quilloa dedikleri büyük nehir olduğunu düşündüm.

Tekrar kafa kafaya verip birbirimize danıştıktan sonra, prensi ve fırkateynimize sığdırabileceğimiz kadar tutsağı alıp nehrin içindeki koya şöyle bir bakmaya karar verdik. İçimizden silahlı sekiz kişi de gemidekilerle nehrin kıyısında buluş-

mak için karadan yürüyecekti. Bizi yüksek bir yere çıkaran prens ülkenin içlerine doğru kıvrılan nehri göstermişti, bir noktada nehir bize altı milden uzak değildi.

Benim payıma karadan yürümek ve tüm kervanın başı olmak düştü. Yanıma adamlarımızdan sekizini, eşyalarımız henüz gemide olduğundan otuz yedi tane de yüksüz tutsak almıştım. Daha uysalını görmediğim, ne olursa taşıyan, çalışmaktan hiç kaçmayan genç mandaları da önümüze kattık. Bir seferinde bizim siyahiler dörder kişi binmişler, bu hayvancıklar da onları istekle taşımışlardı. Elimizden yem yiyor, ayaklarımızı yalıyor, bir köpek gibi uysal uysal arkamızdan geliyorlardı.

İleride yeriz diye altı yedi ineği de güdüyorduk ama siyahiler biz onlara nasıl yapılacağını gösterene kadar etleri tuzlayıp kurutmaktan bihaberdiler. Nasıl yapıldığını öğrenince, yolculuk boyunca yetecek tuzumuz olduğu sürece etleri işlemeye, et kalmayınca da tuzu taşımaya gönüllü oldular.

Karadan giden bizler için nehir kıyısına ulaşmak zor olmadı. Yukarıda da söylediğim gibi altı İngiliz milinden uzak olmadığından, oraya ulaşmamız bir gün sürdü. Halbuki denizden gelenler beş günden önce bize ulaşamadılar. Neden derseniz, koydaki rüzgâr ters esmiş, nehir kâh düz kâh kıvrımlı olduğundan yol yaklaşık elli mile çıkmıştı.

Bu zaman zarfında, kara prene sözünü ettiğim iki mızrağı getirmiş o iki siyahi, içme suyu taşımak için keçi derilerinden su tulumu yapmaya tutsaklarımızı ikna ettiler. İhtiyacımız olacağını biliyor gibiydiler. O iki adam tarafından getirilen derileri kuruttuktan sonra, adamlar bu işi gemimiz yanaşmadan önce büyük bir ustalıkla yaptılar. Her bir adamda, diğer derilerden yapılmış üç inç kalınlığında, tüfek kayışına benzer bir sırimla omuzlarına asılmış, keselere benzeyen su torbaları vardı.

Kara prens yürüyüş boyunca adamlarının bağlılıklarından emin olmamız için tıpkı bizim İngiltere’de tutukluları kelepçelememize benzer şekilde bileklerinden ikişerli bağlanmalarını

emretmişti. Dört kişiye kalanların hepsini bağlama görevi vererek, bunu kendi kendilerine yaptırmış ve makul olduğuna onları inandırmıştı. Onları çok dürüst, özellikle de prensle karşı çok itaatkâr bulduğumuzdan, ülkelerinden biraz uzaklaştıktan sonra serbest bıraktık. Ne var ki kara prens yanımıza gelip onları yeniden bağlattı ve epey bir süre böyle devam ettiler.

Nehir kıyısındaki ülke tamamen dağlıktı. Bataklık veya balçıklı toprak yoktu. Her taraf yemyeşildi. Nereye gitsek, ne yöne baksak çimenlerde otlayan sığır sürüleri göze çarpıyordu. Pek ağaç yoktu, en azından yakın bölgelerde. Daha ilerilerde, bazıları devasa büyümüş olan meşe, sedir, çam ağaçları vardı.

Nehir, Gravesend'in aşağısındaki Thames kadar geniş, açık bir kanaldı. Güçlü bir met akıntısı vardı ki bizi altmış mil kadar idare ettiğini sanıyorum. Nehir yatağı derindi, epey bir süre su sıkıntısı da çekmedik. Kısacası halen doğu ve doğu-kuzeydoğu arasında esen rüzgâr ve kabarmış suların faydalanıp nehrin yukarısına kadar güle oynaya seyrettik. Özellikle nehrin geniş ve derin olduğu yerlerde cezirden kolaylıkla kurtulduk ama met kabarıp da nehrin doğal akıntısıyla karşılaşınca bunun epey güçlü olduğunu fark edip barkomuzu terk etmeyi düşünmeye başladık. Ne var ki, gemide daha önce tasvir ettiğim tarzda hasırdan ve sazlardan yapılmış epey ip stokumuz olduğunu fark edince prens bizimle hemfikir olmadı. Kıyıdaki tüm tutsaklara gelip bu ipleri tutmalarını, gemiyi kıyıya koşturarak çekmelerini emretti. Biz de işlerini kolaylaştırmak için yelkenleri açtık. Adamlar geminin hızına ayak duracak şekilde epey hızlı koşuyorlardı. Bu şekilde nehir, yaptığımız hesaplamalara göre bizi iki yüz mil kadar götürdü, sonra Thames'in Windsor veya civarında yaptığı gibi birden daraliverdi. Bir gün sonra bizi korkutacak kadar büyük bir çağlayana geldik. Sanıyorum yüksekliği altmış ayağı* aşan sarp bir kayalıktan aşağı

* 0,304 cm'ye eşit uzunluk ölçüsü. (e.n.)

büyük bir gürültüyle iniyordu su kütlesi. Öylesine gürültülü akıyordu ki insanlar birbirlerinin ne konuştuğunu duyamıyordu. On mil öteden duymuştuk sesini.

Burada durduk. Şimdi bizim tutsaklar ilk kez kıyıya çıkıyordu. Gayretle ve neşeyle çalışmışlardı, birbirlerini dindirmişler, yorgun olanlar gemiye alınmıştı. İnsan gücüyle taşınabilecek kano veya teknelerimiz olmuş olsaydı, küçük teknelerle bu nehirde iki yüz mil katedebilirdik ama büyük tekemiz daha ileri gidemezdi. Önümüzde yeşil ve gözalıcı bir ülke duruyordu. Dört bir yan büyükbaş hayvanlarla doluydu. Fazla olmamakla birlikte insanlara rastladık. Şunu gözlemledik ki buranın ahalisi tutsaklarımızı bizim onları anladığımızdan daha çok anlamıyordu. Farklı milletlerden diler veya dilleri farklıydı. Çağlayana gelmeden iki gün önce, şimdiye kadar gördüklerimin arasında en harika görünümlü üç leoparı saymazsak, henüz hiç yabani hayvan görmemiştik, en azından yakınımıza gelen olmamıştı. Bu leoparlar nehrin kuzey kıyısındaydı, tutsaklarımız ise diğer kıyıda. Leoparları ilk gören topçubaşımız olmuş, hemen tüfeğini getirmeye koşmuştu. İçine fişegi koyup yanıma geldi, “Kaptan Bob, senin prens nerede?” diye sordu. Ben de prensi çağırarak, “Adamlarına korkmamalarını söyle.,” dedim. “Onlara de ki o elindeki şey hayvanlardan birine ateşle konuşacak, onu öldürecek.”

Zavallı kara kafalılar, prenslerinin onlara bunu söylemesine karşın, sanki kendileri öldürülecekmiş gibi gözlerini dikip ne olacağını beklemeye başladılar. Çok iyi bir nişancı olan topçubaşı birdenbire ateş açtı ve bu yaratığı tam başından iki saçmayla vurdu. Leopar vurulur vurulmaz arka ayaklarının üstüne kalktı, pençelerini havada savurduktan sonra kükreyerek ve çırpınarak yere devrildi, oracıkta can verdi. Diğer iki leopar, ateşten ve patlamadan korkup bir anda gözden kayboldu.

Gelgelelim kaçan bu iki leoparın korkusu, bizim tutsakların içine düştükleri dehşetle kıyaslanamazdı bile. Dördü

beşi sanki vurulmuş gibi yere düştü. Diğerleri diz çöküp ellerini kaldırarak, sanki bize tapıyorlarmış, dua ediyorlarmış gibi yaparak onları öldürmeyelim diye yalvarıyorlardı sanırım. İşaret diliyle prens onları cesaretlendirmesini söyledik. Prens dediğimizi yapsa da onları kendilerine getirmek için epey ter döktü. Prensın kendisi bile, açılacak ateşe hazır ol denmesine karşın, tüfek gürleyince yerinden fırlayıp nehre atlayacakmış gibi irkildi.

Hayvanın öldüğünü görünce derisine konmak gibi harika bir fikir geldi aklıma. Prens, yine işaret diliyle adamlarından bazılarını oraya gönderip deriyi yüzmelerini söyledim. Daha o sözüne başlar başlamaz, içlerinden dört kişi ortaya atıldı. İpleri çözülünce hemen nehre atladılar. Nehrin karşı kıyısına yüzerek geçtiler ve deriyi yüzmek üzere hemen işe koyuldular. Prenste ona vermiş olduğumuz bir bıçak vardı, o da öyle bir marifetle dört tahta bıçak yaptı ki hayatımda böyle bir şey görmemiştim. Yarım saat bile olmadan leoparın derisini bana getirdiler. Leoparın postu kocamandı. Kulaklarından kuyruğuna kadar yaklaşık yedi ayak, boynundaki genişlik beş ayaktı. Her tarafı insanı hayran bırakan beneklerle kaplıydı. Bu leopar derisini yıllar sonra Londra'ya götürdüm.

Şimdi seyahatimizde yeni bir aşamaya gelmiştik. Barkomuz daha fazla yüzemeyeceğinden, sırtımızda taşınmayacak kadar da ağır olduğundan artık gemisizdik. Diğer yandan nehrin daha epey ileriye gittiğini gördüğümüzden yeniden bir durum değerlendirmesi yaptık. Marangozlarımıza, acaba gemimizi parçalayıp, ondan çıkan malzemelerle iki üç tane ufak sandal yaparak ilerleyebilir miyiz diye sorduk. Yapmasına yapabilirlerdi ama bu çok uzun sürerdi. Yapsak bile, ne onu su girmeyecek şekilde sıvayıp sağlamlaştırmak için katranımız vardı, ne de keresteleri çakacak çivimiz. Marangozlardan biri, nehir kenarında büyük bir ağaca rastlasaydık, gemi yapmak için gereken vaktin dörtte birinde bir iki kano yapabileceğini söyledi. Üstelik bu kanolar tekneleri

aratmayacak, bize aynı faydayı sağlayacaktı. Diyelim bir şelaleye rastladık, o zaman karaya çıkabilecek ve onları sırtımıza vurup bir iki mil taşıyabilecektik.

Bunun üzerine fırkateynimizden vazgeçerek, onu bir derenin ana ırmakla birleştiği, küçük bir koya çektik. Bizden sonra gelecekler için saklayıp yola devam ettik. Yükümüzü bölerek uysal mandalarımıza ve zencilerimize yüklemek için iki gün harcadık. En çok dikkat ettiğimiz barut ve fişeklerimizi şu şekilde düzenledik; barut nemlenmesin diye tüylü taraf içe gelecek şekilde yapılmış, kurutulmuş deriden torbalara paylaştırdık. Sonra bunları manda derisinden, kalın ve sert çantaların içine attık. Bu manda derisi çantalarda su girmesin diye tüylü taraf dıştaydı. Bu sınavdan başarıyla çıktılar çünkü o andan itibaren epey şiddetli ve uzun süren sağanaklarda bile barutumuz hep kuru kaldı. Ana cephanemizi saklayan bu çantalardan başka, adamlarımızdan her birine, hep yanında taşıması için kişi başı çeyrek librelük barut ve yarım librelük fişek verdik. Anlık kullanıma yeterliydi, sıcağdan dolayı kesinlikle fazlasını istemiyorduk.

Halen kıyı boyunca ilerlemeye devam ediyorduk, bu nedenle ülkede yaşayan halkla bağlantımız neredeyse yoktu. Gemideyken ambarımız erzakla dolu olduğundan, dışarıya çıkmamız gerekmemişti. Ancak şimdi iş yaya olarak yürümeye gelince, sık sık yiyecek aramak zorunda kalıyorduk. Nehirde ilk kez mola verip durduğumuz yer, elli kadar külbesiyle küçük bir yerli köyüydü, burada yaklaşık dört yüz kişi yaşıyordu. Hepsi yanımıza gelip merakla bakmaya başladı. Bizim zencileri gören köyün sakinleri, onları saldırmaya gelen düşmanlar sanıp silahlarına davrandı. Bizimkiler onların dillerini anlamadıkları halde, işaretlerle silahlarının olmadığını, kendilerinin ikişer ikişer bağlanmış tutsaklar olduklarını, arkalarında güneşten gelen, hepsini öldürüp eğer isterlerse yeniden canlandırabilecek insanlar olduğunu anlattılar. Beri yandan, bu adamların onlara zarar vermeyecek-

lerini, barış için geldiklerini eklediler. Bunları anlar anlamaz, köyün sakinleri mızraklarını, oklarını, yaylarını indirdiler. Yere barış işareti olarak on iki adet büyük kazık sapladılar, boyun eğdiklerini göstermek için de eğildiler. Ne var ki sakallı bıyıklı beyaz adamları görür görmez büyük bir korkuya kapılıp çığlık çığlığa kaçtılar.

Onlarla çok fazla içli dışlı olmamak için mesafeyi koruduk. Ortaya çıktığımızda sadece iki üç kişi oluyorduk. Bizim esirler onlara biraz erzak istediğimizi anlattılar. Berikiler birkaç karasığır getirdi. Ülkenin o bölümünde manda ve inek boldu, epey sayıda da geyikleri vardı. Şimdiye kadar hünelerini konuşturup biblo gibi şeyler yapmış demircimiz onlara elmas, halka veya kalp şeklinde tasarlanmış gümüşten ve demirden süsler verdi. Buna son derece memnun oldular. Karşılığında meyve ve kök getirdiler. Ne olduklarını bilmiyorduk ama zencilerin iştahla yediğini görünce biz de yedik.

Taşıyabileceğimiz kadar çok et ve bitki kökünü erzak yaparak bu yükleri kölelerimize pay ettik. Her bir adama, sıcak bir ülkede yeterli olduğunu düşündüğümüz kırk librelik bir ağırlık tahsis ettik. Zenciler bundan hiç de rahatsızlık duymadılar, ne zaman ki yoruluyorlar o zaman birbirlerine yardım ediyorlardı. Sık değil, arada bir oluyordu. Yükün çoğu yiyecek olduğundan, erzak bulabileceğimiz yeni bir gruba veya yere erişene kadar, tıpkı Aisopos'un ekmek sepeti* gibi her geçen gün hafifliyordu. Onlara yük yüklediğimizde ellerini çözüp ikişerli sıra halinde ayaklarından birbirlerine bağladığımızı not düşmek isterim.

Bu yerden uzaklaştığımızın üçüncü günü, marangozumuz yürüyüşümüze ara vermeyi, birkaç kulübe yapmayı talep etti. Arzu ettiği ağaçları bulduğundan bize bir kano

* Bir yolculuğa çıkan Aisopos en hafif yükü ister. Payına ekmek sepeti düşer. Yanındakiler ona gülerler, ekmek sepeti en ağır olandır. Yemek vakti gelince Aisopos ekmekleri eşit olarak dağıtır, böylece sepeti yarı yarıya hafifler, bir başka yemekte ise hepsi biter. Böylece yolculuğun geri kalan kısmında Aisopos hiç yük taşımaz, diğer arkadaşları da onun zekâsını alkışlar. (ç.n.)

yapacaktı. Bana dediğine göre, nehri bıraktığımızdan beri yeterince yürümüş olduğumuzu bildiğinden, ihtiyaç olmadığı sürece artık daha fazla karadan gitmemeye kararlıydı.

Küçük kampımız için konaklama izni verilince zenciler de yüklerini indirdiler ama kulübelerimizi yapmak üzere hemen işe koyuldular. Önceki gibi iple bağlı oldukları halde bizi şaşırtacak kadar hızlı bir şekilde bu kulübeleri dikverdiler. Burada bazı zencileri tamamen özgür bıraktık, prensin, sadık olduklarına dair verdiği söze güvenerek bağlamadık. Kimilerinden marangozlara yardımcı olmaları istendi, küçük yönlendirmelerle çok yararlı işler yaptılar. Üçü de yakınlarda erzak bulabilir miyiz diye keşfe yollandı. Ne var ki erzak yerine iki yay, oklar ve beş mızrakla çıkageldiler. Bunları nasıl elde ettiklerini kolay anlatamadılar. Erkeklerin olmadığı kulübelere rastlamışlar, karşılarında kadınlar çıkmış, bizimkileri görünce çok şaşırmışlar. Kadınlar ve çocuklar onları hırsız sanarak kaçmış, onlar da kulübedeki veya o evlerdeki bu mızraklarla yayları almışlar. Bu üç kişiye öfkeyle ters ters baktık. Prense, kadın veya çocuk öldürüp öldürmediklerini sormasını, şayet birisini öldürmüşlerse onları öldüreceğimizi iletmesini istedik. Masum olduklarına dair yeminler ettiler, biz de onları affettik. Okları, yayları ve mızrakları getirdiler. Ancak kara prensin bir işareti üzerine gidip yenecek bir şeyler avlasınlar diye silahları onlara geri verdik. Giderlerken savaş hukukunu uyguladık; onlara saldıran, ateş eden veya şiddet gösteren biri olursa karşılık verip öldürebilirlerdi, buna karşılık barış teklif eden veya silahlarını indirmiş birini ne öldürebilir ne de incitebilirlerdi. Kadınları ve çocukları ise her ne durumda olursa olsun asla öldüremezlerdi. Bunlar bizim savaş kurallarımızdı.

Bu iki kafadar gideli üç dört saat olmamıştı ki birinin koşa koşa geldiğini gördük. Ok ve yayları yanında değildi, uzaktan seslenip haykırıyor, herhalde “İmdat, imdat” anlamında “Okoamo okoamo!” diye bağıırıyordu. Diğer zen-

ciler ayağa fırladılar, ikişerli bağlı olduklarından ellerinden geldiği kadar çabuk bir şekilde ne olduğunu öğrenmek için oraya doğru koştular. Hiçbir şey anlamamıştım, bizimkiler de benimle aynı durumdaydı. Prens sanki talihsiz bir şey olmuş gibi yüzünü astı, adamlarımızdan bazıları her ihtimale karşı silahlarını aldılar. Çok geçmeden zenciler olayın sırrını keşfettiler, sırtlarında epey bir miktar etle dört kişinin geldiğini gördük. Olan şuydu; ok ve yayla giden ilk iki kişi, ova da bir geyik sürüsüyle karşılaşmış, büyük bir hünerle üçünü vurmuşlar, birisi de gidip taşıyalım diye yanımıza koşmuş. Tüm yürüyüşümüz boyunca ilk kez geyik etine kavuşuyorduk, bol bol yiyerek güzel bir ziyafet çektik. Yine ilk kez, prensi, eti bizim gibi pişirerek yemeye ikna edebildik. Adamları da onu örnek aldı ama bunu yapmadan önce zaten etin çoğunu çiğ olarak yemişlerdi.

Şimdi içimizden keşke yanımıza ok ve yay alsaymışız diyorduk ki bunu yapabiliirdik. Bizim zencilere daha çok güvenmeye, onlarla daha çok içli dışlı olmaya başlamıştık. Sık sık onları serbest bırakıyor, bizi bırakmayacaklarından emin olduğumuzdan çoğunu bağlamıyorduk. Aslında biz olmadan hangi yöne gideceklerini bilmiyorlardı. Onlara emanet etmemeye kararlı olduğumuz tek bir vazife vardı: silahlarımızın doldurulması. Silahlarımızın içinde ilahi bir güç olduğuna, ateş ve duman yaydığına, korkunç bir sesle konuştuğuna, emrettiğimiz her an onları uzaktan öldüreceğine inanıyorlardı.

Yaklaşık sekiz günde üç kanonun yapımını bitirdik. Bu kanolara yüklerimizle birlikte biz beyaz adamlar bindikten sonra prensi ve bazı tutsakları da aldık. İçimizden bazılarını karada bıraktık, bu yalnızca zencileri idare etmek için değil, onları düşmanlardan ve vahşi hayvanlardan korumak için de gerekliydi. Bu yürüyüş sırasında önemsiz olaylar da oldu ama bunları anlatarak öykümüzü şişirmeye gerek yok. Daha önce gördüğümüzden çok sayıda vahşi hayvan gör-

dük. Önceden gördüklerimize benzemeyen fillere, birkaç aslana rastladık. Zencilerin bize oranla onlardan daha fazla korktuğunu fark ettik. Bunun başlıca nedeni küçüklüklerinden beri kullanmaya alışkın oldukları ok, yay ve mızrak gibi silahlardan yoksun olmalarıydı.

Ateşli silahlarımız istediğimiz anda devreye girdiğinden onların bu korkularını gideriyorduk. Ne var ki barutumuzu mümkün olduğunca tutumlu kullanmak istiyorduk. Bu hayvanlardan birini öldürmenin bize hiçbir faydası yoktu. Derileri taşınmayacak kadar ağır, etleri de yenmeyecek kadar kötüydü. Bundan hareketle silahlardan bazılarını yalnızca kurusıkı doldurmaya* başladık. Hayvanlar, hatta aslanlar bile bu barut alevini gördüğünde geri basıp kaçıyordu.

Nehrin bu yukarı kısmında yerleşmiş bir sürü halkı arkamızda bıraktık. Neredeyse her on milde ayrı bir kabileye rastlıyorduk. Her birinin ayrı bir dili yahut farklı bir lehçesi vardı, o yüzden de birbirlerini anlamıyorlardı. Sığır açısından hepsi zengindi, özellikle de nehir kıyısındaki kabileler. Bu ikinci deniz yolculuğunun sekizinci gününde küçük bir yerli kasabasına rastladık. Burada pirince benzeyen bir çeşit buğday yetiştiriyorlardı, tadı çok lezzetliydi. Bu tahıldan biraz aldık, hamur haline getirip közde pişirmek suretiyle çok güzel ekmekler yaptık. Böylelikle arzu ettiğimiz hiçbir erzakın eksikliğini çekmedik.

Bizim zenciler kanolarımızı çekerken, hatırı sayılır bir hızda yol alıyorduk. Yaptığımız hesaplamalara göre günde yirmi yirmi beş İngiliz milinden aşağı düşmüyorduk. Nehir onuncu gün bir başka çağlayana gelene kadar aynı genişlikte ve derinlikte devam etti. Nehri yüksek tepelerden oluşan bir sırt kesiyordu. Sular bir kayadan diğerine, aslında aşağıya doğru birbirinin peşi sıra gelen bir dizi şelale biçiminde dö-

* Buradaki "kurusıkı" ifadesi, çakmaklı tüfeğin barut haznesinin dolu olduğu halde ağızdan saçma veya saçmalarla doldurulmadığı anlamındadır. (e.n.)

külüyordu. Sular bazen çeyrek mil yüksekten düştüğünden gürültü insanı şaşırtıp korkutuyordu.

Bir kez daha yolculuğumuzun burada bittiğine kanaat getirdik. Nehrin yönünü kestirebilmek için üçümüz, birkaç zenciyi de yanımıza alarak başka bir taraftan tepelere tırmandık. Yarım mil yürürsek nehir kanalının yeniden devreye girdiğini, bizi epey ileri taşıyabileceğini gözlemledik. Herkesi işe koştuk, yüklerimizi indirdik, taşıyabilir miyiz diye kanoları kıyıya çektik.

Biraz inceleyince kanoların taşınmayacak kadar ağır olduğuna kanaat getirdik ama marangozlarımız bir gün üzerinde çalıştıktan sonra dış çeperi yontarak epeyce incelttiler. Buna rağmen eskisi gibi iyi yüzüyorlardı. Bu yapılmış on adam sırtıklar yardımıyla kanoyu kaldırdı ve hiç zorlanmadı. Böylece her kano için yirmi adam ayırdık, onar kişi dönüşümlü taşıyacaktı. Bu şekilde bütün kanolarımızı taşıdık, suya indirdik, sonra yüklerimizi getirip yeniden kanolarımıza yükledik. Bütün işi akşam olmadan yarım günde bitirdik. Ertesi sabah erkenden nehirde ilerlemeye başladık. Dört gün daha kanolarımızı çektikten sonra, kılavuzumuz olan topçubaşı doğru yönde gitmediğimizi gözlemlemeye başladı. Nehir bir parça kuzeye doğru kıvrılmaktaydı, bize bunu önceden bildirmiş oldu. Gel gör ki suyla taşımanın nimetinden yoksun kalmak istemiyorduk, en azından buna mecbur olana kadar. Bu yüzden yavaş yavaş ilerlemeyi sürdürdük. Nehir, altmış mil daha işimizi gördü. Ardından darlaşıp sığlaştığını fark ettik, bizimkine dökülen birkaç tane çay veya dere ağzından geçtikten sonra nihayet bizimki de bir dere kadar kaldı.

Kanolarımız yüzdüğü sürece çekmeye devam ettik, elimizden geldiği kadar rahat etmek istediğimizden kanolarımızı hafifletip yüklerimizi de zencilere taşıtarak iki gün daha gittik, nehrin bu son bölümünde on iki gündür yol alıyorduk, ne var ki bu iki günün sonunda su öyle azalmıştı ki kısaca söylemek gerekirse Londra'daki mavnaları bile kaldırmaya yetmezdi.

Artık suyla taşınma ümidinden mahrum olarak yola karadan devam edecektik. En büyük kaygımız içme suyu kaynağını nasıl bulacağımızdı. O yüzden ne zaman bir teppe rastlasak en yüksek noktasına tırmanarak önümüzde uzanan ülkeyi iyice gözden geçiriyorduk. Böylece, hem düzlüklerden uzaklaşmayacak hem de bir su kaynağının olabileceğince yakınına düşecek şekilde hangi yöne gitmemiz gerektiğine dair en doğru kararı verebilecektik.

Kanolarımızı bıraktıktan sonra yaptığımız otuz günlük yürüyüşte yemyeşil bir ülke gördük. Ağaçlarla kaplıydı, nehirlerin ve derelerin sardığı topraklarda epeyce de insan yaşıyordu. Bu otuz günlük yürüyüş sırasında her şey yolunda gitti. Ne zaman yürüyüp ne zaman konaklayacağımıza dair bir kural koymadık. Mürettebatımızın olduğu kadar hizmetkârlarımızın da rahatını ve sağlığını düşünüp, bunun gerektirdiği şekilde hareket ettik.

Yürüyüşümüzün ortalarına doğru ovalık bir ülkeye rastladık. Şimdiye kadar geçtiğimiz ülkelerle karşılaştırdınca burada daha çok insanın yaşadığını fark ettik. İşin kötüsü, burada yaşayanlar azgın, barbar ve hain bir kavimdi. Bizi önce soyguncu sandılar, saldırmak için giderek daha fazla sayıda toplanmaya başladılar.

Adamlarımız ilkin dehşete düşüp alışılmadık bir korkuya kapıldı. Hatta bizim kara prens de ne yapacağını bilemez bir haldeydi ama ben ona gülümsedim. Silahlarımızı göstererek benekli kediye (leopara kendi dillerinde öyle diyorlardı) öldürmüş olan şeyin bu çıplak yaratıklardan binini bir çırpıda öldürüp öldüremeyeceğini sordum. Güldü ve öldürebileceğini söyledi. “Pekâlâ öyleyse,” dedim, “adamlarına bu insanlardan korkmamalarını söyle. Bize bulaşırlarsa onlara bir şey tattıracağım, günleri görecekler.” Gelgelelim koca bir ülkenin ortasındaydık, etrafımızı kaç kişinin, hangi milletlerin kuşattığını bilmiyorduk, her şeyden önemlisi de arasında bulunduğumuz bu insanların dostluğuna ne kadar ihtiyacımız

olacaktı, onu bilmiyorduk. O yüzden bizim zencilere onlarla arkadaşlık kurmaları için her yolu denemelerini emrettim.

Benden aldıkları buyruğa göre, ellerinde ok ve yay olan iki adamın yanında prensin kaliteli mızraklarını verdiğimiz iki adam, uzun sııklar taşıyan beş kişiyle birlikte öne geçti. Onların arkasında, bu zenci köyüne doğru bizim denizcilerden on kişi yürümeye başladı. Biz kalanlar, şayet bir durum olursa yardımlarına koşmak üzere en arkada hazır bekledik.

Evlerinin önüne yaklaştıklarında bizim zenciler kendi meşreplerince selam verdiler, sonra bağırıp çağırarak onları dışarı çağırdılar. Bu bağrışmalar üzerine bazıları çıkıp cevap verdi. Ardından kadınlar, erkekler, çocuklar yani tüm kasaba göründü. Bizim siyahiler birkaç adım öne çıkıp, ellerindeki uzun sııkları toprağa saplayarak geri çekildiler. Bu, onların ülkesinde barış anlamına geliyordu ama diğerleri bu hareketin anlamını bilmiyorlardı. Sonra ok ve yayla silahlanmış iki adamımız silahlarını yere bırakıp ilerleyerek barış işareti yaptı. Karşıdaki iki adam da bunun anlamını çözdü, ok ve yaylarını yere koyarak bizimkilere doğru yürüdü. Adamlarımız dost olduklarını gösterebilecek bütün işaretleri yaptılar; ellerini ağızlarına götürerek yiyecek istediklerini anlatmaya çalıştılar. Karşıdakiler hallerinden memnun ve dost canlısı göründüler, kendi adamlarına gidip bir süre konuştuktan sonra yanımıza geldiler, güneş batmadan biraz erzak getirebileceklerini anlattılar işaretlerle. Bizimkiler de o an için sonuçtan tatmin olmuş vaziyette geri döndüler.

Güneş batmadan bir saat önce bizimkiler onların yanına gitti, ilk gittiklerindeki tutumu sürdürdüler, karşı taraf da vaktinde geldi. Geyik eti, bitki kökleri, daha önce anlattığım o pirince benzeyen tahıldan getirdiler. Bizim zenciler demircimizin icat ettiği oyuncakları yanlarına almışlardı. Bunlardan birkaçını verince karşı taraf son derece mutlu oldu, ertesi gün için daha fazla erzak vadettiler.

Ertesi gün, sözlerini tutarak yeniden geldiler ama adamlarımız karşı tarafın, bir önceki günden daha kalabalık olduğunu fark etti. On silahlı adamımızı savaşımaya hazır şekilde göndermiş, tüm ordumuz da görünür bir yerde konuşlanmış olduğundan buna fazla şaşırmadık. Düşmanın ihaneti diğer durumlarda olduğu gibi kurnazlıkla hazırlanmamıştı, sayıları yalnızca dokuz olan zencilerimizi barış kisvesi altında rahatlıkla kuşatabilecekleri açıktı. Gelgelelim silahlı on adamımızın önceki gün durdukları yere kadar ilerlediğini görünce, bu çakallar hemen oklarını ve yaylarını kapıp, bizim zencilerin üzerine büyük bir hışımla koşmaya başladılar. Bunun üzerine on adamımız, zencilerimize yanlarına gelmeleri için haykırdı. Onlar da gel sözcüğünü havada kapıp son sürat adamlarımızın arkasına saklanmaya koştular. Zencilerimiz kaçarken diğerleri de ilerlemişti ve neredeyse yüz kadar ok fırlattılar. Bizim zencilerden ikisi yaralandı, biri de ölmüş olabilirdi. Saldırganlar, bizimkilerin toprağa sapladığı beş sırığın yanına geldiklerinde, bir süre hareketsiz kaldılar. Sırıkların çevresinde toplandılar, onlara şöyle bir baktılar, ne olduklarını anlamak ister gibi dokunarak yokladılar. Bunun üzerine, hepsinin arkasında hazır bekleyen biz, içimizden birini on adamımızın olduğu yere gönderip düşmanın en kalabalık olduğu yere ateş açmalarını emrettik. Ayrıca normal fişeklerin dışında silahlarına küçük fişeklerden koymalarını, hemen desteğe geleceğimizi de ilettik.

Adamlarımız verdiğimiz talimatlara göre hazırlandılar, ne var ki tam ateş açmaya hazırlandıklarında kara ordu sırıkların civarından ayrılmıştı, bizim kölelerin arkasında daha fazla adamın beklediğini görünce, sanki öne hamle yapacakmış gibi kıpırdanmaya başladılar. Yapacağımız şeyi kestiremiyorlardı. Ne yapacağımızı önceden anlamadırlarsa sonradan anlama ihtimalleri daha düşüktü, çünkü adamlarımız bunların öne çıktığını hisseder hissetmez en yoğun oldukları yere ateş açtı. Tahmin edebildiğimiz kadarıyla yüz yirmi yardadan daha yakın bir mesafeye gelmiş olmalıydı.

Nasıl bir korku duyduklarını anlatmaya kelimeler yetmez. Bu ilk salvoyla birlikte zavallılardan çığlıklar ve haykırışlar yükseldi. Altısını öldürdük, bir düzine kadarını da yaraladık, kalabalık duruyorlardı, bu nedenle, küçük fişek adını verdiğimiz fişekler etrafa saçıldığından daha geride duranlardan da yaralananlar olduğunu tahmin edebiliyorduk; çalışkan demircimiz kurşun, demir parçalarını, çivi başlarını ve benzer şeyleri bir araya getirerek bu küçük fişekleri yapmıştı.

Ölen ve yaralananları görünce bu zavallı yaratıklar öylesine korkmuşlardı ki dilleri tutulmuş vaziyette onlara neyin zarar verdiğini bulmaya çalışıyorlardı. Vücutlarında nasıl açıldığını bilmedikleri deliklerden başka hiçbir şey göremiyorlardı. Ateş ve gürültü, kadınları, çocukları afallatmış, korkudan akılları başlarından gitmişti. Gözlerinde çılgın bakışlar, deliler gibi haykırarak koşmaya başladılar.

Şunu belirtmeliyim ki tüm bu olanlar, hepsini istediğimiz gibi kaçırtmaya yetmedi, ilk seferde olduğu gibi korkudan ölen olmamıştı. Bu yüzden ikinci bir yaylım ateşi açmaya, önce yaptığımız gibi onlara doğru yürümeye karar verdik. Destek olarak ayırdığımız adamlar ilerlerken, biz de tek seferde üç kişi ateş etmeye, bir müfreze gibi ilerlemeye karar verdik. Hepimiz aynı hatta olduğumuzdan, önce en sağdaki üç kişi ateş ediyor, ardından sola doğru üçer kişinin ateşiyle devam ediyordu. Böyle devam ettik. Her seferinde bazılarını öldürdük, bazılarını yaraladık ama hâlâ kaçmıyorlardı. Yine de çok korktuklarından ne ok ve yaylarını kullanabildiler ne mızraklarına davranabildiler. Seslerin artmasıyla üzerimize daha çok sayıda geldiklerini düşünmeye başladık. Adamlarımıza durmalarını söyledim, tüfeklerini tek bir yaylım ateşinde boşaltıp ilk savaşımızda yaptığımız gibi bağırmaclarını, sonra üzerlerine kitle halinde hücum edip onları tüfeklerle devirmelerini emrettim.

Gelgelelim karşıdakiler yeteri kadar akıllıydı, biz tüm barutu tek seferde boşaltıp bağırınca, erkek, kadın, çocuk hepsi

tabanları yağladı. Öylesine hızlı dağıldılar ki, birkaç saniye içinde, oraya buraya düşmüş, çığlık atıp acıyla debelenen yaralılarından ve sakatlananlardan başka tek bir yaratık kalmadı.

Savaş meydanına geldiğimizde, üçü kadın olmak üzere otuz yedisini öldürmüş olduğumuzu fark ettik, ikisi kadın, altmış dördünü de yaralamıştık. Yaralamak derken uzağa gidemeyecek şekilde sakatlanmış kimseleri ve daha sonra bizim zencilerin korkaklık edip hunharca öldürmüş olduklarını kastediyorum. Buna çok sinirlendiğimizden, bir daha yaparlarsa onları vahşilere teslim etmekle tehdit ettik.

Savaşığımız bu vahşilerin, kadın erkek hepsi dünyaya geldikleri gibi, anadan doğma olduklarından ortada konacak bir ganimet yoktu. Bazıları saçlarına tüy takmıştı, diğerlerinin boyunlarında bir çeşit gerdanlıktan başka bir şey yoktu. Ne var ki bizimkiler buradan bir ganimet çıkardı: yenilenlerin okları ve yayları. Buna çok memnun olduk. Ölenlere, yaralananlara ait bu bir sürü oku, yayı ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Onları toplamalarını buyurdum, bize sonraları çok yararlı oldu bu silahlar. Çarpışma sona erdikten ve bizim zenciler ok ve yayları topladıktan sonra, onları küçük takımlar halinde yiyecek bir şeyler bulmak üzere uzaklara yolladık. Getirdikleri erzak içinde en çok yük taşımak ve çalışmak üzere yetiştirilmiş dört düveye sevindik. Bizim zenciler, bunları, yüklerin sırtlarında açtığı yaralardan tanımış olmalıydılar, zira ülkede bu hayvanlara semer gibi bir şey takılmıyordu.

Bu hayvancıklar zencilerimizin işlerini kolaylaştırmakla kalmayıp, bize de daha çok erzak taşıma fırsatı verdi. Kölelerimiz, yol boyunca çok ihtiyaç duyacağımız et ve kök gibi yiyecekleri bunlara tepeleme yüklediler.

Bu kasabada henüz yavru bir leopar bulduk. Boyu yerden ancak iki karış yüksekti. Aşırı uysaldı, elimizle tüylerini okşayınca kedi gibi mırılıyordu. Savaşığımız vahşiler bunu ev köpeği gibi yetiştirmiş olmalıydılar. Bu hayvanı, terk edilmiş evleri ve kulübeleri gezerken kara prens bulmuştu. Onu çok

sevmiş, bir iki parça et vermiş, hayvancık da köpek gibi arkasından gelmişti ki daha sonra bundan yine bahsedeceğiz.

Bu çarpışmada öldürülen zencilerin arasında, kurutulup ip gibi burulmuş bağırsakla alnına altı peni büyüklüğünde ince bir altın parçası bağlamış olan biri vardı. Bu süsten hareketle onun diğerlerinden daha önemli olduğu sonucunu çıkardık. Hepsi bu değildi. Bu altın parçası, civarda ele geçirilebilecek daha çok altın olup olmadığına dair bizi çok dikkatli bir araştırma yapmaya itti ama bir şey bulamadık.

Ülkenin bu bölümünden ayrılıp on beş gün yol aldık sonra, kendimizi, insanı daha bakınca korkutan çok yüksek bir dağ sırtına tırmanırken bulduk. İlk kez bu çeşit bir dağla karşılaşmıştık. Üstelik küçük cep pusulalarımız haricinde rehberimiz olmadığından, hangi yolun en iyi veya en kötü olduğuna dair işimize yarayacak herhangi bir bilgiden yoksunduk. Gözümüzün gördüğüyle seçim yapmaya, bununla yetinmeye mecburduk. Bu tepelere gelmeden önce, düzlüklerde yaşayan ve üzerlerinde giysi olmayan birkaç vahşi kabileyle karşılaşmış, savaşmak zorunda kaldığımız o şeytanlardan çok daha dost canlısı ve uysal olduklarını görmüştük. Bu insanlardan pek az şey öğrenebildiysek de işaretlerin yardımıyla tepelerin ardında koskocaman bir çöl, epey aslan ve bizim zencilerin deyimiyle benekli kedi olduğunu anladık. Ayrıca işaret diliyle, su götürmemiz gerektiğini de söylediler. Bu kabilelerden sonuncusunun yaşadığı ülkeye gelince taşıyabileceğimiz kadar çok erzak yüklendik. Nelere katlanmak zorunda kalacağımızı, ne kadar uzun süre gitmek zorunda olduğumuzu bilmediğimizden, izleyeceğimiz yolu mümkün olduğu kadar bilinir kılmak istiyorduk. Birden aklıma cin bir fikir geldi: Karşımıza çıkacak çölün en yakınında yaşayan yerlilerden bazılarını tutsak edip yanımızda götürebilirdik; böylece çölü geçerken hem erzakımızı taşırlar, hem de mümkünse yeni erzak bulmakta bize yardımcı olurlardı. Bu yabana atılmayacak kadar iyi bir öneriydi. Sadece işaretler kullanarak, çöle

gelmeden önce, karşı kıyıda, dağın eteğinde yaşayan bir halk olduğunu öğrenince, artık iyilikle mi yoksa zorla mı olur, ne yapıp edip kendimize rehberler temin etmeye karar verdik.

Yolculuğa çıktığımız deniz kıyısından şu anda bulunduğumuz noktaya kadar yedi yüz mil katettiğimiz sonucunu çıkardık. Kara prensimiz kolunu boynuna sabitleyen askıdan bugün kurtulmuştu. Cerrahımız mükemmel bir şekilde onu iyileştirmişti, prens kendi arkadaşlarına kolunun ne kadar iyi olduğunu gösterince çok şaşırdılar. Üstelik yaralanmış diğer iki zencimiz de iyileşiyor, cerrahımız onların tedavisini de ustaca sürdürdüğünden, yaraları hızla kapanıyordu.

Bu tepeleri inanılmaz bir gayretle aşıp arkalarındaki ülkeyi görmek, şimdiye kadar yaratılmış en cesur yüreği bile titretmeye yeterdi. Devasa bir ıssızlık karşımızda duruyordu. Göz alabildiğine uzanan yabanılıktaki tek bir ağaç, nehir veya yeşillikten eser yoktu. Rüzgâr estiğinde hayvanlarla insanları yutan bir buluta dönüşen kızgın kumlardan başka hiçbir şey görülüyordu. Gidiş yönümüze, sağımıza, solumuza, nereye bakarsak bakalım çölün sonunu göremiyorduk. Hal böyle olunca adamlarımızın cesareti enikonu kırılmaya başladı, geri dönmekten bahseder oldular. Önümüzde uzanan, içinde ölümden başka bir şey görmediğimiz tüyler ürpertici bu yeri aşabileceğimizi düşünemiyorduk bile.

Bu manzara, diğerlerini olduğu kadar beni de çok etkiledi ama her şeye rağmen geri dönme düşüncesine katlanamıyordum. Şimdiye kadar yedi yüz mil katetmiş olduğumuzu, onca yolu gerisingeri gitmenin ölmekten beter olacağını söyledim. Onlar çölün geçilemez olduğunu düşünüyorlarsa, ben de yolumuzu değiştirmemizin daha iyi olabileceğini düşünüyordum. Ümit Burnu'na gelene kadar güneye ya da kuzeye, Nil boyunca uzanan ülkeye doğru yolculuğumuza devam edebilir, Afrika'nın tamamı çöl olmadığından şu ya da bu şekilde batı denizine* ulaşmanın bir yolunu bulabilirdik.

* Atlas Okyanusu. (ç.n.)

Daha önce anlattığım gibi, hangi ülkenin dünyanın neresinde olduğunu iyi bilen, bu anlamda rehberimiz olan topçubaşımız, Ümit Burnu şu anda bulunduğumuz yerden en az bin beş yüz mil uzakta bulunduğundan bu yolculuk hakkında ne diyeceğini bilemiyordu. Onun hesabına göre, batı okyanusuyla buluşup evimize gidebileceğimiz Angola sahiline kadarki toplam yolun üçte birini almıştık. Diğer yandan, bize gösterdiği haritaya göre kuzeye doğru gidersek batı sahilinden bin mil fazladan uzaklaşacaktık. O zaman da bildiğimiz kadarıyla belki de en az burası kadar vahşi, kurak ve çorak toprakları geçmemiz gerekecekti. Her şeyi hesaba kattıktan sonra bu çölü geçmeyi teklif etti. Belki de korktuğumuz kadar uzun gelmeyecekti. Elimizdeki erzakın, özellikle de suyun ne kadar yeteceğini hesaplasak yeterdi. Baktık ki suyumuzun yarısı tükendi ve çölün hâlâ sonu görünmüyor, o zaman sağ salim geri dönebilirdik.

Bu öneri öylesine makul geldi ki hepimiz onayladık. Buna göre kırk iki gün yetecek kadar erzak taşıyabileceğimizi hesapladık. Suya gelince, yirmi günün üzerine çıkamıyorduk. Üstelik de bu süre dolmadan önce suyun kokacağını varsayıyorduk. Neticede on günlük zaman dilimi içinde hâlâ suya rast gelmediyse, geri dönecektik. Ama bir su kaynağı bulduysak, yirmi bir gün seyahat edebilirdik. Bu yirmi bir günde çölün sonunu görmediyse, yine geri dönecektik.

Önlemlerimize göre yaptığımız bu düzenlemeye dayanarak dağdan aşağıya indik. Ovaya tam olarak erişmeden önce iki gün geçti. Burada bu zorlu yolculuğu kolaylaştıracak, çok lezzetli suyu olan küçük bir derecikten başka, bol bol geyik, yabantavşanına benzeyen ancak o kadar çevik olmayan, etini pek lezzetli bulduğumuz bir yaratıkla tanıştık. Bilgi verenler tarafından yanıtılmıştı çünkü insana rastlamadık, dolayısıyla da yüklerimizi taşımaya yardım edecek tutsağımız olmadı.

Burada gördüğümüz geyik ve diğer mahlûkatın muazzam sayısı, ıssız çöle komşu oluşundan kaynaklanıyordu.

Çölden buraya yiyecek bulmak, su içmek için geliyorlardı. Hazır buradayken epey et stokladık, zencilerin bizden daha iyi bildiği, ekmek yaparken kullanacağımız çeşitli köklerden topladık. Kölelerimiz için adam başı çeyrek galon,* kendimiz için adam başı üç *pint*, mandalar için de günde üç çeyrek galon olmak üzere, yirmi gün boyunca yetecek su depoladık. Bu uzun, acı verici yolculuğa bu şekilde hazırlanıp sıhhatli, neşeli bir şekilde ama böylesine çetin bir yolculuğun gerektirdiği kadar güç toplayamadan yola düştük. Daha da kötüsü bir rehberimiz yoktu.

Çöle ilk ayak bastığımızda cesaretimiz kırıldı, çünkü kumlara bastığımızda ayaklarımız içeri gömülüyor, sıcaktan kavruluyordu. Yedi sekiz mil yürüdükten, daha doğrusu debelendikten sonra hepimiz yorulmuş, bitkin düşmüştük. Zenciler bile kuvvetlerinin ötesinde zorlanmış yük hayvanları gibi yerlere uzanmış, nefes nefese kalmışlardı.

Burada barınma koşulları da epey tehlikeliye benziyordu. Daha önce geceleri uyumak için daima, böyle sıcak ülkelerde sağlığa özellikle zararlı gece havasından koruyacak kulübeler yapıyorduk. Bu kez barınabileceğimiz bir yer, altına sığınabileceğimiz bir şey yoktu. Böylesine zorlu bir yürüyüşten sonra yakınımızda ne bir ağaç ne bir çalı vardı. Bunlar yetmezmiş gibi gece yarısına doğru daha korkutucu bir şey oldu. Uzaklarda bir yerlerde kurtlar uluyor, aslanlar kükrüyor, yabaneşeklerinin anırtısı, tanıyamadığımız diğer çirkin seslere karışıyordu.

Bunun üzerine ne kadar ihtiyatsız olduğumuzu düşünmeye başladık. Elimizdeki sırıkları veya kazıkları bile getirmemiştik. Halbuki getirmiş olsak *palisado* yapabilir, diğer rahatsızlıklar ne olursa olsun en azından güven içinde uyuyabilirdik. Neyse ki sonunda bir nebze avunabileceğimiz bir çare bulduk. Elimizdeki yayları ve mızrakları yere saplayıp, uçlarını mümkün olduğunca birbirine bitştirmeye çalıştık,

* 3,8 litreye denk hacim ölçüsü. (ç.n.)

üzerlerine de ceketlerimizi serip acınası bir çadır kurduk. Bir araya getirdiğimiz leopar derileri ile diğer birkaç deriyi üzerimize iyi kötü yorgan yaptıktan sonra mışıl mışıl uyduk. İlk gece olduğundan, önce saat başı, sonra iki saatte bir değiştirdiğimiz iki adamımızı çakmaklı tüfekleriyle nöbete koyduk. İyi ki de bunu yapmışız çünkü nöbetçilerimiz, bu yabanılığın her çeşit kızgın hayvanla kaynadığını keşfettiler ki bazıları çadırımıza kadar sokulmuştu. Geceleyin fişek atarak bizi uyandırmamalarını emretmiştik, yalnızca kurusıkı ateşleyerek hayvanları uyaracaklardı. Emrimize harfiyen uydular ve bunun etkili olduğunu da gördüler. Bu yaratıklar barut alevini görür görmez uluyarak, kükreyerek kaçıyor, başka avların peşine düşüyorlardı.

Gündüz yaptığımız yolculuk bizi ne kadar yorduysa, geceki konaklamamız da o denli yorucu olmuştu. Sabah olunca, kara prens bize bir akıl vereceğini söyledi, sahiden de güzel bir şey önerdi. Geceleyin üzerimizi örten bir şey olmaksızın çölde bu yolculuğa devam edersek hepimizin öleceğini söyledikten sonra, önceki geceyi geçirdiğimiz nehir kıyısındaki yerimize dönmeyi salık verdi. Onun deyimiyle, her gece içine girip barınabileceğimiz ve yanımızda taşıyabileceğimiz evler yapana kadar da orada kalmalıydık. Dilimizi artık bir parça anlamaya başladığından, biz de el kol işaretlerini epey çözebildiğimizden ne demek istediğini kolayca anladık; hasır yapmalıydık (yerlilerin hasır ördüğü epeyce ağaç kabuğu gördüğümüzü hatırladık). Gece içinde kalabileceğimiz kulübelerimizin veya çadırlarımızın üzerini örtmek için büyük hasırlar örmeliydik.

Bu tavsiyeyi hepimiz sevdik, hiç vakit yitirmeksizin geri dönmeye, o bir günlük yolculuğu yapmaya karar verdik. Daha az erzak taşımamıza neden olacağı halde, geceleyin üzerimizi örtmek amacıyla hasır taşıyacaktık. En çeviklerimiz, bir gün önceki seyahate göre nehre daha kolay ulaştı. Geri kalanlarımız, acelemiz olmadığından, bu ilk gruba bir gece konakladıktan sonra ertesi gün yetişti.

Bu geri dönüş yolculuğunu iki günde yapan adamlarımız, bizden ayrılırken, dikkatli olmalarına dair ders çıkardıkları ilginç bir olay yaşadılar: İkinci günün sabahında, daha yarım mil bile gitmemişlerken, arkalarına bakınca yazın büyük bir sığır sürüsü tozlu yollardan geçtiğinde gördüğümüze benzeyen ama bunu katbekat aşan bir toz bulutu gördüler. Peşlerinden geldiğini hemen sezdiler, onlar kaçtıkça bulut da hızlanıyordu. Toz bulutu öylesine büyüktü ki buna neden olan şeyi göremiyorlardı, o yüzden onları izleyen bir düşman ordusu olduğuna kanaat getirdiler. Ne var ki bu toz bulutunun, kuş uçup kervan geçmeyen bir çölde arkalarından geldiğini düşününce, onlardan haberdar olabilecek, nereden gelip nereye gittiklerini bilecek bir kabile veya halka ait olamayacağı sonucuna vardılar. Bu bir ordu olsaydı bile o yoldan tesadüfen geçiyor olabilirdi. Diğer yandan, bu ülkede hiç at yoktu. Arkalarındaki toz bulutu da çok hızlı geliyordu. O halde bu, türlü vahşi hayvanlardan oluşan, yiyecek ya da su aramak için bu dağlık diyara gelen bir sürü olmalıydı. Parçalanıp yem olacaklar ya da bu hareketli kitlenin altında ezileceklerdi.

Bunu düşününce bulutun hangi yönde ilerlediğine dikkat kesildiler, yanlarından geçip gitmelerine fırsat vermek amacıyla gittikleri yönden biraz kuzeye saptılar. Çeyrek mil uzaklaştıktan sonra olanı biteni görmek için durdular. Diğerlerinden daha çevik bir zenci önceki mevkilerine geri gitti ve birkaç dakika içinde derin kumlara bata çıka, elinden geldiği kadar hızlı koşarak geri döndü. El kol işaretleriyle devasa fillerden oluşan bir sürünün geldiğini anlattı.

Adamlarımız daha önce böyle bir manzarayla karşılaşmadıkları için bunu görmeyi çok istediler ama tehlikeli olduğundan biraz endişeliydiler. Filler ağır ve hantal oldukları halde derin kumlar onlara vız geliyor, büyük bir hızla ilerliyorlardı. Şayet bizimkiler, gidecek çok yolları olmuş olsa, onlar tarafından da izlenmiş olsalar, çok geçmeden yorulur, ayakları altında ezilebilirlerdi.

Onların yanında olan topçubaşımızın aklına güzel bir fikir geldi; en geride koşan fillerden birine yaklaşıp, silahı kulağına sokarak ateş etmek! Filin başka hiçbir yerine kurşunun işlemediği söylenmişti. Ne var ki bütün adamlar, çıkacak gürültünün diğer bütün filleri üzerlerine saldırtacağını söyleyerek onu bundan vazgeçirdiler. O da mantıklı bulup fillerin geçmelerine izin verdi ki bulundukları koşulda en doğrusunun bu olduğuna hiç kuşku yoktu.

Sayıları yirmiyi otuzu bulan filler olağanüstü büyüktü. Adamlarımızı gördüklerini belli ettikleri halde yollarından sapmadılar, onları fark etmemiş gibi yaparak, âdeta şöyle bir bakıp geçtiler. Bize gelirsek, önce onların kaldırdıkları tozu görmüş ama bunun bizim kervana ait olduğunu düşünmüş, o yüzden de aldırış etmemiştik. Ancak yönlerini pusulaya göre, bir iki derece güneydoğuya çevirdiklerinden, biz de doğuya* gittiğimizden biraz uzağımızdan geçmişler, biz de onları görememiş, adamlarımız akşam olup gelene, olanı biteni anlatana dek başlarına ne geldiğini bilmemiştik. Şu notu düşelim ki, bu olay, yeri gelince anlatacağım gibi, çölü geçerken ileride yapacağımız işler için iyi bir deneyim oldu.

Şimdi işimize yoğunlaşmıştık. Kendisi de mükemmel bir hasır örücü olduğu için bu işte kara prens bilirkişiydi. Tüm adamları da işten iyi anlıyordu, kısa sürede neredeyse yüz hasır ördüler. Zenciler adam başı bir hasır taşıdığından bu onların yükünü artırmıyordu, bu yüzden öncekinden bir ons** bile az erzak taşımadık. Kısa kazıkların yanında, altı uzun sırık, taşınacak en büyük yükü oluşturunuyordu. Zenciler bunun da bir kolayını buldu; taşımak zorunda oldukları erzakları üç çift oluşturacak şekilde ikişer sıraya bölüştürerek*** hafiflettiler. Bunu görünce, biz de kolaylığından faydalandık. Adamların taşıyabileceğinden çok üç dört tane

* Defoe biraz önce batıya gittiklerini yazıyordu. (ç.n.)

** Yaklaşık 30 grama denk ağırlık birimi. (ç.n.)

*** Bir önde ve bir arkada iki kişinin iki omzunda olabilir. (e.n.)

daha deri tulum vardı, bunları suyla doldurduk ve o şekilde taşıdık. Bu bir günlük su istihkakımızdan fazlası ediyordu.

Burada işimizi bitirmiştik. Hasırlarımızı örmüş, azığımızı yenilemiş, ihtiyaç halinde kullanılmak üzere hasırdan epeyce ip yapmıştık. Yolculuğumuza toplamda sekiz gün ara verdikten sonra yeniden yola koyulduk. Yola çıkmadan bir gün önce yağın şiddetli bir sağanak bizi rahatlattı. Bu yağmurun kumda etkileri oldu: Bir günlük sıcak, yüzeyi önceki kadar kuru yapmış olsa da kumun altı daha sertti, eskisi gibi batmıyor, ayağımıza daha serin geliyordu. Böylece yaptığım hesaplamalara göre hem yedi mil yerine on dört mil yürüdük hem de daha az zorlandık.

Kamp kurmaya geldiğimizde her şeyimiz hazırды; çadırımızı yaptığımız yerde bir de denemiştik. Dolayısıyla bir iç ve bir dış bölmesi ile iki girişı olan kocaman bir çadır dikmemiz bir saati bile bulmadı. Hafif hasırları üzerimize çekmiş, diğerlerini de altımıza sermiş olarak bir bölmesine biz, diğerine kölelerimiz olmak üzere uzandık. Ayrıca bizden uzakta mandalarımız için de küçük bir yerimiz vardı. Kendi sularını ve yemlerini taşımaktan başka bize de çok yararlı olduklarından onlara gösterdiğimiz özene layıktılar. Yem dediğim, kara prens sayesinde bulabildiğimiz yabanhavucuna benzeyen bir köktü. Bu iğrenç çöl haricinde nereye gidersek bol bol bulunuyordu, oldukça sulu ve besleyiciydi.

Ertesi sabah ayrılışı vakti gelince, zenciler çadırı indirip, kazıkları söktü. Kurulma zamanı kadar kısa bir süre içinde her şey taşınmaya hazırды. Bu şekilde sekiz gün yürümemize karşın çölün sonunu göremedik, manzaramız da değişmedi; başlangıçta nasılsa, her şey aynı şekilde vahşı ve kasvetliydi. Bir değişiklikten söz edeceksek, kum ilk üç günkü kadar derin ve yumuşak değildi. Bunun nedeninin şu olabileceğini düşündük: Yılın altı ayı rüzgârlar batıya doğru estiğinden (diğer altı ay devamlı olarak doğuya esiyordu) kum, yola çıktığımız çöl tarafına, dağların epey yüksek olduğu yere sü-

pürülmüştü. Doğu musonları bu kumları geriye süpürecek kuvvette değildi. Batıya doğru çölün en uç noktasındaki kumun derin olması bunu zaten doğruluyordu.

Bu yabanılıktaki yolculuğumuzun dokuzuncu günüydü ki karşımıza harika bir göl çıktı. Bunun bizi özellikle çok memnun ettiğinden emin olabilirsiniz, zira en idareli şekilde kullandığımız halde, gerekli olursa diye dönüş için ayırdığımız su dışında iki üç günlük suyumuz kalmıştı. Bu arada mandalarımız, geniş, yassı, kengere benzeyen ama dikenleri olmayan bir çeşit ot bulduğundan, suyumuz umulandan iki gün fazla gitti. Her yere yayılmış, kumda yetişebilen, onlara su ve yem olabilen bu bitkiden istedikleri gibi yiyebildiler.

Yola çıktığımızın onuncu günü gölün kenarına ulaştık. Bu bizi çok sevindirdi çünkü gölün güney ucuna rastlamıştık, kuzeye bakınca sonunu göremiyorduk. Yanından, kıyısı boyunca tam üç gün yürüdük. Suyu zaten gördüğümüzden su taşımaya gerek duymuyorduk. Göl bu anlamda yükümüzü hafifletti ve bizi çok rahatlatı. Burada çok su olduğu doğruydu ama çölde pek az değişiklik göze çarpıyordu. Kenger dediğim otu ve şimdi çölde çokça görünmeye başlayan, ne olduğunu bilmediğim iki üç bitkiyi saymazsak yine ağaçsız, çimensiz devam ediyorduk.

Bu tatlı su gölünün civarında dinlenip dinçleşirken bir sürü açgözlü yerli halkın arasına düştük. Böylelerinin daha önce eşi benzeri görülmediğinden eminim, zira büyük tufandan beri bu çölden ne bir kişi ne bir insan kitlesi geçmiş olabilir. Bu dünyada böylesine vahşi, obur ve doymak bilmez yaratıkların bir araya toplandığı bir yer olabileceğine inanmıyorum.

Bu göle gelmeden önce bir günlük yolculuk yapmıştık, yanından geçerken üç gün harcadık, göl bitince de altı yedi gün daha yürüdük. İnanılmaz sayıda fildişi vardı yerde. Bu dişlerden bazıları birkaç yüzyıldır orada öylece yatıyordu. Fildişi maddesi hiç çürümediğine göre, bana sonsuza kadar

öyle kalabileceklermiş gibi geldi. Fildişlerinin sayısı ya da büyüklükleri bunu anlattığım insanlara inandırıcı gelmiyor olabilir ama en güçlü adamımızın bile kaldıramayacağı kadar ağır birkaç tane olduğuna sizi temin edebilirim. Sayısına gelirse, dünyadaki en büyük gemiler bin kez sefer yapsa onları doldurmaya yeterdi. Bunu derken seksen mili aşan yolculuğumuz boyunca bir an bile kesilmeden bu fildişlerini gördüğümüzden, miktarın tasavvur edilemeyecek kadar çok olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Sağımızda ve solumuzda aynı şekilde devam edip göz alabildiğine uzanıyor olabilirlerdi, zira civarda gördüğümüz filler saymakla bitmiyordu. Özellikle bir yerde bir fil kafatasına rastladık. Birkaç diş kalmıştı üzerinde. Şimdiye kadar gördüklerimin en büyüğü olan bu filin eti hiç kuşku yok ki yüzlerce yıl önce, diğer kemiklerle birlikte yok olmuştu. En güçlü üç adamımız bu filin kafatasını ve dişlerini yerden kaldıramadı. Dişlerinin en büyüğü sanıyorum en az üç yüz otuz altı libre gelirdi. Benim özellikle dikkatimi çeken bir şey de bütün kafatasının fildişi gibi ve o kalitede olmasıydı. Böylece ikisi altı yüz yetmiş iki libreden az çekmezdi. Tam bilemiyorum ama kafatası fildişinden olsa diğer bütün kemikleri de fildişi maddesinden olabilirdi. Ne var ki, önümde duran örneğe bakarsam bu yanlıştı, çünkü kafatası nasıl çürümeden öylece yatıyorsa, o zaman kemiklerinin de çürümemiş olması, kafatası gibi kumda duruyor olması gerekirdi.

Hiç ara vermeksizin on dört gündür yolculuğumuza devam ettiğimizi, su ve yiyecek kıtlığımız olmadığını, böyle bir korkumuz da olmadığını görünce, topçubaşımıza adamlarımızı biraz dinlendirmeyi, bu arada yenebilecek bazı hayvanları avlamayı teklif ettim. Öngörüsü benden kuvvetli olan topçubaşımız teklifimi kabul etmekle kalmayıp gölden balık tutmayı denemeyi önerdi. İyi ama olta iğnesini nasıl yapacaktık? Mucit sanatçımız hünerini gösterdi yine. Büyük gayretle, epey uğraştıktan sonra oltayı yaptı, canlı canlı birkaç

çeşit balık yakaladık. Bu balıkların oraya nereden geldiğini, tüm dünyayı ve o gölü yaratandan başka kimse bilemez ama kesin olan şu ki, daha önce bu göle ne biri balık atmış ne de oradan balık tutmuştu.

Sadece o an karnımızın doymasına yetecek kadar balık yakalamadık. Türlerini tarif edemeyeceğim birkaç çeşit iri balığı da güneşte kuruttuk. Böylelikle erzakımızın yetme süresini hatırı sayılır derecede uzatmış olduk. Güneş onları öylesine güzel kurutmuştu ki tuz olmadan, bir günde harika biçimde, bozulmadan saklanabilecek hale geldiler.

Burada beş gün kalıp dinlendik. Bu süre zarfında yabani hayvanlarla yaşadığımız maceralar bitmek bilmedi. Hepsini buraya alamasam da dişi bir aslan ile koca bir geyik arasında geçen bir kovalama sahnesi özellikle anlatmaya değer. Yaradılıştan oldukça çevik olan geyik, başlangıçta aslandan belki de üç yüz yarda ileride olup yanımızdan rüzgâr gibi geçtiği halde, kuvveti ve çok güçlü akciğerleri sayesinde dişi aslan aradaki farkı kapattı. Çeyrek mil uzaklıkta yanımızdan geçtiler, uzaklaşıp gözden kaybolana kadar arkalarından baktık. Yaklaşık bir saat sonra bir de baktık ki diğer tarafımızdan yıldırım gibi geri dönüyorlar. Dişi aslan aradaki mesafeyi otuz kırk yardaya indirmişti. Güçlerini sonuna kadar zorlamış vaziyette koşarlarken, geyik gölün kenarına gelip birden suya daldı ve daha önce hayatını kurtarmak için nasıl koştuysa öyle yüzmeye başladı.

Dişi aslan da ardından atladı, biraz yüzdükten sonra geri döndü. Ayakları yeniden toprağa değince, hayatımda duyduğum en korkunç şekilde, sanki avını kaybetmenin öfkesiyle yanıp tutuşmuş gibi kükredti.

Sabah akşam devamlı yürüyorduk. Gün ortasında çadırlarımızın altında dinleniyor, güç topluyorduk. Bir gün sabah erkenden, diğerine göre bizi daha çok ilgilendiren başka bir av gördük. Bizim kara prens göl kenarında gezinirken, kocaman bir timsah gölden fırlayıp üzerine saldırdı. Ayağına

pek çabuk olduğu halde kaçması o kadar kolay olmadı. Bütün gücüyle yanımıza koştı koşmasına ama işin doğrusu biz de tam olarak ne yapacağımızı bilmiyorduk çünkü timsaha kurşun işlemediğini duymuştuk. Gerçekten öyleymiş, zira üç adamımız ona ateş ettiği halde hiç tınmadı, neyse ki soğukkanlı, cesur ve atılgan arkadaşım topçubaşı, timsaha silahının namlusunu ağzına sokacak kadar yaklaşıp ateş etti. Ateş eder etmez silahı atıp geriye kaçtı. Yaratık bir müddet kudurdu, dişlerini bu demir alete geçirerek hıncını silahtan çıkarmaya çalıştı. Silahın üzerinde izler bıraktıktan sonra canı yavaşça çekildi ve öldü.

Bunlar olup biterken bizim zenciler avlanmak için gölün kıyısına yayıldılar. Sonunda biri çok iri, diğer ikisi küçük olmak üzere üç geyik vurdular. Gölde su kuşu da vardı ama onlara asla ateş açacak kadar yaklaşamadık. Göl dışında çölün hiçbir yerinde kuşa rastlamadık.

Benzer şekilde iki üç tane misk kedisi öldürdük, ne var ki etleri leş yiyenlerden başkasının yiyemeyeceği kadar kötüydü. Uzakta bir fil sürüsü gördük. Birbirlerine eşlik ederek ilerlediklerini gözlemledik. Çok sayıda olan bu filler, savaşta hücum hattındaymış gibi yan yana dizilmişlerdi. Fillerin kendilerini düşmanlarından bu şekilde koruduğu söylenir. Aslan, kaplan, kurt veya başka bir yaratık saldırdı diyelim, filler kimileyin beş altı mil uzunluğa ulaşan bir hat kurmuş olduklarından, yollarına çıkan hiçbir şey ayakları altında ezilmekten, gövdelerinin ağırlığıyla paramparça olmaktan, hortumlarıyla havaya savrulmaktan kurtulamaz. Diyelim yüz aslan veya kaplan birlikte geliyor, hat şeklinde ilerleyen bir fil sürüsüne rastladıklarında, onların sağından veya solundan bir boşluk bulup kaçana kadar gerilerler. Bunu yapamazlarsa içlerinden birinin kaçıp kurtulması olanaksızdır. Neden derseniz, epeyce ağır olduğu halde fil hortumunu kullanmakta usta ve çeviktir. Dolayısıyla en ağır aslanı ya da hangi yaratıksa onu hortumuyla havaya kaldırıp, gövde-

sinden aşırıp havaya fırlatmak, sonra da ayaklarının altında ezerek öldürmek onun için çocuk oyuncağıdır. Böyle birçok savaş hattı gördük. Hele bunlardan biri öyle uzundu ki sonu görünmüyordu. Zannediyorum ki yan yana dizilmiş iki bin fil vardı. Filler yırtıcı değildir, tıpkı öküzler gibi arazideki otlarla beslenirler. Öylesine iri cüsseli oldukları halde, bir fili doyuracak azıcık ot bir atı beslemeye yetmez derler.

Bu bölgelerde anlattığım türden fillerin akıl almaz sayıda çok oluşu, o koca çölde görmüş olduğumuzu söylediğim dişlerin inanılmaz sayısından da bellidir. Başka bir hayvan türünden bir tane gördüysek fillerden yüz tane gördük.

Bir akşam hepimizi çok şaşırtan bir şey oldu. Çoğumuz uyumak için hasır yataklarımıza uzanmıştık. Uyurken bıraktığımız nöbetçiler, yakınlarında bir yerde kükreyen aslanlardan korkmuş, koşarak yanımıza geldi. Geceleyin ortalık karanlık olduğundan, muhtemelen üzerlerine gelene dek onları görmemişlerdi. Daha sonra ortaya çıktığı gibi, yaşlı bir aslan ve ailesiydi bunlar. Azman olan yaşlı kral haricinde bir dişi aslan, üç de genç aslan vardı. Bu güzel büyümüş, iri gövdeli, gösterişli genç aslanlardan biri nöbette duran zencilerden birinin üzerine atlamış. Bizimki kıl payı kurtulup, korkudan çığlık çığlığa bağırarak çadıra koşmuş. Silahlı olan diğer adamımızsa soğukkanlı davranıp ateş edeceğine silahının dipçigiyle vurmuş. Bu darbeye birazcık inlese de aslan kan donduran bir kükremeye üzerine gelmeye devam etmiş. Neyse ki adamımız geri çekilebilmiş. Haberi alınca hepimiz teyakkuza geçtik. Üç adamımız silahlarını kapıp çadırın kapısına koştu, yaşlı dev aslanın gözlerindeki alevi görür görmez de ateş ettiler. Önce ıskaladığımızı, en azından onu öldüremediğimizi sandık, çünkü hepsi, sanki yardım çağırıyormuş gibi tüyler ürpertici şekilde kükrüyordu. Çok geçmeden muazzam sayıda aslan ve göremediğimiz için ne olduğunu bilemediğimiz diğer kızgın hayvanlar başımıza toplanmaya başladı. Uluyan, hırlayan, kükreyen her türlü

yırtıcının bestelemiş olduğu vahşı bir müzik çevremizi sardı, âdeta çölün bütün hayvanları bizi yutmak üzere birleşmişti.

Kara prence hayvanlara karşı ne yapmamız gerektiğini sorduk. “Ben gidiyor onları korkutuyor” dedikten sonra, en kötü hasırlarımızdan iki üç tanesini aldı. Adamlarımızdan birine ateş yaktırdı. Bir sırıgın ucuna hasırı astı ve tutuşturdu, epey bir süre dışarıda güzelce dolaştırdı. Bütün yaratıklar dağılmış olmalıydılar çünkü böğürtülerini, kükremelerini uzaktan duyuyorduk. “Madem bu işe yarıyor, o halde altımıza yatak olarak serdiğimiz, üzerimize gölge olsun diye çektiğimiz hasırlarımızı yakmamıza gerek yok,” dedi topçubaşımız. “Ben hallederim.” Çadıra geri döndü, havai fişek benzeri şeyler yapmaya girişti. Birkaç tanesini gerekirse hazır bulunsun diye nöbetçilerimize verdi. Hasırı bağladığı sırığa yanıcı bir şeyler de sıvayıp tutuşturdu; bu şey öylesine uzun bir süre yandı ki gece boyunca yabani hayvanların hepsini bizden uzak tutmaya yetti.

Bu tür bir yoldaşıktan sıkılmaya başladık. Bu hayvanlardan kurtulmaya niyetlendiğimizden iki gün önce yola çıktık. Çölün bittiğine de biteceğine de dair bir iz göremediğimiz halde, yerde türlü türlü yeşil bitki olduğunu fark ettik. Sığırlarımız ot kıtlığı çekmiyordu, üstüne üstlük göle dökülen birkaç tane küçük ırmak olduğundan, toprak yükselmediği sürece yeterli suyu buluyorduk, bu da daha az yük taşımamız anlamına geliyordu. Daha iyi bir toprak parçasına ayak basmadan yolculuğumuza aynı şekilde on altı gün boyunca devam ettik. İçinden geçtiğimiz topraklar yükselmeye başlıyordu. Bundan hareketle artık su bulamayacağımızı sezdik ve en kötüsünü hesaplayarak su keselerimizi doldurduk. Şimdi geçtiğimiz toprakların üç gün boyunca giderek yükseldiğini hissetmemiş olduğumuz halde, birincisi kadar değilse de epeyce yüksek bir dağ sırtına çıkmış olduğumuzu aniden fark ettik.

Bu sırtı aşp dağın diğer yüzünden aşağıya baktığımızda, yüreklerimizi pır pır ettiren çok güzel bir şey gördük: Çölün

sonu! O noktadan itibaren ülke yeşil bir giysiye bürünüyor, ağaç kümelerinin arasından kıvrılan büyük bir nehir göze çarpıyordu. İnsan ve elbette ki sığır da bulacağımız konusundaki bir kuşkumuz yoktu. Hesaplarımızı tutan topçubaşımıza göre bu iç karartıcı, dehşetli yerde dört yüz mil kadar yürümüştük, bu da otuz dört günümüze mal olmuştu. Sonuç olarak başlangıçtan itibaren bin yüz mil katetmiş oluyorduk.

Bize kalsa, seve seve o gece tepelerden aşağıya inerdik ama artık çok geç olmuştu. Ertesi sabah her şeyi daha yakından gördük. Altında serinleyecek tek bir ağaç bulamadan bir aydan fazla süredir kavrulmuş olan bizlerin hayal edebileceği en dinçleştirici şeylerin, ağaçların gölgesine uzanıp dinlendik. Bu ülke çok hoşumuza gitmişti, hele de geldiğimiz yeri düşünürsek. Orman örtüsü altında epeyce bulunan geyiklerden birkaç tane avladık. Keçiye benzeyen ama keçi olmayan, eti ağzımıza layık bir yaratık daha vurduk. Kekliği andıran, daha küçük, son derece uysal kuşlar gördük. Buradaki hayatımız çok hoştu ama hiç insan görmedik. En azından birkaç gün süren yolculuğumuzda kimseye rastlamadık. Neşemize gölge düşsün diye neredeyse her gece aslanlar ve kaplanlar bizi rahatsız etti. Sahiden de burada hiç fil görmedik.

Üç günlük yürüyüşün ardından, tepelerden gördüğümüz ve Altın Nehir adını taktığımız bir nehre geldik. Bu nehir kuzeye doğru akıyordu ki ilk kez kuzeye akan bir nehirle karşılaşmıştık. Güçlü bir akıntısı vardı. Haritasını çıkaran topçubaşımız bunun Nil Nehri olduğuna ya da Nil Nehri'nin doğmuş olduğu söylenen o büyük göle akan bir başka nehir olduğuna emindi. Haritalarını, çizimlerini çıkarıp beni ikna edeceğini söyledi. Anlattıklarını dinleyince durumu anlamaya başladım. Gerçekten de öyle basit bir dille, öylesine açık seçik anlattı ki onunla hemfikir oldum.

Önce neden bunun Nil olduğuna bu kadar kafayı taktığını anlamadım, ta ki şunları söyleyip meseleyi açıklığa kavuşturana kadar: “Bu Nil Nehri’yse, kendimizi çöllere vurup, deni-

ze ulaşacağız diye kumlarda kavrulmak yerine neden birkaç kano yapıp bu ırmakta seyretmiyoruz? Diyelim ki çölleri aşıp denize ulaştık, peki eve nasıl gideceğiz? Bunu Madagaskar’da nasıl biliyorduksak orada da bilemeyeceğiz.”

Öneri iyiydi ama hiçbirimizin cevap veremeyeceği bir itiraz geldi, bütün olarak bakınca bunun uygulanamayacak bir plan olduğu noktasında anlaştık. Denizcilikten pek anlamasa da epey okuyan ve araştıran biri olan cerrahımız birkaç nedenden dolayı buna karşı çıktı. İleri sürdüğü nedenler hatırladığım kadarıyla şunlardı: İlk olarak önümüzde uzanan yolun uzunluğu geliyordu. Hem topçubaşımızın hem de kendisinin hesaplamalarına göre, suyun yatağı, nehrin sağa sola kıvrımlarıyla birlikte en az dört bin mil oluyordu. İkinci olarak, asla kurtulamayacağımız bir engel daha vardı: nehirdeki saymakla bitmeyecek timsahlar. Üçüncüsü yolumuz üzerindeki korkunç çöller, son sebep de yaklaşan yağmur mevsimiydi. Bu mevsimde Nil’in suları öylesine yükseliyor, düzlükleri basıyor ve öylesine deli akıyordu ki ne zaman nehir yatağındayız, ne zaman dışına çıktık bunu bilemez, rotamızdan uzaklaşır, ya alabora olur ya da bir kayaya çarpardık. Kısacası bu son derece tehlikeli nehirde ilerlemek olanaksız olurdu.

Bu son nedeni öylesine berrak bir şekilde açıkladı ki artık aklımızda bir endişe kalmadı. Böylece bu düşünceyi bir kenara koyup, ilk yönümüz olan denize, yani batıya doğru ilerleme konusunda mutabakata vardık. Gelgelelim sanki hiç ayrılmak istemiyormuşuz gibi, dinlenip kuvvet toplamak için nehrin üzerinde iki gün oyalanmayı sürdürdük. Bu süre zarfında, çevreyi araştırmaktan pek hoşlanan bizim kara prens bir akşam ne olduğunu bilmediği ufak şeyler getirdi; belli bir ağırlığı ve hoş bir görünümü olan bu ufak parçaların kıymetli olduğunu düşünerek bana gösterdi. Ona fazla belli etmeden hemen dışarıya çıkıp topçubaşını yanıma çağırdım. Bu küçük şeyleri ona gösterdim, bence kesinlikle altındı. Topçubaşı fikrime katılmakla kalmadı, ertesi gün kara prensi de yanımıza

alıp, onu nerede bulunduğunu bize göstermesini teklif etti. Bulunacak kaydadeğer miktar altın varsa, bunu takıma söyleyecek, az ise gizli tutup kendimize ayıracaktık.

Gelgelelim ona bunun bir sır olarak saklanması gerektiğini tembihlemeyi unuttuğumuzdan prens masum bir şekilde bundan öylesine çok söz etti ki, ne olduğunu tahmin eden adamlarımız nesneyi görmek için yanımıza geldiler. Madem herkes bunu biliyordu o halde altınları çalma gibi bir niyetimiz olduğundan kuşku duymamalarını sağlamak çok önemli olmuştu. Ne düşündüğümüzü açık açık söyleyerek sanatçımızı çağırdık. O da görür görmez altın olduğunda hemfikir olunca, nerede bulunduğunu göstermesi için prensi yanımıza alıp hep birlikte gitmeyi önerdim. Sahip olmaya degecek bir miktar olursa, burada biraz oyalanır, ne yapacağımızı düşünürdük.

Bu türden bir keşifte hiç kimse geride kalmak istemediğinden, kararlaştırdığımız gibi hep birlikte yola düştük. Söz konusu yere geldiğimizde, nehrin batı kıyısında olduğunu gördük. Ancak ana nehrin değil, batıdan gelen ve tam o noktada ana nehirle birleşen küçük bir ırmak veya çayın batı kıyısına düşüyordu. Kumlara eğilip taramaya başladık. Avucumuzda yıkıyorduk. Bir avuç kumu yıkadıktan sonra, elimizde topluığnenin başı veya kimi zaman da üzüm çekirdeği büyüklüğünde nesneler kalıyordu. İki üç saat içinde herkes bir şeyler bulunca, gidip akşam yemeği yemeye karar verdik.

Yemek yerken bir yandan da bütün dünyanın peşinden koştuğu bu cazip, önemli nesneyi çıkarmaya devam edersek, er ya da geç aramıza kara kedi gireceğini, anlaşmalarımızı bozup, birbirimizin dilinden anlamayı yüzde yüz imkânsız hale getireceğini, yoldaşlığımızı bitireceğini, hatta daha kötü şeylere neden olacağını düşünmeye başladım. Takımın en genç üyesi olduğumla başlayarak söze girdim. Zira başımıza gelen olaylarda bana her daim fikrimi söyleme fırsatı vermişler, bazen de öğütlerime seve seve uymuşlardı. Şimdi

yine, hepimizin yararına olacağını düşündüğüm, hepsinin çok seveceğine inandığım yeni bir önerim vardı. Öyle bir ülkeye gelmiştik ki, burada çok miktarda altın olduğunu, tüm dünyanın buraya gemiler yollayıp altını bulmaya çalıştığını biliyorduk. Ne var ki altının nerede olduğunu bilmiyorduk, dolayısıyla belki altına doycak, belki azıcık altınla yetinecektik, hangisi olurdu bilemiyorduk. Aramızda hep var olagelmiş, güvenliğimiz için kesinkes gerekli olan uyumu ve dostluğu korumak için, birimizin az, birimizin çok bulmasından doğabilecek anlaşmazlıklar için tehlikeye girmektense, bulduğumuz altınları ortak bir kasada toplayıp sonunda herkese eşit bölmenin, hepimiz için en iyi yol olup olmaya-
cağını bir düşünmelerini istedim. Madem hepimiz aynı gemideydik, bütün gayretimizle kendimizi bu işe vermeliydik. Bundan başka, bizim zencileri işe koşturalı, hem onların hem de kendi emeğimizin meyvelerini eşit bir şekilde almalıydık. Hepimiz eşit pay sahibi olduğumuzdan, bu durum aramızda bir hoşnutsuzluk veya kavgaya yol açmayacaktı.

Adamların hepsi önerimi kabul etti. Herkes elleriyle birbirine kenetlenip, en ufak bir altın taneciğini bile ekipten saklamayacağına yemin ederek, birisi veya birilerinin altın sakladığı anlaşılırsa, bu saklanan altının alınarak diğerleri arasında bölüştürülmesine razı oldu. Bu yemine, topçubaşımız tarafından iyi ve adil düşünülmüş bir şey daha eklendi. Şayet içimizden biri Portekiz'e dönüş yolculuğu boyunca, bir diğerinden kumar oynamak, bahse veya iddiaya girmek yoluyla para, altın ya da değerli bir şey kazanırsa bunu geri vermek zorundaydı, yoksa ceza olarak silahına el konup takımından dışlanacak, başına ne gelirse gelsin bizden yardım alamayacaktı. İskambil kâğıdı ve zar olmadığı halde türlü şekillerde kumar oynamakta pek mahir olan adamlarımızın para için kumar oynamaları bu şekilde önlenecekti.

Bu sağlıklı anlaşmayı yaptıktan sonra neşeyle işe koyulduk, bizim zencilere de nasıl çalışacaklarını gösterdik.

Gittiğimiz yönde altın olduğu için ırmağın her iki kıyısında, akıntıya karşı ve nehir tabanında çalışarak altın aramaya devam ettik. Üç haftayı böyle geçirdik. Bu süre zarfında güzergâhımızda kalmış, altı mil kadar ilerlemiştik. Ne kadar yukarı çıktıysak o kadar çok altın bulduk, ta ki bir tepenin yamacını geçene kadar. Bu noktada bir anda altının kesildiğini fark ettik. Buradan ötede bir parça bile altın bulunması imkânsızdı. O anda aklıma, bulduğumuz bütün altının küçük tepenin yamacından aşağıya inmiş olduğu geldi.

Bunun ışığında hemen o küçük tepeye giderek orada işe koyulduk. Toprak yumuşak, sarı balçık rengindeydi. Bir yerde taşa benzeyen beyaz bir kütleye rastladık. Aradan bir süre geçtikten sonra, gördüğüm bu kütleyi sanatçılarımıza tarif ettiğimde, bana bunun maden filiziyle birlikte bulunan ve cevheri sarmalayan billur olduğunu söylediler. Zaten tamamen altın olsa bile, onu söküp çıkaracak aletten yoksunduk. Biz de bıraktık. Yumuşak toprağı parmaklarımızla eşleyince şaşırtıcı bir şeye rastladık. Daha şöyle bir dokunmuştuk ki iki kile toprak aşağı çöktü ve bunun içinde epeyce altın olduğu ortaya çıktı. Hepsini dikkatlice toplayıp suda yıkadık. Balçıklı toprak akıp gidince avucumuzda pırıl pırıl parlayan altın tozu kaldı. Burada asıl çarpıcı olan şeydu ki, yumuşak toprağın hepsini kazıp kayaya rastlayınca altının zerresi bile kalmamıştı.

Gece olunca, ne kadar topladığımızı anlamak için bir araya geldik. O günkü toprak yığnında yaklaşık elli libre, nehirdeki tüm çalışmadan da otuz dört libre altın tozu çıkardığımızı tespit ettik.

Bu bizim için aslında mutlu bir hayal kırıklığı olmuş, işimize son verme vaktinin geldiğini anlamıştık; çünkü yumuşak toprağın dışında az miktarda da olsa altın bulmuş olsak kimbilir ne zaman vazgeçerdik bilemiyorum. Bu yüzden buranın altını üstüne getirdikten sonra o yumuşak toprağın olduğu kısım haricinde hiçbir yerde zerre altın bulamayınca, doğruca aşağıya inip o küçük nehre geri geldik.

Bulduklarımızın ne kadar küçük olduğuna aldırmadan bir şey bulabildiğimiz sürece çalışmaya devam ettik. Bu kez altı yedi libre kadar altın topladık. Sonra birinci nehre gittik, her iki kıyısını yukarıdan aşağıya taradık. Nehrin yukarısında hiçbir şey bulamadık, tek bir zerre bile. Aşağısında çok az, iki millik mesafeyi tarama karşılığında yarım ons kadar toplayabildik. Böylece, yerinde bir isim vermiş olduğumuz Altın Nehir'e geri döndük. Bu nehrin yukarısını ve aşağısını ikişer kez taradık. Her seferinde de altın bulduk. Başka yere gideceğimize burada kalsaymışız belki yine bulabilirmişiz, ama miktar öylesine düştü, çalışmak da öylesine zorlaştı ki sonunda kendimizi yormamak, zencileri de yolculuğu çıkaramayacak kadar güçten düşürmemek için oybirliğiyle vazgeçmeye karar verdik.

Topladıklarımızı bir araya getirince, adam başına üç buçuk libre altın düştü. Elbette bu miktarı, dâhi demircimizin tahminen yapmış olduğu ağırlık ve teraziyle hesaplamıştık. Az gelmeyip çok geleceğinden emindi, sahiden dediği de çıktı, çünkü icat ettiği ağırlık, bir librede iki ons fazlaydı. Her birimizin payına düşenden başka yedi sekiz libre kadar altın artmıştı. Eskisi gibi yine yerlilerle karşılaşsak, onlara vermesini uygun gördüğümüz şekillere çevirsin diye bu miktarın onda kalmasına razı olduk. Onlardan yiyecek satın almamızın veya dostluklarını kazanmamızın gerekeceği durumlara düşebilirdik. Özellikle de kara prene yaklaşık bir libre verdik. Çekiç ve sanatçımızın ödünç verdiği diğer aletleri o yorulmaz ellerine alınca, neredeyse boncuk kadar yuvarlak ve küçük nesneler yaptı. Bunları delerek ipe dizdi. Bunu yapmak aylarını almıştı ama kara boynuna kolye gibi asınca sahiden de çok yakıştı. Birinci altın maceramız böylece sona erdi.

Şimdi daha önce pek kafa yormadığımız bir şeyi fark ettik, içinde bulunduğumuz ülke iyi de olsa kötü de olsa bir süre pek yol alamayacaktık. Yolculuğumuzda beş ay geride kalmıştı. Mevsimler değişmeye başlıyor, doğa bize, kendi

lkemizdekinden farklı bile olsa hem kış ı hem yaz ı olan bir iklimde bulunduğumuz için, yolculuk etmemizi imkânsız kılacak yağışlı bir mevsime hazır olmamız gerektiğini söylüyordu. Bu hem yağmurun kendisi hem de nereye gidersek karşımıza çıkarabileceğ i sel tehdidi yüzündendi. Madagaskar adasında böyle yağışlı mevsimlerin yabancı s ı değildik ama yolculuğumuzun başından beri de buna kafamızı çok takmamış tık. Yola çıktığımızda güneş neredeyse yaz gündönümüne girmek üzereydi, kuzeye doğru en uzak noktadaydı, yolculuğumuz boyunca biz de bundan yararlanmış tık. Ne var ki şimdi hızla yaklaşıyordu. Yağmurların başladığını fark ettik. Bunun üzerine bir durum değ erlendirmesine girişerek o anki şartlarımızı tartış tık. Seyahatimize devam mı etmeli, yoksa bu zamana kadar şansımızın yaver gittiğ i Altın Nehir kıyısında kış ı geçirmek üzere konaklayacağımız uygun bir yer mi aramalıydık?

Her şeyi hesapladıktan sonra, bulunduğumuz yerde kalmaya karar verdik. Yeri gelince göreğ eniz gibi, iyi ki böyle yapmış ız.

Bu kararı aldıktan sonra, yerleşebilelim diye ilk iş olarak zencileri iş e koş up kulübe ve evler yaptırmaya başladık. Ev yapma iş ini ustalıkla başardılar. Yalnız aniden yağmur bastırıp nehir taşarsa, ki bu gerçekten de oldu, sular evlere eriş mesin diye kampı kurmaya ilk niyetlendiğ imiz yeri değ iş tirdik. Kampımız küçük bir kasaba gibi şek illendi. Ortasında kulübelerimiz vardı. Kulübelerimizin merkezine ise kiş isel barınaklarımızın aç ıldığı büyük bir çadır-baraka yapmış tık. Birlikte yiyip içtiğ imiz, toplant ı yapt ığımız, bir araya geldiğ imiz, marangozlarımızın bir sürü masa, sandalye ve tabure yapmış olduğ u bu büyük çadırdan geçmeden kendi yerimize gidemezdik.

Bacaya ihtiyacımız olmamış tı. Ateş olmadan da yeteri kadar sıcakt ı. Gelgelelim bir olay üzerine her gece ateş yakmaya mecbur kaldık. Diğ er bakımlardan keyfimiz yerinde olduğ u halde, çöldekinden daha fazla yabani hayvanın tats ız ziyaret iyle başımız çok kötü belaya girdi. Geyikler ve diğ er zarif ya-

ratıklar barınmak, yiyecek bulmak için geldiklerinden, burası aslanların, kaplanların ve leoparların dadandığı bir avlaktı.

Bunu ilk keşfettiğimizde öylesine rahatsız olduk ki üssümüzü değiştirmeyi düşündük. Esaslı tartışmalardan sonra, hiçbir tehlikeye maruz kalmayacak şekilde konumumuzu güçlendirmeye karar verdik. Bu işi marangozlarımız üstlendi; öncelikle, epey ağacımız olduğundan uzun kazıklarla kulübelerin etrafına çepeçevre bir çit çektiler. Ancak bu kazıklar yan yana tek bir sıra şeklinde değil, serpiştirilmiş olarak dikildi. Öyle çok diktiler ki kapladıkları alan neredeyse iki yarıdayı buldu. Kimisi kısa, kimisi uzun kazıkların hepsinin ucu sivriydi, aralarında birer adım mesafe vardı. Olur da bir hayvan zıplayarak bunları aşmaya çalışırsa, ki bu çok zordu, başaramadığı takdirde yirmi otuz kazığın üzerine düşecekti.

Girişe diğerlerinden büyük kazıklar konmuştu. Dönemeçli bir yol biçiminde art arda yerleştirildiklerinden, aralarından köpekten daha büyük hiçbir dört ayaklı hayvan geçemezdi. Sürü halinde gelen hayvanların saldırısına uğrayıp, daha önce yaşamış olduğumuz gibi birden uyanıp telaşa kapılmayalım, çok ihtiyatlı kullandığımız cephanemizi harcamak zorunda kalmayalım diye, hemen girişte, ateşin tam karşısında, yağmurdan korunaklı bir barakada iki nöbetçi bırakmış, çitimizin dışında her gece büyük bir ateş yakmıştık.

Ateş sönmesin diye bol miktarda ağaç kestik, bunları kurumaları için üst üste yığdık. Yapraklı dallarla kulübelerimizin üzerine ikinci bir çatı yaptık. Yeterince yüksek ve kalın olduğundan birinci çatıya düşen yağmuru önleyecek, biz de ıslanmayacaktık.

Tüm bu işleri yeni bitirmiştik ki yağmur tüm şiddetiyle tepemize indi ve dinmek bilmedi. Bu yüzden yiyecek aramaya çıkmak için çok az vakit bulabildik. Bizim zenciler çıplak dolaşıyor, yağmura hiç aldırmıyorlardı, oysa böylesi sıcak iklimlerde biz Avrupalılar için yağmurdan daha tehlikeli bir şey yoktu.

Bu şekilde haziranın ortasından ekimin ortasına kadar dört ay devam ettik. Yağışlar sonbahar gündönümüne yaklaşırken kesildiği, en azından şiddetli yağmurlar dindiği halde güneş tam başımızın üzerindeydi, biz de biraz güneye inene kadar yerimizden ayrılmamaya karar verdik.

Kampımız sırasında bu ülkenin doymak bilmez yaratıklarıyla birkaç maceramız oldu. Ateşimiz sürekli yanmamış olsaydı, on iki on dört sıra kazıkla takviye etmiş olduğumuz halde çitimiz bizi korur muydu merak ediyorum. Hep gece olunca rahatsız ediyorlardı. Bazen öyle kalabalık geliyorlardı ki Afrika'nın bütün aslanları, kurtları, kaplanları, leoparları bize saldırmak için bir araya gelmiş diye düşünüyorduk. Bir gece nöbet bekleyen adamlarımızdan biri, mehtabın altında farklı türlerden en az on bin yırtıcı hayvan gördüğünü söyledi. Küçük kampımıza yaklaşan bu hayvanlar ateşi gördüklerinde, hep yaptıkları gibi uluyarak veya kükreyerek, artık nasıl sesler çıkarıyorlarsa o şekilde tüyüyorlardı.

Hayvanların seslerinden oluşan bu vahşi müzik kulağımıza hoş gelmek şöyle dursun, bazen o kadar rahatsız edici oluyordu ki uyuyamıyorduk. Nöbetçilerimiz sık sık, uyanık olanlarımızı çağırıyor, gelip bakmamızı istiyorlardı. Yağmurlu bir günün ardından rüzgârlı ve fırtınalı bir geceydi, bizi çağırdılar. Bu şeytani yaratıkların sayısı o kadar fazlaydı ki nöbetçimiz saldıracaklarına kesinkes inanmıştı. Ateşin olduğu taraftan gelemiyorlardı. Her taraftan emniyette olduğumuzu düşündüğümüz halde kalkıp silahlarımızı aldık. Gökyüzünde uçuşan bulutların arasından dolunay parlıyor, rüzgâr da gecenin dehşetini artırmak istermişçesine tuhaf bir kasırga gibi esiyordu. Kampımızın arka tarafına bakarken, koruganımızın içinde bir yaratık gördüğümü sandım. Yanılmamışım, sağrısı hariç kamptaydı, içeri sıçramış ve tüm azametiyle çiti aşarken diğerlerinden uzun bir kazığa denk gelmişti. Sağrısına girip onu hava-

da asılı bırakan kazığı öfkeyle ısıırıyordu. Yanımda duran zencilerden birinin mızrağını kaptım, üç dört kez saplayıp onu öldürdüm. Tüfek atışı istemiyordum çünkü diğerlerinin panayıra götürülen boğa sürüsü gibi toplaşıp öylece beklediklerini görünce aklıma yaylım ateşi açmak gelmişti. Hemen bizimkileri çağırdım, beni dehşete düşüren şeyi onlara da gösterdim, başka kimseye bir şey danışmadan tüfeğimi ateşledim. Tüfeklerimizin çoğunda iki üç saçma vardı. Bu hareket hayvanlarda müthiş bir patırtıya neden oldu. Birçoğu tabanları yağlarken, gürültü ve ateşten çok fazla korkmayan kimi hayvanların kibir ve azametle yürüyerek uzaklaştıklarını gözlemledik. Yerde kalanların can çekiştiklerini sezebiliyorduk ama gidip ne olduklarına bakmaya cesaret edemedik.

Aslında birbirlerine öylesine sokulmuşlardı ve bize öylesine yakındılar ki, birkaçını öldürememiş ya da yaralamamış olmamız imkânsızdı. Önceki gün avladığımız bir geyik ve keçiye benzer üç dört yaratığın kokusu ile bizim kokumuzu aldıklarını düşünüyorduk. Kampın arka tarafına doğru attığımız sakatata geldiklerini düşündüğümüzden, bir dahaki sefere bunu yapmamaya özen gösterdik.

Yaratıklar kaçtığı halde, durdukları yerden gece boyunca korkunç bir kükreme gelmeye devam etti. Yaralanmış olan hayvanların sesi olduğunu tahmin ediyorduk. Gün ısıır ısımaz ne iş becerdiğimizize bakmak için oraya gittik. Gerçekten görmeye değer ilginç bir manzaraydı. Kazıklı çitimizin içinde öldürdüğüm kaplan ve leopar arası tuhaf yaratık hariç üç kaplan ve iki kurt yere serilmişti. Bunun dışında soylu ve yaşlı bir aslan vardı ama iki ön bacağı kırıldığından kaçamamıştı. Gece boyu kurtulmak için kendini oraya bura vurmuş, neredeyse ölecek hale gelmişti. O yüksek sesli kükreyişlerle bizi rahatsız edenin bu yaralı aslan olduğunu anladık. Cerrahımız aslana şöyle bir bakıp gülümseyerek dedi ki: “Bilsem ki bu aslan tıpkı o soylu atasının Roma-

lı köle Androkles'e* olduğu gibi bana minnettar kalacak, her iki ayağını da düzenele sabitler, tedavi ederdim.” Ben Androkles’in hikâyesini duymamıştım, o yüzden uzun uzadıya anlattı. Cerraha, aslanın böyle yapıp yapmayacağını asla bilemeyeceğini, iyisi mi onu tedavi edip gerisini aslanın onuruna bırakmasını söyledik. Ne var ki inançsız biriydi, bu yüzden de onu çektiği ıstıraptan kurtarmak için kafasına ateş edip öldürdü. O günden sonra ona kral katili dedik.

Bizim zenciler karargâhımızı kurduğumuz yere birazcık mesafede vurulup düşmüş olan yırtıcı hayvanlardan en az beş tane buldu. Biri kurt, diğeri güzel benekleri olan genç bir leoparı. Geri kalanlar ise ne ad vereceğimizi bilmediğimiz tuhaf yaratıklardı.

Bu misafirperver hayvanlardan bazıları civarda görüldüyse de o olayın ardından eskiden olduğu gibi başımıza toplanmadılar. Ne var ki biz kötü etkilendik; eşlik etmelerini çok arzu ettiğimiz ve erzakımız için zorunlu olan ge-yik ve benzeri hayvanlar ürktü. Beri yandan zenciler ok ve yaylarını alıp kendi tabirleriyle her gün ava iniyor, bir şey vurmadan eli boş döndükleri nadir oluyordu. Özellikle, bir miktar yağmur düştükten sonra, ülkenin bu kesiminde, tıpkı İngiltere’de olduğu gibi yabancı av kuşu sürülerine rastladık; bu sürülerde ördek, çamurcun, fiyu, yabankazları ve daha önce hiç görmediğimiz ama sık sık avladığımız başka kuş-lar vardı. Nehirde epeyce taze balık da tutunca artık erzaka ihtiyacımız kalmadı. Taze etlerimizi birlikte yiyeceğimiz ve elimizde pek az kalmış olduğundan idareli kullandığımız tuza ihtiyaç duyuyorduk. Zencilerimiz tadını almıyor, tuzladığımız etleri de yemek istemiyorlardı.

* Androklos olarak da bilinir. Eski Roma’da imparator tarafından kovulan bir köle bir mağaraya sığınır. Mağarada patisine diken batmış bir aslan gö-rür. Önce korkar ama aslan yaralı yaralı inleyince kendisine saldırmayaca-ğını anlar. Diken çıkarınca aslanla dost olurlar. Köle yakalanıp, günlerce aç bırakılan bu aynı aslanla arenaya atılır. Ama aslan kendisini iyileştiren Androkles’i tanıyınca gelip minnettarlıkla ellerini yalar. Aslan ve kölenin öy-küsünü dinleyen imparator bundan çok etkilenir, ikisini de azat eder. (ç.n.)

Hava açılmaya, yağmurlar dinmeye başlamıştı. Seller de azalıyordu. Tepemizden inmeye başlayan güneş güneye kaymıştı, yola düşmek için hazırlıklara başladık.

12 Ekim gibi yola çıktık. Hâlâ insansız olsa da gezmek ve erzak tedarik etmek bakımından rahat bir ülkede olduğumuzdan epey hızlandık. Hesapladığımıza göre, yağan yağmurlarla suları kabarmış ve henüz çekilmemiş küçük bir nehirde bizi taşıyacak bir sal yapmak için sadece bir gün mola verip günde bazen yirmi yirmi beş mil katederek on bir gün boyunca yürüdük.

Bizim gibi kuzeye yönelen bu nehri arkamızda bırakıp ilerleyince, karşımıza yan yana dizilmiş tepeler çıktı. Sağımızda bakınca alabildiğine geniş bir açıklık gördük ama kendi yönümüze sadık kalıp batıya gitme derdindeydik, birkaç tepeden kurtulma uğruna yolumuzdan o kadar uzaklaşmak istemiyorduk. O yüzden yola devam ettik. Henüz tepeye ulaşmamışken, yanında iki zenciyle bizden önce tepeye ulaşmış olan bir adamımız birden “Deniz! Deniz!” diye bağırınca çok şaşırdık. Hep birlikte zıplayıp dans ediyorlar, sevinç gösterisinde bulunuyorlardı.

Bu işe en çok da topçubaşı ve ben şaşırdık çünkü daha o sabah, deniz kıyısına ulaşmamız için bin milin üzerinde yolumuz olması gerektiğini hesaplamıştık. Yağmur mevsimi tekrar gelene kadar da denize ulaşmak bize göre hayaldi. O yüzden adamımız “Deniz!” diye bağırınca topçubaşı sinirlenmiş, “Delirdi galiba,” demişti.

Tepeye ulaştığımızda ne kadar şaşırdığımızı tahmin edebilirsiniz. Çok yüksekte olduğumuz halde, sağımızı solumuzu kuşatmış, ufuk çizgisinden başka hiçbir şeyin görülmediği, engin bir deniz vardı karşımızda.

Nerede olduğumuzu ve gördüğümüz şeyin ne olduğunu bilememenin yarattığı kafa karışıklığıyla tepeden aşağıya indik; haritalarımıza göre denizin çok uzakta olması gerekiyordu.

Sahile ya da bu denizin kıyısına ulaşana kadar üç mil yürüdük. Oraya ulaşınca şaşkınlığımız daha da arttı çünkü suyu tatlıydı, içilebilirdi. Böyle olunca kısa bir süre ne yöne gideceğimizi bilemedik. Deniz diye düşündüğümüz şey yolculuğumuza (batıya doğru demek istiyorum) nokta koydu, tam da o yönde uzanıp gittiğinden yolumuzu kapatıyordu. Sağa mı yoksa sola mı dönecektik? Bu sorunun cevabı gecikmedi. Bu gerçekten bir denizse, ne kadar uzandığını bilmediğimizden yönümüz kuzey olmalıydı. Güneye şimdi gidersek sonuçta yolumuzdan çok fazla sapmış olurduk. Böylece günün büyük bir bölümünü bu hayret ettiğimiz olaya ayırıp, ne yapacağımızı birbirimize danıştıktan sonra kuzeye doğru yola çıkmaya karar verdik.

Bu suyun ne olduğuna dair tam bir karara varamadan, tam yirmi üç gün kıyı boyunca yürüyüp durduk. Yirmi üç günün sonunda, sabah erkenden denizcilerden biri “Kara!” diye bağırdı. Boş yere bağırmamıştı çünkü suyun batıya doğru uzanan kısmında ve epey uzak bir mesafede yükselen tepeleri açık seçik görüyorduk. Bunun okyanus değil ama bir içdeniz veya göl olduğuna ikna olduysak da kuzeye doğru bakınca hiçbir kara parçası, yani suyun sonunu göremiyorduk. Bu yüzden yolculuğumuza sekiz gün devam edip yüz mil daha gittikten sonra suyun sonuna ulaşınca bir de baktık ki, bu göl veya deniz, tıpkı daha önce bahsetmiş olduğum nehir gibi kuzey veya kuzeydoğu yönünde akan çok büyük bir nehirle sonlanıyor.

Arkadaşım topçubaşı, çevreyi şöyle bir inceledikten sonra yanıldığını, bunun Nil Nehri olduğunu söyledi. Fakat bu yolla Mısır’a gitmememiz gerektiği konusunda önceki fikrimizi hâlâ koruyor olduğumuzdan, nehrin karşı kıyısına geçmeye karar verdik. Ancak akıntı çok güçlü, suyun yatağı da geniş olduğu için bu iş önceki kadar kolay değildi.

Bu nehirden geçmek için kendimizi ve sığırlarımızı taşıyacak malzeme bulmamız bir haftamızı aldı. Çevre ağaçlarla

dolu olduğu halde bir kano yapmaya yetecek büyüklükte ağaç bulamıyorduk.

Bu kıyıdaki yürüyüşümüzde çok bitkin düştük. Yağmur-lar yeni bittiğinden taşkın sularıya doğu kıyısındaki tepeler-den gelerek bu körfeze dökülen küçük ırmaklar yüzünden öncekilere göre günde birkaç mil daha az yol katedebildik.

Yolculuğumuzun son üç gününde insanlarla karşılaştık. Ne var ki su kıyılarını değil, küçük tepeleri mesken tutmuş-lardı. Gölde balıkları avlamak haricinde, ki o da eskisi kadar bol değildi, Üç dört günden beri hiçbir şey vuramadığımız-dan yiyecek bulmakta zorlandık.

Gölün kıyısı boyunca hiçbir vahşi hayvan tarafından rahatsız edilmememiz, durumu biraz telafi etti. Hayvanlar âleminde gelen tek rahatsızlık olarak göl kıyısındaki ba-taklıktan çıkan çirkin, zehirli, şekli bozuk, yılanı benzer bir sürüngeni sayabilirim. Bize saldırıyormuş, sokacakmış, bir şey fırlatacakmış gibi kıvrılarak yükseliyor, öyle bir tıslıyor-du ki sesi çok uzaklardan duyulabilirdi. Ne idüğü belirsiz, öyle çirkin bir bakışı ve sesi vardı ki adamlarımızı onun iblis olmadığı konusunda bir türlü ikna edemedik. İnsanın olma-dığı yerde Şeytan'ın ne işi olurdu?

Bütün Afrika kıtasının kalbinde, Nuh'un oğullarının yer-yüzüne yayıldığı andan beri tek bir insanın adım atmadığı bir yerde, kimseye rastlamaksızın bin mil katetmiş olmamız dikkate değerdı. Topçubaşımız hangi enlemde olduğumuzu anlamak için aletiyle bir gözlem yaptı. Kuzeye doğru otuz üç gün yürüdükten sonra şu anda 6 derece 22 dakika güney enlemine girmiş olduğumuzu anladık.

Binbir güçlkle bu nehri aştıktan sonra, bize korku sal-maya başlayan tuhaf ve vahşi bir ülkeye geldik. Bu ülke, daha önce geçmiş olduğumuz kızgın kumlara benzemiyorduysa da dağlık, çorak ve önceki her yerden daha vahşi, daha kor-kunç hayvanları olan bir yerdı. Toprağın yüzeyini cılız bir çayır kaplamıştı, orada burada tek tük, ağaçtan ziyade çalı

denebilecek bitkiler vardı. Hiç insana rastlamayınca, erzak bulabilir miyiz endişesine kapıldık. Zira bir süredir hiç geyik vuramamış, sadece balık ve kümes hayvanları yiyerek idare etmiştik ki bu ikisi genellikle su kıyılarında bulunduğundan şu anda ikisi de yüzümüzü güldüremezdi. İyice şaşkına dönmüştük. Burada, daha önce yaptığımız gibi, güvenerek ilerleyebileceğimiz kadar erzak yığamadığımızdan, ileride daha fazlasını tedarik edip edemeyeceğimizi bilmeden kıt yiyeceklerle yola çıkmak zorunda kaldık.

Sabretmekten başka çaremiz yoktu. Birkaç yabani tavuk avladıktan, biraz balık tütsüledikten sonra bu erzakın mümkün olan en küçük payla beş gün dayanacağını hesaplayarak bu maceraya girişmeye karar verdik. Kararımıza uygun olarak bunu yaptık. Tehlikeye düşmekten boş yere korkmuyormuşuz, çünkü beş gün ne bir kümes hayvanına ne balığa, ne de eti yenebilir dört ayaklı hayvanlara rastladığımızdan açlıktan ölme korkusuna kapıldık. Altıncı gün neredeyse oruç tuttuk ya da kırıntıları yedik diyebiliriz. Gece olunca şiltelerimizin üzerine bir şey yemeden uzandık. Sekizinci gün, yükümüzü taşıyan sadık uşaklarımızdan, yani mandalarımızdan birini hiç istemeyerek de olsa kesmek zorunda kaldık. Bu yaratığın eti çok lezzetliydi; öylesine idareli yedik ki üç buçuk gün yetti. Bu et bitmiş, bir başka mandayı kesme noktasına gelmiştik ki ağaçları daha uzun, ortasından daha büyük bir nehrin geçtiği, iyi şeyler vadeden bir ülkeye geldik.

Bu bizi cesaretlendirdi. Boş midelerle zayıf düştüğümüz, bitkin olduğumuz halde, adımlarımızı nehir yönünde gidecek hızlandırdık. Nehre gelmeden önce şansımız yaver gitti ve uzun zamandır arzusunu çektiğimiz bir şeye, körpe geyiklere rastladık. Üç geyiği vurduktan sonra karnımızı doyurmak için mola verdik. Etleri soğumadan midemize indiriyorduk, neredeyse açlıktan ölecek hale geldiğimizden canlı canlı yememek için kendimizi zor tutmuştuk.

Bu konuk sevmez ülkede durmadan aslan, kaplan, misk kedisi ve ne olduğunu bilmediğimiz bir sürü hayvan gördüğümüz halde hiç fil görmedik ama üzerinden epey vakit geçmiş olduğundan yarıya kadar toprağa gömülmüş haldeki fildişleri şurada burada karşımıza çıkıyordu.

Bu nehrin kıyısına gelince, diğer bütün nehirler gibi onun da kuzeye doğru aktığını fark ettik. Ama şu farkla: Diğer nehirlerin yönü kuzey yönelimli doğu veya kuzey-kuzeydoğu iken bunun yönü kuzeybatı yönelimli kuzeydi.

Bu nehrin karşı kıyısında bir yerleşim yerine dair izler gördüysek de birinci gün kimseyle karşılaşmadık. Ancak ikinci gün, hepsi kara kafalı, anadan doğma çıplak, utanma bilmeyen insanların yaşadığı bir ülkeye geldik.

Onlara dost olduğumuzu yine vücut ve işaret diliyle anlatmaya çalıştık. Sahiden de samimi, dost canlısı, uygar insanlara rastlamıştık. Hiç çekinmeden bizim zencilerin yanına sokuldular, diğerlerinin yapmış olduğu gibi kalleşçe bir şey yapacakları izlenimi vermediler. Aç olduğumuzu işaret ettik. Çıplak kadınlardan bazıları hemen koşup, kabağa benzeyen bitki köklerinden kucak kucak getirdi, hepsini mideye indirdik. Yemekten sonra sanatçımız bazıları demirden, bazıları gümüşten ama hiçbirisi altından olmayan biblolar gösterdi. Gümüşün demirden daha değerli olduğunu seçecek yargılama yetenekleri olduğu halde, onlara biraz altın gösterdiğimizde, buna diğer ikisi kadar değer vermediklerini gördük.

Bu hediyeler karşılığında daha çok erzak ve dana kadar iri ama başka türden üç canlı hayvan getirdiler. Daha önce hiç görmediğimiz bu hayvanların eti çok lezzetliydi. Sonra aynı hayvanlardan on ikisini getirmekle kalmayıp, yaban-tavşanına benzeyen daha küçük yaratıklar ikram ettiler. Erzak açısından büyük eksiklik çeken bizler, bunların hepsini memnuniyetle kabul ettik.

Bu insanlarla giderek daha çok samimi olduk, gerçekten şimdiye kadar karşılaştıklarımız içinde en uygar, en dost

canlısı bu halk çıktı. Bizi çok memnun ettiler, hepsinden önemlisi de onlara ne dediğimizi anlatmak, diğerlerine kıyasla çok kolay oldu.

Nihayetinde batıyı işaret ederek, hangi yoldan gideceğimizi soruşturmaya başladık. Vücut dillerinden o yöne gidemeyeceğimizi kolayca anladık. Kuzeybatıya gidebileceğimizi işaret ettiklerinden yolumuzun üzerinde bizi bekleyen başka bir göl olduğunu anladık. Zaten bu, iki gün içinde gölü açık seçik görünce doğrulanmış oldu. Ekvator çizgisini geçene kadar göl epey uzak bir mesafede sol kolda uzanmaya devam etti.

Bu şekilde kuzeye doğru yola devam ederken, topçu-başımız ne kadar ilerlediğimiz konusunda çok kaygılı hale gelmiş gibiydi, çünkü 6 derecelik enleme ya da civarına, ekvator çizgisinin kuzeyine bir yere geldiğimizde ülke batıya doğru öylesine uzayıp gidiyordu ki gitmeyi arzu ettiğimiz yerden batı yönünde bin beş yüz mil daha gitmedikçe denizle karşılaşmayacağımız konusunda bizi ikaz etmiş, bana denizciliği öğrettiği haritaları göstererek beni de ikna etmişti. Ona batı okyanusuna dökülen, üzerinde seyredilebilir bir ırmakla karşılaşabilir miyiz diye sordum. Çünkü o zaman bin beş yüz mil veya bunun iki katı bile olsa, erzak bulabildiğimiz takdirde bu yolculuktan sağ çıkabilirdik.

Burada yeniden haritaları gösterdi. Bizden daha kuzeyde, en az yedi yüz mil uzakta olan, ona verdikleri isimle Rio Grande hariç, kıyıdan içeriye iki yüz üç yüz mil gitmediğimiz sürece işimize yaramaya yetecek uzunlukta hiçbir nehir görünmüyordu. Ne menem bir yerden geçtiğimizi bilmiyordu. Bu yüzden onun fikrine göre ekvatorun kuzeyinde, aynı enlemde olsa bile sıcaklar çok şiddetliydi. Ülke daha bir ıssız, kurak ve güneydekilere kıyasla daha vahşi insanlarla doluydu. Afrika'nın kuzey kesiminde denize komşu zencilerin, özellikle de Hollandalı, İngiliz, Portekiz, İspanyol vb. Avrupalıları görüp onlarla ticaret yapmış yerlilerin arasına karıştığımızda, bu insanlar şu ya da bu zaman çok hırpa-

landıklarından intikamlarını bizden almak için ellerinden geleni yapacaklardı.

Bu değerlendirmeler üzerine, bu gölü geçer geçmez batı-güneybatı yönünde biraz güneye inmemizi tavsiye etti. Böylece sahile de adını veren büyük Kongo Nehri'ne ulaşabilecektik ki burası ilk başta gitmeye niyetlendiğimiz Angola'nın az kuzeyine düşüyordu.

Daha önce hiç Kongo sahilinde bulunup bulunmadığını sordum. Evet, bulunmuştu ama orada hiç kıyıya çıkmamıştı. Bunun üzerine, Avrupalı gemilerin geldiği sahile oradan nasıl gidebileceğimizi sordum. Zira kara batı yönünde bin beş yüz mil daha uzanıyorsa bunun batı ucunu dolaşmadan önce tüm o sahili geçmemiz gerekiyordu.

Bire on bahse vardı ki bizi kabul edecek Avrupa gemileri bulacaktık; neden dersek, zencilerle ticaret yapmak için sık sık Kongo ve Angola sahillerini ziyaret ediyorlardı. Diyelim ki gemilere rastlayamadık, sadece erzak bulduk, o halde tıpkı daha önce nehir boyunca yürüdüğümüz gibi sahil boyunca yürüyerek Altın Sahil'e gelene kadar ilerlemeliydik. Altın Sahil, Kongo'nun en fazla dört veya beş yüz mil kuzeyine düşüyordu. Batı sahilini dolaşmak için üç yüz mil daha gerekiyordu. Bu kıyı 6-7 derece enlemindeydi. Orada İngilizlerin, Hollandalıların, Fransızların, belki de tümünün birden yerleşim yerleri, fabrikaları olabilirdi.

O bu fikirlerini kanıtlamaya çalışırken, gönlümün kuzeye gitmekten yana olduğunu itiraf etmem gerekir. Orada Rio Grande veya tüccarların taktığı isimle Negro veya Nijer Nehri'nde gemiye binmek istiyordum. O nehrin bizi sonunda Yeşil Burun'a getireceğini, orada da kesinlikle kurtulacağımızı biliyordum. Oysaki şu an gidiyor olduğumuz sahil ister denizyoluyla, isterse karayoluyla olsun epey bir mesafe katetmeyi gerektiriyordu. Zor kullanmadıkça nasıl erzak bulacağımız da ayrı meseleydi ama öğretmenimin fikri olduğundan şimdilik sesimi çıkarmadım.

Topçubaşımızın arzu ettiği gibi ikinci büyük gölü geçtikten sonra güneye dönünce adamlarımızda huzursuzlanma başladı. Zaten epey uzaklaşmış olmamız yetmiyormuş gibi, yolumuzdan şimdi kesinlikle saptığımızı düşünüyorlar, evimizden giderek uzaklaştığımızdan şikâyet ediyorlardı.

Gölün çevresini dolaşmak için sekiz gün, güneybatıya, Kongo Nehri'ne gitmek için de dört gün olmak üzere topu topu on iki gün geçirmiştik ki ıssız, korkutucu, vahşi bir ülkeye girdiğimizden yine durmak zorunda kaldık. Ne düşüneceğimizi, ne yapacağımızı şaşırmıştık. İçinde ne bir ağaç ne bir nehir, ne de insanın bulunduğu, ucu bucağı gözükmeyen bir çöl vardı önümüzde. Hiçbir yerleşim izi olmadığından bu çölü geçmek için gerisingeri dört gün yürüyüp gölün başladığı yere dönmediğimiz takdirde, ilk çölümüze girdiğimizde yapmış olduğumuz gibi erzak toplayamazdık.

Yine de buna cesaret ettik, zira daha önce de böyle yabanıl yerleri aşmış adamlarımız için artık girişilemeyecek kadar umutsuz bir macera yoktu. Aslında yolumuzun üzerinde epey uzak mesafede çok yüksek dağlar gördüğümüz için, evet, buna cesaret ettik demek istiyorum. Dağların olduğu yerde kaynak suları ve nehirlerin olduğunu, nehirlerin olduğu yerde ağaçlar ve çimenler, çimenlerin olduğu yerde de sığırların olacağını hayal ediyorduk. Bir yerde sığırlar varsa orada yerleşim, yani insan da olurdu. Bu tahmine dayalı felsefenin meyvesini yiyebilmek umuduyla, yerlilerin verdiklerine benzer ekmekler yapmakta kullandığımız epeyce kök, bitki, bir parça et, tuz ama çok az suyla bu ıssızlığa daldık.

Karşıda görünen dağlara erişmek için iki gün daha yürüdük ama dağlar ilk gördüğümüz uzaklıkta görünmeye devam etti. Oraya ulaştığımızda beşinci gündü. Çok sıcak olduğundan kendimizi zorlamadan seyahat ediyorduk. Ekvator çizgisine çok yaklaşmıştık ama kuzeyinde mi yoksa güneyinde miydik bilemiyorduk.

Akıl yürütmüş olduğumuz gibi, tepe varsa su da olur varsayımımız gerçekleşti, kaynak sularını bulduk. Ne var ki hayran olunacak kadar berrak ve nefis görünen ilk kaynak yanına vardığımızda salamura gibi tuzlu çıkınca şaşırarak kalmadık, korkuya da kapıldık. İçimize kasvet çöktüren, müthiş bir hayal kırıklığıydı. Asla cesaretini yitirmeyen topçubaşımız, bundan rahatsız olmamamız, aksine minnettar olmamız gerektiğini, tuza da başka şeyler kadar ihtiyacımız olduğunu, tuz bulduysak tatlı su da bulmamız gerektiğini söyledi. Bizi cesaretlendirmek için cerrah da devreye girdi. Bilmiyorsak, tuzlu suyu tatlı su yapmanın bir yolunu öğretebileceğini söyledi. Ne dediğini anlamadık ama bu hepimizi neşeye boğdu.

Bu arada adamlarımız, emir vermediğimiz halde başka kaynak suları aramaktaydı. Birkaç tane buldular ama onlar da tuzluydu. Buradan hareketle bu dağlarda tuz kayaları veya mineral taşları olması gerektiği sonucuna vardık. Belki de bu dağları bunlar oluşturuyordu. Gelgelelim cerrahın tuzlu suyu nasıl bir büyücülük yöntemiyle tatlı su haline getireceğini çok merak ediyordum. Bana sahiden de çok tuhaf gelen bu deneyi görmeye can atıyordum. Sanki daha önce tam da bu yerde denemiş ve sonuç almışçasına büyük bir özgüvenle işe koyuldu.

Kullandığımız hasırlardan irice olan ikisini alıp birbirine dikti. Dört ayak genişliğinde, üç buçuk ayak yüksekliğinde, tamamen doluyken bir buçuk ayak kalınlığında bir çeşit çuval elde etmiş oldu.

İçini kuru kumla doldurmamızı, bu kumları çuvalı patlatmayacak şekilde iyice sıkıştırmamızı söyledi. Çuvala yaklaşık bir ayak yüksekliğinde kum konduktan sonra, başka bir toprak bulup, aynı çuvalı ağzına kadar doldurdu, yine belli bir sertliğe gelene dek sıkıştırdı. Bunu bitirince üstteki toprağa bir şapka genişliğinde ama derin olmayan bir çukur açtı. Zencilerden birine su doldurmasını emretti. Su çekilirken yeniden doldurttu, çuvalın içindeki çukuru ağzına kadar

suyla doldurdu. Bu çuvalı, yerden yaklaşık bir ayak yüksekliğinde iki ağaç dalının arasına yerleştirdi. Altına da suyu tutacak tulumlarımızdan konmasını emretti. Bir saat geçince, su, çuvalın dibinden sızarak, tuluma damlamaya başladı. Suyun tuzunun gittiğini, tatlılaştığını görmek bizi çok şaşırttı. Birkaç saat sürdü bu işlem. Ne var ki su sonunda acımtırak oldu. Bunu ona söyleyince, “Demek ki kumu değiştirmenin sırası geldi, kumu boşaltıp, taze kum doldurun,” dedi. Bunu yalnızca hayalgücüne dayanarak mı yapmıştı, yoksa yapıldığını daha önce görmüş müydü, hatırlamıyorum.

Ertesi gün dağların doruğuna tırmandık. Manzara nefes kesiciydi. Güneye, batıya, kuzeybatıya, nereye bakarsak bakalım ne bir nehir görünüyor ne de yeşil bir şey göze çarpıyordu. Devasa bir çöl göz alabildiğine önümüzde uzanıyordu. Çölün yüzeyi, tıpkı bir gün önce geçmiş olduğumuz yerdeki gibi rengi karaya çalan bir tür kalın otla kaplıydı. İçinde hayvanın veya insanın yiyebileceği bir yiyecek barındırmıyor gibiydi.

Tıpkı birinci çölde olduğu gibi, bu yeni çöle girerken de içme suyumuz dâhil on veya yirmi gün yetecek erzakımız vardı, geri dönmeye mecbur kalacak olsak bile cesaretimiz bu maceraya girişmeye yeterliydi. Kuzeye gitmiş olsaydık aynı sorunla karşılaşabilirdik. Yiyeceğimiz yoktu ve yiyecek temin edebilecek bir yerde değildik. Bu tepelerin eteklerinde birkaç vahşi hayvan vurduk. İkisi haricinde diğerlerini hiçbir şeye benzetemedik. Eti yenecek bir hayvanla karşılaşmadık. Manda ile geyik arası acayip yaratıklardı ama ikisine de benzemiyorlardı. Hayvanın boynuzları yoktu, inek gibi büyük bacakları, iri bir başı vardı, boynu geyiğinkine benziyordu. Birkaç seferde bir kaplan, iki genç aslan, bir kurt vurduk. Tanrı’ya şükürler olsun ki leş yiyecek kadar düşmedik.

Geleceğin böylesine berbat görünmesi üzerine, Nijer veya Rio Grande Nehri’ne, yani kuzeye yönelip, sonra da Altın Sahil’deki İngiliz yerleşim yerlerine gitme önerimi bir

kez daha dillendirdim. Bu önerimi, bu kez muhtemelen yanılmış olsa bile en iyi rehberimiz olan topçubaşımız dışında herkes kabul etti. Bu kez şunu önerdi: Şimdi gideceğimiz sahil kuzeyde olduğuna göre, bulunduğumuz ülkeyi geçerek kuzeybatıya dönebilir, böylece kuzeydeki Rio Grande'ye ya da güneydeki Altın Sahil'e dökülen başka bir nehirle karşılaşabilirdik; her iki şekilde bu nehir bize rehberlik etmiş, yolumuzu kısaltmış olurdu. Buralarda insanların yaşadığı bereketli bir ülke varsa onu nehrin kıyısında bulabilir, erzakı yalnız orada tedarik edebilirdik.

Bu, yabana atılmayacak kadar makul bir öneri olmakla birlikte acil işimiz şu anda bulunduğumuz bu korkunç yerden nasıl kurtulacağımızı bulmaktı. Arkamızda beş günlük bir yürüyüş mal olmuş bir çöl vardı. Aynı yolu beş gün geriye dönelim desek, buna yetecek yiyeceğimiz yoktu. Önümüzde ise yukarıda anlattığım gibi dehşetten başka bir şey görünmüyordu. Üzerinde bulunduğumuz, epeyce kuzeye uzanan tepelerin sırtında bereketin izlerini görüyorduk, bu sebeple dağları doğu tarafımıza alıp gidebildiğimizce gitmeye, bu arada büyük bir gayretle yiyecek aramaya karar verdik.

Kaybedecek vaktimiz olmadığından, aldığımız karara göre ertesi gün hareket ettik. Sabah yaptığımız bu ilk yürüyüşümüz bizi gürül gürül akan bir tatlı su kaynağına getirince keyfimiz yerine geldi. Tulumlarımızı doldurduk. Tuzlu suyu tatlı suya dönüştüren cerrahımızın, demin sözünü ettiğim tuzlu suları otuz kırk litrelik tuz üretme fırsatına çevirdiğini de sözlerime eklemeliyim.

Bu üçüncü yürüyüşümüzde hiç ummadığımız bir gıda kaynağı bulduk; tepeler yabanitavşanla doluydu. İngiltere'dekilerden biraz farklıydılar. Daha büyük, daha az çeviktiler ama etleri çok lezzetliydi. Birkaç tanesini vurduk. O yağmaladığımız yerli kasabasından aldığımızı söylediğim küçük evcil leoparımız, tıpkı bir köpek gibi onları avladı. Her gün birkaç tane öldürüyor ama tam da isteğimize uygun

bir biçimde biz ona verene kadar ava ağzını bile sürmüyordu. Tavşan etlerini biraz tuzlayıp güneşte kuruttuk, tuhaf bir bohça biçiminde yanımıza aldık. Bu tavşanlara veya diğer av hayvanlarına bir daha rastlayıp rastlamayacağımızı bilemediğimizden, sanıyorum üç yüz kadar tavşan vurmuştuk.

Bu tepelerin eteklerindeki yolculuğumuza sekiz dokuz gün rahat bir şekilde devam ettik. Önümüzde uzanan ülkenin daha iyi bir çehreye kavuştuğunu, daha iyi şeyler vadettiğini görmek bizi memnun etti. Tepelerin batı yamaçlarına bugüne kadar hiç bakmamış olduğumuzdan, grubumuzun geri kalanı dinlenmek için mola verince aramızdan üç kişi meraklarını yenemeyerek tepelere tekrar tırmandı ama farklı bir şey göremediler. Gittiğimiz yöne, kuzeye bakınca da değişik bir manzara yoktu. Nihayet onuncu gün, kıvrılarak devasa çöle doğru yöneldiğini keşfettiğimiz tepelerden ayrıldık ve kuzey yönümüze ilerlemeyi sürdürdük. Bulunduğumuz ülke epey ağaçlıydı. Yer yer çoraklaşsa da yol insana sıkıntı verecek kadar uzun sürmüyordu. Böylelikle topçubaşımızın değerlendirmesine göre 8 derece 5 dakika enlemine girdik. Toplam on dokuz gün sürdü.

Tüm yol boyunca insanla karşılaşmadık ama artık çok iyi tanıdığımız için hiç aldırmadığımız o yırtıcı hayvanlar sürüsüne bereketti. Her gece aslanlar, kaplanlar, leoparlar görüyorduk ama nadiren yaklaşıyorlardı, biz de onlara dokunmuyorduk. Yaklaşmayı deneyecek olurlarsa tüfeklerimizin sadece barutunu ateşliyorduk, onlar da parlak ışığı görür görmez uzaklaşıyorlardı.

Seyir sırasında yiyecek açısından çok güzel idare ettik. Bazen yabantavşanı vurduk, bazen de kümes hayvanları avladık ama keklige benzeyen hariç hiçbirinin adını bilmiyordum. Bir de bizim kaplumbağamıza benzeyen bir hayvan avladık. Arada bir yeniden filler karşımıza çıkmaya başladı, bu hayvanlar çoğunlukla ülkenin ağaçlı kesiminde yaşamayı seviyorlardı.

Bu uzun yürüyüş hepimizi çok yormuştu, iki adamımız hasta düştü, öylesine hasta oldular ki öleceklerini düşündük. Nitekim bizim zencilerden biri aniden düşüp öldü. Cerrahımız beyin kanamasından kaynaklandığını söyledi ama ölen kişi aşırı kilo şikâyeti olmadığından bunun nasıl olduğuna hayret etti. Diğeri de çok hastaydı ancak cerrahımız epey uğraşarak onu hacamat yaptırmaya ikna etti ve adam kurtuldu.

Hasta adamlarımızın hatırına on iki gün mola verdik. Burada dinlenirken, cerrahımız beni ve üç dört kişiyi, hacamata ikna etti. Verdiği başka ilaçların yanında bu yöntem, böylesine sıcak bir iklimde, bu kadar yorucu bir yürüyüş yapan bizlerin sağlığına iyi geldi.

Bu yürüyüşte, çoğu zaman altında barınacak ağaçlara, dallara rastladığımız halde, içlerinde çok rahat ettiğimiz hasırdan çadırlarımızı her gece kurduk. Şimdiye kadar ülkenin bu kesiminde yerel halktan biriyle karşılaşmamış olmamız çok ilginçti. Ne var ki daha sonra anlayacağımız gibi bunun başta gelen nedeni şuydu: Biz önce batı, sonra da kuzey yönünde ilerlemeyi sürdürerek ülkenin ortalarına, çöllerin arasına girmiştik, halbuki bu yerin sakinleri, güneybatıda olduğu kadar kuzeyde de nehirlerin, göllerin arasında ve düzlüklerde yaşamayı tercih ediyordu.

Burada karşımıza çıkan dereeler, kimi kuyular ve gölcükler dışında öylesine su fakiriydi ki neredeyse kuruydu. Yağmurlu aylar boyunca su miktarı artıp görünür olacaktı. Bu veriden hareketle, gidecek epey yolumuz olduğu hükmüne kolayca vardık. Beri yandan, yeteri kadar erzakımız ve şimdi, güneşin tepemize vurduğu andakinden bile fazla olan bu müthiş sıcağın korunabileceğimiz uygun barınaklarımız olduğu sürece bu durum cesaretimizi kıramazdı.

Adamlarımız iyileşince yeniden yola koyulduk. Yeterli erzak ve suyla donanmış vaziyette yönümüzü bir parça kuzeybatıya çevirip, bir kanoyu taşıyabilecek güçte akan güzel bir akarsu bulma umuduyla seyahatimize devam ettik. Özel-

likle sığır, kümes hayvanı veya yiyebileceğimiz herhangi bir av hayvanı bulabileceğimiz, amacımıza uygun yerlere geldiğimizde adamlarımız da bitap düşmüş olduğundan çok sık dinleniyorduk. Sekiz gün dinlenmemizi de sayarsak bu şekilde geçirilmiş yirmi günlük yürüyüşümüzde böyle bir akarsuya rastlayamadık. Yine aynı sürede batıya doğru birkaç boylamı saymazsak 4 derece kuzeye ilerledik. Epey sayıda fille karşılaştık. Özellikle ağaçlık arazilerde, oraya buraya dağılmış halde, bazıları çok iri bir sürü fildişi gördük. Bunlar bizim için ganimet sayılmazdı çünkü asıl işimiz yiyecek bulup bu ülkeden kazasız belasız geçmekti. Yüz ton fildişi yerine güzel, yağlı bir geyik bulup avlamış olmayı tercih ederdik. Yine birazdan anlatacağım gibi, suyu geçmeye sıra geldiğinde fildişlerini yüklemek amacıyla büyük bir kano yapmayı düşünmüştük; elbette bu, buradaki nehirler hakkında hiçbir şey bilmediğimiz, fildişlerini kanoya yüklediğimizde bu geçişin ne kadar tehlikeli olabileceğini, maceraya atılacağımız bu nehre kadar çekeceğimiz fildişi dolu kanoların ne kadar ağır olacağını hesaplamadığımız bir sırada aklımıza gelmişti.

Yukarıda anlattığım gibi, yirmi günlük yolculuğumuzun sonunda, 3 derece 16 dakika enleminde, bizden biraz uzaktaki bir vadinin içinde güzel bir akarsu keşfettik. Buna nehir desek yeriye, üstelik de kuzey-kuzeybatı yönünde, yani tam istediğimiz yönde akıyordu. Buradan su yoluyla çıkmaya karar vermiş olduğumuzdan, denemek üzere burayı seçtik ve hiç vakit yitirmeden söz konusu vadiye doğru yürüyüşe geçtik.

Tam yolumuzun üzerinde bir ağaç kümesi vardı. Hiçbir zarar gelmeyeceğini düşünerek yanından geçerken birden zencilerden biri çığlık atıp yere düştü. İki omzunun arasına eğik bir açıyla saplanmış bir ok onu kötü yaralamıştı. Hemen durduk. Bizden üç beyaz, yanlarına iki zenciye alıp ağaçlara doğru fırladı. Küçük bir koruydu, adamlarımız elinde boş bir yay tutan bir yerliyle karşılaştılar. İntikam için adamlarımız ateş edip öldürmemiş olsa kaçacaktı. Bu yüz-

den onu esir alma fırsatını yitirmiş olduk. Bunu yapabilseydik iyi davranıp onu eve gönderebilir, böylece diğerlerinin dostluğunu kazanabilirdik.

Biraz daha ilerleyince dört beş yerli kulübesiyle karşılaştık. Daha önce görmüş olduklarımızdan farklı bir tarzda yapılmışlardı. Bir kapının önünde yedi tane fildişi duruyordu. Satılmak için dizilmiş gibi kulübenin duvarına dayalı olarak üst üste yığılmışlardı. Ortalıkta erkek görünmüyordu. Yedi sekiz kadın, yirmi kadar çocuk vardı. Hiçbir şekilde onlara kaba davranmadık, aksine her birine, ince dövülmüş ve daha önce anlattığım gibi elmas ya da kuş şeklinde kesilmiş gümüş parçaları verdik. Kadınlar sevinçten havalara uçtular, bize bilmediğimiz türlü türlü yiyecekler getirdiler. Bunlar güneşte pişirilmiş, lezzeti yerinde, köklerden ezilerek yapılmış bir çeşit çörekti. Kadınlara gösterdiğimiz kibarlığın, eve dönen erkeklerinde iyi etki bırakacağından pek az kuşku duyarak biraz daha ilerledik ve geceyi geçirmek için kamp kurduk.

Sabah olunca tahmin ettiğimiz gibi kadınlar yanlarında on bir erkek, beş delikanlı, iki güzel kızla birlikte kapımıza geldiler. Tam yanımıza varmazdan önce kadınlar uzaktan, tuhaf, tiz bir çığlık atarak bizi dışarıya çağırdı. Dışarı çıktık. İki kadın, onlara vermiş olduğumuz küçük hediyeleri gösterip, arkalarında bekleyen kalabalığı işaret ederek öyle hareketler yaptı ki bizimle dost olduklarını hemen anladık. Okları ve yayları olan erkekler bize doğru ilerlerken silahlarını yere bıraktılar. Yerden kum alıp, başlarının üzerinden fırlattılar, ellerini başlarının üstünde üç kez döndürdüler. Görünüşe bakılırsa bu ciddi bir dostluk yeminiydi. Bunun üzerine, ellerimizi sallayarak yakına gelmelerini işaret ettik. İlk yememiz için yeşil bitkiler, ekmek somunu getiren delikanlılar ile kızları yanımıza gönderdiler. Bu yiyecekleri kabul ettik. Körpe çocukları, küçük kızları kucağımıza alıp sevecenlikle öptük. Sonra erkekler yaklaşıp yere iliştiler. Yanlarına oturmamızı işaret ettiler, biz de oturduk. Birbirlerine bir

sürü şey söylediler ama anlamadık. Bizi anlamalarını sağlayacak bir yol da bulamadık. Nereye gidiyor olduğumuzu, ne istediğimizi neredeyse hiç anlatamadık, ancak yiyeceğe ihtiyacımız olduğunu kolayca anladılar. Adamlardan biri yarım mil ötedeki bir yükseltiye gözlerini diktikten sonra korkmuş gibi havaya sıçradı, ok ve yayları bırakmış oldukları yere koştı, oradan bir yayla iki ok alıp o yükseltiye bir yarış atı gibi seğirtti. Oraya ulaşınca, iki okunu da savurup aynı hızla yanımıza geldi. Elinde sadece yayının olduğunu, okların olmadığını görünce iyiden iyiye meraklandık ama yarış atı gibi koşan bu adam, bir şey söylemeden, bizim zencilerden birisine onunla gelmesini işaret etti. Birini görevlendirdik. O önde bizim kara kafa arkada gittiler. Orada iki okla yaranmış, karacaya benzer bir hayvan yatıyordu. Getirip önümüze koydular. Çok hoşumuza giden bir hediye oldu bu, çünkü sizi temin ederim ki çok az yiyeceğimiz kalmıştı. Bu insanların hepsi anadan doğmaydı.

Ertesi gün, dostça diyebileceğimiz hareketler yapan, dans eden, çok mutlu olduğu gözlenen kadınlardan ve erkeklerden oluşan yaklaşık yüz kişilik bir topluluk geldi. Korudaki o adam nasıl olmuştu da hiçbir şeyi ihlal etmemiş adamlarımıza okla saldıracak kadar gaddar ve kaba çıkmıştı bunu hayal bile edemiyorduk, çünkü bu insanlar basit, sade, onlarla yaptığımız bütün konuşmalarda son derece uysaldılar.

Daha önce bahsettiğim o küçük nehrin kıyısına indik. Orada henüz hiçbir hüküm veremeyeceğimizden, dost mu düşman mı olduklarını bilmediğimiz bu yerlilerin bütün ulusunu görmemiz gerektiğini düşünüyordum.

Nehrin bize bir faydası yoktu, kano tasarlamayı düşünmedik. Kıyısı boyunca, ülke içinde beş gün daha yol gittik. Marangozlarımız suyun yükseldiğini fark edince, çadırlarımızı kurup kano yapmak üzere işe girişmeyi teklif ettiler. Bu öneri üzerine işe başlamış, iki uç ağaç kesip beş gün yoğun çalışmıştık ki meraklarını yenemediğinden nehrin daha ilerisine

giden adamlarımız geri döndüklerinde akarsuyun ileride al-
çaldığı haberini getirdiler. Kumlar görünecek kadar sığlaşıyor
veya güneşten kuruyordu. O yüzden bize faydası olabilecek
en küçük kanoyu bile taşıyabilecek durumda değildi. Böylece
bu girişimden vazgeçmek zorunda kalıp hareket ettik.

Bu yönde ilerlemekten hemen vazgeçmeyerek üç gün
boyunca batıya yürüdük. Ülke kuzeyde olağanüstü dağlık,
daha önce görmüş olduklarımızdan çok daha kavrulmuş
ve kuraktı. Halbuki batıya bakan bu bölümde, iki dağ sır-
tı arasından epey ileriye uzanan çok hoş bir vadi bulduk.
Dağlar korkunçtu, üzerlerinde ne bir çimen ne de ağaç var-
dı, kumların kuraklığı onlara bembeyaz bir görüntü veri-
yordu. Gelgelelim vadide ağaçlar, çimenler, eti yenebilecek
yaratıklar ve insanlar vardı.

Evi andıran kulübelerin yanlarından geçtik. Bu evlerin
önünde bazı insanlar gördük. Bizi görür görmez dağlara
doğru kaçtılar. Vadinin çıkışında insanların yaşadığı bir ül-
keye rastladık. Önce aralarına mı girelim, yoksa daha ku-
zeydeki tepelere doğru devam mı edelim bilemedik. Asıl
amacımız baştakiyle aynı, yani Nijer Nehri'ne gitmek oldu-
ğundan ikinci şıkkı seçtik. Pusulamıza bakarak kuzeybatı
yönüne yürümeyi sürdürdük. Bu şekilde kesintisiz yedi gün
daha yolculuk ettikten sonra inanılmaz bulacağınız bir şey
oldu: Bizimkinden çok daha kötü, avutulamaz bir duruma
düşmüş biriyle karşılaştık, zaman içinde hiç de haksız olma-
dığı ortaya çıkacaktı.

Şayet bize erzak vermek istemiyorlar, yönümüzü tarif et-
miyorlarsa bu ülkenin sakinleriyle ne tanışmak istedik ne de
sohbet ettik. Ülkenin sol kolda, yani güneye doğru özellikle
kalabalıklaştığını gördük. Batı açısında yol yaparken kuzey-
le aramızda daha fazla mesafe oluşuyordu.

Bu güzergâhta, ilk yola çıktığımızdaki kadar iyi tedarik
edemesek de ihtiyacımızı karşılayacak kadar avlanabildik.
Bu şekilde idare edince, insan bulunan kesimlerden uzak

durmaya çalıştık. Sonunda, nehir denebilecek kadar büyük olmasa da kuzey-kuzeybatı, yani tam gitmek istediğimiz yönde ve güzel akan bir akarsuya rastladık.

Bu suyun uzaktaki bir kıyısında, yerlilerin kulübelerini fark ettik. Çok değildi. Daha düz bir yerde, darı veya hint-mısırı ekilmiş olması bize, bunları yetiştiren insanların diğer yerlerde karşılaştığımız insanlardan daha az barbar olduklarını işaret ediyordu.

Bütün kervan yekvücut ilerlerken, en önde giden zenciler birden haykırdı: Beyaz adam görmüşlerdi! Önce bizimkilerin bir hatası diye düşündüğümüzden çok şaşırmadık. Ne demek istediklerini sorduk. Biri yanıma gelip, tepenin diğer tarafındaki kulübeyi gösterince afalladım, çünkü sahiden de çırılçıplak beyaz bir adam duruyordu orada. Kulübesinin kapısının önünde, sırtı dönüktü. Yere eğilmiş bir şeylerle meşguldü, o yüzden o bizi görmedi.

Zencilere gürültü yapmamalarını işaret ettim. Yanılmadığımdan emin olsunlar diye, birkaç adamımızın daha gelip beyaz adamı görmeleri için bekledim. Çok geçmeden, duyduğu bir sesle irkilen beyaz adam artık korkudan mı yoksa umuttan mı bilemiyorum, bizim kadar şaşırmış vaziyette bize bakmaya başlayınca doğruluğundan emin olduk.

Hem o hem de yakınındaki kulübelerde yaşayan insanlar bizi fark edince bir araya toplandılar, aramızda akan derenin aşağı kesiminden, uzaktan bize bakmaya başladılar. Daha sonra beyaz adamın söylediğine göre, orada kaçsınlar mı kalsınlar mı bilememişler. Birden aklıma, aralarında beyaz adamlar varsa savaş veya barış dediğimizde diğerleriyle yaşadığımız sıkıntıları yaşamaz, kendimizi daha rahat anlaşırlı kılabiliriz düşüncesi geldi. Hemen bir sıırığın ucuna beyaz bir bez parçası bağladık, bunu iki zenciye verip suyun karşı kıyısına yolladık. Sırığı mümkün olduğu kadar havaya kaldırmışlardı. Bu işaret hemen etkisini gösterdi, onlardan iki kişi ve o beyaz adam karşı yakaya geldi.

Beyaz adam hiç Portekizce bilmediğinden işaretler dışında birbirlerinin sözlerinden hiçbir şey anlamadılar. Yalnız bizimkiler, kendilerinin de bir beyaz adamları olduğunu ona anlatabildiklerini, bunun üzerine beyaz adamın güldüğünü söylediler. Sözü uzatmayalım, gönderdiğimiz adamlarımız geri gelip, hepsinin dost olduğunu bildirdiler. Bir saat içinde dört adamımız, iki köle ve kara prens kıyıya indiler. Beyaz adam da onların yanına geldi.

Daha on dakika bile geçmemişti ki bir siyahi koşarak yanıma gelip, beyaz adamın kendi tabiriyle “İnglese”* olduğunu söyledi. Bunu duyunca zenciyi önümden iterek büyük bir şevkle oraya koştum. Adam sahiden de İngiliz’di. Sımsıkı sarıldı bana, bir yandan da gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Bizi görmenin ilk şaşkınlığını üzerinden atmıştı ama başına gelen fena şeyleri, ne berbat durumda olduğunu daha sonra dinleyen herkes, milyonda bir ihtimali olan bu beklenmedik kurtuluşa kendisinin de ne kadar şaşırdığını yüzünden okuyabilirdi. Başına gelenler, Tanrı’nın işe karışıp bir mucize gerçekleştirmedeği sürece, kimsenin başına gelmeyecek eşsiz bir maceraydı.

Yarım yamalak terbiye almış bir denizciye, bir işçiye değil, bir beyefendiye benziyordu. Berbat şartlarda yaşıyor olmasına karşın onunla ilk konuşmaya başladığımız andan itibaren bu özelliği kendini belli etmişti.

Sakalı epey uzamış olsa da aslında kırkını aşmamış, orta yaşlı bir adamdı. Saçları ve sakalları garip bir şekilde önde göbeğini, arkada sırtının yarısını kapatıyordu. Güneşin kavurucu etkisinden dolayı kepeklenmiş, pul pul dökülmüş, kahvemsî siyah bir tabakayla kaplanmış olan teni aslında beyaz renkteydi ve oldukça açıktı. Üzerinde hiç giysi yoktu, bize söylemiş olduğu üzere iki yılı aşkındır bu haldeydi.

İlk buluşmamızda öyle heyecanlıydı ki o gün bizimle konuşmaya pek girmede. Bir süreliğine bizden uzaklaşınca,

* (İt.) İngiliz. (e.n.)

yalnız başına yürüdüğünü ve bastıramadığı neşesiyle birtakım hareketler yaptığını görüyorduk. Birkaç gün boyunca, başından geçenlere dair sorular sorduğumuzda veya kurtuluşuna dair kendisi bir iki kelam ettiğinde, gözyaşları hiç eksik olmadı.

Bugüne kadar davranışlarında öyle bir kibarlık ve hoşluk olan başka bir adam görmemiştik. Terbiyeli ve iyi yetişmiş biri olmanın bütün işaretleri seziliyordu. Bizimkiler ondan çok etkilendi. Bir bilim adamı ve matematikçiydi. Portekizce konuşamıyordu ama cerrahımızla Latince, bir başka adamımızla Fransızca, bir üçüncüyle de İtalyanca konuşabiliyordu.

Nereden gelip nereye gittiğimiz, kim olduğumuz gibi sorularla aklını meşgul etmiyordu. Nereye gittiğimizi bilmiyor olabilirdi ama nereden geldiğimize dair aklında kesin bir cevap vardı: Cennet'ten gelmiştik, onu bir insanın düşebileceği en sefil durumdan kurtarmak amacıyla Tanrı tarafından gönderilmiştik.

Adamlarımız onun karşısındaki küçük akarsuyun kıyısına kamplarını kurunca, ne kadar erzakımızın kaldığını, nasıl tedarik etmeyi düşündüğümüzü sordu. Erzakımızın azaldığını kendisine söyleyince, bizim adımıza yerlilerle konuşacağını söyledi. Dediğine bakılırsa yeteri kadar yiyecek bulabilirdik, çünkü aralarında güvenli bir şekilde yaşamaktan da anlayabileceğimiz gibi buradaki yerliler, ülkenin en hoşgörülü ve kibar insanlarıydılar.

Bu beyefendinin bizim için yaptığı ilk şeylerin gerçekten de çok büyük sonuçları oldu. Öncelikle nerede olduğumuza, hangi yöne sapmamız gerektiğine dair mükemmel bilgiler verdi. İkinci olarak, en iyi şekilde nasıl erzak temin edebileceğimizin yolunu gösterdi. Üçüncü olarak, sayısı giderek artan, önceki karşılaştıklarımıza göre daha acımasız ve kurnaz, silahlarımızla öyle hemen dehşete kapılmayacak, daha önce anlattığım gibi sanatçımızın yaptığı önemsiz oyuncaklara kanıp mısır veya başka erzaklarını hemen verecek ka-

dar cahil olmayan yerli halkla tercüman olarak anlaşmamızı sağlayıp arabuluculuk yaptı. Bu yerliler, sahildeki Avrupalılarla sık sık konuşup ticaret yapmış, ayrıca ticareti bilen diğer zencilerle ilişki kurmuş olduklarından, en az cahil ve en az korkak olanlardı. Bunun sonucunda da onlara istedikleri şeyler verilmezse asla bir şey elde edilemezdi.

Bu dediğim, çok geçmeden aralarına karışacağımız yerliler içindi, yoksa bizim İngiliz'in aralarında yaşamış olduğu yoksul zencileri kastetmiyorum. Bunlar sahilin yaklaşık üç yüz mil uzağında yaşadığından bu gibi şeylere pek alışık değildiler. Kuzeydeki tepelerde fildişi bulup altmış yetmiş mil güneye taşıyorlardı. Burada ticaretle uğraşan başka zenciler ise İngiliz, Hollandalı ve diğer milletlerden tüccarların Avrupa'dan getirdiği incik boncukları, deniz kabuklarını, cam işlerini bu fildişlerinin karşılığında bu yerlilere veriyordu.

Yeni dostumuzu daha yakından tanımaya başlamıştık. Birkaç gömlek hariç giyeceğimiz yoktu, ayakkabımız, çorabımız, şapkamız olmadığından giysi açısından fakirdik, yine de onu elimizden geldiği kadar giydirdik. Cerrahımız, makas ve usturası olduğundan onu tıraş etti, saçlarını kesti. Malzemeler içinde söylediğim gibi şapka yoktu, o da leopar derisinden kendisine iğreti bir şapka dikti. Ayakkabı veya çoraba gelirse, onlarsız o kadar uzun süre idare etmişti ki daha önce anlattığım "ayak eldivenlerimize" veya çizmele-rimize aldırmadı.

O nasıl bizim seyahat öykümüzü dinlemeye can atıyor, dinledikçe mutlu oluyorsa, biz de onun bu tuhaf yere yalnız başına gelişinin hikâyesini ve yukarıda anlattığım şekilde onu içinde bulduğumuz duruma nasıl geldiğini dinlemekten aynı derecede zevk alıyorduk. Başından geçenler, başlı başına bir tarih konusu olabilecek kadar sıradışı ve acayip şeyler olduğundan, burada uzun uzadıya bahsedemiyoruz. Yolumuzdan sapmadan kısaca söylersek şöyleydi:

Sierra Leone ve Fransızlar tarafından alınan diğer yerleşim yerlerinde, İngiltere Gine Şirketi'nin temsilcisi olarak çalışıyormuş. Kendi kişisel serveti yanında, şirketin ona emanet etmiş olduğu kıymetlerin de hepsi yağmalanıp çalınmış. Şirket adil davranıp mallarını geri mi vermemiş yoksa onu yine işe mi almamış, artık ne olmuşsa bizim beyaz adam işten ayrılmış ve bağımsız tüccarlar denen insanların hesabına iş görmeye başlamış. Daha sonra onların yanından ayrılıp kendi ticarete atılmış. Şirkete ait bir yerleşim yerine doğru ihtiyatsızca yol alırken, ya ihanet sonucu ya da tuzığa düşürüldüğü için yerliler tarafından yakalanmış. Onu öldürmedikleri için bir şekilde kaçmanın yolunu bulmuş, ellerinden kaçtığı yerlilerin düşmanı olan ve ona iyi davranan bir başka yerli kabilesine sığınmış. Bir süre onlarla yaşadktan sonra, yaşadığı çevreyi ya da çevresindekileri beğenmediğinden bir daha kaçmış. Ev sahipleri birkaç kez değişmiş, yaşadığı şartlara göre (ne çeşit şartlar olduğu başlı başına uzun bir öyküyü hak ediyor) bazen zorla götürülmüş bazen korkudan kendi kaçmış. Sonunda geri dönüş olasılıklarını tüketmiş olduğundan, bizim onu bulduğumuz ve şu an yaşadığı kabilenin önemsiz kralı tarafından güler yüzle karşılandığı o eve yerleşmiş. Kendisine kucak açan bu insanlara, fildişi için gelen zencilerle hangi şartlarda ticaret yapacaklarını, ürünlerini nasıl değerlendireceklerini öğretmiş.

Çıplak olduğundan, hiçbir giysisi olmadığından kendini savunacak bir silahı da yoktu. Tabancası, kılıcı, sopası, bu ülkede bol bol bulunan vahşi hayvanların saldırısına karşı kendisini savunacağı hiçbir savaş gereci yoktu. Kendi güvenliğini bu kadar hiçe sayacak hale nasıl düştüğünü sorduk. Durmadan ölmeyi istemiş olan bu adam artık kendi hayatını savunmaya değer görmüyordu. Silahı olmadığı için ondan bir zarar gelmeyeceğini anlayarak ona güvenen zencilerin insafına bırakmıştı kendini. Vahşi hayvanlara gelince, kulübesinden nadiren dışarı çıktığından onlardan pek çekinmiyor-

du. Kulübesini terk ettiği zaman da zenci kral ve adamları onunla birlikte geliyor, aslanları ve diğer yırtıcı hayvanları öldürdükleri oklar, yaylar, mızraklar ellerinden eksik oluyordu. Yerliler gündüzleri dışarıya seyrek çıkıyor, geceleyin dolaşacak olurlarsa hemen kendilerine bir kulübe yapıp kapısında da ateş yakıyorlardı. Bu onları korumaya yetiyordu.

Deniz kıyısına erişmek için bir sonraki adımımızı ona sorduk. Şu anda Altın Sahil denen, bütün Avrupalı yerleşim yerlerinin ve fabrikalarının içinde olduğu sahilden yaklaşık yüz yirmi İngiliz fersahı* uzak olduğumuzu söyledi. Yol üzerinde farklı zenci kabileler olduğundan, bire on ihtimalle ya durmadan savaş halinde olacak ya da erzak peşinde koşup aç kalacaktık. Yanında birileri olsa kaçmayı hep tasarladığı iki farklı yol vardı. Bu yollardan biri, daha çok yol katetmeyi gerektirdiği halde, hiç sapmadan batıya seyahat etmekti, çünkü bu güzergâhta fazla insan yoktu, olsa bile bize çok daha uygar davranabilecek veya daha kolay savaşılabilecek insanlardı. Diğer yol, mümkünse Rio Grande Nehri'ne ulaşarak, kanolarla yolculuk etmekti. Onunla tanışmadan önce karar vermiş olduğumuz yolun aynısı olduğunu söyledik; o da bize aşılması gereken büyük bir çöl olduğunu, Rio Grande'ye gelmeden büyük bir ormanın içinden geçeceğimizi söyledi. Bu da en az yirmi günlük bir yürüyüş, olabildiği kadar çetin bir yolculuk anlamına geliyordu.

Ülkede at, eşek, hatta böyle bir yolculukta işimize yarayabilecek manda veya öküz gibi hayvanların olup olmadığını sorduk. Şimdi sadece üç tanesi sağ kalmış olan mandalarımızı ona gösterdik. Buna cevabı hayır oldu. Ülkede bu tarz bir hayvan temin edemiyorduk.

O büyük ormanda inanılmaz sayıda fil, çölde ise çok sayıda aslan, vaşak, kaplan, leopar ve benzeri hayvan olduğunu, zencilerin fildişi toplamak için bu ormana ve çöle geldiğini, çok yüklü dönmedikleri bir zamanın asla olmadığını söyledi.

* Yaklaşık 5 kilometreye denk uzaklık ölçüsü. (ç.n.)

Özellikle Altın Sahil'e nasıl gideceğimizi soruşturmaya devam ettik, yükümüzü taşımayı kolaylaştıracak başka nehir olup olmadığını sorduk. Bizimle savaşıacak yerlilere gelince, bundan korkmuyorduk. Onlarda erzak varsa kendi payımızı alacağımızdan şüphemiz yoktu, açlıktan ölmekten de korkmuyorduk. O nedenle yolu göstermeye cesaret ederse, biz de gitmeye cesaret ederdik. Ona gelince, birlikte yaşayıp birlikte ölecektik, aramızdan onu orada bırakacak kimse çıkmazdı.

Yola çıkmaya karar verdiysek, bütün kalbiyle, kaderini bizimkiyle birleştireceğini, sözden anlamaz vahşilere karşı saflarımızda savaşıacağını, bu anlamda bize faydalı olabilecek dost vahşilerle karşılaşacağımız yollardan bizi götürmek için elinden geleni yapacağını söyledi. Özetle, Altın Sahil'e gitmek için doğrudan güneye inmeye karar verdik.

Ertesi sabah tekrar yanımıza geldi, deyim yerindeyse danışma meclisini toplamış olduğumuzdan ciddi bir tonla konuşmaya başladı. Mademki uzun bir yolculuğun ardından sorunlarımızın biteceği bir aşamaya gelmiştik, kendisini de bizimle götürmeyi teklif edecek kadar ona iyi davranmıştık, o da bütün gece boyunca, çektiğimiz bu acıları telafi etmek adına, birlikte neler yapabiliriz diye düşünüp durmuştu. Öncelikle, insanın içini karartan ıssız bir diyar gibi görünse de buranın dünyanın en zengin bölgelerinden biri olduğunu söyledi. Onun deyişiyle, burada fildişi hasadı yapılamayan bir çöl, içi altınla dolu olmayan bir nehir yoktu: "Bu nehirlerin doğduğu dağlar, bu suların yıkadığı kıyılar, ne kadar altın madenine ev sahipliği yapıyor, ne büyüklükte altın yatağı gizliyor bilmiyoruz ama bu dağların, onları yarıp gelen ırmak sularıyla ne kadar çok aşınmış olduğunu göz önüne alırsak, Avrupa devletlerinin göndereceği tüccarların hepsine yetecek miktarı barındıracak kadar zengin olabileceklerini tahmin edebiliriz." Gemilerin sadece sahilde ticaret yaptıklarını bildiğimizden ona ne kadar uzağa gitmiş olduklarını sorduk. Sahildeki zencilerin, nehirleri yüz elli iki yüz mil ka-

dar mesafede aradıklarını, bir ay, iki ay, bir seferinde de üç ay sonra geri döndüklerini ama eve döndüklerine fazlasıyla değdiğini söyledi. “Bu kadar uzağa hiç gelmediler, buralarda da oralarda olduğu kadar çok altın var,” dedi. Kendini bu işe verip, bunun için çalışıp arasaydı, geldiğinden beri yüz libre altın biriktirmiş olabilirdi, ama içinde bulunduğu sefillikten kurtulabilme umudundan uzun süredir vazgeçmiş olduğu ve altınla ne yapacağını bilmediği için buna gözünü kapamıştı. “Bana ne faydası olurdu? Bir ton altın tozum olsa, içinde yatıp yuvarlansam daha mı zengin olurum? Ondan gelecek zenginlik beni bir an mutlu eder miydi? Şu anki müşkül durumumdan kurtarır mıydı? Hepinizin de gördüğü gibi, çıplaklığımı örtmek için giysi mi alabilirdim? Ölmeyeyim diye bir yudum içki içebilir miydim? Burada altının hiç değeri yok. Bu kulübelerin arasında birkaç boncukla ya da midye kabuğuyla altını ölçen, bir avuç deniz kabuğuna bir avuç altın tozu veren bir sürü insan var.”*

Bunları dedikten sonra, güneşte pişmiş toprak bir testi çıkardı. “Bu ülkenin kirinden birazı var burada, isteseydim daha bir sürü toplardım,” dedi. İçine bakınca, bizim toplamış olduğumuzla aynı renk ve cinsten, tahmin ediyorum iki üç libre ağırlığında altın tozu gördük. Bizler testiye bir süre aramızda dolaştırıp içindeki altına baktıktan sonra gülümseyerek, onun kurtarıcıları olduğumuzu söyledi. Bizim için canını vermeye hazırdı. Kendi ülkemize gidince değeri olacağından bu altını kabul etmemizi arzuluyor, tek pişmanlığının daha çok toplamamış olmak olduğunu söylüyordu.

Tercümanı olarak yoldaşlarımla konuştum, onların adına teşekkür ettim. Bizimkilerle Portekizce konuştuğumdan, onun bu nazik hediyesini kabul etmeyi ertelemelerini istedim. Aynı konuyu ertesi sabah yeniden ele alacağımızı söyledim, o an için ayrıldık.

* Bunlar bizim küçük çocuklarımızın zenci dişi dediği küçük deniz kabuklarıdır. (Defoe'nun notu.)

O gittikten sonra adamlarımızın, başka bir yerde olsa sıradışı olacak muhteşem hediyesi kadar söylevinden ve cömert tabiatından da derinden etkilenmiş olduklarını fark ettim. Şartların ayrıntılarıyla sizi sıkmamak için hemen söyleyeyim ki önerisini kabul ettik. Artık o da bizden biri olduğundan, biz nasıl ki içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan onu kurtaracak çareyse, o da bu ülkeden çıkarken önümüzde düşüp bize yol gösterecek bir rehber, yerlilerle anlaşmamızı sağlayacak bir tercüman, vahşilerle nasıl başa çıkacağımızı, ülkenin servetinden nasıl yararlanacağımızı gösterecek bir kılavuzdu. İşte bu nedenlerle, verdiği altını ortak kasaya koymaya karar verdik. Herkes, onun payını her birimizin payına eşitleyecek şekilde altın verecekti. Gelecekte de payımızı birleştirecektik. Onun bize ettiği içten yemine uygun davranıp, tıpkı önceden birbirimize yaptığımız gibi, bulduğumuz altının tek bir zerresini bile saklamayacaktık.

Ertesi günkü toplantıda ona, Altın Nehir'deki maceralarımızı, elde ettiğimiz ganimeti nasıl paylaştığımızı, böylece her bir adamın kendi payına düşenden daha fazlasına nasıl sahip olduğunu anlattık. Yöntemimize uygun davranarak, bir şey almak yerine hepimizin ona bir miktar vermesini kararlaştırmıştık. Böylesi bir başarıya imza attığımız için çok mutlu oldu ama bizden zerre alamazdı. Alması gerektiği konusunda onu sıkıştırdınca, ancak şu şekilde olursa alacağını söyledi: Daha çok altın bulursak, ilkinden kendi payını eşitleyene kadar alacak, böylece eşit maceracılar olarak yolumuza devam edebilecektik, böylece anlaştık.

Yola çıkmadan önce yeterince erzak stokladıktan sonra, bize bahsetmiş olduğu o çölün sınırına, kuzeye bir yolculuk yaparsak, bunun kârlı bir girişim olmaması için bir neden kalmayacaktı. Oradan bizim zencilerin her birinin büyük bir fildişi getirebileceğini, daha fazla fildişi getirmek için adam bulabileceğini, bunların biraz karayoluyla taşındıktan sonra kanolarla sahile taşınabileceğini, orada da epey kâr bırakacağını iddia etti.

Altın tozu bulma planımız yüzünden buna karşı çıktım. Bize sadık olduğunu bildiğimiz zencilerimiz, ağırlığı yüz yüz elli libre olan koskocaman bir fildişini yüzlerce mil çekmek yerine, nehirlerde altın arayarak çok daha fazla faydalı olurlardı. Böylesine zorlu bir yolculuğun ardından onca ağırlığı çekmek onları kesinlikle hayattan koparırdı.

Bu yerinde gerekçeyle dediğime istemeyerek razı oldu ama yine de fildişlerinin dört bir yanı kapladığını görmemiz için bizi seve seve çölün başladığı yere, tepenin ağaçlıklı kısmına götürürdü. Daha önce ayrıntılı biçimde tarif ettiğim fillere dair görmüş olduğumuz şeyleri ona anlatınca başka bir şey söylemedi.

Burada on iki gün daha kaldık. Bu sürede yerliler bize çok iyi davrandılar. Meyve, kabak ve havuca benzer bir kök getirdiler. Alıştığımız tatlar değildiyse de hoşumuza gitti. Adlarını bilmediğim, beçtavuğuna benzeyen kümes hayvanları ikram ettiler. Kısaca neleri var neleri yoksa sakınmaksızın sunmaya devam ettiler. Güzelce geçinip gittik, biz de onlara demircimizin yapmış olduğu ve artık bir çuvalla taşıdığı o küçük süs eşyalarından verdik.

On üçüncü gün, yeni beyefendimizi de yanımıza alarak yola çıktık. Ayrılırken küçük zenci kral bize hangi hayvandan olduğunu hatırlamadığım kurutulmuş etleri iki vahşiyle hediye olarak gönderdi. Bizim İngiliz de küçük krala iletilmek üzere demircimizden aldığı üç küçük gümüş kuşu onlara verdi ki bunun kralın çok hoşlanacağı bir hediye olduğu su götürmezdi.

Önce güneye, sonra biraz batıya doğru gittik. Burada, başlangıçtan beri yaptığımız iki bin mili aşkın yürüyüşün ardından güney yönünde akan ilk akarsuyu bulduk. Diğer hepsi kuzeye veya batıya akıyordu. Bu nehri izledik. İngiltere'deki büyükçe bir dere kadar olan bu suyu, hacminin arttığı yere kadar takip ettik. Arada sırada bizim İngiliz tek başına suya gidiyor, toprağı yokluyordu. Bu nehirdeki bir

günlük yürüyüşün ardından avucu kumlarla dolu halde koşarak geldi, “Şuna bakın,” dedi. Nehrin kumu arasında pul pul altın parlıyordu. “Şimdi çalışmaya başlayabiliriz” diyerek zencileri çiftler çiftler ayırıp işe koştı; suyun derin olmadığı yerlerde, dipteki balçığı avuçlarında yıkayarak altın aramaya başladılar.

Otuz saat içinde adamlarımızın hepsinin topladığı altın bir libre iki ons veya o civarda bir miktardı. Daha ilerilere gittikçe altın miktarının arttığını keşfettik ve üç gün daha bu yönde devam ettik. Bizim akarsuyla kesişen küçük bir çaya rastladık. Yukarı çıkarak çayı tarayınca burada da altın olduğunu gördük. Bu iki suyun birleştiği noktaya kampımızı kurduk. Keyfimize göre bazen nehir kumunu yıkayarak altın aradık, bazen erzak bulmaya gittik.

Burada on üç gün daha kaldık. Vahşilerle yaşadığımız hoş maceraların kimisi burada anlatılamayacak kadar uzun, kimi de düpedüz yavan. Adamlarımızdan bazıları bunların kadınlarıyla gönül eğlendirince yeni rehberimiz, sanatçımızın aslan, balık veya kuş şeklinde kesip delerek boyna asmak için hazır hale getirdiği ve paha biçilmez bir hazine sayılan yedi kaliteli gümüş parçasıyla araya girip de adamlardan biriyle bizim adımıza barış yapmasaydı, bütün yerli halkıyla savaşa girecektik.

Bu zaman zarfında hem biz hem de kölelerimiz, altın bulmak için nehirdeki kumu yıkamakla meşguldük. Dâhi demircimiz ise metalleri dövüp şekil veriyordu. İsteddiği şekillerin hepsini gerçekleştirecek kadar ustaydı artık. Filler, kaplanlar, misk kedileri, devekuşları, turnalar, kümes hayvanları, balıklar tasarlıyor, gümüş ve demiri neredeyse bittiğinden, dövülerek ince levhalar haline getirilmiş altından ne isterse yapabiliyordu.

Bu vahşi ulusların yaşadığı köylerden birinde, kralları tarafından büyük bir dostlukla karşılandık. Kral, sanatçımızın yaptığı oyuncaklardan çok etkilendiğinden, bizimki nere-

deyse bir altı peni kadar ince bir altın levhadan yaptığı fili ona olağanüstü bir fiyata sattı. Kral öylesine beğendi ki ne kadar etkilendiğinden bahsedip durdu, demirciye kendi deyimleriyle bir avuç altın tozu verene kadar da susmadı. Verdikleri altın tozu yaklaşık bir librenin üçte biri kadardı, fil için harcanan altın miktarıysa bir *pistole*'yi geçmezdi. Sanatçımız çok dürüsttü. Yetenek ve emek bizzat ona ait olduğu halde, aldığı tüm altını getirip ortak kasamıza koydu. Zaten açgözlü olmamız için hiçbir neden yoktu, yeni rehberimizin de söylediği gibi, zamanla istediğimiz kadar altın biriktirebilirdik, çünkü kendimizi savunabilecek kadar güçlüydük ve yeteri kadar vaktimiz vardı (hiçbirimizin acelesi yoktu). Dileseydik adam başı yüz libreye bile çıkabilirdi bu miktar. Bizim beyaz adam, bu ülkeden en az bizim kadar bıkmış olduğu halde, yürüyüş yönümüzü bir parça güneydoğuya çevirir, uygun bir yerde konaklayıp kamp kurarsak yeteri kadar erzak bulabileceğimizi, ırmaklar arasındaki bu ülkede iki üç yıl daha kalıp sağa sola yayılabileceğimizi, bunun kazanımlarını da kısa bir süre içinde görebileceğimizi söyledi.

Kârlı olması açısından iyi görünen bu teklif hiçbirimize uymadı çünkü artık zengin olmaktan çok eve dönme arzusu içindeydik. Çöllerde ve vahşi hayvanların arasında bir yıldan fazla süren bu göçebe hayatı bizi son derece yormuş, bitkin düşürmüştü.

Biz böyle düşüneduralım, yeni dostumuzun dili sanki büyülydü, öylesine güçlü bir ikna yeteneği vardı, öyle fikirler ileri sürdü ki kimse direnemedi: Onca çabamızın hasadını kaldırmadan ayrılmak saçma olurdu. Avrupalılar azıcık altın getirebilmek uğruna bir sürü gemi ve adamlarla bunca tehlikeye atılırken, altının merkezinde olan bizlerin eli boş dönmesi açıklanamazdı. Karşımıza çıkan ulusları savaşarak bertaraf etme gücümüz olduğundan, daha sonra kıyının neresine istersek gidebilirdik. Memleketimize döndüğümüzde cebimizde rahatlıkla beş bin, on bin ya da ne kadar istersek

o kadar *pistole* olabilecekken, bunun yerine beş yüz *pistole* görürsek kendimizi asla affedemezdik. Bizden daha açgözlü değildi ama yaşadığımız talihsizlikleri telafi etmenin şimdi elimizde olduğunu, hayatlarımızı kolaylaştırabileceğimizi anlamıştı. Elimizdeki fırsatı bize göstermemiş olsa, ona yaptığımız iyiliğin altında kalır, vefasızlık etmiş olurdu. İki yıl içinde, işi iyi yöneterek, bizim zencilerin de yardımını alarak adam başı yüz libre altın ile belki iki yüz ton fildişi toplayabileceğimiz konusunda bizi temin etti. Halbuki kıyıya gidip ayrılmış olursak, tıpkı cenneti düşleyip orada olmayı arzu eden ama asla oraya gidemeyeceğini bilen günahkârların durumuna düşerdik.

Bu akıl yürütmeye ilk boyun eğen cerrahımız oldu. Ardından topçubaşımız geldi ki bu ikisinin hepimizin üzerinde büyük etkisi vardı, ancak diğerlerinde kalma isteği yoktu. İtiraf etmeliyim ki, çok büyük param olsun diye bir şey düşünmemiştim, ne olacağımı, param olursa ne yapacağımı bilmiyordum. Zaten yeteri kadar param vardı, Avrupa'ya gider gitmez bu parayı çarçabuk harcamaktan başka bir şey düşünmüyordum. Kendime giysi alacak, sonra da daha çok para kazanmak için denize açılıp canımı dişime takacaktım.

Sonuçta tatlı sözlerle, yalnızca altı aylığına olsa da bizi bu ülkede kalmaya razı etmeyi başardı. Altı ay bitince gitmeye karar verirsek, o da buna boyun eğecekti. Böyle anlaştıktan sonra bizi elli İngiliz mili güneydoğuya götürdü. Burada karşımıza birkaç ufak akarsu çıktı. Hesaplamalarımıza göre bu akarsular, uzak duralım diye kuzeye doğru gitmek zorunda kaldığımız o büyük çölün başlangıcında yer alan ve kuzeydoğu yönünde uzanan devasa sıradağlardan akıp geliyordu.

Buradaki ülkeye çorak diyebilirdik ama onun tarif ettiği şekilde bol bol yiyecek bulduk. Çevremize toplanan vahşilere, sıklıkla sözünü ettiğim süslerimizden verince neleri var neleri yoksa getirdiler. Burada darı veya hintbuğdayı bulduk; yerli kadınlar, bahçemize tohum ektiğimiz gibi onları

ekiyorlardı. Yeni velinimetimiz vakit yitirmeden bizim zencilere bu bitkiden dikme emri verdi, bitkinin büyümesi çok sürmedi. Onu sık sık sulayarak, üç aydan kısa bir zamanda ürün elde ettik.

Kampımızı kurup yerleşir yerleşmez, daha önce söz ettiğim nehirlerden eski usulle altın çıkarma işine yeniden başladık. İngiliz beyefendi bu araştırmayı yönetmekte çok usta olduğundan hiç boşa kürek çekmedik.

Bir seferinde bizi işe koştuktan sonra dört beş zenciyi yanına alıp, altı yedi gün şansını denemek, ülkede neler keşfedebileceğini kendi gözleriyle görmek için izin istedi. Ne bulursa getirip ortak kasamıza koyma konusunda teminat veriyordu. Buna müsaade etmekle kalmayıp yanına koruma amaçlı bir de tüfek verdik. Onunla gitmek isteyen iki adamımız, altı zenci ile tüm yolculuk boyunca kahrımızı çekmiş iki mandayı da yanlarına alıp ona katıldılar. Sekiz günlük ekmek aldılar. İki gün yetecek kurutulmuş eti saymazsak başka etleri yoktu.

Az önce bahsettiğim dağların tepesine doğru yolculuğa başladılar. Orada (adamlarımız da öyle olduğunu daha sonra onayladılar) bizim bir ucundan görüp haklı olarak çok korktuğumuz aynı çölü gördüler. Hesaplamalarımıza göre bu çölün genişliği en az üç yüz mil, uzunluğu altı yüz mil kadardı, nerede bittiğine dair en ufak bir fikrimiz yoktu.

Bu yolculuklarının hikâyesi buraya alınmayacak kadar uzun. Tam elli iki gün dolaştıktan sonra, bize on yedi libre bilmem kaç onsluk (ağırlığını tam ölçemiyorduk) altın getirdiler. Bazı altın parçaları şimdiye kadar bulduklarımızdan daha büyüktü. Bundan başka, beyaz adam ülkenin vahşilerini iyilikle olduğu kadar zor kullanarak da dağlara göndererek on beş ton fildişi toplatmış, bazılarını da kampımıza kadar getirtmişti. Yanında iki yüzden fazla yerli görünce bашımıza nasıl bir şey geleceğini merak ettik ama kampımızın girişine bütün yükleri indirtince işin içyüzünü anladık.

Fildişlerinin yanı sıra çok büyük ve iyi görünen iki aslan derisi, beş leopar derisi getirdiler. Yolculuk dediğinden uzun sürdüğü, daha iyi bir ganimet getiremediği için özür diledi ama bu kez çok daha iyi bir sonuçla dönmeyi umut ettiği ikinci bir sefer daha düzenleyecekti.

Biraz dinlendikten sonra, ona fildişi getiren vahşileri, elmas ve iki küçük köpek şeklinde kesilmiş demir ve gümüş parçalarıyla ödüllendirip, hallerinden son derece memnun biçimde uğurladı.

İkinci yolculukta bizden daha çok adam onunla gitmek istedi. Böylece on beyaz adam, on vahşi, erzak ve cephaneyi taşımak için alınan iki mandadan oluşan kafiyeyle yola çıktılar. Aynı yöne gittilerse de bir önceki yolun aynısını izlemediler. Bu kez otuz iki gün kaldılar. Bu zaman zarfında en az on beş leopar, üç aslan ve başka yaratıklar öldürdüler, geri döndüklerinde yirmi dört libre birkaç ons altın tozu ile sadece altı fildişi getirdiler. Ancak fildişleri çok büyüktü.

İngiliz dostumuz şimdi zamanımızın iyi değerlendirilmiş olduğunu bize kanıtladı; burada kaldığımız beş ayda o kadar çok altın tozu toplamıştık ki, paylaşmaya başladığımızda adam başına beş libre dört ons düştüğünü gördük. Önce topladığımız ve farklı durumlarda sanatçımıza biblo yapsın diye vermiş olduğumuz altı yedi libreyi saymıyorum. Artık sahile doğru ilerlemekten, yolculuğumuza bir son vermekten söz etmeye başlamıştık ki rehberimiz gülererek, “Yok, şimdi gidemezsiniz, çünkü bir ay sonra yağmur mevsimi başlıyor, o zaman yerinizden kıpırdayamazsınız,” dedi. Akla yatkın bulduk. Yağmurlar başladığında çok fazla dışarıda dolaşmak zorunda kalmamak için erzak tedarik etmeye karar verdik. Bunun için, dört bir yana ama güvenli bir uzaklıkta olacak kadar yayıldık. Zenciler birkaç geyik avladılar; tuzumuz kalmamıştı, biz de kurutabildiğimiz kadarını güneşte kuruttuk.

Şimdi yağmurlu aylar başladığından, iki ayı aşkın bir zamandır, kulübelerimizden dışarıya nadiren çıkabiliyorduk.

Hepsi bu değildi. Akarsular sellerle öylesine kabarmıştı ki üzerinde seyredilebilir büyük ırmakları derelerden ayırt edemiyorduk. Bu, fildişlerini sallarla taşımak için iyi bir fırsat olabilirdi. Emeklerinin karşılığında vahşileri hep ödüllendirdiğimiz için kadınlar bile buldukları her fırsatta ve gerektiğinde iki üç kişi taşıyarak bize fildişi getiriyorlardı. Bunların hepsi, yaklaşık yirmi iki ton ağırlığında kocaman bir yığına dönüşmüştü.

Hava düzelir düzelmez artık daha fazla altınımız var mı yok mu diye önemsemediğimiz için İngiliz, kalışımızı uzatacak şekilde bizleri sıkıştırmayacağını söyledi. Hayatında karşısına çıkıp da yeteri kadar altını olduğunu söyleyen ilk insanlar bizdik. Hakkımızda şunu söylemek yanlış olmazdı: Ayağımızın altında olsaydı, eğilip almaya tenezzül etmezdik. Bize söz vermiş olduğu için bunu bozmayacak, daha fazla kalalım diye baskı yapmayacaktı ama en çok altının seller çekildikten sonra bulunduğunu bize söylemesi gerekiyordu. Bir ay daha kalsaydık, sahile kadar gelecek olan Avrupa gemileri için sudan kumu eleme yöntemiyle altın arayan binlerce vahşinin dört bir yana yayıldığını görecektik. Bu gemiler, öfkeyle akan sellerin tepelerden aşağı epeyce altını sürüklediği bu dönemde bu işi yaptıklarından, onlardan önce bu bölgede olma fırsatını kullanabilirsek, olağanüstü şeyler bulabilirdik.

Önerisi öylesine zorlayıcı ve iyi bir mantığa oturtulmuştu ki kime baksam yüzünde ikna olmuş bir ifade görüyordum. Kalacağımızı söyledim ona. Hepimiz çekip gitmek istiyoruk, bu doğrudu ama bu kadar büyük bir getiri olasılığına direnmek imkânsızdı. Üstelik altın yığınımızı artırmayı istemediğimizi öne sürerken çok yanılıyordu. Elimizdeki fırsattan sonuna kadar yararlanmaya kararlı olduğumuzdan, elde edebileceğimiz altın olduğu sürece kalırdık, isterse bir yıl sürsündü.

Aldığımız bu karardan dolayı neşesini sözlerle ifade edemiyordu. Hava düzelince onun talimatlarına uyarak, daha

fazla altın bulmak için nehri aramaya başladık. Önce bizi cesaretlendirecek pek az şey bulunca durumdan kuşkulandırmaya başladık. Bunun nedeni çok açıktı, yeterince yağmur yağmamıştı veya nehirler kendi olağan yataklarına çekilmişti, ama birkaç gün içinde mükâfatlandırıldık. Birinci seferden çok daha fazla altın bulduk. Üstelik daha büyük parçalar halinde; adamlarımızdan biri, tahminen diyorum çünkü tartmak için küçük ağırlıklarımız yoktu, ceviz büyüklüğünde, bir buçuk onsluk bir altın buldu.

Bu başarı bizi kamçıladi. Otuz otuz beş gün içinde, hep beraber altmış libre altın toplamıştık. Ne var ki bundan sonra tıpkı İngiliz'in söylediği gibi, bir sürü kadın, erkek ve çocuk vahşinin her bir nehirde, derede, hatta kuru yerlerde altın aramak için etrafa yayıldığını, canhıraş bir şekilde altın avına çıktığını gördük. Daha önce yapmış olduğumuzla kıyaslanırsa hiçbir şey yapamaz olduk.

Gelgelelim sanatçımız, biz hiç emek harcamadan diğer insanların bizim için altın aramasının bir yolunu buldu. Bu vahşiler görünmeye başlayınca, daha önceden hazırlamış olduğu kuş, hayvan vb. şekiller verdiği bibloları ortaya çıkardı. İngiliz beyefendi tercümanlık yaparak, vahşileri bu nesnelere hayran bırakmayı başardı. Bu sayede demircimiz onlarla ticaret yapmaya başlayarak mallarını dehşet bir fiyattan satmayı başardı. Bir *groat** değerinde bile olmayan bir parça gümüş karşılığında bir, bazen de iki ons altın alıyordu. Süs eşyaları demirden olmuş, altından olmuş vahşiler için fark etmiyor, değeri aynı oluyordu. Bu şekilde ne kadar çok altın elde ettiğini hayal bile edemezsiniz.

Özetle söylemek gerekirse, bu mutlu yolculuğumuzu şöyle sonlandırdık: Üç ay fazladan kalarak ortak altın miktarımızı adam başına neredeyse dört libre altın düşecek noktaya getirmiştik. Şimdi Avrupa'ya nasıl gideceğimizi bulabilmek için Altın Sahil'e doğru yolumuza devam edebilirdik.

* Dört peni değerinde eski bir İngiliz gümüş parası. (ç.n.)

Yolculuğumuzun bu bölümünde çok çarpıcı olaylar meydana geldi. İçinden geçtiğimiz ülkelerde, bazı vahşiler dostça davrandı, bazıları davranmadı. Yeni rehberimize iyilikler yapmış olan zenci kralı esirlikten kurtardığımızı, minnet borcu duyan rehberimizin de onu nasıl tekrar üç yüz uyuğu olan krallığının başına getirdiğini, kralın bizi nasıl ağırladığını, uyruklarını İngiliz'in yanına katıp, arkada bırakmak zorunda kaldığımız fildişlerini nasıl getirttiğini, adını unuttuğum nehre kadar onları taşıttırdığını, burada bizim nasıl sal yaptığımızı, on bir gün sonra Altın Sahil'deki Hollanda yerleşimlerinden birine sağ salım ve çok mutlu olarak nasıl ulaştığımızı uzun uzadıya anlatmayacağım. Fildişi yükümüze gelince, Hollanda fabrikasına sattık, karşılığında kendimiz ve yanımızda tutmayı uygun gördüğümüz zencilerimiz için giysiler ve diğer gerekli şeyleri aldık. Yolculuğumuzu bitirdiğimizde elimizde dört librelik barut kalmış olduğuna dikkatinizi çekerim. Kara prensi azat ettik, ortak dolabımızdan onu giydirdik, artık nasıl kullanacağını çok iyi bildiği altından ona bir buçuk libre verdik. Burada hepimiz, en dostça duygularla birbirimize sarılıp vedalaşarak ayrıldık. Bizim İngiliz bir süre Hollanda fabrikasında kaldı, daha sonra duyduğuma göre orada kederinden ölmüş. Çünkü döndüğünde kullanmak amacıyla Hollanda yoluyla İngiltere'deki dostlarına bin sterlin gönderdikten sonra gemiyi Fransızlar ele geçirmiş ve bütün parasını kaybetmiş.

Kalan diğer yoldaşlarım, küçük bir barkoya binip Gambiya yakınında 14'üncü enlemdeki iki Portekiz fabrikasına gittiler. Yanımda tuttuğum iki zenciyle Cape Coast Castle'a gittik,* oradan İngiltere'ye geçtim ve eylül ayında vatanıma ulaşarak sorumsuzluk oyunumun birinci perdesini böylece kapattım, sonraki perdeler de pek hayırma olmadı.

İngiltere anavatanım olduğu halde ne bir dostum ne bir tanıdığım vardı. Elimdeki serveti bırakacak kadar güvene-

* Gana'da kölelerin kapatıldığı zindanları olan bir ticaret kalesi. (ç.n.)

bileceğim birinden yoksun olduğum gibi, onu nasıl saklayacağıma dair öğüt verecek kimsem de yoktu. Kötü kişilerle arkadaşlık kurdum. Paramın büyük bir kısmını Rotherhithe'deki bir meyhaneciye emanet edip kalanını da har vurup harman savurduğumdan, onca tehlikeye girip, acılar çekeerek biriktirmiş olduğum paramın tümü iki yılı çok aşmayan bir zaman diliminde uçup gitti; nasıl heba olduğunu düşünmeye başlayınca kendime bile çok öfkelendiğim için uzatmama gerek yok. Geriye kalanlar en kötü ve aptalca şekilde harcandığından ancak utancın kızarıklığıyla mühürlenmeyi hak ediyor. Kısacası hayatımın bu bölümünün hırsızlıkla başlayıp bollukla bittiğini, hüznü başlayan bir yolculuğun berbat bir dönüşle sonuçlandığını söyleyebiliriz.

... yılında paramın suyunu çekmeye başladığını görüyordum ki bu da başka serüvenlere girmenin vaktinin geldiğini gösteriyordu. Onlara taktığım isimle benim yağmacıların bana duydukları saygı, paramın bitmesiyle doğru orantılı olduğundan, yani param azaldıkça onların da bana duyduğu saygı azaldığından, bunu deniz suyunun çekilmesine benzetiyordum. Bu asalaklardan, paramın gücüyle elde ettiğim saygıdan başka bir şey beklemiyordum. Bütün paramı onların yararına harcaııp tüketmiş olduğumdan bu saygı bir parmak ileriye gidemezdi.

Bu beni çok sarstı. Nankörlüklerinden dolayı içimde bir tiksinti uyandıysa da zamanla yitip gitti. İngiltere'ye getirdiğim o muhteşem parayı harcamaktan dolayı pişmanlık da duymuyordum.

Sonraki işim, hiç şüphe yok ki uğursuz bir saatte, Cadiz'e gitmek için ... adlı bir gemiye binmek oldu. Gittiğimiz yönde, İspanya sahilinde olduğumuzdan güçlü bir güneybatı rüzgârı sebebiyle dalgakırana girmek zorunda kaldık.

Burada zararlı işlerin erbabı kimselerle arkadaşlıklar kurdum. Aralarında diğerlerinden cevval biri vardı. Benimle içli dışlı olan bu adam, Harris adlı biriydi. Birbirimize kar-

deşim demeye, olup biteni haber vermeye başladık. Bu adam bir sabah yanıma gelip kıyıya çıkmak isteyip istemediğimi sordu. Ben de evet dedim. Kaptandan küçük tekneyle gitmek için izin alıp karaya çıktık. Geçmişte yaşadığımız bütün talihsizlikleri telafi edebilecek bir maceraya var mısın diye sordu. Bütün kalbimle varım dedim, çünkü ne kaybedecek bir şeyim ne de arkamda bıraktığım biri vardı, nereye gittiğimize aldırımıyordum.

Ardından, teklif edeceği şeyi eğer kabul etmezsem, onu asla gammazlamayacağıma, bunu sır olarak saklayacağıma yemin ettirdi. şeytanın ve ikimizin birlikte icat edebileceği en ağır yeminleri ederek, en büyük lanetleri okuyarak kendimi bununla bağlamış oldum.

Limanda yatan başka bir İngiliz gemisini işaret etti, o gemide diğer adamlarla birlikte hareket ederek ertesi sabah bir isyan çıkarıp gemiyi ele geçirmeye, sonra da kaçmaya karar vermiş cesur bir adam olduğunu söyledi. Biz de kendi gemimizdeki mürettebattan yeterince güç toplayabilirsek, aynısını yapabilirdik. Tekliften çok hoşlandım. Bizden sekiz kişiyi onunla birlikte hareket etmeye ikna etti. Arkadaşı işe girişip geminin kaptanı olur olmaz, bizim de aynısını yapacak şekilde hazır olmamız gerektiğini söyledi. Bu dümeni o hazırlamıştı, ben de alçaıkça bir işe olmasına ve uygulamasındaki güçlüğe rağmen en ufak bir tereddüt göstermeksizin bu kirli oyuna katıldım. Neler yapacağımızı kendi aramızda planladık, gelgelelim biz kendi rolümüzü mükemmel oynamadık.

Kararlaştırılan günde, Wilmot adlı, diğer gemideki suç ortağı işe koyuldu. İkinci kaptanı ve diğer subayları etkisiz hale getirdikten sonra gemiyi ele geçirip bize bir işaret yaptı. Ne var ki bizim gemide bu tertibe katılanlar topu topu on bir kişiydi, güvenebileceğimiz başka adam da olmayınca gemiden ayrılıp hepimiz bir filikaya doluşarak diğer gemiye katılmaya gittik.

İçinde bulunduğum gemiyi bu şekilde terk ettikten sonra, Kaptan Wilmot'la yeni çetesi bizi büyük bir neşeyle karşıladı. Girişmiş olduğum iş yüzünden en ufak bir vicdan azabı duyamayacak kadar cesur, gözü dönmüş, her türlü alçaklığa hazır olduğumdan, yapabileceğim şeylerin sonuçlarının ne olabileceğine dair de hiçbir kaygı taşımıyordum. Çağın en meşhur korsanlarıyla sonunda tanışmamı sağlayan ve içlerinden bazılarının seyir defterini darağacında tamamladığı bu serüvende başıma gelenleri anlatmak öykümüzü biraz daha hoş kılabilir. Ancak korsan sözü olsun ki, bir insanın dünyaya takdim edebileceği en melun tertiplerden birini oluşturmuş, birbirinden ilginç olayların tümünü hatırlayamayacağımı peşinen söyleme cesaretini kendimde buluyorum.

Daha önce çıtlatmış olduğum gibi ben doğuştan bir hırsız, önceden sadece meyilli olduğum halde şimdi hakiki bir korsandım; hayatımda başka hiçbir şeyden böylesine tatmin olmadım.

Böylece Kaptan Wilmot (artık ona böyle sesleneceğiz) demin anlattığımız yöntemle bir gemiye sahip olunca, doğaldır ki limanda kalıp kıyıdan kendisine karşı bir girişimde bulunulmasını ya da adamlarının bu işten caymalarını bekleyecek değildi. Aksine, sular yükselince demir alıp Kanarya Adaları'na gitmek üzere denize açıldık. Gemimizde yirmi iki top olmakla birlikte bu sayıyı otuza çıkarabilirdik. Diğer taraftan, ticaret gemisi olarak donatıldığından, bir çarpışma durumunda kullanabileceğimiz, amacımıza uygun cephane veya hafif silahlardan yoksundu. Bu yüzden Cadiz'e girdik, yani koya girip demir attık. Burada kaptanımız, genç Kaptan Kidd dediğimiz topçubaşı, aralarında ikinci kaptan yapılmış yoldaşım Harris ve teğmen yapılmış bendenizin de olduğu, kaptanın en çok güvendiği bazı adamlar filikaya binip karaya çıktı. Satmak için İngiliz mallarını da karaya çıkarmamız tavsiye edildi ama işinin erbabı olan yoldaşım bunun için daha iyi bir yol önerdi; evvelden de kasabada bulunduğundan bize kısaca, barut, mermi, hafif silah ya da

her ne istersek bizim için satın alacağına, parasını gemideki İngiliz mallarıyla ödeyebileceğimize söz verdi. Bu çok daha iyi bir yoldu. Bu plana göre ticaret yapmak için sadece o ve kaptan gittiler. Biz beklerken onlar da kıyıda işlerine gelecek şekilde pazarlık yaptı. İki saat içinde, yanlarında sadece bir fıçı şarap ve beş varil konyak olduğu halde döndüler ve hep birlikte yine gemideydik.

Ertesi sabah, güvertelerinde beş İspanyolun olduğu iki *barcos longo** bizimle ticaret yapmak amacıyla tepeleme yüklenmiş olarak yanımıza kadar geldi. Kaptanımız epey ucuz mallar verince, onlar da bize on altı varil barut, hafif silahlarımız için on iki fıçı** kaliteli barut, altmış misket tüfeği,*** subaylar için on iki çakmaklı tüfek, on yedi ton gülle, on beş fıçı misket tüfeği mermisi, kılıçlar ve tam yirmi çift piştov teslim ettiler. Bunun haricinde (şimdi hepimiz beyefendiye terfi ettiğimizden ve geminin birasını içmeye tenezzül etmediğimizden) on üç fıçı şarap, on altı büyük fıçı brendi, on iki fıçı kuru üzüm, yirmi kasa limon getirdiler. Bunların tümünü İngiliz malları vererek ödedik, üstüne üstlük kaptan bir de altı yüz İspanyol *sekizi* aldı. Gene gelirlerdi ama biz daha fazla kalamazdık.

Oradan Kanarya Adaları'na yelken açtık, sonra Batı Hint Adaları'na doğru devam ettik. Burada rastladığımız İspanyol gemilerini erzak bulmak amacıyla soyduk, bazı ganimetlere konduk ama hiçbirisi pahalı şeyler değildi. Bir süre onlarla kaldım ama çok uzun sürmedi. Cartagena kıyısındaki bir İspanyol şalopasını ele geçirince, arkadaşım bir öneriyle çıkageldi. Kaptan Wilmot'tan büyüklüğüyle orantılı miktarda cephane ve silah yüklü olarak, bize şalopayı vermesini isteyecektik. Girişeceğimiz işler için büyük bir gemiden daha uygun ve

* İki veya üç direkli İspanyol ticaret teknesi. (ç.n.)

** *Rundlet*. Britanya'da bir dönem ölçü birimi olarak kullanılmış olan şarap fıçası. Takriben 68 litredir. (e.n.)

*** On altıncı yüzyılın ortalarından itibaren arkebüzün ağır bir varyantı olarak ortaya çıkan ve levha zırhları delebilecek saçmalar atabilen bir tür tüfek. (e.n.)

daha iyi bir yelkenli olan bu şalopayla bakalım ne yapabilecektik. Kaptan bu öneriye razı oldu ve Tobago'da yeniden buluşmaya karar verdik. Bu arada yaptığımız anlaşmaya göre, her iki gemiyle elde edeceklerimiz ortak pay edilecekti. İki taraf da buna sıkı sıkıya uydu, on beş ay sonra, yukarıda da bahsettiğim gibi Tobago Adası'nda bir araya geldik.

Bu denizlerde ağırlıklı olarak İspanyol gemilerine saldırarak yaklaşık iki yıl dolaştık. Bunun nedeni yolumuza çıktıklarında İngiliz, Hollandalı ve Fransız gemilerini almakta güçlük çekmemiz değildi; Kaptan Wilmot, özellikle Madeiralar'dan Jamaika'ya giden bir New England gemisine, New York'tan Barbados'a giden erzak yüklü bir başkasına saldırdı ki bu sonuncusu tedarik açısından bizi çok mutlu etti. İngiliz gemileriyle mümkün olduğu kadar az dalaşmamızın nedenine gelirsek, birincisi, kuvvetli gemilerse onlardan epey direniş göreceğimiz kesindi. İkincisi, İngiliz gemilerinden daha az ganimet çıkıyordu. Oysa İspanyol gemileri genellikle para taşıyordu. Parayla ne yapılacağını da bizden iyi kimse bilemezdi. Bir İngiliz gemisini ele geçirdiğinde Kaptan Wilmot İngiltere'ye haber uçmasın, savaş gemilerine arama emri verilmesin diye zalimliğini özellikle artırıyordu. İyisi mi biz bu konuda şimdilik bir şey söylemeyelim.

Bu iki yıl içinde, bir gemiden altmış bin *sekiz*, diğerinden yüz bin *sekiz* ele geçirmek suretiyle paramızı hatırı sayılır ölçüde artırdık. İlk kez böyle zenginleştığımız için, güçlü de olmaya karar verdik. Virginia yapımı, on iki top taşıyabilen mükemmel bir brigantin* ile fırkateyn şeklinde yapılmış ve

* Ana direğinde ana yelken olarak randa yelkeni (trapez biçimindedir) ile bunun üzerinde iki kabasorta yelkeni (dört köşeli) taşıyan çift direkli ve tek köprülü yelkenli teknelerin genel adı. Randa yelkeni Fransızca *brigantine* adını taşıdığından gemiye de Fransızca *brigantin* adını vermiştir. İngilizcede yelkenin adı *spanker* olmakla birlikte geminin adı *brick* veya *brigantine* olarak geçmektedir (tekne sıklıkla *brick-goélette* ile karıştırılmaktadır). Fransızca kelimenin kökeninde İtalyanca *haydut* anlamındaki kelimenin bulunması dolayısıyla geminin adının "ilk defa haydutlar-korsanlar tarafından kullanılmış olmasından" geldiği yönünde bir kanı oluşmuştur. (e.n.)

denizde benzersiz seyreden büyük bir İspanyol gemisi almış, daha sonra işinin ehli marangozların yardımıyla yirmi sekiz top taşıyacak hale getirmiştik. Şimdi daha çok insana ihtiyacımız vardı, bu amaçla istediğimiz kadar adam bulabileceğimizden kuşku duymadığımız Campeche Koyu'na gittik. Öyle de oldu.

Burada bendeki şalopayı sattık. Kaptan Wilmot kendi gemisinde kalmaya devam ettiğinden ben İspanyol fırkateyninin kaptanlığını aldım. Dünyanın görüp göreceği en cesur adam olan ve gözünü budaktan sakınmayan yoldaşım Harris de kıdemli teğmen oldu. Brigantine bir külverin* yerleştirilince, mürettebatı sağlam, on iki aylık erzakını almış, göz korkutucu üç** koca gemi olduk. New York ve New England'dan gelen un, bezelye, fıçılanmış domuz ve sığır etiyle yüklü olarak Jamaika ve Barbados'a giden iki üç şalopa ele geçirmiştik. Daha fazla sığır eti tedarik etmek için Küba adasına yanaştık, etleri kurutmak için çok az tuzumuz olsa da epeyce karasığır öldürdük.

Burada ele geçirdiğimiz ganimetler arasında, mürettebatın barutunu, saçmalarını, hafif silahlarını, palalarını sayabiliriz. Adamlarına gelirsek, birçok durumda, özellikle işimize yarayabilecek olan cerrahları ve marangozları alıkoyuyorduk. Bizimle gelmek konusunda her zaman gönülsüz davranıyor değillerdi, beklenmedik bir olayda kendi güvenlikleri açısından onları sanki zorla götürüyormuşuz gibi yapmaktan kaçınmıyorlardı ki bu seferlerimden birinde başımdan geçen böyle hoş bir öykü anlatacağım.

Pensilvanya'dan Barbados'a giden bir şalopadan, adı William Walters olan neşeli bir adamı yanımıza almıştık. Bir

* Fransızca "coulevrine" (zehirsiz çayır yılanlarının ortak adından). Ortaçağda özellikle piyade ve süvarinin kullanacağı şekilde geliştirilmiş el topu. On altıncı yüzyıl sonlarına doğru gemide kullanıma uygun olarak geliştirilen uzun namlulu ve görece hafif topların ortak adı. (e.n.)

** Şalopayı satmasalardı üç gemileri olurdu. (ç.n.)

Quaker'dı.* Aslen cerrahtı ama ona doktor diyorlardı. Şalopada cerrah olarak işe alınmamıştı, denizcilerin deyimiyle bir ranzası olsun diye** Barbados'a gidiyordu. Bununla beraber, ecza dolabı gemideydi. Bütün alet edevatını da alıp bizimle gelmesini emrettik. Sahiden komik birisiydi. Sağduyusu yüksek, mükemmel bir cerrahtı. Hepsinden önemlisi, konuşurken çok kibar ve güler yüzlüydü, içimizdeki herhangi biri kadar da gözüpek, cesur bir adamdı.

Tıpkı düşündüğüm gibi, William bizimle gelmeye karşı değildi, iradesi dışında, zorla götürülmüş gibi olmasını istiyordu. Bu amaçla yanıma gelip, "Dostum, zatıalınız sizinle gitmem gerektiğini söyledi. Direnmek, arzu etseydim de gücümü aşan bir şey olurdu. Acaba bulunduğum şalopanın kaptanına, iradem dışında zorla götürüldüğümü kanıtlayan bir belge imzalatabilir miydiniz?" dedi. Yüzündeki hoşnut ifadeden ne demek istediğini hemen anladım. "Hayhay, bunu arzu edip etmeyin fark etmez, kaptana ve adamlarına size o belgeyi vermelerini buyuracağım. Hele bir vermesinler, onları da gemime alıp, belgeyi alana kadar da bırakmam." Bunu söyledikten sonra bir belge hazırladım. Bir korsan gemisi tarafından alıkonulduğunu, tutsak olarak zorla götürüldüğünü, bu korsanların önce ecza dolabını ve aletlerini aldıklarını, ellerini arkadan bağladıklarını, sonra da onu gemiye binmeye zorladıklarını yazdım. Bu belgeyi de gidip geminin kaptanına ve mürettebatına imzalattım.

Yaptığımız kurguya göre ona bir de küfür savurdum, adamlarıma ellerini arkadan bağlamalarını emrettim. Sonra da onu gemimize aldık. Yanıma çağırıp, "Dostum, seni zorla getirdim doğru ama bunun, onların düşündüğü kadar iradene karşı yapılmış olduğunu sanmıyorum. Bak sen bize iyi davranırsan, yararlı olursan biz de sana çok iyi davranırız," dedim ve sonra ellerini çözdüm. Eşyaların geri verilmesini emrettim. Kaptanımız da viski ikram etti.

* Bir Protestan mezhebi. (ç.n.)

** Gemide iş bulmak anlamında bir denizci deyişi. (ç.n.)

“Zatıalınız bana dostluk gösterdi,” dedikten sonra şöyle devam etti: “Sizinle ister gönüllü, ister gönülsüzce gelmiş olayım, dürüst olacağım. Elimden geldiği kadar kendimi sizlere yararlı kılacağım ama şunu biliniz ki, siz savaşımaya başladığınızda benim işim kavgaya karışmak olamaz.” Bunun üzerine kaptanımız, “Parayı paylaşırsak bence karış,” dedi. “Bir cerrahın çantasını donatmak için para elzemdir,” dedikten sonra manalı bir şekilde gülümsedi, “ama tabii bir orta yol bulunabilir.”

Kısacası William gibi tatlı bir arkadaş bulunmazdı; burada hepimizden daha iyi durumdaydı çünkü yakalansaydık hepimiz asılacaktık ama o kurtulacaktı, bunu da çok iyi biliyordu. Özetle kaptan olmayı hepimizden daha çok hak eden hayat dolu biriydi. Öykümüzün geri kalanında ondan sıkça söz edeceğim.

Bu denizlerdeki gezintilerimiz yalnızca İngiltere’de değil, Fransa ve İspanya’da da herkes tarafından duyulmaya başlamıştı. Maceralarımızı ballandıra ballandıra anlatıyorlardı artık. İnsanları nasıl gözümüzü bile kırpmadan sırt sırta bağlayıp denizlere attığımızın, onları nasıl vahşice öldürdüğümüzün öyküleri dilden dile dolaşıyordu. Bunların yarısı doğru değildi ama diğer yarısını burada anlatmak doğru olmaz.

Bunun sonucu olarak birkaç tane İngiliz savaş gemisi Batı Hint Adaları’na gönderildi. Özellikle Meksika Körfezi’nde, Florida Körfezi’nde, Bahama Adaları civarında dolaşmaları, mümkünse de bize saldırmaları emredilmişti. Dünyanın o bölgesinde o kadar süre kaldıktan sonra, bunu beklemeyecek kadar cahil olamazdık, ancak onlardan ilk kesin bilgiyi Honduras’ta aldık. Jamaika’dan gelen bir gemi, iki İngiliz savaş gemisinin Jamaika’dan sırf bizi aramak için geldiğini söyledi. Doğruca üzerimize gelmiş olsalardı kıştırılmış olur, gerçekten de kurtulmak için en ufak bir hareket yapamazdık. Şansımıza biri Campeche Koyu’nda olduğumuz bilgisini vermiş, onlar da dümeni hemen oraya kırmışlardı. Bu

hamleyle onlardan kurtulmakla kalmamış, bir adım da öne geçmiştik, orada olduğumuzu bilmiş olsalardı bile bir girişimde bulunamazlardı.

Bu fırsatı değerlendirdik ve Cartagena'ya doğru yelken açtık. St. Martha sahiline gitmek için Hollandalılara ait Curação Adası'na gelene kadar kıyıdan uzak bir mesafede ve rüzgârın sürekli yön değiştirmesi yüzünden volta seyriyle ilerledik. Oradan da eskisi gibi buluşma yerimiz olan Tobago Adası'na geçtik. Issız, terk edilmiş bir yer olduğundan, dinlenmek için buradan faydalandık. Tobago Adası'nda brigantinin kaptanı ölünce teğmenim olan Harris onun görevini devraldı.

Burada Brezilya sahiline gitme kararı aldık, oradan da Doğu Hint Adaları'na geçmek için Ümit Burnu'na gidecektik. Daha önce de söylediğim gibi artık brigantinin başında Kaptan Harris vardı ve gemisinin böyle uzun bir yolculuk için çok küçük olduğunu ileri sürdü. Kaptan Wilmot'ın izni olursa, bir başka tehlikeli yolcuğu göze alacağını, ele geçirebileceği ilk gemiyle de arkamızdan gelebileceğini söyledi. Böylece Madagaskar'da buluşmaya karar verdik. Bu yer, bol yiyecek bulma ihtimalinden dolayı benim tavsiyem üzerine seçilmişti.

Böylece uğursuz bir saatte bizden ayrıldı, neden dersene, peşimizden geleceği bir gemiyi o ele geçireceğine, daha sonra duyduğuma göre bir İngiliz savaş gemisi tarafından o ele geçirilmiş, ayaklarına pranga vurulan Harris, İngiltere'ye ulaşmadan acı ve öfke içinde hayatını yitirmiş. Teğmeni ise yine daha sonra duyduğuma göre korsanlık yaptığı gerekçeyle İngiltere'de idam edilmiş. Beni bu melun ticaretle tanıştıran adamın sonu işte böyle oldu.

Üç gün sonra rotamızı Brezilya sahiline çevirerek Tobago'dan ayrıldık. Daha denize çıkalkı yirmi dört saati aşmamıştı ki en ufak bir hafifleme veya dinme emaresi göstermeyen müthiş bir fırtınayla ayrı düştük. Bu nazik durumda,

ne yazık ki Kaptan Wilmot büyük bir utanç yaşayarak benim gemime bindi. Gemisini gözden kaybetmekle kalmadık, karaya oturduğu Madagaskar'a gelene kadar hiç göremedik. Kısaca pruva tarafındaki gabya direğimizi o fırtınada kaybetmiş olduğumuzdan Tobago Adası'na geri dönüp limana sığınmaya ve aldığımız hasarı onarmaya mecbur kaldık ki, bu da bizi mahvolmanın eşiğine getirdi.

Burada karaya çıkar çıkmaz, yana yakıla gabya direği için uygun kereste aramaya başlamıştık ki birden otuz altı topu olan bir İngiliz savaş gemisinin kıyıya yöneldiğini fark ettik. Bu çok büyük sürpriz oldu çünkü fena durumdaydık, şans eseri yüksek kayaların arasında, kuytuda olduğumuzdan savaş gemisi bizi görmeyerek yolculuğuna devam etti. Ne yöne gittiğini gözledik, gece olunca işimizi yarım bırakarak denize açılmaya, onun gittiği yönün ters istikametine dümen kırmaya karar verdik. Bu yön değiştirmenin istediğimiz başarıyı sağladığını gördük, çünkü onu artık görmüyorduk. Gemide eski bir mizana direği vardı, bunu geçici olarak gabya direği yapıp Trinidad Adası'na doğru açıldık. Kıyıda İspanyollar olmasına rağmen filikaya binip karaya çıktık ve yeni bir gabya direği yapmak için köknar ağacından iri bir parça kestik. Yaptığımız yeni direği güzelce yerine diktik. Erzak ikmali amacıyla birkaç sığır temin ettik. Aramızda bir savaş meclisi toplayarak şimdilik bu suları terk etmeye, yönümüzü Brezilya kıyısına çevirmeye karar verdik.

Burada ilk iş olarak su bulmaya giriştik ama Tüm Azizler Koyu'nda, Lizbon'a yelken açmak için uygun rüzgâr kollayan bir Portekiz filosunun olduğunu öğrendik. Bunun üzerine, olduğumuz yere pusup, yanlarında konvoy olup olmama durumuna göre saldırmak veya uzak durmak seçeneklerini değerlendirerek denize açılmalarını bekledik.

Akşamüzeri güneybatı yönelimli batı yönünde esen tatlı bir rüzgâr çıktı. Bu rüzgâr Portekiz filosu için elverişli, hava da hoş ve makul olduğundan, vira işaretini duyduk. Si...

Adası'na olabildiğince sokularak mayistra ve trinketa yelkenini istinga ettik, gabyaları destamoraya indirip serene bağladık, en iyi şekilde gizlendik. Ortaya çıkmalarını beklerken hiç de hoşumuza gitmeyen bir şey fark ettik, filo yirmi altı yelkenliden oluşuyordu. Yük ve silah taşıyan ticaret gemileri, savaş gemileri vardı. Artık çarpışma olmayacağını anladığımızdan filo gözden kaybolana kadar bulunduğumuz yerde kaldık. Sonra başka bir gemiyi ele geçirme umuduyla, kimi zaman yelken açtık, kimi zaman bekledik.

Çok geçmeden gözümüze bir yelkenli ilişti. Hemen ardına düştüysek de hızla açık denize doğru süzülen mükemmel bir yelkenli olduğu ortaya çıktı. Yelkenlerine güvendiği besbelliydi. Gelgelelim biz de sağlam bir gemiydik, çok yavaş da olsa aradaki farkı kapadık. Önümüzde bir gündüz daha olsaydı kesinlikle yetişirdik. Ne var ki birden akşam karanlığı çökünce onu gözden kaybedeceğimizi anladık.

Peşinde olduğumuz gemiyi gittiği yönü görmeden takip ettiğimizi sezen bizim neşeli Quaker, alaycı bir tavırla yanıma gelip, "Dostum Singleton, zatıalınız ne yaptığınızı biliyor mu?" diye sordu. "Elbette biliyorum; gemiyi takip ediyoruz, etmiyor muyuz?" "Nereden biliyorsunuz?" dedi ciddi ciddi yüzüme bakıp. "Doğru," dedim, "emin olamayız." "Hayır dostum, emin olabiliriz. Onu izlemiyor, ondan kaçıyoruz, maalesef kesinkes böyle," dedikten sonra ekledi: "Zatıalınız, ya güç kullanmaya karşı çıkan bir Quaker oldu ya da siz düşmandan kaçan bir korkaksınız."

"Ne demek istiyorsun?" dedim. (Sanırım ona küfür de ettim.) "Şimdi neye dudak büküyorsun? Bize diyecek lafın bitmiyor."

"Hiç de bile. Geminin bizi atlatmak için doğuya doğru gittiği gün gibi açık ama asıl amacı oraya gitmek değil, bundan emin olabilirsiniz, güneyden olduğu kadar Kongo veya Angola'dan da aynı şekilde uzak olan bu enlemdaki Afrika sahilinde bu geminin ne işi olur? Akşam olur olmaz, onu

gözden yitirince tiramola edecek. Sonra batıya seyrederek daha önce de gitmiş olduğunu bildiğiniz Brezilya sahiline ve körfezine gidecek. Peki şimdi o halde ondan kaçmıyor muyuz?” Arı gibi sokan bu adam, “Zatıalınızın Quaker olacağına dair çok umutluyum, çünkü savaşa düşkün olmadığınızı görüyorum,” diyerek sözünü tamamladı.

“O halde tam bir korsan gibi davranacağım,” dedim. William’ın haklı olduğunu teslim etmek gerek, ne demek istediğini anında kavramıştım. Kamarasında hasta yatan, bize kulak misafiri olan ve onun ne demek istediğini anlayan Kaptan Wilmot yattığı yerden bağırarak William’ın haklı olduğunu, yönümüzü değiştirmenin en iyisi olacağını, koya doğru gitmemiz gerektiğini söyledi. Gemiye sabah koyda yakalayacağımıza bire on bahse girerdi.

Biz de buna göre geminin yönünü değiştirdik, iskeleden volta seyrine geçip babafingo yelkenlerini de açarak Tüm Azizler Koyu’na doğru tam sürat süzüldük. Surların top atış menzili dışında kalacak şekilde sabahleyin orada demirledik. İskota yakasını palanga makarasına yakın vira edip yelkenlerimizi topladık, sanki epeydir limanda yatıyormuşuz gibi, mayistrayı ve trinketa serenlerini indirdik.

İki saat sonra avımızın pupa yelken koya yaklaştığını gördük. Hiçbir şeyden habersiz avucumuza düşüyordu, top menzilimize girene kadar kımıldamadan bekledik. Yelkenlerimizi tutan ipler çok gevşek durduğu için, önce serenleri diktik, sonra gabya yelkeni iskotasını çektik, onları dürmüş olan ipler gevşeyince, birkaç dakika içinde yelkenler kendi kendine açıldı, aynı zamanda çıpa halatını da gevşettiğimizden, daha gemi yönünü değiştiremeden onu yakaladık. Öylesine şaşırdılar ki direniş bile gösteremediler, ilk borda ateşimizi yer yemez sancak indirdiler.

William yanıma geldiğinde gemiye ne yapacağımızı değerlendiriyoorduk. “Dinleyiniz dostum,” diye söze girdi. “Şimdiye kadar işi iyi kıvırdınız ama komşunun kapısından

komşunun gemisini ödünç alıp gitmeyi mi bekliyorsunuz? Sizce şimdi limanda savaş gemileri yok mudur? Onları yeterince rahatsız ettiniz, gece çökmeden üzerinize gelip neden böyle yaptığınızı soracaklar.”

“William, diyelim ki dediklerin doğru, peki ne yapacağız?” diye sordum.

“İki şey yapabilirsiniz. Ya devam edip tüm gemileri ele geçirirsiniz ya da onlar gelip sizi yakalamadan tüyersiniz. Hemen denize açılabilmek için o harika gemiye ana gabyaları açtıklarını gördüğüme göre gelip sizinle konuşmaları uzun sürmez. İzin almadan gemilerini niçin aldığınızı sorduklarında onlara ne diyeceksiniz?”

Tam da William’ın dediği gibi oldu. Bazı şalopaların hazırlandığını, adamların alelacele bunlara doluştuğunu dürbünlerimizle görebiliyorduk. Cüsseli bir savaş gemisinin birazdan yanımıza geleceği aşikârdı. Gelgelelim biz ne yapacağını bilmeyen şaşkınlar değildik. Kakao, biraz şeker, yirmi fıçı un ve bunun gibi işimize yarayabilecek şeyler dışında, el koyduğumuz geminin kayda değer bir şey taşımadığını anladık. Yükün geri kalan kısmı derilerden oluşuyordu. Yolculuğumuza uygun olacağını düşündüğümüz ne varsa el koyduk, yine hafif silahları, saçmaları ve cephaneyi almayı da ihmal etmedik. Amacımız doğrultusunda kullanabiliriz diye geminin halatını, üç çapa demirini ve bazı iş görür yelkenlerini de aldık. Gemide halen limana götürecek bir şeyler kalmıştı.

Bunu yaptıktan sonra, rotamızı güneye, Brezilya sahiline doğru çevirdik. Janeiro Nehri ağzına kadar yolumuza devam ettik. Ne var ki güneydoğu ve güney-güneydoğu arasında rüzgâr iki gün sert estiğinden küçük bir adanın aşağısında demir atmak zorunda kaldık, elverişli bir rüzgâr bekledik. Bu zaman zarfında Portekizliler oradaki valiye bir korsan gemisinin sahile doğru geldiği ihbarını yapmış gibi görünüyordu. Çünkü limanı gördüğümüzde, iki savaş gemisi denizin üzerinde süzülüyordu. Bir tanesinin bizimle konuşmak amacı-

la çıpanın gominasını salarak mümkün olan en büyük hızla yelkenlerini açtığını gördük. Diğerleri ileri fırlamamış olsa da izlemeye hazırlanıyordu. Daha bir saat bile olmadan, her iki gemi de erişebildikleri en yüksek hızda peşimize düşmüştü.

Gece olmamış olsaydı William'ın bütün sözleri gerçekleşecek, orada ne aradığımızı kesinlikle soracaklardı. Zira biz volta seyriyle uzaklaşırken bize daha yakın gemi orsa seyriyle bize yetişmek üzereydi; ama karanlıkta artık onları görmediğimiz için geceleyin onlardan kurtulacağımızdan kuşku duymadık ve yönümüzü değiştirip doğrudan denize açılmaya karar verdik.

Portekizli komutan bizim öyle yapacağımızı tahmin mi etti yoksa başka bir şey mi oldu bilmiyorum ama sabahleyin, gün ışıyınca kurtulmak şöyle dursun, onları yaklaşık bir fersah arkamızda bulduk. Talihimiz yaver gittiğinden diğer gemi ortalarda yoktu. Gelgelelim bu gemi, kırk altı top taşıyabilen çok büyük bir gemiydi. Daha önce belirttiğim gibi bizimki de mükemmel bir yelkenli olmasına rağmen, bizden bile hızlı olmasından anlaşılabacağı üzere hayran olunacak bir gemiydi.

Bunu görünce, artık onlarla savaşmaktan başka çare kalmadığını anladım. Baştan beri tiksindiğim bu aşağılık Portekizlilerden merhamet beklemediğimden, Kaptan Wilmot'a durumu olduğu gibi aktardım. Kaptan hasta olduğu halde kamarasında ayağa fırladı, koluna girip (çünkü çok halsizdi) durumu görsün diye onu güverteye çıkardım. "Pekâlâ, onlarla savaşacağız!" dedi.

Adamlarımızın hepsi zaten ümitliydi ama on bir on iki gündür tropik hummadan dolayı ateşler içinde kıvranan kaptanı böylesine atik görünce cesaretleri ikiye katlandı, gemiyi savaşa hazır hale getirmek için büyük bir gayretle işe giriştiler. Quaker William yanıma gelip, yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle, "Şuradaki gemi ne sebeple bizi izliyor ki dostum?" diye sordu. "Neden olacak, bizimle savaşmak için, hiç kuşkun olmasın." "Bizi yakalayacak mı dersiniz?"

diye sordu bu kez. “Elbette yakalayacak, görürsün birazdan,” dedim. “Öyleyse, sizi ele geçireceğini gördüğünüz halde ne diye ondan kaçırıyorsunuz? Denizin daha açıklarında ele geçirilmek bizim için daha mı iyi olacak?” dedi bu sefil adam. “İkisi de aynıysa, ne yapmamızı buyururdunuz acaba?” “Ne yapmanızı mı? Gelin o zavallı adama gereğinden çok sorun çıkarmayalım. Onu bekleyelim, gelsin bakalım ne diyecek?” Bunun üzerine, “Barut ve gülleyle konuşacak bizimle,” dedim. “Madem ülkesinin dili budur, aynı dille konuşmalıyız, başka türlü bizi anlar mı?” dedi. “Pekâlâ William, ne demek istediğini anladık.” Hastalığı aynı şiddette devam eden kaptanımız beni yanına çağırdı: “William yine haklı. Bir fersah uzakta olmakla burada olmak arasında fark yok,” dedikten sonra emrini verdi: “Camadan vurun, çok yorulmasın”.

Emre uyarak yelken küçülttük. Diğer gemiyi boca tarafından* bekliyorduk. O sırada sancak rüzgâr aldığından, peşimizdeki gemiyi kızdıracak bir yaylım ateşi açmaya karar vererek toplarımızdan on sekizini iskeleye getirdik. Bize yetişmeleri yarım saat kadar sürdü. Bu zaman zarfında rüzgâra dönerek onu rüzgârda tuttuk, böylece tıpkı tertiplediğimiz gibi rüzgâraltımızdan gelmeye mecbur oldu. Kıç güvertemize yaklaştıklarında adım adım yavaşladık, bu sırada beş altı top atışı yaptılar bize. Bunlar olup biterken adamlarımızın hiçbiri yerinden milim ayrılmadı, rüzgâraltına alabanda basarak** mayistranın rüzgâraltı prasyalarını saldı, böylece gemimiz Portekiz gemisinin halat loçasıyla karşı karşıya geldi. Düşman gemisini başından kışına kadar top atışına tuttuk ve epey adam öldürdük.

Portekizlilerin büyük bir karmaşa içinde olduğunu görebiliyorduk. Nasıl bir tertip içinde olduğumuzun farkına va-

* Rüzgârın gelmediği taraf, karşıtı orsa. (ç.n.)

** Dümeni rüzgârın geldiği tarafın aksi istikametinde sonuna kadar (350 derece) çevirmek. (e.n.)

ramadıklarından ve gemileri de hızını artırdığından, cıvadraları ana çarmığımıza girdi, bizden kolayca kurtulamadılar, o şekilde kilitlenip kaldık. Biz onu yoğun top atışına tutarken, düşman bize ateş etmek için hafif silahları haricinde beş altı toptan fazlasını kullanamadı.

Çarpışma tüm hızıyla sürerken ben kış güvertede çok yoğundum. Asla yanımızdan ayrılmamış olan kaptanımız beni çağırıp, “Şu William arkadaş ne haltlar karıştırıyor orada,” diye sordu, “güvertede ne işi var?” Oraya gittiğimde, William arkadaşı, bizden kaçarlara korkusuyla düşman gemisinin cıvadra halatını bizim grandı direğine bağlamaya çalışan iki üç irikıyım adamla birlikte gördüm. Arada bir adamları cesaretlendirmek için cebinden çıkardığı konyak şişesini onlara uzatıyordu. Böyle bir durumda beklenebileceği gibi güller başının üzerinden uçuyordu; haklarını vermek gerekirse, ilk başta üstünlüklerine ve savaşma tarzlarına güvenen Portekizliler canla başla savaşıyordu. Gelgelelim William tehlikeyi mükemmel bir sükûnetle karşılıyor ve savaşıyor muş da dostlarıyla bir tas punç içiyormuşçasına, kırk altı topu olan bir geminin yirmi sekiz topu olan bir gemiden kaçmasını engellemekle meşguldü.

Bu iş beklemeye gelmeyecek kadar acildi; adamlarımız cesur davrandı. Yürekli bir adam olan topçubaşımız, cesaret verici naralarla alt güverteden üst üste o kadar çok atış yaptı ki Portekizlilerin toplarının yavaş yavaş sustuğunu fark ettik; daha önce de dediğim gibi baştan kışa kadar onları top ateşine tuttuğumuzdan üst güvertelerini hedef almış, toplarından birkaçını parçalamıştık. O anda William yanıma geldi. Çok sakın bir şekilde, “Dostum, bu da ne demek oluyor? Kapılar açık, neden gemideki komşunuzu ziyarete gitmiyorsunuz?” dedi. Ne demek istediğini anında anladım, toplarımız karşı geminin ana gövdesini öylesine hırpalamıştı ki iki lomboz bir olmuş, kasara perdesini paramparça etmiştik, o yüzden saklanıp bize ateş edebilecekleri bir yer yoktu.

Bunları düşünerek hemen gemiye girme emri verdim. Yalnız otuz kadar adam alan ikinci teğmenimiz bir anda üst güverteye atladı, hemen ardından adamları ile lostromo onu izledi. Güvertede karşılarına çıkan yirmi beş adamı kılıçtan geçirdiler, sonra kasara altına el bombası atarak oraya girdiler. Bunun üzerine Portekizliler aman diledi ve hiç beklemediğimiz halde gemiyi ele geçirmiş olduk. Kaçıp gitselerdi onları takip etmekten vazgeçerdik. Ne var ki, baş kasaradan kendimize bağlayıp dehşetli bir top ateşine tutarak bizden kurtulmalarına fırsat vermemiştik; önceden de anlattığım gibi kırk altı topları olduğu halde bize ancak beş altı topla karşılık verebilmişlerdi. Ön güvertede yerleşmiş toplarını işlemez hale getirip, güverte aralarında gezinen adamlarını öldürdüğümüzden, geminin güvertesine doluştuğumuzda bize karşı koyacak ancak birkaç adamları kalmıştı.

Portekizlilerin aman dilemesi, flamalarının indiğini görmenin neşesi öylesine büyük oldu ki yüksek ateşle pek bitkin olan kaptanımız âdeti yeniden doğdu. Hayat bir kez daha ölümü yendi, o gece ateşi düştü. İki üç gün içinde hissedilir ölçüde iyileşip gücü kuvveti yerine gelince önemli olaylara ilişkin emirler vermeye, on gün içinde tamamen iyileşip gemide dolaşmaya başladı.

Bu arada Portekiz savaş gemisini ben aldım ve Kaptan Wilmot beni, daha doğrusu ben kendimi geminin yeni kaptanı yaptım. Onlardan otuz kadar denizci bizim hizmetimize girdi. Aralarında Fransızlar ve Cenevizliler vardı. Taşınamayacak kadar ağır yaralı olanlar ve gemide tutmamız gerekenler haricinde kalanların hepsini ertesi gün Brezilya sahilindeki küçük bir adaya bıraktık. Yaralıları da kendi istekleri üzerine Ümit Burnu'nda karaya çıkardık.

Kaptan Wilmot, gemi ele geçirilip tutsaklar yerleştirilince yeniden Janeiro Nehri'ne doğru gitmeye başladı. Portekiz bandırasıyla seyredersek, bizi bulamayan ve eşlik ettiği gemiyi kaybettikten sonra geri dönmekten başka çaresi kal-

mayan diğerk savař gemisini kolayca tuzađa dűřűrűp ele geirebileceđimizi dűřűnűyordu, bűtűn adamlarımız bu planı kabul etti.

Ancak dostumuz William bize daha iyi bir fikir verdi. “Arkadařım, dűn peřinizde olan diğerk gemiyle buluřmayı umut ettiđinizden anlıyorum ki kaptan yeniden Rio De Janeiro’ya yelken açmak istiyor. Bu dođru mu? Siz sevgili dostumuzun niyeti de bu mu?” “Evet bu, neden olmasın? Lűtfen sűyle de bilelim,” dedim. “Arzu ediyorsanız bunu yapabilirsiniz.” “Onu ben de biliyorum William. Kaptan mantıkla hareket eden biridir, bu konuda sűyleyecek bir řeyin var mı?” “Peki size řunu sorsam, sizin ve sizinle birlikte olan tűm adamların amacı ne? Paraya ulařmak deđil mi?” “En dűrűst řekilde sűylersem, evet William.” “Peki, seřim siz zatıalınıza bırakılmıř olsaydı, savařmadan paramız olsun mu derdiniz, parasız savařmak mı isterdiniz?” “Tabii ki birincisini tercih ederdim.” “O halde, yaralılar haricinde on ű adamınızın hayatına mal olan, řu anda elinize geçmiř bu űdűlden ne kazandınız? Evet, elinizde bir gemi var, tutsak da aldınız ama bir ticaret gemisinde bu ganimetin iki katına konabilirdiniz, hem de neredeyse hiç yorulmadan. Diğerk gemide kaç kiři var, ne kadar gűleri var bunları nereden biliyorsunuz? Ne kadar kayıp vereceksiniz, diyelim gemiyi ele geçirdiniz, kazancınız ne olacak? Bırakın yoluna gitsin azizim, bu daha iyi,” dedi.

“Vay canına! Dođru sűylűyorsun be William,” dedim. “Kaptana gidip senin fikrini iletECEđim, cevabını sana sűylerim.” Dediđim gibi kaptana giderek William’ın çekincelerini sűyledim. Kaptan da onun gibi dűřűnűyordu, kaçamadıđımız sűrece savařmak zorundaydık ama asıl iřimiz műmkűn olduđu kadar az darbe alarak paraya ulařmaktı. Bűylece diğerk geminin peřine dűřme sevdasından vazgeçerek o civarda ticaret gemilerine rastlamak umuduyla Rio de la Plata’ya dođru gűney yűnűnde sahil boyunca ilerlemeye bařladık.

Özellikle Buenos Aires'ten gelen tıka basa gümüş yüklü İspanyol gemilerine gözümüzü dikmiştik. Böylesi bir ödül sahiden de işimizi görürdü. Burada, bilmem kaçınıcı güney enleminde bir ay boyunca gidip geldiysek de bir şey çıkmadı. Bir karara varamamış olduğumuzdan yeniden kafa kafaya verip ne yapacağımızı tartışmaya başladık. Aslında benim planım hep Ümit Burnu'na, oradan da Doğu Hint Adaları'na gitmek olmuştu. Çünkü Kaptan Avery'nin* ateşli hikâyelerini çok duymuştum. Doğu Hint Adaları'nda birtakım işler karıştırmıştı. Bunlar bire bin katılarak dilden dile aktarılmıştı: Bengal Körfezi'nde, güya Babür hükümdarının kızını bütün mücevherleriyle birlikte ele geçirmiş, çılgın denizcilerin deyişiyle elmaslarla yüklü bir Babür gemisini yağmalamıştı.

Bana kalsa nereye gitmemiz gerektiği konusunda William'a akıl danışırdım ama hep gargaraya getiriyordu. Bizi yönetme işini üzerine almak istemiyordu. Vicdan meselesi mi yapıyor, yoksa kötü bir şey olur da sonra ona karşı kullanılır diye buna girişmek mi istemiyordu bilmiyorum ama sonunda onsuz karar aldık.

Karar almamız epeyce uzun sürdü. Çoktandır Rio de la Plata'ya gitmeye heves ediyorduk. Sonunda rüzgârüstünde ilerleyen bir yelkenli gözümüze ilişti. Böyle bir yelkenli sanıyorum ki dünyanın bu köşesinde uzun bir zamandır görülmemiştir. Onu izlememize gerek yoktu, zira dümeninde kim varsa ustalığının elverdiği ölçüde doğrudan üzerimize geliyordu. Belki de bunun nedeni sadece havaydı, zira rüzgâr bir başka yöne doğru esmiş olsa belki onlar da o yöne gidecekti. İlk gördüğümüzde bu geminin üzerimizde nasıl bir izlenim bıraktığını, başına gelenlere dair neler hayal ettiğimizi, denizcilere ya da gemicilikten birazcık anlayanlara bırakıyorum.

* 1659-1696 arasında yaşamış ve iki yıl süren korsanlık hayatında epeyce zengin olmuş ünlü İngiliz korsan. Bir ülkenin bandırasını taşıyan korsanlardan (*corsair*) değil, bandırasız (*pirate*) bir korsandır. (ç.n.)

Ana gabya çubuğu destamoranın altı ayak aşağısından kırılmış, öne doğru devrilmiş, havada asılı kalmıştı. Baba-fingo çubuğunun başı, ıstralyayla bağlanmış ön çarmıklarda sallanıyor, aynı zamanda mizana gabya sereninin turusası gevşemiş, mizana gabya prasyası (gabya çarmıklarına sıkıca tutturulmuş sabit parça) mizanayı, sereni ve artık ne varsa kendisiyle birlikte sürüklemiş, bunların tümü kış güvertesine çadır gibi yığılmıştı; pruva gabya yelkeni direğin üçte ikisi yüksekliğinde duruyorken iskotalar uçmuştu, trinketa sereni baş üstüne indirilmiş, yelken kendini saldığundan yarısı geminin dışına sarkmıştı. Rüzgârı yandan alarak, bu şekilde üzerimize geliyordu. Kısaca söylersek, denizden anlayan insanlar için bile, geminin bu hali şimdiye kadar görülmedik ölçüde şaşırtıcıydı. Ne bir filikası ne bir bandırası vardı.

Yakınına gelince onu durdurmak için bir topu ateşledik. Ne topu fark etti ne de bizi, önceki gibi üzerimize gelmeyi sürdürdü. Bir top daha attık ama bu da hiçbir işe yaramadı. Birbirimizin tabanca mesafesine girdiğimizde bile ne kimseyi gördük ne bize bir cevap veren oldu. Bu olsa olsa, mürettebatı terk ettikten sonra tehlikeli bir yerde karaya oturmuş, denizin yükselmesiyle başıboş sürüklenen bir gemidir diye düşünmeye başladık. Biraz daha yaklaşıp burnunun dibinde aynı yönde seyretmeye başlayınca, hem bir gürültü duyduk hem de iskele tarafında birçok insanın kıpırdadığını gördük.

Bunun üzerine, iki filika dolusu iyi silahlanmış adam hazırladık. Olabildiğince yanaştıklarında, filikalardan birine geminin pruva zincirinden, diğer filikaya ise geminin ortasından olmak üzere aynı dakikada gemiye çıkma emri verdik. Geminin yanına gelir gelmez, güvertede zenci gemicilerden, tabii gemiciyseler, oluşan bir kalabalık görüldü. Bu öylesine şaşırtıcı ve korkutucu oldu ki adamlarını geminin ortasından içeriye sokacak olan filika buna cesaret edemeyerek yeniden denize açıldı. Diğer filikadan gemiye sokulmuş olanlar birinci filikanın püskürtüldüğünü sandıklarından,

geminin bir sürü adamla dolu olduğunu görünce yeniden filikalarına atladılar, meselenin ne olduğunu bile anlamadan uzaklaştılar.

Bunun üzerine biz borda ateşi açmaya hazırlanırken dostumuz William, neler döndüğünü yine önceden sezmiş olarak araya girip bizi kendimize getirdi. Yanıma gelip, düşman gemisine yaklaşmış olmamıza istinaden, “Aziz dostum, bu meselede yanlış yapıyorsunuz benim fikrimce, üstelik adamlarınız da yanlış iş yapmaktalar. Bendeniz, zatıalınıza, şu top denen şeylerden hiç faydalanmadan bu gemiyi nasıl ele geçireceğinizi anlatacağım,” dedi. “Böyle bir şey nasıl olabilir William?” diye sordum. “Bal gibi olur,” dedi. “Dümenle idare edilmediğini, ne durumda olduğunu görüyorsunuz, onu sadece dümen kullanarak alabilirsiniz azizim, rüzgârüstünden ona yanaşın, sonra da o taraftan gemiye geçin. Hiç savaşmadan alacağınızdan eminim, o geminin başına bilmediğimiz kötü bir şey gelmiş.”

Lafı uzatmadan, deniz dalgasız olduğundan, rüzgâr da yavaş estiğinden öğüdüne uydum, tıpkı dediği gibi gemimizi diğer gemiyle yan yana getirdim. Adamlarımız hiç vakit yitirmeden gemiye doluştular. Aralarında tek bir Hristiyanın ve beyaz adamın olmadığı, erkek, kadın, çocuklardan oluşan altı yüzden fazla kara kafalı adam bize bakıyordu.

Bu manzara karşısında önce dehşete düştüm çünkü bu kara şeytanların, zincirlerinden kurtulup beyaz adamların hepsini öldürdüklerine, denize atıp boğduklarına kanaat getirmiştım ki kısmen de öyle olmuştu. Bunu içimde tutmayarak hemen adamlarıma söyleyince öyle sinirlendiler ki onları kılıçtan geçirmesinler diye epey hırgür çıkarmak zorunda kaldım. William ikna kabiliyetini kullanarak yeniden sahneye çıktı ve bu zencilere büyük haksızlıklar yapıldığını, onların yerinde olsalardı kendilerinin de aynı şeyi yapacaklarını, rızaları olmadan köle olarak satıldıklarını, doğa yasalarının bunu onlara buyurduğunu, zencileri öldürmemeleri

gerektiğini, yoksa bunun kasti cinayet olacağını söyleyerek bizimkileri kandırmayı başardı.

Bu onları ikna etmeye yetti, ilk kızgınlıkları geçti. Böylece yirmi otuzunu vurup yere yıktılar, geri kalanlar, bizi görünce ilk sahiplerinin yeniden geldiğine inandıklarından, güverteden aşağıya inip önceden gizlenmiş oldukları yerlere kaçtılar. Şimdi bizi olağanüstü bir zorluk bekliyordu. Söylediğimiz tek bir kelimeyi anlamıyorlardı, derdimizi bir türlü anlatamıyorduk. Aramızda onların söylediği tek bir kelimeyi anlayan da yoktu. İşaret diliyle nereden geldiklerini sormaya çalıştık ama hiçbir şey anlamadılar. Büyük kamarayı, kış güvertesi kamarasını, geminin mutfağını gösterdik, sonra yüzlerimizi gösterip, gemide beyaz adam olup olmadığını, nereye gitmiş olduklarını sorduk ama boş boş baktılar. Onlar da bizim gemimizi, kendi gemilerini işaret ederek, ellerinden geldiğince sorular sordular, bir ton şey söylediler. Büyük bir gayretle kendilerini ifade ettilerse de ne yazık ki ne tek bir kelimeyi seçebildik ne de işaretlerinden bir şey anladık.

Gemiye köle olarak bindirilmiş olduklarını çok iyi biliyorduk. Bunu Avrupa milletlerinden birileri yapmış olmalıydı. Geminin Hollanda yapımı olduğunu da kolayca görebiliyorduk. Gemide, iki üç tane Fransızca kitap bulduğumuz için, büyük olasılıkla Fransa'da biraz değiştirilmiş bir gemiydi. İçinde giysiler, çarşaf, danteller, eski ayakkabılar ve başka şeyler vardı. Erzak olarak bulduğumuz, fıçılanmış İrlanda sığır eti, Newfoundland balığı ve diğer başka kanıtlardan gemide bir zamanlar Hristiyanların olduğu kesindi ama onların izine rastlayamadık. Zencilerin yattıkları yere sakladıkları birkaç pala hariç tek bir kılıç, top, piştov ya da herhangi bir silah bulamadık. Kendi silahlarımızı ve bir zamanlar gemide asılmış oldukları yerleri onlara göstererek bu tür hafif silahlara ne olduğunu sorduk. Zencilerden biri beni anladı, güverteye, yanına gelmemi işaret etti. Gemiye ele geçirdikten sonra da bir süre elimden bırakmadığım çakmaklı

tüfeğimle oraya gittim. Onu elimden alıp denize fırlatıyor-
muş gibi yaptı. Bununla, daha sonra çok daha iyi anlaya-
cağım gibi, barutları, gülleleri, kılıçları, bütün hafif silahları
denize fırlatmış olduklarını anladım. Onları kullananlar git-
miş olduğu halde yine de bu silahların onları öldüreceğini
düşünmüş olmalıydılar.

Bunu anlayınca gemi mürettebatının bu gözü dönmüş
çakallar tarafından bir şekilde tuzağa düşürülüp aynı yere,
yani denize atıldığına dair kuşkusuz kalmadı. Kan bula-
bilir miyiz diye gemide dolaşıp birkaç yere baktık. Ne var
ki kızgın güneş güverte döşemesinin katranını erittiği için
her şey birbirine karışmıştı, kan görmek çok güçtü. Bunun
tek istisnası, çok kan olduğunu açıkça görebildiğimiz kış
güverte kamarasıydı. Lombozun açık olduğuna bakılırsa,
kaptan ve yanındakiler büyük kamaraya inmeye çalışmışlar
veya kamaradakiler, yukarıya, bu kış güverte kamarasına
kaçmışlardı.

Aslında ne olduğuna dair bizi en çok doğrulayan şeyi
biraz daha araştırma yapınca bulduk. Yedi sekiz zencinin
yaralı olduğunu gördük. İki üçü kurşunla vurulmuştu. Bi-
rinin bacağı kırılmıştı ve çok kötü bir halde yatıyordu. Etili
kısım kangren olduğundan, dostumuz William'ın dediğine
göre iki gün daha dursaydı ölürdü. William usta bir cer-
rah olduğunu bu tedavide bize gösterdi. Her iki gemimiz-
deki cerrahların hepsi (yardımcı ve hevesli iki üçü dışında,
kendine doğuştan cerrah diyen en az beş kişi vardı) kölenin
bacağının kesilmesi gerektiğini, bu yapılmadan hayatının
kurtarılamayacağını ileri sürdüler. Kangren kemiğin içinde-
ki iliğe kadar gittiğinden tendonlar çürümüşü, tedavi edil-
se bile bacağı kullanamazdı. William genel anlamda bir
şey söylemediyse de başka türlü düşünüyordu. Önce yarayı
muayene edecek, sonra konuşacaktı. Bacak üzerinde me-
sai harcamaya başladı. Kendisine bazı cerrahların yardım
etmesini arzu ettiğinden, işinin ehli iki cerrahı ona yardım

etsin diye görevlendirdik. Kalan cerrahlar da arzu ederlerse ameliyatı izleyeceklerdi.

William kendi yöntemine göre çalışmaya başlayınca diğer cerrahlar onun hatalı iş yaptığını ileri sürerek söylenmeye başladılar. Ne var ki bizimki, bacakta kangrenin yayılmış olduğundan kuşkulandığı her bir noktayı titizce incelemeyi sürdürdü. Sadede gelirsek, çürümüş koskocaman bir parçayı kesip aldı. Tüm bunlar yapılırken zavallı adam hiç acı duymadı. William damarları kesip kanatana, adamı bağır-tana kadar işleme devam etti. Kemiğin kırılmış parçalarını düzeltti, sonra onu, bizim deyimimizle sabitlemek için yardım istedi. Hep birlikte bacağı yukarıya bağladıktan sonra dinlensin diye hastayı bıraktılar. Hasta da öncekinden rahat bir şekilde uykuya daldı.

Yarayı ilk kez açtıklarında, diğer cerrahlar zafer kazanmış gibiydi, kangrenin yayılmış olduğu gözleniyordu. Yaranın olduğu yerden adamın kalçasına kadar uzunca bir şerit halinde kan toplanmıştı. Cerrahlar bana, adamın birkaç saat içinde öleceğini söylediler. Bakmaya gittiğimde William'ı birazcık şaşkın buldum. Bu zavallı adamın daha ne kadar yaşayabileceğini sorunca, "Ne kadar arzu ederseniz. Ben onun hayatından hiç endişe etmiyorum; benim derdim onu sakat bırakmadan tedavi edebilmek," dedi. Bacağını ameliyat etmekle yetinmemiş, şimdi bir de şurup hazırlıyordu. Bu şurup, bu zavallının kanında iltihabın yayılmasını durduracak, ateşinin çıkmasını önleyecek veya ateşi düşürecekti. Sonra yeniden işe koyuldu. Yaranın üzerinde iki ayrı yerde kesi açtı, bu kez üzerine çok fazla bastırılmış sargıdan dolayı kangren olmuş kısmı kesip aldı. O anda, normalde olması gerektiğinden daha çok kan birikmiş olması kangrenin yayılmasını hızlandırmış olabilirdi.

Neyse işte, dostumuz William hepsinin üstesinden geldi. Kangreni temizledi. Yayılmış kan izi yok oldu gitti. Bacağın kas kısmı iyileşmeye, irin akmaya başladı. Birkaç gün içinde

adamin neşesi yerine geldi, nabızı düzeldi, ateşi düşüverdi. Günden güne kuvvetlenmeye başladı. Kısaca söylersek, on hafta içinde sapasağlam bir adam olup çıktı. Biz de onu aramıza alıp usta bir denizci yaptık. Gemi hakkındaysa, tuttuğumuz ve bazılarına İngilizce öğrettiğimiz zenciler, özellikle de bu sakatlanan adam, neler olup bittiğini bize ileride anlata kadar hiçbir bilgiye ulaşamadık.

Hayal edebileceğimiz bütün işaretler ve hareketlerle gemideki insanlara ne olduğunu sorup soruşturduk ama kölelerden hiçbir şey çıkaramadık. Teğmenimiz itiraf ettirmek için onlara işkence yapmaktan yanaydı ama William buna şiddetle karşı çıktı. İşkence konusunun görüşülmekte olduğunu anlayınca yanıma geldi. “Dostum, bu biçare insanlara hiçbir şekilde işkence yapılmamasını sizden istirham ediyorum.” “Görmüyor musun William, beyaz adamlara ne olduğuna dair bize hiçbir şey anlatmayacaklar yoksa,” dedim. “Asla, öyle bir şey söylemeyin, bence olayı en ince ayrıntısına kadar size anlattılar,” dedi. “Nasıl yani, o anlamsız gevelemelerden bir şey mi öğrendik?” “Hayır ama bu sizin hatanız olabilir,” dedi. “İngilizce konuşamıyorlar diye bu zavallı adamları cezalandırmayacaksınız ya! Belki de daha önce tek kelime İngilizce duymadılar. Olan biteni kapsamlı bir şekilde size anlattıklarını pekâlâ varsayabilirim. Bazılarının ne büyük bir ciddiyetle, ne kadar uzun süre dil döktüğünü kendi gözlerinizle gördünüz. Peki siz onların dilini anlayamazsanız, onlar da sizinkini anlayamazlarsa, size nasıl yardım edebilirler ki? Olsa olsa, öyküyü size bütün gerçekliğiyle anlatmamış olduklarını varsayabilirsiniz, ben de tam aksine anlattıklarını. Peki siz mi haklısınız ben mi, buna nasıl karar vereceksiniz? Üstelik işkence altında sorduğunuz soruya ne diyebilirler? Hem de soruyu hiç anlamadan, peki ya siz, evet mi dediler hayır mı, bunu nasıl anlayacaksınız?”

Bu mantık yürütmelerle ikna oldum diyerek, ne kadar ılımlıym diye kendimi övmüyorum, ancak yine de onları

konuşturmak için bazılarını öldürmek isteyen teğmenimizi bundan alıkoymak için çok uğraştık. Konuştuklarını anlayamamış olabilirdi ama geminin bizimki gibi filikası var mıydı, varsa ona ne olmuştu gibi sorular sorduğunda zencilerin bunları mutlaka anlaması gerektiğine kafayı takmıştı.

Bu insanlar İngilizceyi anlayana kadar beklemekten ve neler olup bittiğinin öyküsünü o zamana ertelemekten başka çare kalmamıştı. Durumumuz şu şekildeydi; bu kölelerin gemiye nerede bindirildiğini asla anlayamadık çünkü o kıyılara verdiğimiz İngilizce isimleri onlar hiç bilmiyordu. Geminin sahipleri hangi millettendi sorusu da havada kalıyordu çünkü bir dili diğerinden ayırt edemiyorlardı. Şu ana kadar benim sorguladığım kara kafa, ki bu William'ın bacağına tedavi ettiği adamdı, beyaz adamların konuştuğu dilin bizim konuştuğumuz dile benzemediğini, Portekizlilerin diline de benzemediğini söyledi. O halde Fransız veya Hollandalı olabilirlerdi.

Beyaz adamların onlara çok kötü davrandıklarından bahsetti. Hiç acımadan onları dövmüşlerdi. Kölelerden birinin karısından başka on altı yaşında bir kızı, bir de oğlu varmış. Bir beyaz adam önce karısına, sonra kızına tecavüz etmiş. Bu olay bütün zenci erkekleri deli etmeye yetmiş. Kadının kocası zıvanadan çıkmış. Bu da beyaz adamı çok öfkelen-dirmiş, onu öldürmekle tehdit etmiş. Ancak akşam olunca zenci kurtulmuş, büyük bir sopa almış eline, sopa derken bir manivelayı kastettiğini anlatabildi, sonra bu aynı Fransız (Fransız olduğunu varsayıyoruz) yanlarına gelmiş. Zenci adamın karısına uygunsuz hareketler yapmaya başlamış. Bunun üzerine manivelayı alan köle bir vuruşta adamın beynini dağıtmış, sonra kölelerin ayağına takılmış pranga kilidinin anahtarını cebinden alarak yüz kişiyi özgürlüğüne kavuşturmuş. Kurtulanlar, beyaz adamların aşağıya indiği aynı lombozdan yukarıya, güverteye çıkmış. Öldürülen adamın palasını alarak karşılarına çıkan herkesi yakalamış, güvertedeki insanların

üzerine çullanmışlar ve hepsini öldürmüşler. Sonra sıra üst güvertedekilere gelmiş. Kamarada ve kış güverte kamarasındaki kaptan ve diğer adamlar kendilerini büyük bir cesaretle savunmuşlar, gözetleme deliğinden ateş etmişler, bizim tedavi ettiğimiz kara kafa ve diğerleri bu ateş sırasında yaralanmış, bazıları da ölmüş. Ancak uzun bir mücadelenin ardından kış güverte kamarasına kapıyı kırarak girmişler, oradakilerden iki beyazı öldürmüşler. Onlar içeriye girmeyi başarmadan önce, bu iki beyaz adamın onlardan on bir kişiyi öldürmüş olduğunu da itiraf etti. Kalanlar, lombozdan büyük kamara ya inerek onlardan üç kişiyi daha yaralamış.

Bu sırada kendini silah odasına atmayı başarmış olan geminin topçubaşı, adamlarından biriyle geminin kış tarafındaki filikayı yukarı çekmiş, ulaşabildikleri bütün silahları ve mühimmatı içine koymuş, daha sonra kaptanı ve yanındakileri büyük kamaradan çıkarıp filikaya almış. Yalnız suya indikten sonra, gemiyi bordadan yanaşarak ele geçirmeye karar vermişler. Gözü kara bir şekilde yeniden gemiye çıkıp önlerine çıkan herkesi öldürmüşler ama artık zencilerin hepsi serbest olduğundan ellerinde bazı silahlar varmış. Barut, saçma ve tüfekten hiçbir şey anlamasalar da beyaz adamlar bu silahları ele geçirememiş. Bununla birlikte pruvanın altında bekleyerek, zencilerin yaptığı her şeye rağmen üzerlerindeki piştovlarla otuz kırk kadarını öldürdükten sonra, mutfakta hayatta kalmayı başaran adamları filikaya alabilmişler, ancak neticede oradan ayrılmak zorunda kalmışlar.

Bu olay nerede, Afrika sahiline yakın bir yerde mi, yoksa açık denizde mi, gemi bizim elimize düşmeden ne kadar önce olmuştu? Bu sorulara hiçbir cevap alamadık. Çok uzun bir zaman önce deyip duruyorlardı. Tüm soruşturma çabalarımızdan sonra öğrenebildiğimiz, sahilden denize açıldıktan sonra, iki üç gün içinde olduğuydu. Levye, manivela ve bulabildikleri benzer aletlerle kafalarına vurmak suretiyle otuz kadar beyaz adamı öldürdüklerini söylediler. Yapılı kö-

lelerden biri, vücuduna iki kurşun yemesine karşın levyeyle üç beyazı öldürmüştü. Kaptanın olduğu yere gitmiş, kış güverte kamarasının kapısını kırmış ama kaptan onu başından vurmuştu. Demek ki kış güverte kamarasında gördüğümüz onca kanın nedeni buydu.

Bacağını iyi ettiğimiz kara kafa bulabildikleri bütün barutu ve saçmaları denize atmış olduklarını söyledi. Kaldırabilmiş olsalar topları da denize yuvarlayacaklarmış. Yelkenleri böyle bir duruma nasıl getirdikleri sorulunca cevabı, “Onlar anlamıyor; yelkenler ne yapıyor, onlar bilmiyor” oldu. Gemiye götüren şeyin yelken olduğunu, ne işe yaradığını, nasıl kullanılacağını bilmiyorlardı. Nereye gittiklerini sorunca, nereye gittiklerini bilmediklerini ama ülkelerine, kendi evlerine gitmeleri gerektiğini söyledi. Ona, bizi ilk gördüğünde ne düşündüğünü özellikle sordum. Bizi filikalarına binip giden aynı adamlar zannettiğinden çok korkmuş. İki filikası olan büyük bir gemiyle döndüklerini, bu kez onların hepsini öldüreceklerini düşünmüş.

Onlara gemiye ait eşyaların isimlerini ve neye yaradıklarını anlayacak kadar İngilizce konuşmayı öğrettikten sonra bize cevap verme imkânı bulduklarında ağızlarından alabildiğimiz hikâyeye işte buydu. Bu zavallıların olayları örtbas etmeyecek kadar masum olduklarını gözlemledik. Hepsi aynı öyküyü anlatıyor, ayrıntılarda birbirleriyle uyuyor, böylece bize gerçeği anlatmış olduklarını doğrulamış oluyorlardı.

Gemiye aldıktan sonra aşmamız gereken yeni bir engel karşımıza çıktı, bu köleleri ne yapacaktık? Brezilya’daki Portekizliler, kendimizi orada düşman olarak göstermemiş olsaydık, korsan olarak tanınmasaydık, bütün kölelerimizi seve seve satın alırlardı, ama ne yazık ki durum böyle olduğundan oraya yakın hiçbir kıyıya gitmeye veya oradaki kölecî çiftlik sahipleriyle görüşmeye cesaret edemedik. Zira limanlarında savaş gemisi gibi şeyler varsa, karadan ve denizden bütün güçleriyle bize saldıracaklarına hiç kuşumuz yoktu.

Kendi çiftliklerimize, kuzeye doğru gitmiş olsaydık da daha büyük bir başarı bekleyemezdik. Önce hepsini Buenos Aires'e götürüp İspanyollara satmayı düşündük. Ne var ki bu kölelerin sayısı onlara gerekenin çok üzerindeydi. Üstelik Güney Denizi'ne götürmek istesek, ki aslında kalan tek çare buydu, o kadar uzun bir yolculuk boyunca onları besleyemezdik.

Yarı yolda bırakmayan dostumuz William, en büyük sıkıntıya düştüğümüzde hep yaptığı gibi yine yardımımıza koştu. Teklifi şuydu: En güvendiğimiz yirmi adamımızı yanına alıp, geminin kaptanı olarak Brezilya sahiline gidecek, zaten kabul edilmeyeceği işlek ana limanlarda değil, köle çiftliği sahipleriyle baş başa ticaret yapmayı deneyecekti.

Bunu hepimiz kabul ettik ve daha önce de gitmeyi düşündüğümüz Rio de la Plata'ya yelken açıp, William'ı orada beklemeyi kararlaştırdık. Yalnız tam orada değil, Rio Grande dedikleri nehrin ağzında bulunan, İspanyolların deyimiyle Aziz Pedro Limanı'nda bekleyecektik. Orada İspanyolların küçük bir kalesi, içinde birkaç adamları vardı ama biz kimse olmadığını düşünüyorduk.

Burada üs kurup, bazen denize açılıp bazen de geri dönerek Buenos Ayres veya Rio de la Plata'ya giden veya oradan dönen gemi var mı gözlemeye başladık, ne var ki kayda değer hiçbir şeyle karşılaşmadık. Biz de boş durmayıp kendimizi, denize yapacağımız seferde gerekli olacak şeyleri temin etmekle görevlendirdik. Su fıçılarımızı doldurduk, gemi ambarımızı idareli kullanmak için günlük ihtiyacımızı karşılamak amacıyla balık aldık.

Bu arada William kuzeye gitmiş, Aziz Thomas Burnu yakınlarında karaya çıkmış, orası ile Köpekbalığı Adası arasında bulunan çiftlik sahipleriyle kadın erkek tüm köleler için hem de çok iyi fiyattan pazarlık yapma imkânı bulmuştu. Adamakıllı Portekizce konuşan William onlara yutulabilecek kadar iyi bir hikâye anlatmıştı; gemide erzak hiç kalmadığından, bizim deyimimizle hiç bilmedikleri yerlere sü-

rüklenmekle kalmamış, nerede olduklarını da bilemez hale gelmişlerdi. O yüzden kuzeye doğru gidip Jamaika'ya kadar çıkmaları ya da onları kıyıda satması gerekiyordu. Bu çok makul bir hikâyeydi, kolaylıkla da inanılabilirdi. Üstelik kölelerin yelkenliyi idare etme şekline, yolculuklarında başlarına gelenlere bakılırsa, her bir kelimesine doğru diyebilirdik.

Karşısındakine doğruyu söyleme yöntemiyle William olduğu gibi görünen, yani dürüst bir adam olarak kabul gördü; komşu çiftlik sahiplerini ona gönderen ve aralarındaki ticareti çekip çeviren bir çiftlik sahibinin yardımıyla çabucak bir pazar yarattı. Beş haftadan kısa bir sürede bütün kölelerini iyi bir fiyatla elden çıkardıktan sonra gemiyi de sattı. Yanına ayırmış olduğu iki zenci ve yirmi adamıyla birlikte, çiftlik sahiplerinin köleleri bindirmek için getirmiş olduğu şalopalardan birine atladı. Artık ona seslendiğimiz isimle Kaptan William, o şalopayla oradan uzaklaşıp bizi 32 derece 30 dakika güneyde, Aziz Pedro Limanı'nda buldu.

Portekiz bandırası taşıyan ve doğrudan üzerimize gelen bir şalopayı görmekten daha şaşırtıcı bir şey olamazdı. İki gemimizin de ne tür gemiler olduğunu keşfetmiş olduğuna emindik. Bize yaklaşıncı, demir atsın diye bir top ateşledik. Üst üste beş pare top atıp İngiliz sancağını çekerek bizi selamlayınca, dostumuz William olduğunu tahmin ettik, ancak şalopada olmasına bir anlam veremedik. Biz onu üç yüz tonluk bir gemiyle göndermemiş miydik? Çok geçmeden neleri başardığını öğrendik ki bu başarı öyküsünde sevinmemiz gereken pek çok şey vardı. Şalopanın demirini attıktan sonra gemime bindi. Kıyıya yakın bir yerde yaşayan Portekizli bir çiftlik sahibinin yardımıyla nasıl ticaret yapmaya başladığını anlattı. Dostumuz William kıyıya çıkmış, gözüne kestirdiği ilk evin kapısını çalmış, evin sahibinden ona biraz domuz satmasını istemiş. Sözümona kıyıya yalnızca içme suyu ve erzak temini için çıkmış. Adam William'a yedi tane besili domuz satmakla kalmamış, onu içeri davet edip ya-

nındaki beş adamıyla birlikte ona bir ziyafet çekmiş. O da çiftlik sahibini gemiye davet etmiş, bu cömertliğine karşılık ona eş olsun diye bir zenci kız vermiş.

Buna çok memnun olan çiftlik sahibi, ertesi sabah, gemideki William'a iki büyük yük teknesi içinde bir inek, iki koyun, bir kasa şekerleme, biraz şeker, büyük bir çuval da tütün göndermiş, Kaptan William'ı yeniden karaya davet etmiş. Bundan sonra, birbirlerine iyilik yapıp durmuşlar. Sonra söz bu zencilerin alım satımına gelmiş. William, sanki onun işi görülsün kabilinden yapıyormuşçasına çiftliğindeki özel işlerinde kullanması için ona otuz köle satmaya razı olmuş. O da William'a bu otuz köle için, kelle başı otuz beş *moidore* vermiş. Ne var ki köle çiftliği sahibi onları kıyıya çıkarırken çok dikkatli olmak zorundaymış. Bu amaçla William'a demiri vira edip denize açılmasını söylemiş. Yaklaşık kırk mil daha kuzeye gittikten sonra, küçük bir körfezde bu zencileri alarak güvendiği bir başka arkadaşının çiftliğine götürmüş.

Bu yolculuk sayesinde William, ilk köle çiftliği sahibinden başka, onun köle sahibi olmayı isteyen dostlarıyla da tanışma fırsatı bulmuş. Böylece biri diğerine söyleyerek o kadar çok zenci almışlar ki, sonunda başka bir çiftlik sahibi bu sayıyı yüze kadar çıkarmış. Bu aslında William'ın elinde kalan son partiymiş. Diğer çiftlik sahibi, gemi ve diğer şeyler için William'la pazarlığa oturmuş. Tüm bunların karşılığında, çok temiz, donanımlı, altı top taşıyabilen, ki biz bunu sonra on iki topa çıkardık, çok iyi inşa edilmiş, neredeyse altmış tonluk kocaman bir şalopa vermiş. William şalopa dışında, geminin ederi karşılığında üç yüz *moidore* almış, bu aldığı parayla da gemiyi tika basa erzakla doldurmuş. Özellikle ekmek, biraz domuz eti, altmış canlı domuz yüklemiş. Dahası en çok işimize yarayacak olan kaliteli kara baruttan seksen fıçı almakla yetinmemiş, Fransız gemisinin ambarındaki kalan bütün erzakı da yanında getirmiş.

Bu hesap çok hoşumuza gitmiş, özellikle William'ın erzak yüklü yeni bir şalopa dışında, epeyce sikke ve külçe altının yanında altmış bin İspanyol *sekizi* aldığını görünce hepimizin yüzü gülmüştü.

Hele ki şalopadan çok memnun olmuştuk. Ne yapacağımız hakkında yeniden birbirimize akıl danışmaya, harika Portekiz gemimizi bırakıp, üçüne birden yetecek adamımız olmadığından ilk gemimiz ile şalopayı elde tutmanın en iyi seçenek olup olmayacağını tartışmaya başladık. En büyük geminin yapacağımız iş için bize çok büyük geldiği konusunda herkes hemfikirdi. Bununla beraber, şimdi karara bağlanmış olan ikinci tartışma birincisini de nihayete erdirdi. Birinci tartışma nereye gideceğimize dairdi. Yoldaşım, ki şimdi ona öyle diyordum, yani Portekiz savaş gemisini ele geçirmeden önceki kaptanım, Güney Denizi'ne inme taraftarıydı. Oradan Amerika'nın batı kıyısını dolanacak, İspanyol gemilerinin üzerine çullanarak iyi ganimetlere konacaktık. Sonra durum gerektirirse Büyük Okyanus'tan Doğu Hint Adaları'na geçip bizden öncekilerin yapmış olduğu gibi dünyanın çevresini dolanıp eve dönebilirdik.

Ne var ki benim kafam başka türlü işliyordu. Doğu Hint Adaları'nda bulunmuş, o zamandan beri de şöyle bir heves beslemiştim; oraya gidersek, çuvallama ihtimali olmadan Mozambik sahilinde veya St. Lawrence Adası kıyısında, eski dostlarım Zanzibar yerlilerinin arasında dinlenebilir, kaliteli sığır eti tedarik edebilirdik. Dediğim gibi bunları düşündüğümünden, Moka Körfezi, Kızıldeniz, Malabar sahili veya Bengal Körfezi'nde elde edecekleri ganimetlerle güçlerine güç katacaklarına, epey kazançlı çıkacaklarına dair onlara bir söylev çekip hepsini şaşkına çevirdim.

Bu fikir yürütmelerin ardından onları ikna edince, güneydoğuya, Ümit Burnu'na dümen kırmaya karar verdik. Bu karar gereğince şalopayı tuttuk, üç gemiyle birlikte yelken açtık. Hiç kuşkusuz eksik sayıyı tamamlayacak adam-

ları bulmamız gerekiyordu, bulamazsak istediğimiz zaman istediğimizden vazgeçebilirdik.

Dostumuz William, ustalıkla bize getirmiş olduğu şalopanın kaptanı olmayı hak etmişti. Yol yordam gözeterek, tüm nazikliğiyle onu bir fırkateyn olarak yönetmeyeceğini söyledi. Ancak, dürüstçe kazandığımız Gine gemisindeki payına karşılık bu şalopayı ona verirsek, onu kaçırmış olan gücün emrinde olduğu sürece, tedarikçi gemi olarak eşlik edecekti.

Ne demek istediğini anladık ve bizden ayrılıp gitmemesi, emrimizden asla çıkmaması şartıyla şalopayı ona verdik. William'la pazarlık yapmak eskisi kadar kolay değildi. Sonraları şalopanın denizlerde dolaşıp yağmaya çıkmasını, kaptanı olarak hakiki bir korsanın bulunmasını istiyorduk, bunun yanında William için çok zahmete katlandığımdan şimdi de onsuz olamayacağımı biliyordum ve başımıza gelen tüm hadiselerde özel danışmanım ve arkadaşımı, bu yüzden de şalopanın kaptanlığına Gordon isminde cesur, atılgan ve yakışıklı bir İskoçyalıyı getirdim. Tekneyi on iki top ve dört *peterero*'yla* donattım. Aslında hiçbir gemide gücümüzle orantılı mürettebatımız olmadığından adama ihtiyacımız vardı.

1706 Ekim ayı başında Ümit Burnu'na doğru yelken açtık, kötü havaya maruz kaldığımızdan 12 Kasım'da burnun yanından geçtik. Liman ağzında, kendi vatanlarına mı yoksa uzak diyarlara mı gittiklerini anlamadığımız birkaç Hollanda ve İngiliz gemisi gördük. Nereye giderlerse gitsinler, kim olduğumuzu anladıklarında bize karşı ne gibi bir harekete kalkışacaklarını bilmediğimizden demir atmayı uygun görmedik. Beri yandan su ihtiyacımız olduğundan, Portekiz savaş gemisine ait iki filikayı, içindeki Portekizli denizciler ve zencilerle birlikte su tedarik yerine gönderdik. Bu arada bir Portekiz sancağı çekip tüm gece bekledik. Neyin nesi olduğumuzu bilmiyorlardı, gerçek kimliğimiz dışında bizi her şey sanmış olabilirlerdi.

* Genellikle küpeştede bulunan ve kendi etrafında dönebilen küçük namlulu top. (e.n.)

Teknelerimiz sabahın beşinde üçüncü kez dolu olarak döndüler. Suyumuzun yeterli olduğuna kanaat getirdikten sonra dümeni doğuya kırdık. Adamlarımız dönerken batı yönünde tatlı bir rüzgâra denk geldik; sabahın alacakaranlığında, sanki gideceğimizden korkarmış gibi aceleyle bize doğru gelen bir tekne seçtik. Meğerse bu, ağzına kadar insanla dolu bir İngiliz filikasıymış. Buna bir türlü anlam veremiyorduk. Nihayetinde filikadan başka bir şey olmadığına göre gemiye çıkmalarına izin verirsek, bize büyük bir zarar gelmeyeceğini düşündük. Salt kim olduğumuzu soruşturmayla gelmiş olsalardı, adam açığımızı kapatmak için onları da yanımızda götürüp nasıl bir iş yaptığımızı gösterirdik. Neyse ki yakayı onlardan nasıl sıyracağımızı düşünmekten bizi kendileri kurtardı. Suyu gönderdiğimiz bizim Portekizli denizciler, görünen o ki su tedarik yerlerinde düşündüğümüz kadar sessiz durmamışlardı. Meselenin aslı şuydu: Doğu Hindistan ticaret gemisinin kaptanı olan Kaptan filanca (özel bir gerekçeyle adını esirgiyorum), Çin'e doğru giderken bir nedenden dolayı adamlarıyla bozuşmuş, bazılarını St. Helena'da çok kötü davranmıştı. O kadar ki adamları buldukları ilk fırsatta gemiden ayrılacaklarına dair kendi aralarında tehditler savurmuşlardı. Görünüşe bakılırsa bu adamlardan bazıları, su tedarik yerinde bizim filikaya rastlamış, kim olduğumuzu sorup soruşturunca ve bizim Portekizliler neden orada olduklarına dair iyi bir açıklama yapamayınca, artık orada ne aradığımızdan mı kuşkuya düştüler yoksa basit bir İngilizceyle (çünkü hepsi derdini anlatacak kadar İngilizce biliyordu) kim olduğumuz kendilerine söylendi mi bilmiyorum, hemen kendi gemilerine koşup, burunlarını doğuya çevirmiş halde bekleyen gemilerin İngiliz gemileri olduğunu ve ava gittiğini (ki bu, korsanların bildiği bir denizcilik terimiydi) gemideki arkadaşlarına çıtlatınca, arkadaşları hemen işe koyulmuş, gece boyunca sandıklarını, giysilerini, gerekli öteberilerini hazırlamış, sabah olmadan denize açılıp, saat yedi sularında bize yetişmişlerdi.

Yönetimi bende olan geminin yanına geldiklerinde, neyin nesi olduklarını, ne iş yaptıklarını öğrenmek için her zamanki usulle onlara seslendim. İngiliz olduklarını, gemiye çıkmayı arzu ettiklerini söylediler. Filikalarını gemiye yanaştırabileceklerini ama kaptan ne iş yaptıklarını öğrenene kadar yalnızca bir adamın gemiye çıkabileceğini, onun da silahsız olması gerektiğini söyledim. İçtenlikle kabul ettiler.

Şimdi niyetlerini, bizimle gelmeyi arzu ettiklerini öğrenmiştik. Silahlarına gelince, filikaya adam gönderirsek, hepsini bize teslim edeceklerdi. İstedikleri gibi yaptık. Benimle konuşmaya gelen adam, kaptanlarının onlara nasıl davrandığını anlattı; onları köpek gibi çalıştırıp açlıktan öldürdüğünü, gemide kalan diğer adamların üçte ikisinin, kabul edileceklerini bilseler, gemiden ayrılacağından emin olduğunu söyledi. Bu adamların verdikleri kararda çok cesur olduklarını, neşeli, atılgan denizciler olduklarını gördük. Diğer geminin kaptanı olan amiraliniz yokken hiçbir şey yapmayacağımı söyledim. Kaptan Wilmot'a güverteadaki küçük filikamı gönderip, gemiye gelmesini istedim. Ne var ki rahatsızdı, gemisi de rüzgâraltı olduğundan affını istedi, her şeyi bana bıraktı. Tam bizim sandal dönmek üzereyken, Kaptan Wilmot, tüm adamların duyabileceği bir şekilde adımı telaffuz ederek, konuşma borazanıyla,* “Onların dürüst insanlar olduklarını duyuyorum, lütfen hepsine hoş geldiniz deyin ve punç ikram edin,” dedi.

Adamların kendileri de duyduğundan, kaptanın ne dediğini onlara söylemeye gerek kalmadı. Sesi kesilir kesilmez, bizimle gelmekte ne kadar istekli olduklarını gösteren bir hurra kopardılar. Bundan sonra onları daha güçlü bir yükümlülükle kendimize bağladık. Çünkü Madagaskar'a gelince Kaptan Wilmot, tüm mürettebatın izniyle bu adamların terk ettikleri kendi gemilerindeki payları için almaları gereken miktar neyse, ortak kasamızdan o tutarda para almaları buyruğunu verdi. Üstelik mürettebata eklendikleri

* Ses yükselten bir alet, eski tür bir megafon. (e.n.)

için ikramiye olarak her birine yirmi İspanyol *sekizi* düştü. Bundan sonra ganimetlerden eşit pay alacaklardı. İkisi gemi asteğmeni, biri marangoz olan bu cesur ve irikıyım adamların sayısı on sekizdi.

Kötü hava koşullarına maruz kaldıktan sonra eski günlerden aşına olduğum Madagaskar adasının güneybatısındaki St. Augustine Körfezi ağzındaki sularda demir attığımızda, 28 Kasım'dı. Bir müddet orada kaldık. Yerlilere bir şeyler verip karşılığında kaliteli sığır eti aldık. Hava öylesine sıcaktı ki etleri saklamak için tuzlamaktan emin olamayabilirdik ama daha önce uyguladığımız yöntemi onlara gösterdim. Önce etleri güherçileyle kapladık, sonra güneşte kuruttuk. Aslında epey yenebilir bir şeye dönüşmüştü ama bütün adamlarımıza hitap etmiyordu; bunu kan sosisi, tirit ve benzeri şeylerle haşlamamızı sevmiyordu kimileri, üstelik bu şekilde kurutulduğunda çok tuzlu oluyor, yağı da yenmeyecek hale geliyordu.

Beri yandan, orada olduğumuz sürece bu taze etle kendimizi besiyeye çekip, bedenimizi iyileştirmekten kaçınmadık. Et yağlı, nitelikli, her bakımdan İngiltere'deki kadar lezzetli ve yumuşaktı, hatta uzun zamandan beri İngiltere'de et tatmamış bizler için çok daha iyi olduğu düşünülebilirdi.

Bir süre kaldıktan sonra buranın işimize uygun bir mevki olmadığını düşünmeye başlamıştık. Kendine has bazı düşünceleri olan bendeniz, yağma arayan kişiler için bunun uygun bir durak olmadığını söyledim. Bu adanın amacımıza uygun iki kesimi vardı. İlki adanın doğu kıyısındaki koydu; diğeri de oradan Mauritius Adası'na kadarki kesimiydi. Burası Malabar sahilinden, Koromandel sahilinden, Aziz George Kalesi ve benzeri yerlerden gelen gemilerin izlediği güzergâhtı. Bu gemileri bekleyeceksek, konuşlanacağımız yerin orası olması gerekirdi.

Diğer taraftan genellikle kalabalık mürettebatlı, kuvvetli gemilere sahip ve dolayısıyla da karşı koyabilecek Avrupalı

tüccarların üzerine çullanmayı düşünmediğimizden benim başka bir planım vardı. İlkinden göreceğimiz hiçbir tehlikeyi ve zorluğu görmeyeceğimiz, üstelik aynı derecede, belki de daha kârlı çıkmaya kendi kendime söz verdiğim Moka Körfezi'ne ya da Kızıldeniz'e gitmeyi amaçlıyordum.

Burada çok iyi bir ticaretin döndüğünü, gemilerin zengin, Babülmendep Boğazı'nın dar olduğunu, Kızıldeniz'den Arabistan sahiline, oradan Basra Körfezi'ne ve Hint Adaları'nın Malabar tarafına kadar açık denizlerin hâkimi olarak hiçbir şeyin elimizden kaçmasına izin vermeyecek şekilde seyredebileceğimizi söyledim.

İlk gelişimde gemiyle adanın çevresini dolaşırken gözlemlemiş olduğum şeyleri anlattım; adanın en kuzey ucunda birkaç işe yarar liman ile gemiler için güzergâhlar vardı, burada yaşayan yerliler, karşımıza çıkan diğer yerlilere göre, doğu ve güney tarafındakiler gibi Avrupalı denizciler tarafından suistimal edilmediklerinden daha uygar ve uysaldı, düşmanlardan, kötü havadan ya da herhangi bir nedenden dolayı limana sığınmak zorunda kalırsak kesinlikle aralarına karışabilirdik.

Planımı akla yatkın buldular. Artık amiralimiz diye hitap ettiğim Kaptan Wilmot, önce Mauritius Adası'na gidip demir atmayı düşünüyordu; orada Koromandel yoluyla ya da şimdi benim de aklımda olan Bengal Körfezi'nden gelen Avrupalı ticaret gemilerine saldırabilirdi. Bazılarının elli top taşıdığı söylense de bizim muazzam derecede güçlü bir İngiliz Doğu Hindistan Şirketi gemisine bile saldıracak güçte olduğumuz doğrudur. Beri yandan onları ele geçirseydik de çok darbe alacağımız, bizden birilerinin de kanının döküleceği kesindi. Bunu göze almış olsaydık bile, ticari mallarını yerleştirecek kadar yerimiz olmadığından bu çabaya asla değmeyecekti. Şartlarımızı göz önüne aldığımızda, kırk elli bin sterlin peşin parayla dışarıya giden tek bir Doğu Hindistan gemisini ele geçirmeyi, Londra'da bunun üç katı para edecek

bir yükle yurda dönen üç gemiye tercih ederdik, çünkü bu malları nerede satacağımızı bilmiyorduk. Halbuki Londra gemilerinde, içindeki paralardan başka, nasıl yararlanabileceğimizi iyi bildiğimiz, İngiliz yerleşim yerlerindeki fabrikalara ve kullanmaları için valilere gönderilen erzak, likör ve benzeri şeylerle dolu büyük ambarlar vardı. Yani kendi ülkenimizin gemilerine göz dikeceksek eve dönmekte olan Londra gemilerini değil, evden ayrılanları seçmemiz gerekirdi.

Tüm bunları hesaba katınca amiral de tamamıyla benim fikrime gelmiş oldu. Adanın güneybatı köşesindeki Azize Meryem Burnu yakınlarında demir attığımız yerden su alıp erzakımızı tazeledikten sonra, demiri vira edip güneye doğru denize açıldık, sonra da güney-güneydoğu yönünde yelken şişirip adanın çevresini dolaştık. Altı günlük yolculukla ada görüşümüzden epey uzaklaştı, sonra Fort-Dauphin'e gelene kadar kuzeye dümen kırdık. Ardından kuzeydoğuya, 13 derece 40 dakika enlemine, kısaca söylemek gerekirse, adanın en uç noktasına uzandık. Amiral ilerlemeye devam ederek ada gözden kaybolacak şekilde batıya doğru açık denize kaydı, sonra gemiyi durdurdu. Kuzeydeki en uç noktaya doğru bir şalopa gönderdik. Kıyı boyunca dolaşacak, sığınabileceğimiz uygun bir liman arayacaktı. Adamlarımız yanaşılabilir derin bir koy ile on on yedi kulaç derinlikteki suda aralarından rahatlıkla süzölebileceğimiz küçük adacıklar olduğu haberiyle döndüler; buna göre, o koya girdik.

Bununla beraber, şimdi anlatacağım gibi, daha sonra üsümüzü taşıyacak bir fırsat da bulduk. Şimdi ise kıyıya çıkmaktan başka işimiz yoktu. Yerlilerle tanışacak, içme suyu alacak, erzak tazeleyecek, sonra yeniden denize açılacaktık. Buradaki insanları iş yapabilme açısından epey uysal bulduk, ancak adanın en uç kısmında oldukları için yeterince sığırları yoktu. Çevreyi şöyle bir kolaçan edip geldikten sonra, burada buluşmaya karar verdik. Bu, nisanın neredeyse sonunda oluyordu.

Yeniden denize açıldık. Arabistan sahiline ulaşmak üzere kuzeye seyrettik. Uzun bir yolculuktu ama mayıstan eylüle kadar genellikle güney ve güney-güneydoğu yönünden alize estiğinden hava açısından talihliydik. Arabistan sahilinin güneyinde, Moka Körfezi veya diğer bir deyişle Kızıldeniz'in ağzından doğu-güneydoğu yönünde uzanan Sokotra Adası'na ulaştık.

Burada su tedariki yaptık, Arabistan kıyısı görüşümüzde kalacak şekilde, arada demir atıp durarak seyir yapmaya başladık. Denizin üzerinde süzüldüğümüz daha üç gün olmuştu ki bir yelkenli fark ettim, onu takip ettik. Gelgelim ona yetiştiğimizde, öylesine zayıf bir ödül bulduk ki ganimet peşinde koşan korsanlar hayatlarında böyle bir şey görmemiştir. Yelkenlide hac ziyareti yapmak için Mekke'ye, peygamberleri Muhammed'in mezarına giden yarı çıplak yoksul Türkler vardı. Onları taşıyan cönkte biraz pirinç ile kahveden başka değerli bir mal yoktu, o da ancak bu zavalılara yeterdi. Bu adamlara ne yapacağımızı bilemediğimizden gitmelerine izin verdik.

Aynı gece iki direkli başka bir cönkün peşine düştük. Diğerinden daha iyi görünüyordu. Güverteye çıkınca onların da aynı görevle yolculuk ettiklerini anladık. Bunlar kılığı kıyafeti daha düzgün insanlardı. Burada biraz yağma yaptık. Erzaklarına, birkaç kişinin küpelerindeki elmaslara, şilte olarak kullandıkları İran halılarına ve bir miktar paraya el koyduktan sonra gitmelerine izin verdik.

Sokotra'da on bir gün daha kaldık ama bir balıkçı teknesinden başka bir şey görmedik. Arama tarama gezintimizin on ikinci gününde bir gemiyi gizlice gözetlemeye başladık. Önce bunu İngiliz gemisi sandım ama Malabar sahilindeki Goa'dan Kızıldeniz'e giden çok zengin bir Avrupa yük gemisi olduğu ortaya çıktı. Peşine düştük ve güvertesinde birkaç top olan bu gemiyi çarpışmaya girmeden ele geçirdik. Gemi mürettebatını Portekizli denizciler oluşturuyordu ama beş Türk tüccarın emri altındaydılar. Bu tüccarlar gemiyi Ma-

labar sahilinde kiralamış, karabiber, güherçile ve baharat yüklemişlerdi. Yükün geri kalanını bazıları epey kaliteli olan patiska ve ipek kumaş oluşturunuyordu.

Geminin idaresini alıp Sokotra'ya götürdük ama öncekilerde olduğu gibi bunu da ne yapacağımızı bilmiyorduk, çünkü içindeki mallar işimize yarayacak cinsten değildi. Birkaç gün sonra aklımıza bir çare geldi. Türk tüccarlarından birine şayet gemi için fidye öderse bir miktar para alıp gemiyi bırakacağımızı ilettik. Tüccar da bana, içlerinden birine parayı bulmak için kıyıya çıkma izni verirsek bunu yapabileceklerini söyledi. Gemideki yükün değerini otuz bin düka altını olarak belirledik. Bu anlaşma üzerine, şalopanın onu Arabistan'daki Zufar'a götürmesine izin verdik. Burada zengin bir tüccar parayı verdi, o da parayı alıp şalopaya binerek yanımıza geldi. Fidyeyi ödediler, biz de dürüst ve adil bir şekilde onları bıraktık.

Bundan birkaç gün sonra Basra Körfezi'nden Moka'ya giden ve epey miktarda inci taşıyan bir Arap cönkünü ele geçirdik. Moka'daki tüccarlara ait olması muhtemel incileri bir güzel temizledik, almaya değer başka da bir şey olmadığından gemiye yol verdik.

Erzakımızın azaldığının farkına varana kadar bu civarda aşağı yukarı gezinmeye devam ettik. Amiralimiz Kaptan Wilmot artık buluşmayı kararlaştırdığımız yere gitme zamanının geldiğini söyledi. Üç ayı aşkın bir süredir, büyük beklentilerimizle kıyaslandığında çok az şey elde ederek, bir oraya bir buraya seyretmekten bıkmış olan herkes aynı fikirdeydi. Bense bu kadar ucuza Kızıldeniz'den ayrılma konusunda çok isteksizdim. Biraz daha kalmamız yönünde bastırdım. İsteğimi kabul ettiler. Ne yazık ki üç gün sonra gerçek kafama dank etti; Türk tüccarların Zufar'da karaya çıkmasına izin verince Basra Körfezi'ne kadar bütün sahili alarına geçirmiştik. Bu yüzden hiçbir gemi o yöne dümen kırmamıştı, işte bu yüzden o tarafta hiçbir beklentiye girilmemeliydi.

Bu haber üzerine kepaze olduğumdan, adamların Madagaskar'a dönme ısrarlarına artık direnemezdim. Gelgelelim rüzgâr hâlâ güney, güney-güneydoğu yönünden estiği için, rüzgâr açık denizden çok, karada değişken olacaktı, yani Afrika sahiline ve Guardafui Burnu'na doğru yol almaya mecburduk.

Burada hiç ummadığımız anda bir ganimete konduk ki bu bütün beklentilerimizi karşıladı. Karaya çıkmak üzereyken güney yönünde yelken açmış, kıyı boyunca ilerleyen büyük bir tekne gördük. Büyük Babür'e ait olan ve Bengal'den gelen bu geminin kılavuz kaptanı, eğer ismini doğru hatırlıyorsam Vandergest adında bir Hollandalıydı. Gemide, üçü İngiliz olmak üzere Avrupalı denizciler de vardı. Bu gemi bize karşı koyacak durumda değildi. Geri kalan denizciler Babür uyruğundan Hintler, Malabarlılar ve başka kimselerden oluşuyordu. Gemide beş Hint tüccar ile birkaç Ermeni vardı. Moka'da baharat, ipek, elmas, inci, patiska ve ülkenin sağladığı türden malları satmış olmalıydılar, çünkü epeyce az malın bulunduğu gemide İspanyol *sekizi* vardı ki, bu da tam aradığımız şeydi. Üç İngiliz denizci bizimle geldi. Aslında Hollandalı kılavuz kaptan da aynısını yapacaktı ama iki Ermeni tüccar, Hollandalının kılavuz kaptanları olduğunu, başka hiç kimsenin de gemiyi yönetemeyeceğini söyleyerek onu götürmeyelim diye gelip bize yalvardı. Bu rica üzerine, bizimle gelmeye gönüllü olduğu için ona kötü davranılmayacağına dair söz aldıktan sonra kılavuz kaptanı gemide bıraktık.

Bu tekneden neredeyse iki yüz bin *sekiz* aldık. Söyledikleri doğruysa, onlarla birlikte gelmeye niyetlenmiş Goalı bir Yahudinin sadece kendisine ait iki yüz bin *sekizi* vardı. Moka'da hasta olmuş, seyahate çıkamamış, böylece parasını kurtarmıştı. Bahtsızlığı talihle sonuçlanmıştı.

Bu ganimete konarken şalopa dışında bana eşlik eden gemi yoktu, çünkü Kaptan Wilmot gemisinin su aldığı ortaya çıkınca, buluşma noktasına bizden önce gitmiş, aralık

ayı ortasında oraya varınca, limanı beğenmemiş, çok iyi bir liman bulduğu Mangahelly'deki büyük koylarda, peşinden gidip onu bulabilmemiz için kıyıya büyük bir haç dikmiş, haçın üzerine de bize yönelik talimatların bulunduğu kurşun bir levha yerleştirmişti. Ne var ki biz burada, ondan epey bir süre ayrı kalmamız sonucunu doğuran bir haber almıştık. Amiral buna gücenmiş olsa da ona ve mürettebatına iki yüz bin *sekizden* hak ettikleri payı verince sesini kestik. Buluşmamızı geciktiren olayın aslı astarı şuydu: Mangahelly ile Aziz Sebastian Burnu denen diğer bir nokta arasında, gece vakti bir Avrupa gemisi, artık kötü havadan mı yoksa kılavuz kaptan eksikliğinden mi bilmiyorum, karaya oturdu ve kımıldayamadı.

Biz de daha önce de söylediğim gibi, buluşma noktamızın olduğu yerdeki bir koyda veya küçük bir limanda bekliyorduk. Daha kıyıya çıkmamış olduğumuzdan amiralimizin bizim için bıraktığı talimatları görmemiştik.

Hakkında uzun bir zamandır bir şey anlatmadığım dostumuz William bir gün yanıma gelip, ille de kıyıya çıkmak istediğini söyledi. Ne var ne yok güvenle gezebilsin diye de yanında küçük bir birlik götürmek istiyordu, epeyce ısrarcı oldu. Bense birçok nedenden buna şiddetle karşı çıkıyordum. Burada yaşayan yerlilerin vahşi ve çok kalles olduklarını bildiğini söyleyerek gitmemesini istedim. Daha fazla ısrar etmiş olsaydı reddedecek, gitmemesini emredecektim.

Ancak o gitmesine izin vereyim diye neden beni ikna etmeye çalıştığını şöyle anlattı: Önceki gece bir rüya görmüştü. Öylesine güçlü, etkileyici bir rüyaydı ki, kendini tutamamış ve bana oraya gitme teklifi yapmıştı. Onu reddettiğimden rüyasının önemli olduğunu düşünüyordu, reddetmeseydim rüyasına bir nokta koyacaktı.

Rüyasında, dediğine göre, otuz adamla birlikte karaya çıkıyordu. Adaya çıkanlardan biri de geminin dümencisiydi. Bir altın madeni buluyor, hepsi zengin oluyordu ama

asıl önemlisi başka bir şeydi. Rühayı gördüğü aynı sabah, dümenci ona gelmiş, rüyasında Madagaskar adasına çıkmış olduklarını, birilerinin yanına gelip, hepsini zengin edecek bir ödülün yerini göstereceğini söylediğini anlatmıştı.

Rüyaları hiçbir zaman önemsemediğim halde bu iki olay birleşince iş aklıma yatmaya başladı. Yargısına hep çok güvendiğimden William'ın bu ısrarı fikrimi değiştirdi. Lafı uzatmayalım, sahilden çok fazla içeri girmemeleri şartıyla gitmelerine izin verdim. Zira bir durum olur da kıyıya koşmaları gerekirse, onları görebilir ve hemen filikaları yollayıp getirebilirdik.

Tepeden tırnağa silahlı, güçlü kuvvetli otuz bir adam sabah erkenden yola çıktılar. Tüm gün seyahat ettiler. Daha önceden kararlaştırmış olduğumuz bir tepenin üzerinde, iyi oldukları anlamına gelen bir ateş yaktilar.

Ertesi gün, söz vermiş oldukları gibi tepenin deniz kıyısıyla birleşen diğer tarafından aşağıya indiler. Hemen ötede, küçük gemilerin geçebileceği genişlikte bir ırmakla bölünmüş, nefis bir vadi uzanıyordu. Süratle bu ırmağa yürüdüler. Tam bu sırada bir tüfek patlaması işittiler, gürültüye bakılırsa sanki çok uzaktan gelmiyordu. Uzun bir müddet kulak kaptırlarsa da başka gürültü duymadılar. Bu çok hoş, birden genişleyen tatlı suyun kıyısı boyunca yollarına devam ettiler. Irmak birdenbire, denizden beş mil kadar içeride, bir körfeze ya da limana açılıyordu. İlerlemeyi sürdürünce daha şaşırtıcı bir şey gördüler; bu körfezin ağzına takılmış batık bir gemi.

Bizim deyimimizle sular kabarmış olduğundan, suyun üzerindeki kısmı net görülüyordu ama aşağıya doğru indiklerinde, geminin giderek büyüdüğünü fark ettiler. Cezir olunca kumların üzerinde dünyanın o kısmında umulabilecek olandan çok daha geniş, kocaman bir geminin enkazı ortaya çıktı.

Bir müddet sonra, enkazı daha yakından görmek için William dürbünü çıkardığı anda, bir misket mermisinin ku-

lağında vızıldadığını duydu. Tüfeğin sesini duyduktan hemen sonra da diğer taraftan yükselen bir duman gördü. Bunun üzerine bizimkiler, kim olduklarını mümkünse anlamak için üç misket ateşlediler. Bu tüfek patlamaları üzerine ağaçların arasından çıkan bir sürü adam kıyıya doğru koşmaya başladı. Adamlarımız, bu koşanların hangi ulustan olduklarını bilmemekle birlikte Avrupalı olduğunu sezdiler. Avazları çıktığı kadar bağıldılar, sonra ucuna barışı simgeleyen beyaz bir gömlek bağladıkları uzun bir sıığı yere diktiler. Diğer taraftakiler dürbünleriyle bakıp sıığı gördüler. Bunun ardından adamlarımız o kıyıdan ayrılan bir tekne gördüklerini sandılar ama o tekne görünüşe göre diğer koydan geliyor gibiydi. Barış işareti olarak beyaz bir bayrak taşıyan teknedekiler kürek çekerek çabucak bizimkilerin yanına ulaştı.

Her iki tarafta görülen şaşkınlığı, neşeyi ve memnuniyeti kelimelerle tarif etmek çok zordu. Bunlar sadece dünyanın bir ucundaki beyaz adamlar değil, aynı zamanda İngiliz'diler. Birbirlerine yakından bakınca bir de ne görsünler? Aynı ülkenin vatandaşları değildiler sadece, aynı zamanda yoldaştılar. Bu gemi, amiralimiz Kaptan Wilmot'ın yönettiği ve Madagaskar'da buluşma sözü verdikten sonra Tobago'daki fırtınada kaybetmiş olduğumuz gemiydi!

Adanın güney kısmına geldiklerinde bizim haberimizi almışlardı. Kaptan Avery'yle buluştuklarında ise Bengal Körfezi'ne kadar gitmişlerdi. Kaptan Avery'ye katılarak, aralarında Babür şahının kızını taşıyan bir geminin de olduğu gemilerden ele geçirilenler dâhil, mücevher ve paradan oluşan bir sürü ödüle konmuş, oradan Koromandel sahili yakınlarına gelmişler, Malabar sahilinden devam edip, Basra Körfezi'ne ulaşmışlar, burada da bazı ganimetler ele geçirmişlerdi. Madagaskar'ın güney kısımlarına inmeyi de kafalarına koymuş oldukları halde rüzgârlar güneydoğu ile güneydoğu yönelimli doğu yönünde sert estiğinden adanın kuzeyine gelmişlerdi. Burada kuzeybatıdan gelen bir bora

yüzünden Avery'nin gemisini gözden kaybettikleri için bu koya girmek zorunda kalmışlar ve gemilerini yitirmişlerdi. Kaptan Avery'nin de çok uzakta olmayan bir yerde gemisinin battığını duymuşlardı.

Birbirlerinin başlarına gelenleri öğrendikten sonra sevinçten uçan bu zavallılar, neşelerini yoldaşlarıyla paylaşmak için acele ediyorlardı. İçlerinden birkaç kişiyi yanımıza bıraktıktan sonra gittiler. William da onları görmeyi çok istediğinden iki adamımızla birlikte bu gelenlere katılıp yaşadıkları küçük kampa gitti. Kampta yüz altmış kişiydiler. Topları ve mühimmatın birazını karaya çıkarmışlardı ama barutun çoğu işe yaramaz hale gelmişti. Yine de denizin o tarafından gelecek saldırılara karşı, onları savunmaya yetecek bir toprak tabya dikip, üstüne on iki top koymuşlardı. Bu tabyanın bittiği yerde küçük bir tersane ve gemi kızağı yapmışlar, denize açılmak için, deyim yerindeyse küçük bir gemi inşa etmek için var güçleriyle çalışıyorlardı. Ancak bizim geldiğimizi duyunca bu işe ara vermişlerdi.

Adamlarımız kulübelerine girdiklerinde altın, gümüş ve mücevherlerden oluşan o büyük serveti görünce çok şaşırmışlardı. Onlar da nereye gittiği bilinmeyen Kaptan Avery'ninkiyle kıyaslandığında bu servetin devede kulak kaldığını söylediler.

Bizimkiler gideli beş gün olmuştu. Hiçbir haber alamıyorduk. Artık kaybolduklarını düşünüp onlardan vazgeçmiştim ki beş gün sonra kıyı boyunca kürek çekerek yaklaşan bir tekne gördüm. Önce buna hiçbir anlam veremedim ama adamlarımız, teknedekilerin bağırdığını duyduklarını, şapkalarını bize doğru salladıklarını gördüklerini söyleyince rahatladım.

Bize ulaşmaları kısa sürdü. Dostumuz William filikada ayakta durmuş, el kol işaretleri yapıyordu. Gemiye çıktıklarında, bizden giden otuz bir kişiden yalnızca on beşini saydım. Diğerlerine ne olduğunu sorunca, "Şey cancağızım,

hepsi gayet iyiler, rüyam da aynen çıktı, tabii dümencininki de,” dedi.

Bu söz üzerine, olan biteni öğrenmek için duyduğum sabırsızlık arttı. O da hepimizi gerçekten şaşırtan bütün öyküyü anlattı. Ertesi gün vira edip Mangahelly’de gemisiyle bizi bekleyen Kaptan Wilmot’a katılmak için güney yönünde yelken açtık. Dediğim gibi, kalışımızı uzattığımız için bize biraz kırgındı ama William rüyasını anlatıp sonuçlarını gösterince bizimle barıştı.

Bu arada yoldaşlarımızın kampı Mangahelly’ye o kadar yakındı ki amiralimiz, ben, William arkadaş ve bazı adamlarımız şalopaya binip onları görmeye, mallarını, yüklerini, neleri var neleri yoksa hepsini alıp bizim gemiye getirmeye karar verdik. Düşündüğümüz gibi de yaptık. Kampları, istihkâmları, kurmuş oldukları top bataryaları, hazineleri ve adamların hepsi tıpkı William’ın bize nakletmiş olduğu gibiydi. Orada biraz kaldıktan sonra herkesi mallarıyla birlikte şalopaya bindirip gemiye getirdik.

Kaptan Avery’ye ne olduğunu öğrenene kadar biraz zaman geçti. Yaklaşık bir ay sonra, gemileri batmış olan adamların verdiği yönlere göre onların nerede olduğunu mümkünse bulması amacıyla kıyı boyunca şalopayı gönderdik. Denizde bir haftalık arama faaliyeti sonunda bizimkiler onları buldu. Tıpkı bizimkiler gibi onlar da gemilerini kaybetmişlerdi, her bakımdan bizim adamlarımız kadar kötü durumdaydılar.

Şalopa dönene kadar on gün geçti. Kaptan Avery’yi de bulmuşlardı. Hatırladığım kadarıyla Avery’nin şimdiye kadar sahip olduğu tüm kuvvet buydu. Güçlerimizi birleştirdiğimizde üç yüz yirmi adamımız, iki gemimiz ve bir şalopamız olmuştu. Aslında yalnızca büyük Portekiz gemisi dört yüz adam istediğinden, bu sayıyla gemilerimize yeterli mürettebatı sağlayamıyorduk. Bizim önce kaybolan ama şimdi bulunmuş olan gemimize gelince, mürettebatı yüz

seksen kişi civarındaydı. Kaptan Avery'nin de çoğu ele geçirilen gemilerden ganimet olarak alınmış onu marangoz üç yüze yakın adamı vardı. şu halde, artı eksi bir yıl hesabıyla 1699 civarında Avery'nin Madagaskar'daki tüm gücü, artık sizin de bildiğiniz gibi kendi gemisini kaybetmiş olduğundan bizim üç gemimizle sınırlıydı ve toplam mürettebatı hiçbir zaman bin iki yüz kişiyi geçmemişti.

Bundan bir ay kadar sonra, bütün mürettebat bir araya geldi. Bütün adamlarımızı Portekiz savaş gemisine ve şalopaya alıp, İspanyol fırkateynini gemisiz kalan Kaptan Avery'ye vermeyi kabul ettik. Çok zengin olan mürettebatı kırk bin İspanyol *sekizi* vermeyi kabul etmiş olduğundan, gemiyi topları, barutları, tüm mobilyaları, halat takımları ve benzer donanımıyla ona teslim ettik.

Hangi yöne gideceğimiz bir sonraki tartışma konusuydu. Hakkını vermek gerekirse Kaptan Avery buraya küçük bir şehir inşa etmemizi önerdi. Gelebilecek saldırılara karşı kendimizi savunmaya uygun surlar ve tahkim edilmiş mevziler inşa ederek karaya yerleşebilirdik. Paramız bol olduğundan ve istediğimiz kadar da bunu artırabileceğimizden, buraya çekilip kendi halimizden hoşnut olarak dünyaya meydan okuyabilirdik. Denizlerdeki ticaret şeklimizi devam ettiriyor görünürsek burada hiçbir şekilde güvende olamayacağımıza onu ikna ettim. Çünkü Avrupalı uluslar ile dünyanın o bölgesindekiler kendilerini kökümüzü kazımaya adanlardı. Yok eğer kendi halinde yaşayan bireyler gibi oraya yerleşmeye karar verir de korsanlıktan vazgeçersek, istediğimiz gibi yerleşebileceğimizi söyledim. Ne var ki bu ikinci yolu seçeceksek, yerlilerle ilişkiye geçip ülkenin daha ilerisinde geniş bir arazi satın almak, bize tehlike yaratabilecek gemilerin değil, gezinti amacıyla dolaşan teknelerin gidip gelebileceği, üzerinde seyir yapılabilir bir nehrin yakınlarına yerleşmek en iyisiydi. Böyle yaparsak, bu ülkede sürüsüne bereket olan keçi ve inek gibi hayvanlarla çiftlik kurabilir, biz de dünya-

daki herkes gibi geçinip giderdik. Bu işi bırakıp silahlardan uzak yaşamak isteyen ama eve dönmeye ve asılmaya cesaret etmeyecek olanlar, daha doğrusu bu tehlikeye girmek istemeyenler için bunun çok iyi bir inziva olacağını düşündüğümü ona itiraf ettim.

Niyetini açık seçik belli etmediği halde benim ülkenin iç bölgelerine gidip yerleşme fikrim Kaptan Avery'nin aklına yatmamış gibiydi, aksine Kaptan Wilmot gibi düşünüyordu: Kıyıda kalacaklar, aynı ticaret anlayışımızla devam edeceklerdi. Kararları bu yönde olduysa da daha sonra anladım ki adamlarından elli kadarı ülkenin iç bölgelerine gidip bir koloni kurdu. Hâlâ oradalar mı, kaç yaşıyor kesin bilmem de orada olduklarını ve sayılarının epeyce artmış olduğunu varsayıyorum, çünkü duyduğuma göre, aralarında az da olsa kadınlar varmış: Daha sonra Moka'ya giderken ele geçirmiş oldukları bir Hollanda gemisinden Hollandalı beş kadın ile üç dört küçük kızı alıkoymuşlar. Kadınlardan üçü bu adamlarla evlenerek yeni çiftlikte yaşamaya gitmişler. Bunu bir söylenti olarak duyduğumu belirteyim.

Burada biraz oyalanırken, bizim adamların fikir ayrılığına düştüğünü fark ettim; bazıları şu yöne, bazıları bu yöne gidelim diyorlardı. Onların birliği dağıtacaklarını, bu yüzden belki de büyük gemiyi donatacak yeterli adamı bir araya getiremeyeceğimizi sezerek, Kaptan Wilmot'ı kenara çektim ve konu hakkında konuşmaya başladım. Ne var ki onun Madagaskar'da kalmaya eğilimli olduğunu, kendi payına epey yüklü miktarda bir servet düştüğünden şu ya da bu şekilde memlekete dönmek için gizli tertipler içinde olduğunu sezdim.

Bunun olanaksız olduğunu ileri sürerek gireceği tehlikeyi ona anlatmaya çalıştım; ya Kızıldeniz'de kol gezen ve böyle bir hazinenin ellerinden kayıp gitmesine asla izin vermeyecek hırsızların, katillerin ya da korsan olduğu için onu kesinlikle asacak İngilizlerin, Hollandalıların veya Fransızların

ellerine düşecekti. Tam buradan başlayıp Afrika kıtasına yapmış olduğum kendi yolculuğumun hikâyesini, böyle bir yolculuğu yaya yapmanın ne demek olduğunu ona anlattım.

Hiçbir şey onu ikna edebilecek gibi değildi. Şalopayla Kızıldeniz'e açılacak, İsrailoğullarının denizi yarıp ayaklarını hiç ıslatmadan geçmiş oldukları yerden karaya çıkacak, karayoluyla seksen milden uzak olmayan Büyük Kahire'ye geçecek, oradan da bir gemiye binip İskenderiye Limanı'ndan dünyanın herhangi bir yerine gidebilecekti.

Bunu zorla yapacaksa saldırılmadan, yok izin almaya çalışarak yapacaksa yağmalanmadan Moka ve Cidde'den geçmesinin ne kadar tehlikeli olduğunu, daha doğrusu olanaksız olduğunu ona anlattım, nedenlerini o kadar etkili bir şekilde açıkladım ki kendisi kulak vermeyecek olsa bile adamlarından hiçbirisi gitmeyecekti. Adamları ona hizmet etmek için onunla her yere gideceklerini ama buna karar verdiyse hiçbir kurtulma umudu veya amacı gerçekleştirme olanağının olmadığı bir felakete sürükleneceklerini söylediler. Kaptan ona söylediğim şeyi tamamen yanlış anladı, gücenmiş olarak korsan ağzıyla konuşup bana kötü sözler söyledi. Karşılık vermedim, sadece iyiliğine konuştuğumu, anlamadıysa şayet, bunun benim değil onun hatası olduğunu, gitmesini yasaklamadığımı, gitmeleri mahvolmaları demek olduğu halde adamlarından hiçbirini onunla gitmesin diye ikna etmeye de çalışmadığımı söylemekle yetindim.

Ne var ki öfkeli bir kaptan yelkenleri öyle kolayca suya indirmez. Kaptan öylesine hevesliydi ki bizim ekibi terk etti. Mürettebatın büyük bir bölümünü alıp Kaptan Avery'ye gitti, kalan adamlarına danıştıktan sonra bütün hazineyi aldı. Bu arada bunu yaparken hiç adaletli değildi, çünkü biz az olsun çok olsun neyimiz var neyimiz yok bütün kazançlarımızı paylaşmayı kararlaştırmıştık.

Bu olay yüzünden adamlarım biraz homurdandı, bu işe devam edip hedeflerimizi doğru seçersek, aynısını kazanma-

nın bizim için kolay olduğunu söyleyerek onları elimden geldiği kadar yatıştırdım. Üstelik Kaptan Wilmot bize iyi bir örnek olmuştu; bu aynı kuralla, ileride kazanacağımız şeylerin onlarla paylaşılması anlaşması böylece sona ermişti. Ben bu durumu, doğu denizine kadar açılıp, Avrupa'da söylenenin yarısı kadar bile olmasa da epeyce büyük bir paraya konduğu doğru olan Bay Avery kadar zengin olup olamayacağımızı görmek istediğim ileriye dönük planlarımı tayfaların kafasına sokmak için kullandım.

Benim bu atılgan, girişimci havamla coşan adamlarım, onları nereye götürürsem götürüyüm, dünyanın hangi köşesine olursa olsun, istisnasız benimle geleceklerine yemin ettiler. Kaptan Wilmot'a gelince, artık onunla işleri kalmamıştı. Bu Wilmot'ın kulağına gidince küplere bindi. Beni kıyıya çıkarırsam gırtlığımı kesmekle tehdit etti.

Bu istihbaratı çok da dikkate almadım, yalnızca gafil avlanmamaya özen gösterdim. Yanımda kalabalık bir ekip olmadan pek dolaşmıyordum. Nihayetinde Kaptan Wilmot'la buluşup bu mesele hakkında ciddi ciddi konuştuk. Şalopayı alıp istediği yere gitmesini teklif ettim. Bununla tatmin olmasaydıysa, şalopayı alıp ona büyük gemiyi vermeyi önerdim ama her ikisini de reddetti. Sadece, gemimdeki ihtiyaç fazlası altı marangozumu ona vermemi talep etti. Böylece biz oraya varmazdan önce gemilerini yitirmiş adamlarının yapmaya başlamış olduğu şalopayı bitirmelerine el atabilirdi. Buna razı olmakla kalmadım, onlara yardımcı olabilecek başka adamlar da tahsis ettim. Kısa bir zaman içinde, on dört top ve iki yüz adam taşıyabilecek sapasağlam bir brigantin yaptılar.

Aldıkları önlemler, daha sonra Kaptan Avery'nin ne denli başarılı olduğu, kurcalanmayacak kadar uzun bir hikâyeye. Bunu anlatmak hem benim işim değil, hem de kendi öykümü daha bitirmedi.

Beş ay kadar ufak tefek başka anlaşmazlıklarla uğraşarak burada oyalandıktan sonra, kırk dört topu ve dört yüz ada-

mı olan büyük gemi ile seksen adam taşıyan şalopayla mart ayının sonunda yelken açtım. Dümeni Malabar sahiline kırmadık, muson rüzgârları henüz çok güçlü estiğinden ilk başta niyetlendiğimiz gibi Basra Körfezi'ne de gitmedik. Afrika sahilinden uzaklaşmamaya çalıştık. Oradayken, ekvatoru geçip 4 derece 10 dakika enlemindeki Bassa Burnu'na gelene kadar rüzgâr sürekli değişik yönlerden esti. Oradan itibaren muson rüzgârları kuzeydoğu ve kuzey-kuzeydoğu yönünde esmeye başladı, sert esen rüzgârı arkamıza alarak dünyanın bu köşelerine kadar girmiş tüm denizcilerin çok iyi bildiği, meşhur ada resifi Maldivler'e yönümüzü çevirdik. Daha sonra bu adaları birazcık güneyimizde bırakıp Malabar sahilinin en güney ucu olan Komorin Burnu'na gittik, oradan da Seylan Adası'na geçtik. Burada yağma amacıyla bir süre demir attık; İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'ne ait üç koca gemiye rastladık. Bu gemiler Bengal'den veya Aziz George Kalesi'nden gelip İngiltere'ye gitmek üzere, mevsim rüzgârları başlayana kadar, Bombay veya Surat'a yelken açıyor, gidip orada bekliyorlardı.

Gemimizi durdurup İngiliz bandırası çektik. Onlara saldırarak konuma geçip yerimizde beklemeye başladık. Bandıramızdaki renkleri gördükleri halde bir süre ne yapacaklarını bilemediler. Zannediyorum önce bizi Fransız zannettiler ama daha yakınıma geldiklerinde ne olduğumuzu anlamalarına yardımcı olduk. Üzerinde iki çapraz hançer olan siyah bayrağımızı ana gabya direğine çekerek bizden ne umulacağını onlara göstermiş olduk.

Bunun etkisini hemen gördük. Önce kendi flamalarını çekip açık deniz rüzgârını alarak savaşmak istermişçesine tek sıra oldular ama ne kadar güçlü ve başka türlü bir gemi olduğumuzu anlayınca aynı şekilde pupa yelken uzaklaştılar. Gelmiş olsalardı beklemedikleri bir karşılama töreni yapacaktık ama olay böyle gerçekleştiğinden peşlerinden gitmeye niyetimiz olmadı. Böylece daha önce sözünü ettiğim nedenlerden dolayı gitmelerine izin verdik.

Onların geçmesine izin vermemiz, diğerlerinin bu kadar kolay kurtulacağı anlamına gelmiyordu. Komorin Burnu civarında gezinen ve bizimle aynı yöne seyrettiğini düşündüğümüz bir yelkenli gördük. İlk başta bu gemiye ne yapacağımızı bilemedik çünkü karayı iskele tarafına aldığından onu takip etmeye yeltenseydik, bir koy veya körfeze girip bizden kurtulabilirdi. Bunu engellemek için karayla arasına girsin diye şalopayı gönderdik. Bunu görür görmez rotasını karaya çevirdi. Şalopa ona doğru giderken o da ne kadar yelkeni varsa fora edip kıyıyı tutturmaya çalışıyordu.

Ne var ki bizim şalopa ona yetiştii ve tayfalar içine atladı. On topu bulunan, Portekiz yapımı ama Hollandalı tüccarların yönetiminde ve Hollanda mürettebatlı bir tekneydi. Basra Körfezi ile Batavia* arasında baharat ve alınabilecek diğer malları taşıyordu. Şalopadaki adamlarımız tekneyi ele geçirdiklerinde, biz gelmeden önce dip köşe araştırdılar. İçinde Avrupa malları, yüklüce para, birazcık da inci vardı. İnci aramaya körfeze gitmediğimiz halde, inci bize körfezden kendi ayağıyla gelmişti, payımızı aldık. Zengin bir gemiydi, para ve inciden başka satılacak değerde epey miktarda malla doluydu.

Gemideki adamları ne yapacağımıza ilişkin uzun bir toplantı yaptık. Onlara gemiyi verip Cava Adası'na yolculuğunuza devam edin demek, Hint Adaları'nın tartışmasız en güçlüsü Hollandalıları ayaklandırmak ve geçişimizi imkânsız hale getirmek anlamına gelirdi. Oysa biz, yolumuzun üzerindeki bu bölgeyi ziyaret etmeye kararlı olsak da muhteşem Bengal Körfezi'ni atlamak istemiyorduk. Orada büyük yağma fırsatları olduğunu düşünüyorduk, bu nedenle biz oraya varmadan yolumuzu kesmemeleri gerekiyordu. Sunda veya Malakka Boğazı'nı geçmemiz gerektiğini bildiklerinden iki şekilde de bizi durdurmaları çok kolaydı.

* Hollanda Doğu Hindistan Şirketi yerleşiminin adı. Günümüzde Endonezya'nın başkenti Cakarta'dır. (e.n.)

Ana kamarada ne yapacağımızı birbirimize danışırken, adamlarımız da güvertede aynı şeyi tartışıyorlardı. Çoğunluk Hollandalıları ringa balıklarıyla salamura yapmayı düşünüyordu, yani hepsini denize atmayı! Bizim zavallı Quaker William bu yüzden çok endişeliydi, konuşmak için doğruca bana geldi. “Bir dakika müsaade,” dedi ve şöyle devam etti: “Güvertedeki şu Hollandalıları zatıalınız ne yapacak acaba? Sanıyorum gitmelerine izin veremezsiniz.” “Nedenmiş o, gitmelerine izin vermemi sen de önermez miydin?” diye sordum. “Hayır,” dedi William. “Sizin buna, yani Batavia’ya yolculuklarına devam etmelerine izin vermenizin uygun olacağını söyleyemem, zira oradaki Hollandalıların sizin bu denizlerde olduğunuzu bilmeleri hiç yararınıza olmaz.” Bunun üzerine ben de William’a, “O halde onları denize atmaktan başka çare yok. Sen de bilirsin ki Hollandalılar balık gibi yüzer, buradaki herkes de benimle aynı fikirde,” dedim. İçimden bunun yapılmaması gerektiğine karar vermiştim ama William’ın ne diyeceğini duymak istiyordum. Ağırbaşlı bir ifade takınarak, “Bu gemideki adamların hepsi bu fikirde olsaydı bile, sizin de buna katılacağınıza hiçbir surette inanmazdım, çünkü diğer vakalarda zalim işlere karşı çıktığınızı duymuştum,” dedi. “Peki, o zaman ne yapacağımızı sen söyle, ne yapalım?” “Onları öldürmekten başka çare yok mu yani?” diye sordu. “Bu konuda ciddi olmadığınıza eminim.” “Sana doğrusunu söyleyeyim, ciddi değilim ama ne Cava’ya ne de Seylan’a gidecekler, bak bundan eminim.” “İyi de bu adamlar size hiçbir zarar vermedi, onlardan harikulade bir hazine aldınız. Onlara zarar vermek için ne bahaneniz kaldı?” “Böyle konuşma William, iş bahaneye kaldıysa, yeterince bahanem var. Mesela bana zarar vermelerini önlemek çok iyi bir bahane. Adına ne dersen de kendini koruma yasası, ne pahasına olursa olsun kendini korumak demektir ama burada asıl mesele ötmelerini engellemek. Onlara ne yapacağımı bilmiyorum.”

William’la konuşurken, zavallı Hollandalılar mürettebat tarafından deyim yerindeyse ölüme mahkûm edilmişlerdi. Adamlar bu karardan dolayı öylesine ateşliydi ki epey yaygara koparıyorlardı. William’ın buna karşı olduğunu duyan bazıları, itiraz edecek olursa, onun da diğerlerinin yanında denizi boylayıp boğulması gerektiğine dair yemin ediyordu.

Onların bu gaddar tasarısına bir son vermeye kararlı olduğumdan devreye girmenin zamanı geldiğini düşündüm, yoksa bu uğursuz komedi dallanıp budaklanacaktı. Hollandalıları yanıma çağırıp biraz konuştum. Önce bizimle gelmeye gönüllü olup olmadıklarını sordum. İkisi gelmeyi kabul ederken kalanlar, ki on dört kişiydiler, reddetti. “Peki, sizleri bıraksaydık nereye giderdiniz?” diye sordum. Seylan’a gitmeyi arzu ediyorlardı. Herhangi bir Hollanda yerleşimine gitmelerine izin veremeyeceğimi söyledim, nedenlerini de açık seçik anlattım. Bunun adil olduğunu inkâr edemezlerdi. Bizimkilerin kanlı önlemlerinden söz açtım ama mümkünse onları kurtarmaya kararlı olduğumdan da bahsettim. Onları ya Bengal Körfezi’ndeki İngiliz yerleşimlerinden birinde karaya çıkaracağımı ya da karşıma çıkan bir İngiliz gemisine bindireceğimi, ne var ki bunu Sunda Boğazı veya Malakka Boğazı’nı geçtikten sonra yapacağımı, asla daha önce olmayacağını söyledim. Geri dönerken onların, yani Hollandalıların Batavia’daki gücüne karşı tehlikeye atılacağımı ama ben gitmeden haberimin oraya gitmesini istemediğimi, yoksa onlara ait bütün ticari gemilerin doklara çekilip elimden kaçacağını anlattım.

Bu sefer de onların gemisini ne yapacağımızı tartışmaya başladık. Bunun kararını almak çok uzun sürmedi. Sadece iki yol vardı; ya yakacak ya da kıyıya gönderecektik. İkincisini seçtik. Gabya yelkenini griva mataforasına sabitledik, dümen yekesini biraz sancağa çevirip bağladık, böylece gemi, içinde in cin olmamasına rağmen hareket etti. İki saat geçmemişti ki Komorin Burnu’nun az ötesindeki sahilde

dosdoğru karaya tosladığını gördük. Bize gelince, Koromandel sahiline ulaşmak için Seylan'ı dolaştık.

Sadece kıyıyı görecek şekilde değil, Aziz David ve Aziz George kaleleri ile kıyı boyunda sıralanmış diğer yerleşimlerdeki gemileri yakından görecek şekilde seyrediyorduk. Ayrıca Hollanda yerleşimlerine yaklaşıncı İngiliz flamamızı, İngiliz fabrikalarının yanından geçerken Hollanda flamamızı takarak Golkonda sahili boyunca da dolaştık. Burada patiska, muslin, işlenmiş ipek balyaları ile on beş balya romal* yüküyle körfezden geçen –körfezin uzak ucundan, Açe'ye ve Malakka sahilindeki diğer limanlara kimin hesabına gittiğini bilmediğimiz– Golkondalı iki küçük tekneyi saymazsak, pek talan fırsatımız olmadı. Nereye gittiklerini özellikle araştırmadık, içinde Hintlerden başka bir şey olmadığından gitmelerine izin verdik.

Körfezin aşağısında yolcu olduklarını varsaydığımız epeyce insanı taşıyan, Babür sarayına ait muhteşem bir Çin cönküne rastladık. Öyle görünüyordu ki Sumatra'dan gelip Ganj veya Hugli yönüne gidiyordu. Konmaya değer bir ödül oldu. Başta karabiber olmak üzere burnumuzu sokmak istemediğimiz diğer malların yanında, bu gemiden o kadar çok altın vurduk ki denizlerdeki gezintimize noktayı koymuş gibiydik. Adamlarımız yeterince zengin olduklarını ve artık Madagaskar'a dönmek istediklerini söylüyorlardı. Oysa aklımda hâlâ başka şeyler vardı. Onlarla önce ben konuştum, sonra dostum William'ı konuşturdum. Akıllarına öylesine parlak düşler soktuk ki, onları bizimle yola devam etmeye kolayca ikna edebildik.

Şimdi Malakka, Singapur ve Sunda gibi fazla ganimet umamayacağımız tehlikeli geçitleri arkamızda bırakmayı düşünüyordum. Değerli mallara ancak Avrupa gemilerinde

* *Romal* veya *rumal* (1683). Urduca kelime. Dörtgen biçiminde ipek veya pamuklu kumaş, mendil; mendil desenli ince ipek veya pamuklu kumaş. (e.n.)

rastlayabilirdik ama bunlar için savaşmamız gerekiyordu. Savaşmasına savaşabilirdik, cesaret yönünden eksiklerimiz yoktu. Gözüpek insanlardık ama zaten zengindik ve daha zengin olmaya karar vermiştik. Aradığımız servetin savaşılmadan elde edilebileceğinden emin olduğumuz sürece kendimizi savaş zorunluluğundan uzak tutmak ilkemiz olmuştu.

Bu yüzden Bengal Körfezi'nden ayrıldık. Sumatra sahilinde küçük bir limana yanaştık. Yalnızca Malayların yaşadığı küçük bir kasabadan içme suyu ile sıcak kuşağın ortasında, 3 derece 15 dakika kuzey enleminde, yani sıcak iklimde olmamıza rağmen çok güzel tuzlanıp salamura yapılmış domuz etinden epeyce tedarik ettik. Her iki gemimize toplamda kırk adet canlı yabandomuzu ile bunları besleyecek taze erzak olarak da epeyce guam,* patates ve domuzları beslemekten başka bir işe yaramayan bir tür çeltik aldık. Her gün bu yabandomuzlarından birisini kesiyorduk, eti çok lezzetliydi. Olağanüstü miktarda ördek, horoz ve tavuk da aldık. Bunlar İngiltere'dekileri andırıyordu ve aslında değişik besinler tüketelim diyeydi. Yanlış hatırlamıyorsam sayıları iki binin altına hiç düşmedi. İlk başlarda çok fazla olduklarından epeyce başımızı ağrıttılar ama haşladıkça, kızettikçe, buğulama yaptıkça sayıları azaldı, onlar olduğu sürece yiyecek sıkıntısı çekmedik.

Uzun süreden beri hayalini kurduğum Hollanda Baharat Adaları'na kapağı atıp, orada yeni fenalıklar yapma planımı artık gerçekleştirebilirdim. Buna uygun olarak 12 Ağustos'ta denize açıldık. Ayın 17'sinde ekvatoru geçerek doğumuzda Sunda Boğazı ile Cava Adası'nı bırakarak güneye yöneldik. 11 derece 20 dakika enlemine gelene kadar böylece devam ettikten sonra batı-güneybatı yönünden esen yumuşak rüzgârları arkamıza alarak doğu ve doğu-kuzeydoğu yönüne dümen kırdık. Böylece Malaku veya diğer adıyla Baharat Adaları'na vardık.

* Bu isimde bir bitki bulunmuyor. Defoe'nun bir yazım yanlış olabilir. (e.n.)

Cava'nın güneyindeki rüzgârlar daha değişken, hava da iyi olduğundan bu denizleri diğer yerlere göre daha az zorlukla aştık. Zaman zaman sağanak yağışlı, kısa süreli fırtınalar çıktı ama Baharat Adaları'na gelince muson rüzgârlarından, yani alizelerden güzel faydalandık.

Bu denizlere serpilmiş sayısız ada tuhaf biçimde canımızı sıktı, aralarında güçlkle yolumuzu bulabildik. Filipinler'in kuzey kıyısına dümen kırdık. Burada yağma şansımız iki katıydı; ya Yeni İspanya sahilindeki Acapulco'dan gelen İspanyol gemilerine rastlamaktan ya da Çin yelkenlilerini bulmaktan bizi hiçbir şey alıkoyamazdı. Bu gemiler Çin'den geliyorlarsa, güvertelerinde paradan başka epey kıymetli mal olurdu, yok eğer dönerken onları ele geçirirsek Banda, Ternate veya diğer adalardan almış oldukları muskat ve karanfille yüklü olmaları gerekirdi.

Tahminimizde sonuna kadar haklı çıktık. Genişliği on beş mil kadar olmasına rağmen boğaz dedikleri geniş bir ağızdan geçerek Dammer Adası'na geldik. Oradan kuzey-kuzeydoğu yönünde seyredip Banda'ya ulaştık. Bu adaların arasında, Amboyna'ya giden bir Hollanda cönküne veya teknesine rastladık. Tekneyi fazla sıkıntı çekmeden ele geçirdik ancak Amboyna'ya ait olduklarını duyunca, bizimkilerin onları öldürmelerini zor engelledim. Bunun nedenini sanıyorum herkes tahmin edebilir.*

Yaklaşık on altı ton muskatını, biraz erzak, ağır silahları olmadığı için de hafif silahlarını alıp bu gemiyi serbest bıraktık. Oradan doğruca, işimize yarayacağına inanmış olsak istediğimiz kadar muskat bulacağımız Banda Adası'na yelken açtık. Bana kalsa, onlar için para ödemiş olduğum halde daha çok muskatımın olmasına dünden razıydım ama ödeme kelimesini duyar duymaz adamlarımın tüyleri

* Defoe 1623'te Amboyna'da Hollanda Doğu Hindistan Şirketi idarecileri tarafından on İngiliz (Doğu Hindistan Şirketi'nin adamları), on Japon ve bir Portekizlinin "ihamet" suçlamasıyla idam edilmesine gönderme yapıyor. (ç.n.)

diken diken oluyordu. Böylelikle çoğunluğu kıyıdan, birkaç tonu da Jailolo'ya giden yerlilerin küçük teknesinden olmak üzere farklı zamanlarda elde edilmiş on iki ton muskatımız daha oldu. Açık açık ticaret yapardık aslında ama bu adaların efendisi durumundaki Hollandalılar insanların bizimle ya da her kim olursa bütün yabancılarla alışveriş yapmasını yasaklayıp içlerine öyle bir korku salmışlardı ki kimse buna cesaret edemiyordu. Uzun kalsaydık bile orada hiçbir şey yapamayacağımızdan gemide kalan yere karanfil doldurabilir miyiz görmek umuduyla Ternate'ye gitmeye karar verdik.

Buna uygun şekilde kuzeye doğru yelken açtık ama kendimizi birden sayısız adanın arasında hapsolmuş bulduk. Bu adaların arasındaki geçişleri ve akıntıları anlayabilen bir kılavuz kaptanımız olmadığından bu sevdadan vazgeçip yeniden Banda'ya dönmeye, civardaki diğer adalarda neler var neler yok bakmaya karar verdik.

Burada giriştiğimiz ilk macera az kalsın hepimizin ölümüne neden oluyordu. Önümüzdeki şalopa bize aniden bir işaret çaktı, yelkenli görmüştü. Sonra bir yelkenli, ardından bir yelkenli daha gördüğü işaretini alınca, üç yelkenli gördüğümüze kanaat getirdik. Önümüzdeki şalopaya yetişmek için daha çok yelken açmıştık ki ansızın hepimizin yüreğini ağzına getiren bir şey oldu, kayalara bindirdik. O bulduğumuz bir karışık suda dümen palamızı bir kayanın üzerine takıldı. Çarpmanın etkisiyle müthiş bir sarsıntı oldu, dümen palamızın büyük bir parçası koptu; artık gemimizin dümeni işlemiyordu. En azından artık dümene güvenemezdik. Pruva yelkeni ve ana gabya yelkeni dışında bütün yelkenimizi topladık, gemiyi kıyıya çekip dümen palasını tamir edebileceğimiz bir koy veya liman buluruz umuduyla doğuya seyretmeye başladık. Geminin gövdesinden de hasar almış olduğunu anladık. Kış bodoslama yakınındaki kaçak inceydi ama su kesiminin altındaydı.

Bu talihsizlik yüzünden, şu üç yelkenli artık her neyse, onlardan faydalanma fırsatını kaçırdık. Daha sonra bu küçük Hollanda gemilerinin Batavia'dan yola çıkıp baharat almak için Banda ve Amboyna'ya gittiklerini duyduk. Hiç kuşkusuz bir sürü parayla yola çıkmışlardı.

Size anlattığım bu felaketin ardından en kısa zamanda demir attığımızı tahmin edersiniz. Banda'dan uzak olmayan küçük bir adadaydık şimdi. Hollandalılar burada yerleşim kurmamış olsa da muskat ile muskat baharatı* satın almak için mevsiminde buraya uğrarlardı. Burada on üç gün kaldık, ne var ki gemiyi karaya çekebilecek hiçbir yer bulamadığımızdan, uygun bir yer bulması amacıyla şalopayı adaların arasına yolladık. Bu arada çok kaliteli içme suyu, erzak, bitki kökleri, meyve ile efendileri Hollandalıların haberi olmadan yerlilerle çeşitli şekillerde değiş tokuş edilen muskat ve muskat baharatı aldık.

Nihayet bizim şalopa sığınacak güzel bir yeri bulunan başka bir ada bularak geri döndü, hemen oraya girip demir attık. Bütün yelkenlerimizi çabucak çözüp ada sahiline gönderdik, onlarla yedi sekiz çadır kurduk. Donanımını söktüğümüz gabyaları kestik, tüm toplarımızı dışarı çıkarıp erzak ve yüklerimizi boşalttık ve kıyıdaki çadırlara taşıdık. Beklenmedik bir durum olur diye korktuğumuzdan, toplarla iki küçük batarya yaptık, tepenin üzerine de bir gözcü diktik.

Bütün hazırlıklarımız bitince gemiyi koyağın yukarı ucundaki kumluk kıyıya çektik ve iki yanından destekledik. Sığ suda tamamen kurudu gemi, kayaya çarpınca dümen iğneciklerinin meydana getirdiği kaçağı giderip geminin tabanını onardık.

Bu iş bitince, çok uzun zamandır denizlerde yüzdüğünden leş gibi olan tabanı temizleme fırsatı bulduk. Şalopa da yıkanıp yağlandı; bizden önce hazır olduğundan, adaların arasında sekiz on gün yüzdü ama yağmalanacak bir şeye

* İngilizce *mace*. (e.n.)

rastlayamadı. Dünyanın duyup duyacağı en korkunç yıldırımların şiddetle patlayan alkışlarından başka bizi eğlendirecek bir şey bulunmayan bu yerden sıkılmıştık.

Burada karanfil ticareti yapmak için Ternate'ye, muskat için de Banda Adası'na geldiği söylenen Çinlilerin mallarına konabilme umudumuz vardı. Bu iki çeşit baharatla bizim kalyonu, yani harika gemimizi doldurmaktan çok mutlu olur, bunu muhteşem bir yolculuk sayardık ama söylediğimden daha fazla bir hareket görmedik; tabii bizi kıskandıklarından mı yoksa bizden haberdar olduklarından mı hiçbir şekilde bilemediğimiz, limandan hiç ayrılmayan Hollandalıları saymazsak.

Bir seferinde, muskatıyla meşhur Dumas Adası'na inme-ye niyetlendim ama her daim savaşmadan iş yapma taraftarı olan William arkadaş beni bundan vazgeçirdi. Özellikle, şu anda yarım derece güney enleminde olduğumuzdan, mevsimin ve bulunduğumuz yerin çok sıcak olması başta olmak üzere öylesine mantıklı gerekçeler öne sürdü ki hiçbirimiz direnemedik. Bu meseleyi tartışırken, birazdan anlatacağım kaza sonucunda hemen kararımızı verdik. Güneybatı yönelimli batı yönünde bir fırtınaya yakalandık, gemimiz hızlandı. Bir baktık ki Yeni Gine'nin doğusundaki Büyük Okyanus'a açıldığını gördüğümüz büyük deniz, kuzeydoğudan üzerimize âdeta coşarak geliyor. Bununla beraber, dediğim gibi, rüzgârı tam arkamıza almış, epey hızlı ve açıkta seyrediyorduk. Tepemizdeki karabuluttan aniden bir şimşek çaktı, daha doğrusu bir patlama gibiydi. Şimşegin ışığı öylesine uzun süre titreşti ki sadece ben değil, bütün adamlarımız gemi yanıyor sandı. Çarpan ışığın, daha doğrusu ateşin sıcaklığı nedeniyle bazılarımızın yüzünde kabarcıklar oluştu. Bunlar belki de tam o anda sıcaklıktan değil de alevlenen maddeye karışmış zehirli veya zararlı parçacıklar yüzünden olmuştu. Bu kadarla kalsa iyiydi, bulutlardaki kırılmanın havada meydana getirdiği şokun sarsıntısı, gemimiz borda

ateşi açtığı zamankiyle aynıydı. Bütün yelkenleri geriye doğru gitmiş, sanki bir anda, ileri iten kuvvetten daha büyük ve ters bir kuvvet onu kımıldayamaz hale getirmişti. Gemiye yıldırım çarptı dersek yanlış olmazdı. Bulurtan gelen patlama çok yakınımızda bir yerde gerçekleşedursun, ışığın çıkmasının ardından bir iki saniye geçmişti ki şu dünyadaki fânilerin işittiği en müthiş gök gürültüsü geldi. Yüz bin fıçı barut patlasaydı kulağımızda böyle yankılanamazdı, adamlardan bazıları işitme kabiliyetlerini yitirdi.

O anda yaşadığımız dehşeti tarif etmek benim için olanaksızdı, kimsenin bunu kavrayabileceğini de sanmıyorum. Adamlarımız öylesine afallamıştı ki gemimizdeki tek bir adamın bile, böyle durumlarda denizcilerin yapması gereken o gerekli şeyi yapacak itidali kalmamıştı. Bir kişi hariç: William arkadaş. Büyük bir çeviklikle ve benim asla olamayacağım bir soğukkanlılık içinde halen trinketa prasyasında duran trinketa iskotasını salmasa, gabyaları arya etmese, kesinlikle bütün direklerimizden vazgeçmek zorunda kalacak ve belki de denizde boğulmuş olacaktık.

Bana gelirsek, şunu itiraf etmeliyim ki nasıl bir tehlikede olduğumu görüyor ama çare bulmak için en ufak bir şey yapamıyordum. Sersemlemiş ve şaşırmışım. Daha sonraları eski hayatımı her düşündüğümde etkisinden kurtulamadığım o dehşet hissini ilk kez o anda duyuyordum diyebilirim. O anda, Tanrı tarafından yok edilmeye mahkûm edildiğimi, bu çok özel dehşet alametine bakarsak intikamın insan adaleti yoluyla alınmadığını, yani Tanrı'nın iplerimi eline aldığını ve kendi intikamının uygulayıcısı olmaya karar vermiş olduğunu düşündüm.

Benim içinde bulunduğum şaşkınlığı, bırakalım Shadwelli John Child veya Francis Spira davasını bilenler tarif etsin.* Bunu tarif etmek imkânsızdır. Ruhum allak bullak olmuş-

* 1548'de Protestanlığa dönen, bu yüzden Tanrı'nın ve İsa'nın yüz çevirdiği İtalyan bir avukat, diğer kişi de benzer kaderi paylaşmış biri olmalı. (ç.n.)

tu. İşte şimdi, işlediğim kabahatlerin gerektirdiği ilahi adalet yüzünden ölüp gidiyordum. Ne var ki içten bir tövbekârın acıklı, insanı yumuşatan hiçbir özelliğini kendimde hissetmiyordum. Cezadan ıstırap duyuyor, suçtan duymuyordum; intikamdan korkuyor, birazdan haklı olarak çarptırılacağıma inandığım cezadan son derece çekindiğim halde suça karşı içimdeki ateşin hâlâ sönmediğini hissediyordum.

Belki de kitabımızı okuyan pek çok kişi bu bölümde yalnızca şimşekle yıldırımını hatırlayacak, öykünün geri kalanına dair ya hiçbir şey anımsamayacak ya da alay edecektir. Her neyse, burada keselim ve yolculuğumuza kaldığımız yerden devam edelim. Şaşkınlık geçip de adamlarımız yavaş yavaş kendilerine gelirken birbirlerine seslenmeye başladılar; insanlar ya kendi arkadaşını ya da en çok saygı duyduğu kişiyi arıyordu. Hiç kimsenin yaralanmadığını görünce çok mutlu olduk. Sonraki işimiz geminin hasar alıp almadığını araştırmak oldu. Lostromo öne fırlayıp geminin baş kısmının cıvadrayı tehlikeye atacak kadar olmasa da gitmiş olduğunu söyledi. Böylece gabya yelkenlerini hisa ettik, trinketa iskotasını gerdik, serenleri prasya ettik ve eski yönümüze devam ettik. Hepimizin bir dereceye kadar gemi gibi olduğunu yadsıyamam; ilk şaşkınlığımız birazcık geçip geminin yeniden yüzdüğünü görünce tekrar, önceden olduğumuz dinsiz, kaşarlanmış mürettebata dönuştük ki ben de onların arasındaydım.

Şimdi dümen kırdığımız yön kuzey-kuzeydoğuydu. Elverişli bir rüzgâr yakalayıp, Yeni Gine ve Jailolo Adası arasındaki kanal veya boğazdan geçtik. Çok geçmeden Filipinler'in güneydoğusunda, okyanustaydık. Burası o büyük Hint Okyanusu'yla birleştiği söylenen, Pasifik veya Güney Denizi denen yerdı.

Bu denizlere açılınca, kuzeye doğru dümeni kırdığımız için çok geçmeden ekvatorun kuzey tarafına doğru geçip Filipin adalarının en büyükleri olan Mindanao ve Manila'ya yelken açtık. Manila'nın kuzeyine gelene kadar hiçbir yağma

fırsatı çıkmadı. Sonra yeniden ticarete başladık; Manila'dan birazcık uzakta olsa da burada üç Japon teknesini ele geçirdik. Teknelerden ikisi ticaretini yapmış, Acapulco'dan gelen İspanyol gemilerinin taşıdığı Avrupa mallarına ek olarak muskat, tarçın, karanfil ve benzeri malları yüklenmiş olarak evlerine dönüyordu. İkisinde toplam otuz sekiz ton karanfil, beş altı ton muskat ve bir o kadar da tarçın vardı. Baharatı aldık ama zahmete değmeyeceğini düşündüğümüz için Avrupa mallarına bulaşmadık. Çok geçmeden buna pişman olduğumuz için bir sonraki fırsatta daha akıllı davrandık.

En iyi ödülümüz, daha önce bahsettiğim malları almak için epey para ve külçe altın taşıyan üçüncü Japon gemisi oldu. Altınları alıp başka bir zarar vermedik. Burada daha fazla kalmak gibi bir niyetimiz olmadığından Çin'e doğru yelken açtık.

Bu yolculuğumuzda iki aydan fazla denizde kaldık; muntazaman bir iki derece sapmayla kuzeydoğudan esen rüzgâra karşı volta seyriyle mücadele ettik ama bu seyahatte fazla ganimet elde etmemizin nedeni de buydu.

Filipinler'den henüz ayrılmıştık, Formoza'ya gitmeyi amaçlıyorduk. Ancak rüzgâr kuzey-kuzeydoğudan öyle sert esti ki bundan faydalanamadığımızdan geri dönüp bu adaların en kuzeyinde yer alan Laconia'ya dümeni kırmak zorunda kaldık. Buraya olaysız geldik. Görünürde herhangi bir tehlike yoktu ve insanların bize severek yardım ettiğini görünce erzak bulmaya giriştik.

Biz burada beklerken, güney denizlerinden gelmiş üç büyük İspanyol kalyonu da oradaydı. Ya limana yeni giriyor ya da yelken açmak üzereydiler, bunu ilk bakışta anlayamadık. Çinli tacirlerin gemilerine mal yükleyip kuzeye doğru yola çıktıklarını fark edince, İspanyol gemilerinin de yüklerini yeni boşaltmış olduğu sonucuna vardık. Çinli tacirler İspanyol kalyonlarından boşaltılan malları aldıklarından, yolculuğun geri kalan kısmında kesinlikle yağma yapmamız ve onları kaçırmamamız gerektiğinden emin olduk.

Nisan başında ya da mart sonunda kuzey musonları sona erdiğinden, Çinli tacirlerin kendilerini eve götürecek rüzgârlardan emin halde evlerinin yolunu tutacaklarının bize söylendiği vakte, yani mayıs başına kadar burada kaldık. Manila'da işlerin nasıl döndüğünü, Çin cönklerinin ne zaman demir alacağını öğrenmek için ülkenin hızlı yelkenlilerini kiralayıp gönderdik. Onlardan gelen havadislerle göre her şeyi öyle güzel ayarladık ki yelken açtıktan üç gün sonra bunlardan en az on birine rastladık. Ne yazık ki kim olduğumuz anlaşıldığından, bu gemilerden yalnızca üçünü boşalttık ve kendimizden hoşnut olarak Formoza yolculuğuna devam ettik. O üç tekneden o kadar çok karanfil, muskat, tarçın, muskat baharatı ve bunların yanında gümüş ele geçirdik ki adamlarımız da benim fikrime gelmeye başladılar; yeterince zengin olduğumuza göre bu büyük hazinemizi hangi yöntemlerle koruyabilecektik?

Fikrime gelmelerine içten içe memnun olmuşum. Baharat Adaları'nın altını üstüne getirme hayalimi gerçekleştirmiştim, epeydir almış olduğum kararı uygulamanın vakti gelmişti; artık onları geri dönüşe ikna etmem gerekiyordu. Üstelik Manila'da epeyce para getiren diğer ödüller hayalimin sınırlarını bile aşmıştı.

Adamlarımızın neler söylediğini ve ne kadar iyi durumda olduğumuzu düşündüklerini öğrendiğim için William'la haber gönderdim. Elimizdeki Avrupa mallarını ve baharatı nakit paraya çevirme imkânı bulabileceğim Formoza Adası'na yelken açmaya niyetliydim. Oradan da, kuzey muson rüzgârları başlayacağından güneye orsa edecektim. Planımı herkes onayladı. Benimle birlikte gelmeye can atıyorlardı çünkü ekim gelene kadar güneye inmeye izin vermeyecek rüzgârların yanında, güverteadaki bazıları çok değerli iki yüz tonluk mal yüzünden şimdi suya batmış, ağır bir gemiydik, şalopanın da kendine göre bir yükü vardı.

Bu kararla yüzümüz güler vaziyette yolculuğumuza devam ettik. On iki gün daha yelken açtıktan sonra uzak bir

mesafede Formoza Adası'nı gördük, ne var ki rüzgâraltı olduğumuzdan kendimizi adanın en güney ucuna, neredeyse Çin sahiline fırlatılmış bulduk. Burada ne yapacağımızı bilemedik çünkü İngiliz yerleşimleri uzakta değildi. Karşımıza çıkarlarsa gemileriyle savaşa girmek zorunda kalabilirdik. Bunu yapabilecek kudrette olduğumuz halde, birçok sebeple hiç arzu etmedik. Çünkü kim olduğumuzu, ya da bizim gibilerin sahilde göründüğünü ortaya sermek üstümüze vazife değildi. Çin sahilinden mümkün olduğunca uzak kalmaya çalışarak kuzey yönünde gitmek zorundaydık.

Denize açılalı çok olmamıştı ki küçük bir Çin cönkünün peşine düştük. Onu ele geçirince Formoza Adası'na gittiğini anladık. Güvertesinde biraz çay ve pirinçten başka mal bulunmayan bu yelkenlide üç Çinli tüccar vardı. Tonkin'den gelen ve Formoza'da adını unuttuğum bir nehirde onları bekleyen, ülkelerine ait büyük bir tekneyle buluşmaya gittiklerini söylediler. İpek, muslin, patiska, buna benzer Çin ürünü malları ve biraz da altını alıp Filipin adalarına gidiyorlardı. Bu tüccarların işi o geminin yükünü satarak Avrupa malları ve baharat almaktı.

Bunun amacımıza çok uyduğunu görerek, artık korsanlığı bırakıp tüccar olma vaktinin geldiğinde karar kıldım. Gemide ne tür mallar olduğunu onlara söyledim. Yük memurlarını ya da tüccarlarını bizim gemiye getirirlerse ticaret yapabilirdik. Ticaret yapmaya can atıyorlardı ama çok korktuklarından bize güvenemiyorlardı. Neleri var neleri yoksa yağmalamış olduğumuzdan bu hiç de haksız bir korku değildi. Beri yandan biz de en az onlar kadar mahcuptuk, ne yapacağımızdan emin değildik, ama Quaker William bunu bir anlamda değıştokuşa çevirdi. Bana gelip adamların oldukça dürüst göründüklerini, yani dürüst hareket ettiklerini söyledi. "Üstelik şu an dürüst olmak onların yararına," dedikten sonra, "onlarla değışeğemiz malları hangi şartlarda aldığımızı, onları çok ucuza vereceğimizi biliyorlar. İkinci olarak, güneyden esen muson rüzgârları başlamadığından,

bu onları yolculuktan kurtarıyor, bizimle ticaret yapsalar, yükleriyle hemen Çin'e dönebilirler," diye ekledi. Gerçi sonra onların Japonya'ya gitmeye niyetli olduklarını öğrendik ama fark etmiyordu. Bu şekilde en az sekiz ay sürecek bir yolculuktan kurtulmuş oluyorlardı. Bu bilgilerden hareketle, William onlara güvenebileceğimizi, içinin çok rahat olduğunu söyledi: "Neden biliyor musunuz? İlkesine göre hareket eden adama ne kadar güvenirim, çıkartıyla hareket edene de o kadar güvenirim" Tüm bunları göz önüne alarak, William tüccarlardan ikisinin gemimizde rehin olarak kalmasını, malların satacağımız kısmının onların teknelerine yüklenmesini, üçüncü tüccarın da bu malları teknelerini çektikleri limana götürmesine izin vermemizi önerdi. Baharatı teslim edince, karşılığında değıştokuşa karar verdiğimiz malları alıp gelecekti. Buna izin çıkınca Quaker William onlarla gitmeyi göze aldı. Dürüstçe söylemeliyim ki ben bunu hiç istemedim; William'ın onlarla gitmesi iyi bir fikirmiş gibi gelmiyordu ama o hâlâ, adamların ona iyi davranmalarının kendi çıkarlarına olduğunda ısrar ediyordu.

Bu arada 23 derece 28 dakika enlemindeki küçük bir adanın altında demirledik. Burası Yengeç Dönencesi'nin hemen altında, adadan yaklaşık yirmi üç fersah uzaklıktaydı. Burada on üç gün kaldık ve William arkadaş için çok endişelenmeye başladık, çünkü dört gün içinde geri gelmeye söz vermişlerdi, bunu kolaylıkla yapabilirlerdi. On üçüncü günün sonunda, doğrudan üzerimize gelen üç yelkenli gördük. Neden böyle yaptıklarını anlamadığımızdan önce biraz şaşırdık. Savunma konumuna geçmek üzere hazırlıklara başladık fakat bize yaklaştıklarında içimiz rahatladı; birinci tekne, William'ın binip gittiği tekneydi. Beyaz bayrak asmışlardı. Birkaç saat içinde üç yelkenli de demir attı. William yanında Çinli tüccar ve diğerleri adına bir çeşit simsarlık yapacakmış gibi görünen diğer iki tüccarla küçük bir sandala binip gemimize geldi.

Ona çok kibar davranmışlardı. Hayal edilebilecek en büyük samimiyeti göstermişler, özü sözü bir olmuşlardı. Götürdüğü baharatın ve diğer malların değerini, yüklüce altınla son kuruşuna kadar vermekle kalmamışlar, ticaretini yapmaya can attığımızı bildikleri mallarla yelkenlileri yeniden yüklemişlerdi. Sonra istediğimiz gibi pazarlık yapabilelim diye büyük gemiyi limandan çıkarıp bizim çapa attığımız yere getirmeye karar vermişlerdi. Ticaretimizi yaptıktan sonra yelkenlilerinden hiçbirini alıkoymayacağımıza, onlara karşı şiddet kullanmayacağımıza dair bizim adımıza söz vermiş olduğunu söyledi. Ben de ona, onları kibarlıkta geride bırakmak için elimizden geleni yapacağımızı, yaptığı anlaşmanın bütün şartlarını yerine getireceğimizi söyledim. Bunun bir göstergesi olarak da, tıpkı onların yaptığı gibi, büyük gemimizin pupasına beyaz bir bayrak çekilmesi emrini verdim ki zaten bunu kararlaştırmıştık.

Onlarla gelen üçüncü tekneye gelirsek, o ülkede kullanılan bir tür barkoydu. Değiş tokuş planımızdan haberdar olduklarından, bizimle pazarlık yapmak için yanımıza kadar gelerek, epey miktar altın ve o anda ihtiyacımız olduğundan memnuniyetle karşıladığımız miktarda erzak getirmişti.

Uzatmadan söylersem açık denizde bu adamlarla ticaret yaparak gerçekten iyi mal sattık, yani çalıntı malları. Karanfile muskat başta olmak üzere, yaklaşık altmış ton baharat, iki yüz balyadan fazla Avrupa malı, keten ve yün kumaş sattık. Bizim de bu tür şeylere sahip olmamızın gerekeceği durumlar olabilir diye, çuha ve benzeri türden kumaşlardan çok miktarda kendimize ayırdık. Kitabın geri kalanını, yaptığımız ticaretin ayrıntılarını anlatarak doldurmak istemiyorum, bundan söz ettiğim yeter. Bir paket çayla on iki balya işlenmiş Çin ipeği dışında, verdiğimiz mallar karşılığında altından başka bir şey almadık. Bu parıldayan emtianın miktarı elli bin onsun üzerindeydi.

Değiştokuşu bitirince rehineleri geri verdik ve üç tüccara, onlardan aldıklarımızın telafisi olarak bin iki yüz librelük muskat, bir o kadarlık karanfil ve Avrupa dokuma kumaşlarından oluşan güzel bir hediye verdik. Son derece hoşnut uğurladık onları.

Japon gemisine çıktığında başına neler geldiğini William bana şöyle anlattı: Orada, İngilizce birkaç kelam eden ve Japon papazı diyebileceğimiz bir din adamıyla karşılaşmış, bu sözcükleri nasıl öğrendiğini ısrarla sorunca, papaz ona ülkesinde on üç İngiliz olduğunu söylemiş. İngiliz derken, üstüne basa basa çok kesin bir dil kullanıyormuş, çünkü onlarla aklına estiğinde konuşabiliyormuş. Bu İngilizler, gemileri fırtınalı bir gecede koca bir kayaya çarpıp battıktan ve kalan arkadaşları boğulduktan sonra, Japonya'nın kuzey kıyısında karaya çıkmış otuz iki adamdan sağ kalanlarımış. Japon din adamı, geminin kaybolduğu ada veya kayanın olduğu yere gidip sağ kalan varsa kıyıya çıkarıp kurtarsın diye ülkesinin kralını filika göndermeye ikna etmiş. Bu yapılmış. Kurtarılan kişilere nazik davranmışlar, ev yapmışlar, yiyecek bir şeyler yetiştirmeleri amacıyla toprak vermişler, onlar da kendi hallerinde yaşayıp gitmiş.

Bu dindar Japon, William'a, kendi tanrılarına (sanıyorum kendi yaptıkları bir put) ibadet etmeleri için sık sık yanlarına gidip İngilizleri ikna etmeye çalıştığını, onların ise nankör bir şekilde bunu reddettiğini, bu yüzden kralın bir iki kez hepsinin öldürölmesini emrettiğini, o anda kendisinin araya girip kralı, ülkenin ibadet şeklinden başkalarını caydırmaya çalışmadıkları, sessiz ve barışçıl oldukları sürece canlarını bağışlamaya ikna edebildiğini söylemiş.

Nereden gelmiş olduklarını niye sormadın dedim. "Sormadığımı söyleyen kim?" dedi William. "Ta Japonya'nın kuzeyinde birisi çıkıp İngilizlerden bahsedecek, ben de bunu tuhaf bulmayacağım, öyle mi?" "Peki sana nasıl bir hikâye anlattı?" diye sordum. "Bu öyle bir hikâye ki, hem zatıali-

nizi hem de duyan bütün dünyayı şaşırtacak, bana, keşke Japonya'ya gidip onları görseniz dedirten bir hikâye.” “Ne demek istiyorsun? Nereden gelmiş olabilirler?” diye sordum. “Dinleyin dostum,” dedikten sonra William şöyle devam etti: “Japon ufak bir kitap çıkardı, içinde küçük bir kâğıt parçası vardı. Üzerinde bir İngiliz'in el yazısıyla yazmış olduğu İngilizce basit sözcükleri kendi gözlerimle gördüm: ‘Biz Grönland'dan ve Kuzey Kutbu'ndan geldik.’” Bu bizi gerçekten şaşırttı ama buralardan dünyanın o bölgesine açılan bir geçit keşfetmek uğruna, İngilizlerin ve Hollandalıların yaptıkları seferlerden başka Avrupa'dan yapılmış sayısız girişimi duymuş olan denizcilerimizi daha çok şaşırttı. William, o zavallıları kurtarmak için kuzeye doğru yolculuğa devam etmemiz konusunda büyük bir ciddiyetle bastırırken, gemi mürettebatı da giderek aynı telden çalmaya başladı. Aslında hepimiz o rotaya girdik. Geminin dümenini Formoza Adası'na doğru kırıp o papazı tekrar bulmak, bu olay hakkında daha fazla şey öğrenmek istedik. Buna göre şalopa denize açıldı ama oraya vardığında ne yazık ki yelkenliler gitmişti. Adamlara ne olduğuna dair araştırmamızın sonu böylece gelirken, biz de genel anlamda insanlığın yararına şimdiye kadar yapılmış ya da ileride yapılacak en soylu keşiflerden birini gerçekleştiremediğimiz için insanoğlunu hayal kırıklığına uğratmış olabiliriz, her neyse, bundan fazla söz ettik.

William bu fırsatı yitirdiği için öylesine huzursuz oldu ki, söz konusu adamları bulmak için Japonya'ya gidelim diye hepimizi sıkıştırmaya başladı; bu zavallı ve dürüst on üç adamı, aksi takdirde asla kurtulamayacakları ve ileride bir gün bu barbar adamlar tarafından putperestliklerini savunmak için öldürülecekleri bir çeşit esaretten kurtarmak bile o zahmete girdiğimize değerdi. Hem de dünyada yapmış olduğumuz kötü işlerin bir dereceye kadar telafisi olurdu. Ne var ki yapmış olduğumuz fenalıklardan kaygı duymayan bizler, kötülüklerin böyle telafi edilmesini umursayacak değildik.

William baktı ki bu tür bir söylevin üzerimizde çok az etkisi olacak, şalopayı alıp tek başına gitmesine izin verelim diye başımızın etini yemeye başladı. Buna karşı çıkmayacağımı söyledim. Şalopaya gelirse, adamlardan hiçbirinin onunla gitmeyeceği gün gibi açıktı, çünkü şalopanın yükünde olduğu gibi büyük geminin yükünde de adamların payları vardı. Yükün değeri öylesine fazlaydı ki bunu hiçbir şekilde bırakmazlardı. Bu yüzden, zavallı William utancından yerin dibine girse de bundan vazgeçmek zorunda kaldı. O on üç adama ne oldu, hâlâ oradalar mı hiç bilemiyorum.

Şimdi yolculuğumuzun sonuna geldik. Dünyadaki en hırslı, açgözlü insanları tatmin etmeye yetecek bu göz kamaştıran servet, bizim gözümüzü de doyurmuştu. Adamlarımız da daha fazla bir şey istemediklerini açıkça bildirdiler. Bu yüzden bir sonraki hamlemiz artık geriye dönmek, yolculuğu Sunda Boğazı'nda Hollandalıların saldırısına uğramayacak bir şekilde gerçekleştirmekti.

Kilerimizi ağzına kadar erzakla doldurmuştuk ve muson rüzgârlarının geriye dönmesi de yakındı, bu yüzden güneye yelken açmaya, Filipinler'in doğusunda kalmaya karar verdik. Bu rotayı izlersek, Malaku veya diğer adıyla Baharat Adaları'nı, hatta Yeni Gine ve Yeni Hollanda'yı gerilerde bırakıp, Oğlak Dönencesi'nin güneyindeki değişken rüzgârları arkamıza alarak batıya dümen kırabilecek ve o büyük Hint Okyanusu'na ulaşabilecektik.

Bu ilk bakışta aşılması güç ve devasa bir yolculuğa benziyor, erzak kıtlığı bizi tehdit ediyordu. William böylesine uzun bir yolculukta yeterli erzakı yanımızda taşımanın olanaksız olduğuna dair çok dil döktü. Özellikle içme suyu büyük sorundu çünkü su tedarik etmek için uğrayabileceğimiz hiçbir kara parçası olmadığından böyle bir şeye girişmek delilik olurdu.

Bu derde çare bulmayı ben üzerime aldım. Filipinler'in en güney ucundaki ada Mindanao'dan su tedarik edebileceğimizi bildiğimden bundan kaygı duymamalarını istedim.

Buna göre, burada elde edebileceğimiz bütün erzakı yükledikten sonra, 28 Eylül'de yelken açtık. Rüzgâr önce kuzey-kuzeybatıdan kuzeydoğu yönelimli doğuya doğru yön değiştirdi, sonra kuzeydoğu ile doğu-kuzeydoğu yönünde sabitlendi. Hava şartlarından dolayı birkaç kez kesintiye uğrayan bu yolculuğu tamamlamak dokuz günümüzü aldı. Ne adını bildiğim ne de haritalarımızda gösterilen ama 12 dakika 16 derece enleminde yer alan küçük bir adanın rüzgârdan korunaklı bir yerine sığındık. Buraya sığınmamızın nedeni, bizi büyük bir tehlikeyle yüz yüze getiren tuhaf bir kasırgaydı. Rüzgârlar çok şiddetli, hava da kestirilemez olduğundan burada on altı gün oyalandık. Neyse ki bitki kökü, sebze ve birkaç tane domuz olmak üzere, biraz erzak temin edebildik. Bu adada insanların yaşadığını sanıyorduk ama kimseyi görmedik.

Nihayet hava yatıştı. Yola devam edip Mindanao'nun en güney ucuna ulaştık. Buradan içme suyu ve biraz inek eti tedarik ettik ama çok sıcak bir iklimde olduğumuzdan bize iki veya üç hafta yetebilecek etten fazlasını tuzlamaya yeltenmedik. Jailolo'yu sancak tarafımızda bırakıp ekvator çizgisini geçerek güneye yelken açtık. Yeni Gine dedikleri, 8 derece güney enlemindeki ülkenin sahili boyunca ilerledik. Erzak ve su almak için yine kıyıya çıktık. Yaşayanlar bulduk ama bizden kaçtılar, hepsi yabaniydi. Buradan, haritalarımıza geçmiş her yeri arkamızda bırakarak 17 derece enlemine gelene kadar güneye inmeyi sürdürdük. Rüzgâr hâlâ kuzeydoğudan esiyordu.

Burada batı yönünde karaya çıktık; yaklaşık dört fersah uzaktan seyrederek kıyıyı üç gündür görüşümüzde tutuyorduk. Batı yönünde bir çıkış bulamayacağımız, geriye dönmek zorunda kalıp Malaku Adaları'nda bir yerde demir atacağımız korkusuna kapılmaya başladık. Neyse ki sonunda karanın bir noktada kesildiğini, batı denizinin görüldüğünü, güney ve güneybatı yönlerinin tamamen açık olduğunu,

büyük bir denizin güneyde uzandığını fark ettik. Demek ki çok uzun bir zaman karaya rastlamayacaktık.

Özetle, güney rotamızdan sapmadık. Biraz batıya kayarak bu şekilde Oğlak Dönencesi'ne kadar geldik. Burada rüzgârlar değişti. Şimdi batıya dönerek yirmi gün dosdoğru gittik. Tam karşımızda, pruvanın iskele tarafında karayı görür görmez oraya yöneldik. Tek tük adası olduğundan neredeyse hiç kesintisiz uzanan ve belki de dünyanın en büyük denizi olan o devasa ve meçhul Hint Okyanusu'na artık girdiğimizi bildiğimizden yeterince içme suyu ve erzakla donanmanın bize çok iyi geleceğinin farkındaydık.

Burada güzel bir liman ağzı ve kıyıda insanlar gördük ama biz karaya çıkınca içlere kaçtılar. Ne bizimle bir iletişim kurdular ne de yanımıza yaklaştılar. Yalnızca birkaç kez ok ve mızrak fırlattılar. Barış işareti olan beyaz flamalı sırık da kâr etmedi, ya anlamadılar ya da anlamazdan geldiler, tersine barış bayrağımıza bir iki kez ok attılar. Sözün kısası onlara asla yaklaşmadık.

Burada, ulaşması biraz zor olsa da çok lezzetli bir su bulduk. Canlı yaratıklara gelirsek hiç görmedik, vardıysa bile, buranın ahalisi sığırlarını sürüp götürmüş olmalıydı. Arada bir tehditkâr davranışlarla kendilerini gösteren ahaliden başka hiçbir şey görmedik. Çok kalabalık olduklarından, bu bize, adanın başta hayal ettiğimizden daha büyük olduğunu düşündürdü. Bizimle savaşa tutuşacak kadar yanaşmadıkları doğrudu, yine de onları görebileceğimiz kadar yakınıma geliyorlardı. Dürbünlerimizin yardımıyla giyinik ve silahlı olduklarını görebiliyorduk. Giysileri yalnızca ayıp yerlerini ve göbeklerini kapatabiliyordu. Elllerinde, okla yay haricinde uzun mızraklar, teberler tutuyorlardı. Başlarında, tüylerden yapıldığını sandığımız, İngiltere'de bizim el bombası atan askerlerin taktığı şapkalara benzeyen uzun şeyler vardı.

Yerlilerin yanımıza gelmeyecek kadar çekingen olduğunu fark eden adamlarımız bunlara ait çiftlik, sığır, meyve-sebze

var mı görmek için adada (çevresini dolaşmamıştık, bu bir adaysa şayet) dolaşmaya başladılar. Ne var ki, bir ülkenin içlerine girerken her bir çalının ve ağacın arkasına bakacak kadar dikkatli olmaları gerektiğini ağızları epey yanarak öğrendiler. Bu keşifçi gruptan on dördü, sırf öyle görünüyor diye ülkenin ekili olduğunu düşündükleri bir kısmına doğru diğerlerinden epeyce uzağa gitmişlerdi. Bana kalırsa o görünen şey bizim hasır iskemle yaptığımız sazlıklardan başka bir şey değildi. İçlere ilerlerken, ağaç tepelerinden geldiğini sandıkları, dört bir yandan yağan bir ok yağmuruna tutuldular.

Kaçmaktan başka çareleri yoktu ama buna karar verene kadar beşi yaralandı. İçlerinden biri, düşmanı göremeseler bile patlama sesiyle korkutabileceklerini sezerek hedef gözetmeksizin ateş etmeleri gerektiğini düşünecek kadar akıllı veya öngörülü olmamış olsaydı, kaçamayacaklardı. Böylece on kişi geriye dönüp sazlıklara rasgele ateş etti.

Tüfek sesi yalnızca düşmanı dehşete düşürmekle kalmadı, bizimkilerin iddiasına göre, bu atışlar tesadüfen bazılarına isabet etti. Neden derseniz, hem üzerlerine gelen ok yağmuru kesilmiş hem de yerlilerin kendi anladıkları şekilde birbirlerine seslendiklerini, daha önce hiç duymadıkları kadar tuhaf, taklit edilemez çirkin bir ses çıkardıklarını duymuşlardı. Bu ses, arada bir seçilen sözcükler olmasa insan sesinden ziyade, ormandaki vahşi hayvanların ulumalarını, kükremelerini andırıyordu.

Yerlilerin çıkardıkları bu seslerin giderek uzaklaşıp hafiflediğini gözlemleyince, kaçtıklarına emin oldular. Acılı bir inleme ve uluma sesinin geldiği taraf bunun dışındaydı. Bu uluma epeyce devam ettiğinden, bazılarının yaralanmış olduğuna ya da ölen arkadaşlarına üzülenlerin feryat ettiğine kanaat getirdiler. Adamlarımız yeterince keşif yaptıklarını düşündükleri için daha ileriye gidip bakmaya zahmet etmedikleri gibi, bunu geri çekilme fırsatı olarak değerlendirdiler. Ne var ki başlarına gelecek en kötü olay pusuda bekliyordu.

Geri dönerken olağanüstü büyük bir ağacın yanından geçiyorlardı. Adını bilmedikleri bu ağaç, İngiltere'deki avlak bekçilerinin geyikleri vurmak için arkasına mevzilendikleri çürümüş büyük meşe ağaçlarına benziyordu. Büyük bir kaya kütesinin dibinde olduğundan, ötesinde ne olduğunu bizimkiler göremiyorlardı.

Tam yanından geçerlerken ağacın tepesinden yedi ok ve üç mızrağın fırlatıldığı ani bir saldırı oldu. Ne yazık ki epey canımızı yakan bu saldırı sonucunda iki adamımız öldü, üçü de yaralandı. Adamlarımız şimdi daha çok şaşırmışlardı, çünkü savunma mevzii bulunmadığından ve ağaçlara çok yakın olduklarından her an ok ve mızrak gelebilirdi. Anlaşılan bu yerliler çok iyi nişancıydı, o yüzden kaçmak da işe yaramayacaktı. Son bir şans olarak, kendilerine saldırı yapılan ağaca koşup altında durmayı akıl edebildiler. Böylece ağacın üzerindikiler onları göremediğinden mızrak atamayacaklardı. Bu işe yaradı, onlara ne yapacaklarını düşünecek kadar zaman kazandırdı. Düşmanlarının, katillerinin yukarıda olduklarını biliyor, konuştuklarını duyuyorlardı. Yukarıdakiler de onların aşağıda olduklarını biliyorlardı ama aşağıdakiler yukarıdan mızrak gelir korkusuyla, ağaçtan ayrılmadan bekliyorlardı. Nihayet diğerlerinden daha dikkatli adamlarımızdan biri, kuru dalların birinde oturmuş bir yaratığın, bu yerlilerden birinin kafasını seçebildi. Bir adamımız hemen ateş etti; tüfeğiyle öylesine iyi nişan almıştı ki kurşun yerlinin kafasından girip çıktı, adam anında ağaçtan düştü. Bulunduğu yükseklikten yere öyle büyük bir şiddetle çarptı ki kurşunla öldürülmemiş olsaydı, vücudunun yere çakılmasıyla zaten ölürdü.

Bu onları öyle dehşete düşürdü ki ağaçlarda çıkardıkları o uluma seslerinden başka, adamlarımız ağacın gövdesinden gelen garip bir patırtı duydular, bundan da ağaca bir oyuk açmış olduklarına ve içeriye saklanmak için hareket ettiklerine kanaat getirdiler. Durum gerçekten düşündükleri gibiy-

se adamlarımızdan kurtulmuş oluyorlardı, çünkü dışarıdan bakınca bizimkilerden birinin bu ağaca çıkması olanaksızdı; tırmanacak dalı yoktu. Ağaca ateş etmeye gelince, bunu boşu boşuna birkaç kez denediler, ne var ki ağaç çok kalın olduğundan kurşun işlemiyordu. Yine de hiç kuşku yoktu ki düşmanlarını tuzağa düşürmüşlerdi. Küçük bir kuşatma ya onları bulundukları delikten çıkarıp ağaçtan aşağıya indirecek ya da açlıktan ölmeleri sonucunu getirecekti. Yerlerinde kalmaya karar verip bizden yardım istediler. Vardıkları karar uyarınca içlerinden iki kişi onlara takviye adam göndermemiz için yanımıza geldi. Özellikle ağacı kesmek için alet edevatlarıyla marangozların gelmesini talep ediyorlardı. Marangozlar, hiçbir şey yapamazlarsa başka bir ağacı kesip o büyük ağacı tutuşturabilirlerdi. Ateşin onları dışarı çıkarmakta başarısız olmayacağından emindiler.

Dedikleri kabul edilince adamlarımız, azametli bir ağacı kuşatmak gibi nadiren duyulabilecek bir girişim için muhteşem hazırlıklar yapan küçük bir ordu gibi olay yerine gitti. Ancak oraya vardıklarında işin çetin olduğunu fark ettiler. Bu muazzam yaşlı gövdenin uzunluğu en az yirmi iki ayakta ve en tepesinde, her yöne uzanan yedi adet yaşlı dal, şayet kaldıysa birkaç yaprak vardı.

Merak duygusunu yenemediğinden onlarla giden Quaker William bir merdiven yaparak tırmanmayı, içine alev topları atıp dumana maruz bırakarak çıkarmayı önerdi. Diğerleri demir güllerle ağacı paramparça edecek büyük toplardan birini gemiden getirmeyi, kimileri de odun kesip büyük ağacın altına yığarak tutuşturmayı, ağacı içindeki yerlilerle birlikte yakmayı teklif ettiler.

Bu değerlendirmeler iki üç gün sürdü. Tüm bu süre zarfında bu ağaç şatodaki sözde garnizondan ne bir ses ne bir gürültü duydular. Önce William'ın önerisi ele alındı; bu ağaç kuleye tırmanabilmek için sağlam ve büyük bir merdiven yapıldı. İki üç saat içinde üzerine çıkmaya hazır olacakken,

ağaç gövdesindeki yerlilerin sesleri yeniden duyuldu. Bununla birkaçının ağacın tepesinde belirip mızrak fırlatması bir oldu: Mızraklardan biri tayfalarımızdan birinin omzuna saplandı. Öylesine umutsuz bir yara açtı ki cerrahlarımızın onu iyileştirmek için akla kararı seçmek zorunda kalmaları bir yana, zavallı adamın katlanmak zorunda kaldığı eziyeti görünce hepimiz oracıkta öldürülmüş olsa çok daha iyi olurdu dedik. Sonunda tedavi oldu ama mızrak omzun hemen altında, sağlamken bu organda hareketin merkezi olarak çalıştığını düşündüğüm birkaç tendonu parçaladığından, kolunu bir daha asla eskisi gibi mükemmel kullanamadı. O yüzden bu zavallı adam, geriye kalan hayatını bir çolak olarak geçirdi. Ağaçta gizlenmiş gözü dönmüş çakallara dönersek, adamlarımız onlara ateş ettiler ama isabet edip etmediğini anlayamadılar; her ateşte, ağaçtaki o oyuğa paldır küldür doluştukları duyulabiliyordu. Orada kuşkusuz ki güvendediler.

İşte bu yüzden William'ın merdiven planı bir güçlük ortaya çıkarıyordu: Merdiven bitince yukarı çıkmaya, orada kapana kısıldıkları için delirmiş olduğunu düşündüğümüz böylesine cesur bir birliğin arasına kim girmeye cesaret edebilecekti? Tek seferde bir kişiden fazla adam tırmanamayacağından, bunun olmayacağını düşünmeye başladılar. Aslına bakılırsa ben de (bu noktada yardım için yanlarına gitmiştim) birazdan anlatacağım şekilde olmazsa, merdivenle yukarı çıkmanın işe yaramayacağını düşünüyordum; tek bir kişi, merdivenin tepesine kadar âdeta koşarak çıkıp, ağacın içine havai fişek atıp hemen aşağı inmeliydi. İki üç kez bunu denedik ama hiçbir etkisi olmadı. Sonunda topçularımızdan biri, bizim verdiğimiz isimle bir koku bombası yaptı; yanmayan, tutuşmayan, sadece duman çıkaran bir karışımdı bu. Duman öylesine yoğun, kokusu öylesine iğrençti ki buna kimse dayanamazdı. Bu bombayı ağacın içine kendisi fırlattı. Bakalım nasıl bir etkisi olacak diye bekledik ama ne o gece ne de ertesi gün bir hareket oldu. Bunun üzerine ağacın

içindeki bütün adamların boğulduğu sonucuna vardık ama ertesi gece aniden, ağacın üzerinde, çıldırmış gibi birbirlerine bağırıp çağırdıklarını duyduk.

Onların yardım ıgıllıkları attığı sonucuna vardık, kim olsa aynı sonuca varırdı, kuşatmayı sürdürme kararı aldık. Çantada keklik olduğunu düşündüğümüz bir avuç vahşinin bizi yolumuzdan alıkoymasına hepimiz çok öfkelenmiş, üstelik şimdiye kadar insanları böylesine yanıltacak şartların bir araya geldiğine hiç tanık olmamıştık. Ertesi gece, bir koku bombası daha denemeye karar verdik. Çarkçımız ve topçubaşımız bombayı çoktan hazırlamıştı. Düşmanın ağaç tepesinde yaptığı gürültüyü işitince, kesinkes ölümle sonuçlanacağını söyleyerek topçubaşımızın merdivenin tepesine çıkmasına izin vermedim. Ancak o buna bir çare buldu. Eline uzun bir sırık alacak, merdivenin birkaç basamağını çıkacak ve sıırığın ucundaki koku bombasını ağacın üstüne fırlatacaktı. Biz bu planları yaparken merdiven ağaca dayalıydı ama topçubaşı, ucunda bomba olan sırıkla ve ona yardımcı olacak üç kişiyle ağacın yanına geldiğinde merdivenin yerinde yeller estiğini gördü.

Bu bizi resmen afallattı. Demek ağaçtaki yerliler, bir anlık ihmalkârlığımızdan faydalanmış, merdivenden inerek kaçmışlar, giderken merdiveni götürmeyi de unutmamışlardı. Dostum William'a baktıkça gülmemi tutamıyordum çünkü anlatmış olduğum gibi kuşatmayı yöneten, dolayısıyla bu vahşilere taktığımız isimle bu acayip garnizonun aşağıya inip kaçması için merdiveni yaptırmış olan oydu. Gün ışıdığında bir daha dilimiz tutuldu, çünkü bu sefer de merdivenimiz ağacın tepesine çekilmiş, yarısı havada asılı kalmıştı. Bu sefer de yerlilerin ahmaklığına gülmeye başladık; merdiveni yukarıya çekeceklerine aşağıya inip kaçmadıkları için.

Ardından ateşte karar kıldık. Bu işe derhal bir son verip, ağacı içindikilerle birlikte yakmak için ağaç kesmeye gittik. Birkaç saat içinde topladıklarımızı büyük kütüğün dibine yı-

ğıp, çepeçevre dağıttık. Kuru dalları tutuşturup görebileceğimiz bir mesafeye çekilerek, beyefendilerin karargâhları fırın gibi olunca ağacın tepesinden aşağıya atlayacakları zamanı beklemeye koyulduk. Yukarıdan dökülen epey bir miktar suyla ateşin bütünüyle sönmesi, üzerimizde de soğuk düş etkisi yarattı. Bunun mutlaka bir şeytan işi olduğunu tartışırken araya giren William, “Bugüne kadar böyle cin fikirli bir yerliye rastlamadım,” diyerek şöyle devam etti: “Tek bir kelimesine bile inanmadığım büyücülük ve şeytandan yardım almayı bir kenara bırakırsak, geriye tek bir mantıklı tahmin kalıyor. Bu yapay bir ağaç galiba ya da doğal ama köklerine varıncaya dek oyulmuş bir ağaç. Bu yaratıkların bunun altında, tepeye kadar ulaşan doğal bir tünelleri olabilir. Belki de tepenin altından neresi olduğunu bilmediğimiz bir yere açılan bir yol var orada. Hata yapmazsak ben o yeri bulacağım ve ömrümden bir gün bile harcamadan o adamları peşlerine düşerek yakalayacağım.”

Sonra marangozları çağırıp, ağacın gövdesini kesebilecek büyüklükte testereleri olup olmadığını sordu. Bunu yapmaya yetecek kadar büyük bir testereleri yoktu, böyle devasa bir kütüğü testereyle kesmeye kimsenin sabrı yetmezdi. Fakat baltalarla işe koyulup, iki günde onu kesmeye çalışabilirlerdi, iki günde de kökünü halledebilirlerdi. Ancak William, hepsinden daha iyi olduğu ortaya çıkan başka bir yöntemde karar kıldı. Mümkünse içindeki birkaç kişiyi yakalayabileceği daha sessiz bir çare aklına gelmişti. Buna göre on iki adam görevlendirdi. Elllerinde delgi olan bu adamlar, ağacın gövdesine, diğer taraftan çıkacak kadar değilse de epeyce derine giden büyük delikler açmaya başladılar. Delikler sessiz sedasız açıldı. Bu iş bitince William bütün deliklere barut doldurdu. Bu delikleri tıkaçlarla kapattı, üzerlerini de çaprazlama çiviledi. Sonra daha küçük çaplı ve büyüğe doğru eğimli bir delik daha açtı. Hepsi barutla dolduruldu ve aynı anda patlatıldı. Ateş alan barut büyük bir gürültüyle pat-

layıp ağacı birkaç yerinden parçalayınca, başka bir patlamanın onu tamamen göçertebileceğine kanaat getirdik ki gerçekten de böyle oldu. İkinci patlamanın ardından ağacın bir iki yerine elimizi daldırınca bir hile keşfettik. Ya delikten başlayan ya da deliğin rastladığı bir mağara veya oyuk vardı; daha ilerideki bir başka mağarayla birleşiyordu. Demek ki bu vahşi insanların birbirine bağırıldığını, konuştuğunu duyduğumuz yer orasıydı.

Buraya erişince, onları haklamak için iyi bir fikir aklımıza geldi. William, el bombası taşıyacak üç adam istedi. Delikten aşağıya ilk olarak kendisinin ineceği sözünü verdi. Gözünü kırpmadan bunu yaptı. Hakkını vermek gerek, aslan yürekliydi.

Bizimkiler ellerinde piştovlar, bellerinde kılıçlarla yaklaştılar ancak daha önce koku bombasını yerlilere öğretmiş olduklarından yerliler de kendi yaptıkları koku bombalarını onlara fırlattılar. Mağara veya oyukun girişinden öylesine yoğun bir duman geliyordu ki William ve üç adamı nefes almak için kendilerini önce mağaradan sonra da ağaçtan dışarıya zor atınca pek rahatladılar, çünkü neredeyse boğuluyorlardı.

Saldırganların türlü yöntemlerle mağlup edildiği, böylesine iyi korunan bir istihkâm görmemiştim. Artık vazgeçme eğilimindeydik. William'ı bizzat çağırıp, koca bir hiç uğruna zamanımızı böyle harcadığımız için elimden gülmekten başka bir şey gelmediğini söyledim. Şu an yaptığımız şeyi hayal bile edemeyeceğimi, ağacın içindeki çakalların son derece kurnaz olduklarını, üzerlerinde giysi bile olmayan cahil adamlar tarafından böyle çuvalatılmış olmanın herkesin canını sıkacağına ama bu işi daha da ileriye götürmeye değmeyeceğini dilimin döndüğünce anlattım. Gerçekleşse bile bu fetihle hiçbir şey elde edilemeyeceğini, bu işten vazgeçmenin tam sırası olduğunu kendisine söyledim.

William söylediklerimde haklı olduğumu teslim etti. Bu girişimin merak duygumuzu tatmin etmekten başka hiçbir

işe yaramayacağını, bu işin içyüzünü araştırmaya can attığı halde ısrar etmeyeceğini söyledi. Vazgeçip gitmeye karar verdik ama William gitmeden önce onlardan bunun intikamını alacağını, ağacı yakıp, mağaranın girişini kapatacağını söyledi. O kendi işiyle meşgulken, topçubaşı da bu çakallara ödetecek bir şeyi olduğunu, bu deliği bir maden galerisine çevirip çıkışı bulmak istediğini söyledi. Bunun üzerine, gidip gemiden iki fıçı barut getirdi. Gitmeye cesaret edeceği yere kadar taşıyarak, mağaranın ağzına bu fıçıları yerleştirdi. Sonra ağacın durduğu mağara ağzını doldurdu. Epeyce bastırıp sıkıştırdı, sadece bir falya bıraktı. Sonra tutuşturup nasıl olacağını görebileceği bir mesafeye çekildi. Barutun patlama gücünün küçük tepenin diğer tarafındaki çalılara ulaştığını, sanki bir topun ağzından çıkıyormuş gibi gürlediğini fark etti. Koşup oraya gittiğimizde barutun etkisini kendi gözlerimizle gördük.

Mağaranın başka bir ağzı daha olduğunu gözlemledik. Barutun etkisiyle açılmış ve darmadağın olduğundan hiçbir şey tam seçilemiyordu. Yine de garnizon dediğimiz şeyin ve bizi bu belaya bulaştırmış yerlilerin başına neler geldiğini görebildik. Bazılarının kolları kopmuştu, kiminin başı kiminin de bacakları yoktu. Bazıları patlamayla çöken gevşek toprakta yarı yarıya gömülü duruyordu. Kısaca söylersek, müt-hiş bir felaket hepsinin hakkından gelmişti. İçeridekilerden hiçbiri kaçamamıştı, bir silahtan çıkan mermi gibi, mağaranın ağzından gülle gibi uçmuşlardı.

İşte şimdi yerlilerden bütün intikamımızı almıştık ama kısaca söylersek kaybedilmiş bir seferdi bu. Zira iki adamımız ölmüş, biri ciddi anlamda sakat kalmış, beşi de yaralanmıştı. İki fıçı barut tüketmiş, on bir günü boşu boşuna harcamıştık. Her şey, bir yerli madenin nasıl yapıldığını, bir ağacın oyulunda nasıl bir garnizonu sakladıklarını anlamak içindi. Taze erzak bulamadığımızdan bize çok pahalıya patlayan bu dersi ve birazcık içme suyunu yanımıza alıp uzaklaştık.

Sonraki işimiz Madagaskar'a yeniden dönmek için ne yapmamız gerektiğini tartışmak oldu. Ümit Burnu'nun olduğu enleme çok yakındık ama bu çok uzun bir yolculuktu. Ne elverişli rüzgârlar yakalayacağımızdan ne de yol üzerinde bir karaya rastlayacağımızdan emin olabiliyorduk, o yüzden ne yapacağımızı bilemedik. Bu durumda son çaremiz yine William oldu. Lafı hiç dolandırmadı. Kaptan Wilmot'a* dönerek, "Dostum," dedikten sonra şöyle devam etti: "Açlıktan ölme macerasına girişmek istemenizin sebebi ne? Daha önce hiç kimsenin bulunmadığı yerde bulunduğunuzu söyleyebilme zevki mi? Aynı şeyi daha az maliyetle söyleyebileceğiniz, eve yakın bir sürü yer var. Cava ve Sumatra'nın batı ucuna geldiğinizden eminseniz, bu noktadan daha öteye, bu kadar güneye gitmeniz için bir sebep göremiyorum. Sonra Seylan'a, Koromandel sahili ve Madras'a doğru, yani kuzeye açılır, orada içme suyu ve yeni erzak temin edebilirsiniz. Oraya ulaşana kadar da halihazırda elimizde olan erzakla pekâlâ dayanabiliriz."

Hiç de hafife alınamayacak bu sağlıklı tavsiye üzerine, batıya doğru yelkenlerimizi şişirip, 31 ile 35'inci enlemler arasında kalmaya özen gösterdik. On gün boyunca hava sorunsuz, rüzgârlar çok elverişliydi. Bu on günün sonunda, punt hesabına göre adaları arkamızda bırakmıştık ve kuzeye doğru hızlanabiliydik. Seylan'la karşılaşmasak bile o muazzam Bengal Körfezi'nin içlerine girmiş olurduk.

Gelgelelim, hesabımızda epeyce yanılmıştık. Çünkü yaklaşık 15 veya 16 derece kuzeye doğru yol aldığımızda, üç fersah kadar uzakta, sancak tarafımızda yeniden karayı gördük. Karadan yarım fersah uzakta demir attık. Filikalarımıza atlayıp ne menem bir ülkeye geldiğimizi anlamak için kıyıya yöneldik. İçme suyunu kolay bulabildiğimiz, çok güzel bir diyara gelmiştik. Sığıra veya insana rastlamadık. Son

* Önceki sayfalarda Kaptan Avery'ye katılan Wilmot burada birden karşımıza çıkıyor, Defoe onun gitmiş olduğunu unutmuş olmalı. (ç.n.)

seferimizde başımıza geleni bir daha yaşayabiliriz diye sığırları aramaktan korktuk ve başıboş gezerek bulabildiğimizle yetindik. Birkaç mango dışında, isimlerini bilmediğimiz bazı bitkiler bulabildik.

Burada kalmadık, yeniden kuzeybatı yönelimli kuzey yönünde denize açıldık, iki hafta pek az rüzgâr alabildik. Yeniden karaya yönelip kıyıyla bir seyrederken, kendimizi Cava'nın güney kıyısında bulunca çok şaşırdık. Tam demir atmak üzereyken, kıyı boyunca ilerleyen ve Hollanda bandırası taşıyan bir tekne gördük. Onlarla ya da onların ulusundan birisiyle konuşmaya hiç istekli değildik. Kıyıya çıktıklarında adamlarımızı bu Hollandalılarla konuşup konuşmama konusunda özgür bıraktık. Çünkü bizim asıl derdimiz artık pek kısıtlanmış olan erzakımızı tazelemektir.

Filikalarımıza binerek, bulabileceğimiz en elverişli yerde karaya çıkmaya, dostla mı yoksa düşmanla mı karşılaşacağımızı kaderimize bırakarak, gemimizi yanaştırabileceğimiz uygun bir liman aramaya karar verdik. Uzun, en azından Batavia'ya haberci gönderilip gemileri bize saldırtacak kadar uzun kalmayacaktık.

Tam dilediğimiz gibi, ne olursa olsun havadan etkilenmeyen çok iyi bir liman bulup, yedi kulaç derinlikte demir attık. Burada erzak olarak besili domuz ve inek bulduk. Gemi ambarına koymak amacıyla on altı inek kesip, 8. kuzey enleminde elimizden geldiğince etleri salamura yapıp fıçılara bastık.

Bunları yapmak beş günü buldu. Büyük fıçılarımızı suyla doldurduk. Son filikamız ot ve kökleri yüklemiş bize doğru geliyordu, biz de vira edip, denize açılmak için ön gabya yelkenini gevşetiyorduk ki kuzeye doğru yelken açmış, hızla üzerimize gelen büyük bir gemi fark ettik. Ne olduğunu bilemediğimizden, en kötüsüne hazırlanarak, mümkün olan en büyük hızla demir alıp yelkenleri fora ettik. Artık bizimle hangi dilden konuşacaksa, ona o dille karşılık verebilirdik. Tek bir gemiden yana endişemiz yoktu, bizdeki asıl korku üç veya dört geminin aynı anda saldırmasıydı.

Filikayı yerine yerleştirip apayı çektiğimiz zaman gemi bizden bir fersah kadar uzaktaydı. Savaşmak için üzerimize geldiğini düşündüğümüzden kıa siyah bayrağımızı astık, gabya direğinin tepesine de kanlı bayrağı çekip gemimizi savaşa hazır hale getirdikten sonra, rüzgârından faydalanmak için batıya doğru uzandık.

Öyle anlaşılıyordu ki bu denizlerde asla bir düşman veya korsan görmeyi ummayarak yanılmış, bizi kendi gemilerinden biri sanmışlardı. Hatalarını anladıklarında önce ne yapacaklarını bilemiyor gibi göründüler, sonra başka bir yöne drisa ettiler ve adanın en doğu ucunda kıyıya sokulmaya çalıştılar. Bunun zerine biz de tiramola ederek olabildiği kadar çok yelkenle peşlerine düştük ve iki saat içinde top atımı mesafesine girdik. Ellerindeki bütün yelkenleri şişirseler de bizimle savaşmaktan başka çareleri kalmamıştı. Gçlerinin yetersiz olduğunu görmekte gecikmediler. Onları durdurmak için bir top ateşledik, bunun üzerine filika indirip beyaz bayrakla bize yolladılar. Filikayı geri yolladık. Bu cevapla birlikte, kaptanın gemisini kı tarafımızda demirleyerek sancaklarını indirmekten, taleplerimizi öğrendiği anda da bizzat gemimize gelmekten başka çaresi kalmamıştı. Ne var ki, onu zorla getirme sıkıntısına henüz bizi sokmamış olduğundan, ki bunu yapabilirdik, kaptanın ve tüm adamlarının kıllarına zarar gelmeden geri döneceklerine, talep ettiğimiz erzakın verilmesi halinde gemilerinin yağmalanmayacağına dair garanti verdik. Bu mesajı alıp geri gittiler. Sanağı indirmeden önce güvertede görünmeleri biraz zaman aldı. Bu bize teklifimizi reddettiklerini düşündürdü, bir top atışı yaptık. Birkaç dakika daha geçtikten sonra sandalın denize açıldığını fark ettik. Sandal denize açılır açılmaz emrettiğimiz gibi geminin sanağı indirildi ve demir attı.

Kaptan bizim gemiye çıkınca yüklerinin ne olduğunu sorup soruşturduk. AĞırlıklı olarak, Bengal'den Bantam'a gtrdkleri balyalanmış mallardı. O anki eksiğimizin er-

zak olduğunu söyledik. Yolculuklarının sonuna gelmiş olduklarından erzaka ihtiyaçları yoktu. Şayet filikalarını bizim filikamızla birlikte karaya gönderir, yirmi altı baş siyah sığır, yirmi domuz, yüklüce miktar konyak, rakı, üç yüz kile pirinç tedarik ederlerse onları serbest bırakacaktık.

Denizyoluyla taşımayı kabul ettikleri bir parti malla birlikte zaten gemilerinde yüklü olan pirinçten bize altı yüz kile verdiler. Ayrıca orta büyüklükte otuz fıçıya konmuş kaliteli rakı getirdiler ama domuz ve sığır eti yoktu. Buna rağmen bizim adamlarla kıyıya çıktılar, on bir tosun ile elli domuz satın aldılar. Gerektiğinde kullanırız diye salamura edilmişlerdi. Kıyıda yapılan bu tedarikler sonucunda, biz de onları ve gemilerini özgür bıraktık.

Kararlaştırılan erzakla kendimizi donatana kadar burada birkaç gün oyalandık. Adamlarımızdan bazıları Hollandalıların bizi mahvetmeyi planladığını düşünüyordu ama onlar çok dürüst davrandılar, siyah sığır temin etmek için ellerinden geleni yaptılar. Ancak bunlardan fazla sayıda bulmak imkânsızdı. Gelip, masumane bir şekilde, daha fazla kalmadığımız takdirde, o buldukları on bir sığırdan daha fazla inek veya öküz temin edemeyeceklerini söylediler. Burada daha uzun süre kalmaktansa, eşit değerde başka şeyler alarak, bu on bir sığırla yetinmedik. Anlaşmanın tarafı olarak, kararlaştırdığımız şartları gözetmeleri konusunda onlara karşı çok dikkatliydik. Ne bizimkilerin onların gemisine çıkmasına izin veriyor ne onlardan birisinin bizim gemimize gelmesine rıza gösteriyorduk. Çünkü adamlarımızdan biri onların gemisine gitmiş olsaydı, kimse neden böyle yaptığının yanıtını veremez, davranışı bir düşman ülkesinde kıyıya basmaktan farklı olmazdı.

Artık yiyecek tedarik etmiştik. Yağma yapmak da istemediğimizden, uğrayıp su ve erzak alabileceğimiz Seylan sahiline doğru mutlu bir şekilde yolumuza devam ettik. Bir ayı aşan yolculuğumuzun bu kısmında ters esen rüzgârlar haricinde anlatmaya değer bir şey olmadı.

Hollandalılarla elimizden geldiği kadar az ilişkide olmak istediğimizden, adanın güney kıyısında limana girdik. Ticarete bu ülkenin efendileri olan Hollandalıların deniz kıyısında daha çok sözü geçiyordu. Orada birkaç kaleleri vardı, o adanın ticaretinde en önemli rolü oynayan tarçın onlardan soruluyordu.

İçme suyu ve erzak tedarik etmekle birlikte, Cava'da temin etmiş olduğumuz sığır ve domuz etlerinin büyük bir kısmı duruyor olduğundan daha fazla depolama zahmetine girmedik. Bazı tayfalarımız bu adadaki çirkin hatunlarla fazla yakınlaşınca, kıyıda bu ada sakinleriyle kısa süreli küçük bir çarpışmaya girdik. Çirkin diyorsam, gerçekten de öyle çirkinlerdi ki adamlarımız o anlamda midesiz olmasalar, hiçbirine dokunmazlardı.

Adamlarım kötülükte birbirini satmadıklarından, kadınlara ne yaptıklarını asla tam olarak öğrenemedimse de genel itibarıyla gaddarca bir şey yaptıklarını anladım. Bunu da pahalıya ödemek zorundaydılar, çünkü vahşilerin erkekleri son derece sinirlenmiş, çevrelerine öyle kalabalık toplanmışlardı ki diğer bir sandala atlayan on altı adamımız tam zamanında gelip topu topu on bir kişi olan bu ilk grubu oradan zor kulanarak çıkarmamış ve kurtarmamış olsa, hepsi paramparça edilmiş olurdu. Fırlatmakta çok, hatta inanılmayacak kadar usta oldukları, bu ülkenin o bildik silahlarıyla, yani cirit ve mızraklarla donanmış iki yüz üç yüz savaşçıya karşı adamlarımız kalıp savaşa devam etmiş olsalardı, ki bazıları bunu dile getirecek kadar cesur çıktı, hepsi haklanmış, öldürülmüş olacaktı. Buna rağmen on yedi adamımız yaralandı, bazılarınin durumu çok ağırdı. Yaralanmaktan daha çok başka bir şeyden korktular; ciritlerin zehirli olduğunu düşündüklerinden hepsi kendini ölmüş sayıyordu. William burada da bizi rahatlatan kişi oldu. Cerrahlarımızdan ikisi adamlarla aynı fikirde olduğundan, ahmaklıkta sınır tanımayarak, öleceklerini söyledi. William ise keyifle işe koyuldu, yarasından değil

ama fazla kaçırdığı rakıdan dolayı ateşi çok yükselerek ölen birisi dışında hepsini tedavi etmeyi başardı.

Seylan'dan bıkmış olsak da bizimkilerden altmış yetmiş kişi, intikam için tekrar kıyıya çıkmaya niyetliydi, ama William bunu yapmamaları konusunda onları ikna etti. Onun ünü, biz komutanlar arasında olduğu gibi adamlarımız arasında da öylesine büyüktü ki onları herhangi birimizden daha çok etkileyebiliyordu.

Öç alma konusunda çok ateşliydi. Kıyıya çıkıp onlardan beş yüz kişiyi yok edeceklerdi. "Peki, varsayalım ki yaptınız, elinize ne geçecek?" diyen William'a, diğerleri adına konuşan biri, "İçimiz rahat eder," dedi. "Tamam, anladık, peki elinize ne geçecek?" diye sorusunu yineledi William. Kimse cevap vermeyince sözlerini şöyle sürdürdü: "Yanılmıyorsam, sizin işiniz paraylaydı. Şimdi, lütfen bilmek istiyorum, hepsini kuşatıp bu zavallı yaratıklardan iki üç binini öldürürseniz, paraları da olmadığına göre, Tanrı aşkına ne alacağınızı söyler misiniz? Bu baldırı çıplak sefillerden ne kazanabileceksiniz? Üstelik bunu yaparken birliğinizden on kişiyi kaybetme olasılığı var ve muhtemelen de kaybedeceksiniz. Bana bu işte ne kazanç olduğunu anlatın ve bu kaybedeceğimiz adamlar için kaptana ne hikâye anlatacağınızı da düşünün!" William iddiasını öyle güçlü bir şekilde dile getirdi ki bizim intikamcı tayfayı, bunun, adamların zevk için öldürüldüğü bir cinayet olacağına, vahşilerin yaşamaya hakkı olduğuna, bizimkilerinse bu hakkı onlardan alma haklarının olmadığına, bunun doğa yasalarının emrettiği şekilde davranmaktan başka bir şey yapmamış masum insanların katli olacağına, bize bir şey yapıp yapmadığına aldırmaksızın sokakta yürüyen bir adamı, sırf öldürmek uğruna, gözünü kırpmadan öldürmekten farksız olacağına inandırdı.

Adamlar nihayetinde bu gerekçelere boyun eğdiler ve onları buldukları gibi bırakarak gitmeye razı oldular. Kısa süreli ilk çarpışmada, altmış yetmiş kişi öldürmüşler, epeyce de

yaralamışlardı. Yerlilerin hiçbir şeyleri olmadığından, bizimkilerin eline bu çarpışmanın sonucunda, yukarıda anlattığım gibi, bir ölü ve on altı yaralıdan başka bir şey geçmemişti.

Ne var ki başka bir olay bizi bu insanlarla bir kez daha burun buruna getirdi. Neredeyse hayatlarımızı ve maceralarımızı sonsuza dek onların arasında bırakıp, her şeye bir nokta koymak zorunda kalacaktık. Demin anlattığım o çarpışmaya girdiğimiz yerden denize açılalı üç gün kadar olmuştu ki, güneyden esen kuvvetli bir fırtınaya yakalandık. Daha doğrusu güneyin bütün yönlerinden vuran bir kasırgaydı, zira güneydoğudan güneybatıya kadar en azgın ve insanı umutsuz bırakacak şekilde esiyor, bir dakika bir yönden sonra aniden başka bir yönden esmeye başlıyor ama şiddetinden hiçbir şey kaybetmiyordu. Gemiye o durumda götüremedik ve gemimin gabya yelkenlerinden üçü yırtıldı, sonunda gabya direği kopup suya düştü. Birkaç kez kıyıya sürüklendik, birinde rüzgâr tam zamanında, her dakika yaptığı gibi yön değiştirmemiş olsaydı, kıyıdan yaklaşık yarım fersah uzakta bulunan büyük bir kayaya çarpıp paramparça olacaktık. Ne var ki, dediğim gibi rüzgâr sık sık yön değiştirdiğinden, tam o sırada doğu-güneydoğudan geliyordu, açığa sürüklenip yarım saat içinde bir fersahı aşan bir manevra alanı kazandık. Hemen ardından, güneybatı yönelimli güney ve güneybatı yönelimli batı yönünden esen öfkeli bir rüzgâra maruz kaldık, bu rüzgâr bizi doğu yönünde yenisinden kayalıklara attı. Bu noktada, kayalarla kara arasında büyük bir açıklık keşfettik, burada ne kadar uğraştıysak da demir atmaya başaramadık. Denizin altında kayadan başka bir şey olmadığından çapalarımızı kaybedebilirdik. Dört fersah kadar süren bu kanal boyunca ilerledik. Fırtına devam ediyordu, ürkütücü bir kıyı gördük, ne yöne gideceğimizi bilmiyorduk. Sığınabileceğimiz ve demir atabileceğimiz bir nehir, koy veya körfez aradıysak da uzun bir süre bulamadık. Nihayet denize güney yönünde uzanan koca bir burun

gördük. Öylesine uzundu ki rüzgâr aynı şiddette esmeyi sürdürmüş olsaydı bunu atlatamazdık. Elimizden geldiği kadar rüzgâraltı olmaya çalışarak hızla yol aldık ve on iki kulaç derinlikte demir attık.

Gelgelelim rüzgâr geceleyin yine yön değiştirip son derece sert esmeye başlayınca çapalarımız sabit kalamadı, dümen palamız bir yerlere çarpana kadar gemi sürüklenmeye başladı. Gemimiz, uzunluğunun yarısı kadar daha sürüklenmiş olsaydı içindeki herkesle birlikte yok olup gidecekti. Ne var ki ocaklık demirimiz yerinde kaldı, karaya oturduğumuz yerden kurtulmak için halatın bir kısmını hisa ettik. Bütün gece süren fırtınayı bu halatla atatabildik, sabaha doğru rüzgâr sanki biraz dinmişti, böyle olması bizim için iyiydi. Ocaklık demirimiz epey işimize yaradığı halde, sabah olduğunda geminin karaya oturduğunu görünce çok şaşırdık.

Suların yavaş yavaş çekilmesinin ardından bir de baktık ki gemimiz, sanıyorum daha önce hiçbir geminin üzerine çıkmadığı, neredeyse kupkuru ve sert bir kumlukta kalmış. Bu ülkenin insanları kitleler halinde kıyıya inip bize bakmaya geldiler. Gözlerini dikip, kim olduğumuzu bilmeseler de kendilerini çok şaşırtmış olan manzaraya, bu harikulade olaya afallamış bir halde bakmaya başladılar. Ne yapacaklarını bir türlü bilemiyorlardı.

Gördükleri bu manzara üzerine, orada bir gemi olduğunu, içinde bulunduğumuz koşulları acilen bir yerlere yetiştirmiş olacaklar ki ertesi gün yanlarında önemli bir adam belirdi. Artık kralları mıydı bilmiyorum ama yanında bir sürü adamı vardı. Bazılarında uzun ve ucu sivri ciritlerin bulunduğu bu adamların hepsi su kıyısına gelerek tam karşımızda düzgünce sıra oldular. Kımıldamaksızın bir saate yakın orada durdular; neden sonra yirmi kadarı, en önde beyaz bayrak taşıyan birinin ardına düşerek yakına geldiler. Rüzgâr yavaşladığı ve denize doğru estiği için sular önceki kadar kabarmamıştı, onlar da bellerine kadar suya girip ilerlediler.

O önemli kişi hareketlerinden anlayabildiğimiz kadarıyla bize uzun bir söylev çekti; sesini duyuyor olsak da tek kelime anlamıyorduk. Daimî yardımcımız William, sanıyorum burada bir kez daha hepimizin hayatını kurtardı. Olay şöyle gerçekleşti; bu herif, artık nasıl hitap ederseniz, konuşmasını bitirince kan donduran üç çığlık (başka ne diyeyim bilemedim) kopardıktan sonra, beyaz bayrağını üç kez kaldırıp indirdi, sonra eliyle üç kez işaret ederek bizi yanına çağırdı.

Kabul etmeliyim ki ben filikaya adamları doldurup yanlarına gitmekten yanaydım, ama William asla bana izin vermeyecekti. Hiç kimseye güvenmememiz gerektiğini söyledi. Bu insanlar kendi kendilerini yöneten barbarlarsa hepimizin kesinkes öldürüleceğinden emin olabilirdik. Yok Hristiyan iseler kim olduğumuzu öğrendiklerinde işimizin iyiye gideceğı meçhuldü. Ellerine geçirdikleri bütün insanlara ihanet etmek Malabarlıların âdeti olduğundan ve bu gelenler de bu millettten olduğuna göre, kendi güvenliğimizi birazcık düşünüyorsak hiçbir biçimde onların ayağına gitmememiz gerekiyordu. William'a epey ayak diredim. Hep haklı çıktığını düşünüyor olsam da bu kez olmadığını, benim de bir başkası kadar kendi hayatımı önemseddiğimi, gereksiz tehlikelere atılmak için yanıp tutuşmadığımı, dünyadaki bütün milletlerin, hatta en barbar insanların bile beyaz bayrak taşıdıklarında, bu işaretle kutsal bir şekilde yapılmış barış önerisine uyduklarını söyleyerek, fikrimi desteklemek üzere bu eserin ilk bölümünde başımdan geçmiş kendi Afrika yolculuğumdan birkaç örnek verdim. Şu karşımızda duran yerlilerin o insanlardan daha kötü olamayacağını düşünüyordum. Üstüne üstlük, bizim gibi insanların hayatında birilerinin eline düşmek doğaldı. Gerçekten haince planları olsa bile birinin ellerine, zorla boyun eğdirilen bir anlaşmadansa barış anlaşması yaparak düşmek daha iyiydi. Bunları alt alta koyunca ben onlarla bir barış görüşmesi yapma taraftarıydım.

“Peki azizim,” diye ciddi bir şekilde konuşmasına başladı William. “Zatıalınız gidecekse elimden bir şey gelmez. Sizden ayrılırken vedalaşmayı arzu ediyorum, zira emin olun, bir daha görüşemeyeceğiz. Biz gemide kalanların sonunda bu işten başarılı çıkıp çıkmayacağını söyleyemem ama biz sizin aksinize, hiçbir şey yapmadan soğukkanlılıkla oturup hayatlarımızdan vazgeçmeyeceğiz, bütün gücümüzle kendimizi korumaya çalışarak ve birkaç kurnaz vahşinin oyununa gelip tuzağa düşürülmeden erkek gibi öleceğiz.”

William öylesine ateşli, kaderlerimizden öyle emin konuşuyordu ki içine düşeceğim tehlikeyi yavaş yavaş düşünmeye başladım. Öldürülmeyi onun kadar ben de istemiyordum ama onun gibi tabansız da değildim. Bunları düşünerek birkaç soru sordum; orada daha önce bulunmuş muydu, bu yere dair bir fikri var mıydı? Hayır dedi. Peki, burada yaşayan insanlar hakkında, ellerine düşen Hristiyanlara nasıl davrandıkları hakkında bir şey okumuş veya duymuş muydu? Bir olay duymuştu, bunu bana sonra anlatacaktı. Olaya konu olan adamın adı Doğu Hindistan gemisinin kaptanı Knox’tu. Gemisi tıpkı bizimki gibi Seylan Adası’nda karaya oturmuştu. Ne var ki gemisinin karaya oturduğu noktanın bizimkiyle aynı olup olmadığını, hangi civarda olduğunu tam bilemiyordu. Vahşiler tarafından aklı çelinmiş, tatlı dille kandırılarak karaya çıkmaya ikna edilmişti, tıpkı bizim de davet edildiğimiz gibi. Karaya çıkınca, onunla birlikte giden on dokuz yirmi adamının etrafını çevirmişler, geri dönmelelerine bir daha asla izin vermemişlerdi. Onları hapsedmiş veya öldürmüşlerdi, bunu tam bilemiyordu ama ülkenin dağlık bölgelerine götürülmüşler, birbirlerinden koparılmışlar, yirmi yıl esir kaldıktan sonra büyük bir mucize eseri kurtulan kaptanın oğlu dışında bir daha hiçbirinden haber alınamamıştı.

Bu Knox denen adamın başından geçenlerin hepsini ne soracak ne de dinleyecek zamanım vardı. Bu tür olaylarda alışıldık olduğu gibi, birisi dokunaklı olmaya başladığında,

kısa kessin diye lafı ağzına tıktım: “Ee William dostum, söyle, sen ne yapmamızı önerirdin? Ne durumda olduğumuzu görüyorsun, bizi bekleyen şeyi de görüyorsun; bir şey yapılmalı, hem de acilen.” “Ne yapacağınızı size söyleyeceğim. İlk olarak, onların yaptığı gibi siz de beyaz bayrak çekme emri verin. Şalopa ve filikaya sığabilecekleri kadar adam koyun, hepsi de silahlarını kuşansınlar. Benim de onlarla gitmeme izin verin, ne yapacağımızı göreceksiniz. Başaramazsam, siz emniyette olursunuz, ayrıca başaramadığım takdirde bu benim hatam olur, siz de benim akılsızlığımdan ders çıkarırsınız.”

Bir an ne diyeceğimi bilemeden sustum. Sonra, “William, William,” dedim. “Sen nasıl benim ölmemi istemiyorsan ben de senin ölmeni istemiyorum. Bir tehlike varsa, o tehlikeye benden daha çok düşmeni arzu etmem. Fikrime katılıyorsan gel hepimiz gemide kalalım, birine ne olursa herkese olsun, kaderimiz ortak olsun.”

“Hayır, hayır,” dedikten sonra William şöyle devam etti: “Benim önerdiğim yöntemde bir tehlike yok. Uygun görürseniz benimle gelebilirsiniz. Aklıma koyduğum tedbirlere harfiyen uymayı arzu ederseniz, emin olun ki filikalardan indiğimiz halde içimizden tek bir adam bile onlarla konuşmak için çağrılacak mesafeden daha yakına gitmeyecek. Yanımıza gelmek için tekneleri olmadığını görüyorsunuz. Keşke öğüdüme uysanız da ben size filikadan işaret verene kadar gemileri idare etseniz. Biz ayrılmadan haydi bu konuda anlaşalım,” dedi.

William’ın bütün tedbirleri önceden düşünmüş olduğunu, hiç de öyle ne yapacağını bilmeyen bir halde görünmediğini anlayınca, bu yolculuğun kaptanı olması gerektiğini kendisine söyledim. Hepimiz onun emri altında olacaktık. Ben buna sonuna kadar uyulduğuna şahit olacaktım.

Tartışmanın böyle sonlanmasıyla, büyük sandala yirmi dört, filikaya on iki kişinin binmesini emretti. Tepeden tırnağa silahlı ekip, çarşaf gibi denizde süzülüp uzaklaşmaya

başladı. Büyük geminin kıyıya bakan tarafında yerleşmiş topların hepsinin misket mermileri, paslı çiviler, demirler, kurşun ve bulunabilecek bu türden şeylerle doldurulmasını, beyaz bayrağın indirilip filikadaki kızıl bayrağın çekildiğini görür görmez ateş edecek şekilde hazır olmamızı da emretti.

Alacağımız bu önlemleri aramızda kararlaştırdıktan sonra kıyıya doğru açıldılar. William beraberindeki on iki kişiyle filikada gidiyor, arkasından da büyük sandala binmiş yirmi dört adam geliyordu; hepsi iyi silahlanmış, yiğit ve gözünü budaktan sakınmayan denizcilerdi. Birbirlerini duyabilecek bir mesafeye girene kadar kıyıya doğru kürek çekmeyi sürdürdüler. Karşıdaki vahşiler gibi onlar da beyaz bayrak taşıyorlardı; bir görüşme talep ettiler. Bu yabaniler, yani öyle sanıyorduk, çok nazik davrandılar. Onları anlayamadığımızı fark ettiklerinde yıllardır tutsakları olan yaşlı bir Hollandalıyı getirip bizimle konuşturmaya başladılar. Konuşmasının özü özeti şu şekildediydi: Ülkenin kralı, bizim kim olduğumuzu, burada ne aradığımızı öğrenmesi için generalini görevlendirmişti. Filikanın kış kısmında William ayağa kalktı, bu yaşlı Hollandalıya, sesinden ve konuştuğu dilden anlaşıldığı üzere Avrupalı olduğuna göre onun da bizim kim olduğumuzu kolayca anlayabileceğini, ne işimiz olduğuna gelince, kumların üzerine oturmuş bir geminin ne durumda olduğumuzu gayet açık bir şekilde gösterdiğini, zor durumdaki gemimizi kurtarmaya çalıştığımızı söyledi. Bundan sonra atağa geçerek, Hollandalıya, bizimle savaşa tutuşacaklarmış gibi silahlı külahlı bir kalabalığın neden kıyıya indiğini sordu.

Hollandalı buna şöyle cevap verdi; kıyıya inmeleri için bundan daha iyi bir neden olamazdı, çünkü sahilde yabancıların görülmesi ülke sakinlerini korkutmuştu. Gemilerimiz kalabalık olduğundan, toplarımız ve tüfeklerimiz olduğundan, kral, ülkesinin herhangi bir şekilde işgal edilmesi durumunda sonuç ne olursa olsun kendilerini savunabilsinler diye silahlı adamlarından bir kısmını buraya göndermişti.

“Ne var ki sıkıntıda olduğunuzdan, kral, şimdi kendisi de burada olan generaline, size elinden gelen bütün yardım yapmasını, sizi kıyıya davet etmesini, mümkün olan en büyük kibarlıkla kabul etmesini emretti,” diyerek konuşmasına devam etti Hollandalı. William araya girip, “Cevap vermeden önce, kim olduğunuzu bana söyleyebilir miydiniz? Konuşmanıza bakılırsa Avrupalısınız,” dedi. Beriki Hollandalı olduğunu söyledi. “Şivenizden bunu anlamakla birlikte, acaba gerçek bir Hollandalı mısınız, yoksa bu topraklara yerleştiğini bildiğimiz Hollandalılarla konuşarak bu dili öğrenmiş bir yerli misiniz?”

“Hayır,” dedi yaşlı adam. “Ben Avrupalıyım. Hollanda’nın Delft eyaletindenim.”

“Pekâlâ, öyleyse söyleyin bakalım, siz bir Hristiyan mısınız, putperest mi ya da bizim renegado dediğimiz dininden dönmüş kimselerden misiniz?” diye araya girdi William.

“Hristiyanım,” dedi adam. Sonra aşağıdaki gibi bir konuşma geçti aralarında:

William: “Hristiyan ve Hollandalı olduğunuzu söylüyorsunuz, Tanrı aşkına, bir uşak mı yoksa özgür biri misiniz?”

Hollandalı: “Ben kralın uşağıyım, onun ordusundayım.”

W: “Peki gönüllü müsünüz, tutsak mı?”

H: “Aslına bakarsanız, önce bir tutsaktım. Ama şimdi özgürüm ve gönüllüyüm.”

W: “Şunu bir açıklığa kavuşturalım; ilk olarak tutsaktınız, şimdi onlara hizmet etme özgürlüğünüz var, peki arzu ettiğinizde kendi milletinizden olanların yanına gidebileceğiniz bir özgürlük mü bu?”

H: “Hayır, öyle demiyorum. Ülkemin insanları çok uzakta yaşıyor. Bu adanın kuzey ve doğu bölümündeler. Kralın kesin izni olmadan onların yanına gitmem söz konusu olamaz.”

W: “Peki neden izin alıp gitmiyorsunuz?”

H: “Bunu hiç istemedim.”

W: “Ben bundan, isteseydiniz de alamayacağınızı bildiğinizi anlıyorum.”

H: “Buna dair fazla bir şey söyleyemem, neden beni sorguya çekiyorsunuz?”

W: “Nedenim gayet açık: Madem Hristiyansınız ve bir tutsaksınız, kendiniz gibi Hristiyan olan dindaşlarınızın bu barbarların eline düşmesine alet olarak bize nasıl ihanet edersiniz? Sizce bu barbarca değil mi?”

H: “Nasıl oluyor da size ihanet ediyorum? Kralın sizi kıyıya nasıl davet ettiğinden, size kibar davranılmasını, yardım edilmesini emrettiğinden bahsetmedim mi?”

W: “Madem Hristiyansınız ki bundan epey kuşkuluyum, kralın ya da generalin, artık ne diyorsanız ona, gerçekten düşündüğü şeyi söylediğine nasıl olur da inanırsınız?”

H: “En büyük generalinin ağzından size söz veriyor.”

W: “Ben size ne söz verdiğini ya da kimin ağzıyla söz verdiğini sormuyorum. Sorduğum şudur: Bu sözü tutacağına inandığınızı söyleyebiliyor musunuz?”

H: “Buna nasıl cevap verebilirim? Niyetinin ne olduğunu nasıl bilebilirim?”

W: “Neye inanıyorsanız onu söyleyebilirsiniz.”

H: “Sözünü tutacağından başka bir şey söyleyemem. Tutabileceğine inanıyorum.”

W: “Bence siz ikiyüzlü bir Hristiyansınız. Peki size bir soru daha: Madem siz inanıyorsunuz, bizim de bu sözlere inanıp güvenerek canlarımızı onların ellerine teslim etmemizi mi öğütlersiniz?”

H: “Sizin danışmanınız değilim.”

W: “Belki de onların elinde olduğunuzdan kendi fikrinizi söylemekten korkuyorsunuz. Lütfen söyler misiniz, onlardan biri sizin ve benim konuştuğumuzu anlıyor mu? Hollandaca bilen var mı?”

H: “Hayır, hiçbiri bilmiyor. Bu konuda hiç endişem yok.”

W: “Şayet Hristiyanısanız bana dürüstçe cevap verin. Onların sözüne bel bağlayarak kıyıya çıkmak, aralarına girmek bizim için güvenli mi?”

H: “Benimle çok açık konuştunuz. Lütfen benim de bir soru sormama izin verin. Kralın teklifini reddederseniz, geminizi kurtarma şansınız var mı?”

W: “Elbette var, gemimizi kurtaracağız. Fırtına geçti, korkmuyoruz.”

H: “O halde en iyisi onlara güvenmemek.”

W: “İşte böyle dürüst olun.”

H: “İyi de onlara ne diyeceğim?”

W: “Onlar bize nasıl tatlı sözler söyledilerse siz de onlara söyleyin.”

H: “Nasıl tatlı sözler?”

W: “Krallarına, büyük bir fırtına yüzünden gemisi karaya oturmuş yabancılar olduğumuzu, bize yapmış olduğu nazik teklife çok minnettar kaldığımızı, daha çok başımız ağrırsa seve seve kabul edeceğimizi, ama şu anda kıyıya çıkmamızın gerekmediğini, üstelik gemiyi şu an bulunduğu durumda güvenli terk edemeyeceğimizi, onu kurtarmak için göz kulak olmamız gerektiğini, onu yeniden yüzdürebilmek, demir alabilmek için denizin birkaç kez kabarmasını beklediğimizi.”

H: “Ama o, size nazik davrandığı için kıyıya çıkıp onu ziyaret etmenizi, ona hediyeler vermenizi bekliyor.”

W: “Gemimizi kurtarıp, sızıntılarını onardığımızda ona saygımızı sunacağız.”

H: “Asla olmaz, ertelemeye gerek yok, sonra çıkmak yerine huzuruna şimdi de çıkabilirsiniz.”

W: “Orada durun, yanına geleceğiz demedim. Ona saygı göstermek için hediye vermekten bahsedene sizsiniz, öyle değil mi?”

H: “Peki, o halde geminiz kurtulunca onu görmek için kıyıya geleceğinizi söyleyeceğim.”

W: “Ona bir şey diyemem. Size göre uygun olan neyse onu söyleyin.”

H: “Böyle söylemezsem çok öfkelenecek.”

W: “Kime çok öfkelenecek?”

H: “Size.”

W: “Neden bunu önemseyelim ki?”

H: “Neden olacak, ordusunu yollar.”

W: “Diyelim bütün ordusu burada olsaydı sizce bize ne yapabilirlerdi?”

H: “Gemilerinizi yakıp hepinizi huzuruna çıkarmalarını bekliyor ordusundan.”

W: “Ona de ki bunu denerse ummadığı taş baş yarabilir.”

H: “Kıyamet gibi adamı var.”

W: “Gemisi var mı?”

H: “Hayır, hiç gemisi yok.”

W: “Teknesi de yok.”

H: “Evet, teknesi de yok.”

W: “E o halde, ne diye adamlarını umursayalım ki? Yalnızda yüz bin kişi olsaydı şu an, bize ne yapabilirdiniz?”

H: “Sizi yakabilirler.”

W: “Bize ateş edebilirler demek istiyorsan, bu doğru. Bizi yakmaya gelince, bunu deneyebilirler ama hele bir toplarımızın atış menziline girsinler, o yüz bin kişiyi anasından doğduğuna pişman ederiz.”

H: “Peki kral kendinizi güvende hissetmeniz amacıyla size rehin verse?”

W: “Size, bizim İngiltere’de av köpeğine verdiğimiz değerden bile azını veren kralınız sizin gibi bir köle ve uşaktan başka kimi rehin verebilir ki?”

H: “Siz kimi rehin olarak isterdiniz?”

W: “Kendisini ve siz muhteremi.”

H: “Ona ne yapardınız?”

W: “Onun bize yapacağını yapardık, kafasını gövdesinden ayırırdık.”

H: “Bana ne yapardınız?”

W: “Size mi ne yapardık? Sizi evinize, kendi vatanınıza götürürdük ve darağacına layık olduğunuz halde sizi yeniden bir adam, bir Hristiyan yapardık. Sizin bize yapacağınız gibi, ne Tanrı’yı tanıyan ne insana merhamet göstermeyi bilen, acımasız vahşi putperestlerin kucağına atmazdık.”

H: “Aklıma bir şey soktunuz, bunu yarın konuşuruz.”

Böylece çekip gittiler, William da gemiye gelip olanı biteni, yaşlı Hollandalıyla yaptığı görüşmeyi ayrıntılarıyla bize anlattı ki, bu çok eğlenceli ve benim için bir o kadar da öğretici oldu. Artık olayları değerlendirirken William’ın benden çok daha iyi yargılarda bulunduğunu gönül rahatlığıyla onaylayabilecek kadar çok nedenim olmuştu.

Aynı gece gemimizi kurtarıp bir buçuk mil açıkta demir atabilmemiz büyük bir şans oldu. Üstelik derin sularda olduğumuzdan içimize su serpilmişti. Hollandalının kralından ve yüz bin adamından korkmamız için bir neden kalmamıştı. Ertesi gün, hayal ettiğimiz kadar olmasa da bu vahşiler fillerin üzerine binmiş halde, sayı olarak yüz binin çok aşğısında ama büyük bir yığınla sahile indiklerinde onlarla birazcık eğlendik. Bir fil ordusu olsaydı bile bize zarar veremezdi, çünkü onların menzili dışında demir atmıştık. Ne var ki bulunduğumuz mesafede bize ulaşamayacaklarını sanarak yanılmışız. Rüzgâr karadan denize estiğinden tekrar karaya oturma şansımız yok denecek kadar azdı. Rüzgâr, gemimizin yattığı yerde suyu dalgasız hale getirmiş olsa da suların çekilmesini olması gerekenden ileriye götürmüştü. Kısa zaman önce bindirdiğimiz kumulun yarımay şeklinde uzandığını, iki boynuz gibi bizi ortasına aldığını kolaylıkla fark edebiliyorduk. Yuvarlak bir koyun ortasında, daha önceki gibi derin sularda güvende olduğumuzu sanıyorken, meğerse bu iki boynuz, yani kumulun iki ucu, gemimizin bulunduğu yerden itibaren yaklaşık iki mil daha uzanıyormuş; ölüm âdeta sol ve sağ yanımızı tutmuştu.

Doğu tarafımızda uzanan kumulda bu aymaz kitlenin yayıldığını gördük. Suyun derinliği çoğunun dizlerine, hatta ancak ayak bileklerine geldiğinden, âdetâ yarım daire, daha doğrusu bir dairenin beşte üçünü oluşturacak şekilde yaklaşık altı mil uzunluğunda bir hat oluşturarak hem o tarafta hem anakara tarafına doğru hem de kumulğun diğer yanına taşarak çevremizi sardılar. Batımızda yer alan diğer boynuzun üzerinde, yani kumulun diğer ucunda su o kadar sığ olmadığından, kendilerini konuşlandırıp yayılamadılar.

Bize nasıl bir iyilik yaptıklarının farkında bile değillerdi. İstmeden ve büyük bir cahillikle, bize kılavuz kaptanlık yapmış oluyorlardı. İskandil almamış olduğumuzdan, onlar olmasaydı çoktan denizin dibini boylamış olurduk. Yeni sığınacağımıza girmeden önce iskandil alabilirdik. Bunu yapıp yapmamamız gerektiğini kesin olarak söyleyemiyorum çünkü gerçek durumumuzun ne olduğuna dair aslında hiçbir şey bilmiyordum. Belki de demir almadan önce bakım onarım yapmamız gerekiyordu. Bunu yapmış olmamız gerektiğinden eminim çünkü çevremizi kuşatmış öfkeli ordular yetmiyormuş gibi bir de gemimiz su alıyordu. Bütün tulumbalarımız suyu güçbela dışarı atıyordu. Marangozlarımız suyun içine girmişler, geminin aldığı hasarı tespit edip onarmak için gemiyi bir o tarafa bir bu tarafa yatırıyorlardı. Adamlarımız, kumulun doğu boynuzunda dikilen vahşi ordunun olduğu tarafa gemiyi yatırdığında, onları seyretmek sahiden çok eğlenceliydi: Ne olduğunu anlayamamanın getirdiği korku ve neşeyle karışık bir şaşkınlıkla tarifi imkânsız çığlıklar atıyor, bağırıp çağırıyorlardı.

Büyük bir koşuşturma içinde halatlarımızı ve epey hasar almış yelkenlerimizi tamir etmek, geminin su alan yerlerini sıvamak, yeni bir ana gabya direği dikmek ve diğer gerekli şeyleri halletmek için hepimiz var gücümüzle çalışırken, koyun en ucunda yer alan barbarlar ordusundan yaklaşık bin kişilik bir kuvvetin ayrıldığını fark ettik. Su kıyısı boyunca ya-

yılarak geldiler, doğu bordamızın karşısında bizden yaklaşık yarım mil uzakta durdular. Ardından Hollandalıyı gördük. Tek başına ileriye çıktı. Yaklaşırken, şu beyaz bayrakla yapmış olduğu önceki hareketlerin aynısını yapıp orada durdu.

Onlar bordamıza doğru gelirken, mürettebatımız da tam o anda gemiyi eski sağlamlığına kavuşturmuştu. En büyük sızıntının sıvanarak kapatılmış olduğunu anlayınca, çok mutlu olarak, tıpkı bir önceki gün olduğu gibi filikaların indirilip, adamların içine binmelerini, William'ın tam yetkili olarak gitmesini emrettim. Hollandaca biliyor olsaydım bizzat ben de giderdim ama konuşulanları ancak ikinci ağızdan, yani tercüme yoluyla anlayabileceğimden ve bu daha sonra da yapılabileceğinden hiçbir yararı olmazdı. William'a vermeye çalıştığım bütün talimat, Hollandalıyı uzaklaştırması, yapabiliyorsa tekneye bindirmesiydi.

Neyse, William önceki gibi gitti. Kıyıya altmış yetmiş yarda kala, Hollandalının yaptığı gibi beyaz bayrağını kaldırdı. Filikanın bordasını kıyıya çevirdi, adamları küreklere asılmaya hazır beklerken Hollandalıyla aralarında şöyle bir konuşma geçti:

William: "Peki dostum, şimdi bize ne diyorsunuz?"

Hollandalı: "Tıpkı dünkü gibi, o nazik iş için gönderildim."

W: "Ne? Bu, nazik bir iş için gönderilmiş haliniz mi? Ardınızdaki onca insan, birlikte getirdikleri o komik silahlarla? İstirham ederim, ne demek istiyorsunuz?"

H: "Kral acilen kaptanı ve bütün adamlarını kıyıya davet etmemizi istedi, adamlarına size son derece kibar davranmalarını da emretti."

W: "Bunca adam bizi kıyıya davet için mi geldiler?"

H: "Barışçıl şekilde kıyıya gelerseniz, size zarar vermeyecekler."

W: "Ya gelmezsek, fikrinize göre, bize ne yapabilirler?"

H: "Size zarar vermelerine ben izin vermem."

W: “Dostum, lütfen kendinizi gülünç duruma düşürmeyin, bir alçak durumuna da. Ordunuzdan da başımıza açabilecekleri belalardan da korkmadığımızı anlamıyor musunuz? Nasıl oluyor da aynı anda hem sersem hem de hilebaz olabiliyorsunuz?”

H: “Kendinizi olduğunuzdan daha çok güvende sanıyorsunuz. Size yapabileceklerini bilmiyorsunuz. Sizi temin ederim ki büyük zarar verebilir, belki de geminizi yakabilirler.”

W: “Ben yanlış olduğundan eminim de, diyelim ki bu doğru olsun, (ona şalopayı işaret ederek) bak bizi götürecek başka gemilerimiz de var.” (Buraya dikkatinizi çekerim! Tam o sırada, kıyı boyunca doğudan bize doğru süzülen, yaklaşık iki fersah uzaktaki şalopayı fark ettik. On üç günden beri kayıp olduğundan bu bizi özellikle mutlu etti.)

H: “Bunun bizim için önemi yok; on geminiz bile olsa, düşmanca bir amaçla adamlarınızın hepsiyle kıyıya çıkmaya cesaret edemezsiniz, çünkü biz sizden çok fazlayız.”

W: “Bu konuda bile dürüst konuşmuyorsunuz. Dostlarımız yanımıza gelince, size yardım etmeyi deneyebiliriz. Bizi bulduklarını kendi kulaklarınızla duydunuz.” (Tam o sırada şalopadan beş pare top atışı yapıldı, bizi görmediklerinden bizden haber almak istiyorlardı.)

H: “Evet, ateş ettiklerini duyuyorum ama umarım sizin geminiz de karşı ateş açmaz. Yaparlarsa, generalimiz bunu barışın bozulduğuna yoracak ve ordusuna, siz gemidekileri ok yağmuruna tutma emri verecektir.”

W: “Şalopadaki adamlarımız duysun diye bizim geminin de ateş açacağından emin olabilirsiniz ama topla değil. Generale gelince, elinden geleni ardına koymasın ama bunu ona pahalıya ödeteceğimizden emin olabilirsiniz.”

H: “Peki ben ne yapmalıyım?”

W: “Ne mi yapmalısınız! Gidin ona önceden bunu haber verin, gemi ona ve adamlarına ateş etmeyecek deyin, sonra da gelip bize ne dediğini söyleyin.”

H: “En iyisi ona birini yollayayım, bu da aynı işi görür.”

W: “Nasıl istiyorsanız öyle yapın ama bence bizzat gitseydiniz daha iyi olurdu. Çünkü önce adamlarımız ateş açarsa, kralınız size karşı gazaba gelir, bize karşı gazabı ise, peşinen söylüyorum, sinek vızıltısı gelir.”

H: “Onları çok hafife alıyorsunuz, neler yapabileceklerini bilmiyorsunuz.”

W: “Bu zavallı vahşiler, bu sefiller sanki bize muazzam bir zarar verebilirmiş gibi konuşuyorsunuz; haydi neler yapabileceğinizi görelim. Zerre önem vermiyoruz. Beyaz bayrağı indirebilirsiniz, istediğiniz zaman da başlayabilirsiniz.”

H: “Ben sizinle barış olsun isterim, her bakımdan dost ayrılmayı tercih ederdim.”

W: “Siz düzenbaz serserinin tekisiniz, çünkü bu insanların bizi tuzağa düşürmek, şaşırtmak için kıyıya davet ettiğini, kandırmaya çalıştığını çok iyi biliyorsunuz. Kendi deyiminizle güya bir Hristiyan olan siz de bizi kıyıya çıkartacak, merhametten anlamaz, iyilik bilmez, terbiye görmemiş insanların ellerine teslim edecektiniz. Nasıl böyle bir alçaklık yapabiliyorsunuz?”

H: “Bunu bana nasıl söylersiniz? Size ne yaptım ben? Ne yapsaydım yani?”

W: “Bir hain gibi değil, Hollandalı değilseniz bile bir zamanlar Hristiyan olan birisi gibi davranmalısınız.”

H: “Ne yapacağımı bilmiyorum. Keşke onlardan kurtulabilseydim. Onlar uğursuz bir halk.”

W: “Lütfen, işi yokuşa sürmeyin beyefendi, yüzebilir misiniz?”

H: “Evet, yüzebilirim ama size doğru yüzmeye çalışırsam, tekneye varana kadar vücuduma binlerce ok ve mızrak saplanır.”

W: “Ben tekneyi yanınıza getirip ne olursa olsun sizi tekneye alacağım. Bir kez yaylım ateşi açınca, emin olun hepsi bırakıp kaçır.”

H: “Sizi temin ederim onları yanlış tanıyorsunuz. Vakit yitirmeden kıyıya koşacaklar, size ateşli oklar fırlatacaklar, geminizi, filikanızı tutuşturacaklar, hepsini gözünüzün önünde yakacaklar.”

W: “Bizimle gelecekseniz bu tehlikeye gireceğiz.”

H: “Aranıza geldiğimde bana şereflice davranacak mısınız?”

W: “Siz şerefli olduğunuzu kanıtlarsanız, öyle davranacağımıza ben söz veriyorum.”

H: “Beni tutsak etmeyecek misiniz?”

W: “Ben size kefil olacağım, siz ölürseniz ben de öleceğim, özgür bir adam olacaksınız, bence buna layık olmanız da arzu ettiğiniz yere gidebileceksiniz.”

Tam bu sırada, şalopaya onu gördüğümüzü haber vermek amacıyla bizim gemimiz üç pare top atışı yaptı. Şalopanın bu işareti derhal aldığını, gereken yere dümen kırdığını anladık. Bu üç top atışı üzerine kopan vaveylayı, bu devasa kitlenin nasıl bağırıp çağırdığını, çıkardıkları iğrenç sesleri, nasıl bir karmaşaya sürüklendiğini anlatmaya kelimeler yetmez. Bir düzen aldıklarını söylemek anlamsız olacağından, hepsi kaşla göz arasında silahlarına, onlara silah dersek tabii, koştular diyebiliriz.

Emir verilince hepsi yekvücut halde deniz kıyısına doğru ilerleyip, ateşli silahlarıyla, ki sahiden böyleydiler, bize bir salvo yapmaya karar verdiler. Bizi, her biri kükürt veya öyle bir şeye batırılmış küçük kesesi sayesinde uçarken alevi sönmeyen ve genelde sönmeden de inen yüz binlerce ateşli okla selamladılar.

Bu şekilde olabileceğini pek düşünmediğimiz bu saldırı yönteminin ilk başta bizi biraz şaşırttığını söylemeden geçemeyeceğim. Zira o kadar kalabalıktilar ki gemimizi yakabilecekleri endişesine kapılmadık değil. Bunun üzerine William gemiye çıkmak için kürek çekmeye, bizleri de demir alıp

denize açılmaya ikna etti. Gelgelelim buna vakit yoktu, çünkü o anda kıynın yakınında duran bu büyük insan kalabalığı dört bir yandan hem gemiye hem de filikaya toplu bir ok atışı daha yaptı. Hep birlikte tek seferde, deyim yerindeyse ateş gönderdikten sonra çekip gitmediler; yaylarına hemen yeni oklar yerleştirip fırlatmaya devam ettiler, gökyüzünden üzerimize âdeta alev yağıyordu.

Pamuklu kısmı oku fırlatmadan önce mi yakıyorlardı bunu bilemiyordum, çünkü yanlarında ateş olup olmadığını sezemiyordum, ama demek ki varmış. Ateş taşıyan bu okun, kemikten ve keskin çakmaktaşıdan yapılmış temren dediğimiz bir başı vardı. Bazıları da metalden yapılmıştı. Metale saplanacak kadar olmasa da tahtaya denk gelirse düştüğü yeri delip geçecek kadar serttiler.

William ve adamlarının filikadaki koruma tahtalarının arkasına yatacak kadar vakitleri oldu. Bu amaca göre yüksek yapılmış bu tahtaların arkasına sindiklerinde düz atışta her şeyden kendilerini koruyabiliyorlardı. Ne var ki havadan aşırarak atılan oklara karşı savunmasız kalıyorlardı, bunu göze aldılar. İlk başta kürek çekerek kaçmaya yeltendiler ama gitmeden önce Hollandalının yanında duranları hedef alarak bir yaylım ateşi açtılar. William adamlarına, Hollandalıyı vurmayacak şekilde diğerlerine nişan almalarını emretti, onlar da buna harfiyen uydular.

Onlara bağırarak fayda etmiyordu. Çok büyük bir gürültü patırtı olduğundan kimseyi duyamıyorlardı. Adamlarımız cesur bir şekilde, ilk başta biraz geri çekilmiş oldukları vahşilere yaklaşına kadar kürek çektiler. Kıyıya yaklaşıncı, ikinci bir yaylım ateşi açtılar. Herifçioğulları karman çorman oldular, birkaç tanesinin öldüğünü veya yaralandığını gemimizden görebiliyorduk.

Bunun son derece eşitsiz bir savaş olduğunu düşündüğümüzden adamlarımıza kürek çekerek uzaklaşma işareti verdik. Biz de onlar gibi birazcık eğlenebilirdik ama kıyıya çok

yakın olduklarından oklar üzerlerine yağmur gibi yağıyor, kürek çekmek için oturamıyorlardı. Bu zor durumda yelkenlerinin bir kısmını açtılar, teknedeki koruma tahtalarının arkasında kıyı boyunca gidebileceklerini düşündüler. Daha yelkeni açalı altı dakika bile olmamıştı ki beş yüz ateşli ok yelkene saplandı, bazıları yelkeni delip geçti ve nihayet tutuşturdu. Teknenin de tutuşma tehlikesi olduğundan adamlarımız da tehlikeden tamamen sıyrılmış değillerdi. Tahtanın arkasına sinmiş vaziyette, ellerinden geldiği kadar kürek çekerek uzaklaşmaya çalıştılar.

Gemiye elimizden geldiği kadar onların yakınına getirirken, adamlarımız da menzilden çıktıkları için düşmansız kalan bu vahşi ordusu açık hedef haline geldi. Tek seferde beş atış olmak üzere, en kalabalık oldukları yere doğru, gülle, paslı demirler, misket saçmalarıyla altı yedi kez atış yaptık.

Nasıl bir yıkıma yol açtığımızı kolayca görebiliyorduk. Bir sürüsünü öldürdük ve yaraladık. Buna çok şaşırdıkları halde, yerlerinden kıpırdamadılar, tüm bunlar olurken ateşli okları eskisi kadar sık uçmaya devam ediyordu.

Sonunda okların gelişi birdenbire durdu. Yaşlı Hollandalı kıyıya doğru yalnız başına koşuyordu. Tıpkı önceki gibi, elindeki beyaz bayrağı kaldırabildiği kadar yükseğe kaldırmış sallıyor, filikamıza binmek istermişçesine işaretler yapıyordu.

William önce ona aldırmadı, filikayı da yaklaştırmadı ama adam William'a gelmesini işaret etmeye devam edince ona doğru gitti. Hollandalı ona, generalin yanından geldiğini, adamları katledilince epey yumuşadığını, ondan bir şey istiyorsa tam sırası olduğunu söyledi.

“Bir şey mi!” dedi William. “Ondan ne isteyebiliriz ki? Kendi işine baksın ve yapabiliyorsa adamlarını top menzillerinden çıkarsın.”

“Tamam ama gitmeye cesaret edemiyor, adamlarınızdan bazıları karaya çıkmazsa kralın yüzüne bakamaz, çünkü kral onu kesinlikle öldürür.”

“O zaman bırakın da ölsün. Madem bu, onun ve yanındakilerin hayatını kurtarabilecek, biz buna alet olmayacağız,” dedikten sonra William sözlerini şöyle sürdürdü: “Ama ben zatıalınıza, onu nasıl aldatıp, özgürlüğünüze nasıl kavuşacağınızı söyleyeceğim. Tabii ülkenizi bir daha görmeyi istiyorsanız, hâlâ bir vahşiye dönüşmediyseniz, dinsizlerin ve yabanilerin arasında yaşamaktan hoşlanmıyorsanız.”

“Bunu yapmayı yürekten isterim ama size doğru yüzmeye başladığım anda, keskin nişancı bu adamlar aramızda epey mesafe olduğu halde daha yolu yarılama dan beni okla öldürürler.”

“Zatıalınıza ondan izin alarak nasıl geleceğini söyleyeceğim. Ona gidin ve benim sizi kaptanımızı kıyıya çıkmaya ikna etmek için gemiye götürmeyi teklif ettiğimi, kaptan isterse benim onu engellemeyeceğimi söyleyin.”

“Dediğinizi yapacağım,” dedi Hollandalı sevinçten havalara uçarak. “Sizinle gelmeme izin vereceğine kesinlikle ikna oldum ben.”

Sanki çok mutlu bir haber götürüyormuş gibi koşarak gitti. Generale, William’ın söz vermiş olduğunu, onunla gemiye giderse kaptanı kendisiyle gelmeye razı edeceğini söyledi. General de ona gemiye gidip, kaptanı almadan gelmeme emri verecek kadar ahmak çıktı. Hollandalı bunu yapacağına söz verdi ki aslında bu konuda çok dürüst davranmıştı.

Böylece adamlarımız onu filikaya bindirip gemiye getirdiler. Hollandalı sözünün eri çıktı, bir daha asla onların yanına dönmedi. Şalopa da bizim oyalandığımız küçük koyun ağzına zaten gelmiş olduğundan demir alıp yelken açtık. Kıyıya çok yakındık, uzaklaşırken sanki onlara ateş ediyormuş gibi üç top ateşledik ama artık zarar vermenin bir anlamı kalmadığından güllesiz atışlardı bunlar. Top atışlarından sonra, biz denizcilerin deyimiyle onlara neşe kattık; zafer kazanma edasıyla onları selamlayarak elçilerini alıp gittik. Bu olayın generalin başına ne getirdiğini ise hiç bilmiyoruz.

Bu gezilerden döndükten sonra bir arkadaşşıma anlattığım bu bölüm, bir süre önce bu insanlar tarafından kıyıda tuzaga düşürölmüş olan Bay Knox isimli bir İngiliz kaptanın başına gelenlere dair onun anlattığıyla öylesine örtüştü ki nasıl bir beladan kurtulmuş olduğumuzu düşününce bundan daha mutlu olamazdım. Kendi öykümden daha kısa olan bu diğer öyküyü buraya almak çok faydalı olacak, bunu okuyan kişi, sıyrıldığım belayı görecek, Seylan'ın bu kahpe halkıyla ilişki kurmak zorunda kalırsa, benzer insanların eline düşmekten kurtulmuş olacaktır. Arkadaşımanın anlattığı öykü şöyleydi:

Seylan Adası'nın büyük bir bölümünde Avrupalı hiçbir ulusla ticarete izin vermeyen barbar insanlar yaşadığından ve gezginler de buraya giremediğinden, bu öykünün yazara nasıl olup da bu adaya gitmiş olduğunu, gelenekleri ve âdetleriyle birlikte onları tanımanın kendisine ne gibi fırsatlar sunduğunu anlatmak yerinde olacaktır. Böylece anlatılan hikâyeye daha çok inanabilir, sahici olması ve pek sık rastlanmaması açısından da ona hak ettiği değeri verebiliriz. Yazar, bu dediğim iki özelliği kısa bir girişle aşağıdaki gibi verdikten sonra öyküsüne devam ediyor:

“1657 yılında, saygıdeğer İngiliz Doğu Hindistan Şirketi’nin hizmetindeki *Anne* isimli fırkateynde çalışan deniz yarbayı Kaptan Robert Knox, 21 Ocak’ta Downs’dan yola çıkmış, Koromandel sahili üzerindeki Aziz George Kalesi’ne gidiyordur. Hindistan’da o limandan bu limana uğrayarak bir yıl boyunca ticaret yapmayı hedeflemiştir. Bunu gerçekleştirdikten sonra Masulipatnam Limanı’nda mallarını boşaltıp İngiltere’ye dönmek üzereyken 19 Kasım 1659’da öylesine büyük bir fırtına çıkar ki birçok gemi karaya oturur. Kaptan ana direğini kesmek zorunda kalır. Bu da gemiyi işlemez hale getirdiğinden yolculuğunu sürdüre-

mez; Seylan Adası'ndaki Cottiar geminin o andaki sıkıntısı için elverişli bir koydur. Bunun üzerine, kaledeki simsar Bay Thomas Chambers, gemiye kumaş ve Porto Novolu tüccarların alınmasını emreder, koyda yeni bir ana direk yapıp fırtınanın verdiği hasar tamir edilirken tüccarlar da ticaret yapabilecektir. Gemi oraya ilk kez gelmiştir. Hint tüccarlar mallarını alıp kıyıya çıkınca, kaptan ve adamları da kendi işlerine bakmak üzere çevrede gezinmeye başlarlar. Oranın halkına önce güvenemezler, çünkü İngilizler asla onlarla ticaret yapmamış, alışveriş etmemiştir. Ancak kıyıya çıkıp hiçbir zarar görmeden istedikleri anda gemiye dönebildikleri yirmi günün ardından, orada yaşayan ve para karşılığında onları kibarca ağırlayan, istedikleri şeyleri sağlayan bu insanlardan artık kuşku duymaktan vazgeçerler.

Bu sırada, ülkenin kralı onların gelişinden haberdar olmuştur. Niyetlerini bilmediğinden kıyıya, yanında ordusuyla bir *dissava*, yani general gönderir. General de ulağını gemiye yollayarak kaptandan karaya çıkıp yanına gelmesini, kralın sözümona bir mektubu olduğunu, kıyıya çıkıp bu mektubu almasını ister. Kaptan bu mesajı top atışıyla selamlayarak cevapladıktan sonra, kendisiyle adaş oğlu Robert Knox ile geminin tüccarı Bay John Loveland'e karaya çıkıp kendisini beklemelerini emreder. Bu ikisi karaya çıktıklarında, general kim olduklarını, ne kadar kalacaklarını sorar. Onlar da İngiliz olduklarını, en fazla yirmi otuz gün kalacaklarını, Majestelerinin limanında ticaret yapmak için izin istediklerini söylerler. General bunun üzerine, kralın İngilizlerin ülkesine gelmesine çok memnun olduğunu, istedikleri her şeyde onlara yardım etmesini kendisine emrettiğini, kaptandan başka hiç kimseye teslim edilmeyecek bir de mektup göndermiş olduğunu bildirir. Oğul Knox ile Bay John Loveland, o sırada deniz kıyısından on iki mil uzakta olduklarından, kaptanın gemisinden bu kadar uzaklaşamayacağını ama sahile gelmeyi arzu ederse, kaptanın kendisini karşılayarak mektubu

alacağını söylerler. Bunun üzerine *dissava*'nın cevabı o gün kalmaları, ertesi gün onlarla birlikte geleceği şeklinde olur. Böyle önemsiz bir meselede onun canını sıkmayı istemediklerinden, buna razı olurlar. Akşamleyin *dissava*, kaptana sığır, meyve ve bunun gibi hediyeler gönderir. Gece boyunca ulakların taşıdığı bu hediyeler sabahleyin kaptana teslim edilir. Ulaklar, gemideki kaptana, *dissava*'nın adamlarıyla birlikte geleceğini, *dissava* kralın gönderdiği mektubu bizzat teslim edeceğinden onun da adamlarıyla birlikte kıyıda beklemesini söyler. Bunun üzerine, hiçbir şeyden kuşkulanmayan Baba Knox filikasıyla küçük bir nehirden gelerek kıyıya çıkar ve bir demirhindi ağacının altına oturup *dissava*'yı beklemeye başlar. Bu arada yerli askerler, onu ve yanındaki yedi adamı çepeçevre sarıp yakalarlar. Omuzlarındaki hamma taşıdıkları kaptanı *dissava*'nın yanına götürürler.

Ertesi gün şalopanın mürettebatı, ne olup bittiğini bilmediğinden ana direğe destek yapmak için ağaç kesmeye kıyıya çıkar, onlar da aynı şekilde tutsak alınırlar. Tek fark şu olur, direndikleri, daha sıkı çıktıkları için onların üzerine daha büyük bir şiddetle saldırılır. Kaptanın ve adamlarının yanına götürülmezler, aynı kasabada bir başka eve yerleştirilirler.

Bu şekilde iki tekneyi ve on sekiz adamı ele geçiren *dissava*'nın yeni gayesi gemiyi de almaktır. Bu amacını gerçekleştirmek için kaptana, adamlarıyla birlikte alıkonulma nedeni olarak, kralın onun eliyle İngiliz ulusuna hediye ve mektuplar göndermek olduğunu söyler. Gemiye adam yollamasını, ayrılmaması için emir vermesini, ama koyda uzun süre kalırsa Hollandalıların gemiyi yakma tehlikesi olduğundan nehre getirtmesini ister. Kaptan bu öneriyi asla onaylamasa da hoşlanmadığını dışa vurmaya cesaret edemediğinden söz konusu emirle oğlunu gemiye yollar. Kaptan, oğlunun geri dönmesi için inandığı bütün kutsal varlıkları yardıma çağırır. Sağ salım geri dönen oğlu, gemideki tayfaların yazdığı bir mektup getirir. Mektupta bu meselede

kaptana veya bir başkasına itaat etmeyeceklerini, kendilerini savunmaya kararlı oldukları yazılıdır. Tayfaların mektubundan tatmin olan *dissava*, kaptana, gemiden arzu ettiği bir şey varsa getirtmesi için mektup yazma izni verir. Onları bırakmak için kraldan daha emir almamış gibi yapar ama pek yakında bu emrin geleceğini söyler.

Kaptan askıda bırakıldığını anladığından ve gemiyle herhangi bir yere yolculuğa çıkmak için mevsim de geçmeye başladığından, ikinci kaptan Bay John Burford'a geminin idaresini almasını, gelmiş oldukları Porto Novo'ya yelken açmasını ve orada simsarın emrine uymasını emreder.

Böylece hepsinin korktuğu o uzun ve üzücü esirlik hayatı başlamış olur. Gemi gittikten sonra *dissava* kralın yanına çağrılır. Tutsaklar bir süre gözaltında tutulur, kraldan özel bir emir gelince de hayatlarını idame ettirmeleri için bir kasabaya verilirler. Kralın emriyle bakımlarının masrafı üstlenilmiştir. 16 Eylül 1660'ta kaptan ve oğlunu, Hotcurly ülkesinde, Kandy şehrinin otuz mil kuzeyindeki Bonder Coswat adı verilen bir kasabaya getirirler. Burada onlara günde iki kez erzak getirilir. Bedava olan ve ülkede bulunabilecek türden yiyeceklerden canlarının istediği kadar yerler. Bulundukları yer hem çok hoş hem de ferahtır. Ne var ki o yıl, ülkenin o bölümünde birçok insanın hayatına mal olan bir sıtma baş gösterir. Kaptanı ve oğlunu da bir süre sonra bu salgın hastalık ziyaret eder, bu acınacak durumundan dolayı zaten kahr çeken kaptan, üç aydan fazla bu hastalık yüzünden eridikten sonra 9 Şubat 1661'de hayata gözlerini yumar.

Oğul Robert Knox şimdi hasta, tutsak ve perişan bir haldedir. Babasızların babası, tutsak kullarının iniltilerini duyan Tanrı'dan başka onu avutacak hiç kimsesi kalmamıştır. Babasını yitirmenin kederi, çekmek zorunda olduğu bu dermansız derdi ve güçten düşmüş bedeni onu zorlayadursun, uzun sürecek bir ıstırapın ve musibetin içine yuvarlanmak üzeredir. Bunun ilk işaretini babasının defninde alır. Dillerini

anlamadığından, yardım almak üzere emrindeki kara çocuğu* kasaba halkına gönderir. Kasabalılar, kara çocuğa cesedi boynuna bağlayıp ormana sürüklemeleri için yalnızca bir ip verir. Para vermezlerse, başka bir yardımları olamayacaktır. Babasının ölüm acısını bu vicdansız hareket katmerlendirir, çünkü bu kez de babasının gömülmeden kalması, ormandaki vahşi hayvanlara, kurda kuşa yem olması olasılığı belirmiştir. Toprak çok sert olduğundan ve kazacak hiçbir alet edevatı da bulunmadığından onu gömmeleri neredeyse imkânsızdır. Üzerinde çok az para kalmıştır, bir *pagoda* ve altın bir yüzük, parayla bir adam tutar ve koşulların elverdiği ölçüde âdetlere uyarak babasını gömer.

Ölmüş babasını bu şekilde göz önünden kaldırır, ne var ki sıtması devam ediyordur. Hem kederden hem de hastalıktan epey güçsüz düşer. Tek teselli kaynağı, *Practice of Piety* ya da Bay Rogers'ın yazdığı *Seven Treatises* isimli kitapları alıp, ki başka kitabı yoktur, ormanlara, kırlık yerlere gidip okuyarak tefekküre dalmaktır. Arada sırada dua eder, çektiği acılar ona dualarında İlyas'ın ricasını** tersten okutur, hayatı ona bir yük olduğundan ölmek ister. Tanrı, hayatını uzatacak kadar ondan hoşnut olduğundan, kederini azaltacak bir yol bulur, sıtmasını iyileştirir ve en çok arzuladığı şeyi ona bağışlar. Bu iki kitabı öyle çok okumuştur ki artık ezbere bilmektedir. Söz konusu kitaplar yeterli bir dindarlıkla yazılmış, iyi metinler olsa da o, hakikati gerçek kaynağından içmeyi istemektedir. Bir İncil'inin olmamasını en büyük üzüntüsü saydığı, bir daha asla göremeyeceğine emin olduğu halde, beklentisinin tam aksine hareket eden Tanrı onu şu anlatacağım şekilde ödüllendirir. Bir gün, açlığını gidermek amacıyla yardımcısı kara çocukla birlikte balık tutarlarken

* Knox'un gerçek öyküsünde bu zenci çocuğun, babası tarafından ona hizmet etsin diye Porto Novo'dan getirilmiş olduğu söyleniyor. (Bu hikâyenin ilgili bölümü için bkz. Çeviri Eki.) (ç.n.)

** *Tevrat, Krallar 1, 17*'de İlyas peygamber, ölen bir çocuğu Tanrı'ya dua ederek canlandırır. (ç.n.)

oradan geçmekte olan yaşlı bir adam, çocuğa efendisinin okuma bilip bilmediğini sorar. Kara çocuk, “Evet, okuyabiliyor” deyince, Colombo’dan ayrılırken Portekizlilerden bir kitap almış olduğunu, efendisi isterse ona satabileceğini söyler. Çocuk bunu söyleyince, efendisi, adamla eve gidip ne kitabı olduğuna bakmasını emreder. Çocuk bir süre İngilizlere hizmet ettiğinden kitabı hemen tanır. Kitabı alıp, ona doğru koşarken uzaktan “İncil bu!” diye bağırır. Bu sözcük efendisini öylesine şaşırtır ki oltayı balığı bir kenara fırlatıp çocuğa koşar. Doğru olduğunu görünce, sevin sin mi üzül sin mü bilemez çünkü çok istediği bir şeyi alacak kadar parası yoktur. Kitabı satın almak için bir *pagoda* olan bütün servetinden ayrılmaya razıdır ancak kara çocuk, satın alma işini kendisinin halledeceğini, adamın önünde kitabı küçümsüyormuş gibi yapmasını söyleyerek onu ikna eder. Sonunda bir hasır şapka karşılığında kitabı elde eder.

Tanrı, kendi yüce adının bilinmediği, daha önce hiçbir İngiliz’in bulunmuş olduğunun duyulmadığı dünyanın bu uzak köşesinde ona kendi ana dilinde bir İncil verdiği, böyle görülmedik bir kutsama bağışladığına göre, bu olayı bir mucize olarak kabul etmekten başka bir şey gelmez elinden. Tanrı’nın ona böylesine merhamet göstermesi tutsaklığındaki en büyük avuntusu olur. Babasını yitirmesinin ardından, kral, kasaba halkına ona nazik davranmaları, onu güzel yiyeceklerle beslemeleri emrini verir. Ülkenin ona sağladığı nimetlerden mahrum kalmamasının yanı sıra orada biraz zaman geçirmiş, artık dillerini anlamaya başlamış olduğundan daha iyi şartlara kavuşur. Kendine ev yapar, bahçe bostan ekip çiftçiliğe başlar. Tanrı onu öylesine refaha kavuşturur ki kendi ihtiyacını katbekat aşan ürünleri, ülkenin geleneğine uygun olarak yılda yüzde elli fazlasıyla geri almak üzere borç vermeye başlar. Böylece daha da zenginleşir. Et ihtiyacını karşıladığı keçileri, domuzları ve tavukları da vardır. Buna rağmen, demem o ki, kendi milletinin soylu insanları kadar güzel ya-

şadığı halde, yabancı bir yerde yaşamaktan hoşnut olacak kadar da anavatanını unutmuş değildir. Yabancı bir ülkede Tanrı'nın kelimelerinden ve ayinlerden mahrumdur, bu eksiklik diğer tüm şeyleri onun gözünde değersiz kılar. Bu ikisini ona bağışlasın diye Tanrı'ya sığınarak her gün yakarır. Nihayet, iki yıldan beri onunla yaşayan Stephen Rutland ile kaçmaya karar verirler. 1673 yılında bu kaçış gerçekleştirmek için bütün gizli yolları düşünürler. Önce çerçi olurlar. Tütün, karabiber, sarımsak, tarak, metalden yapılmış her türlü kap kacak satın alıp, ülkede bunların kıt olduğu yerlere götürürler. Elleri malları oradan oraya gezerlerken, kaçış planlarını geliştirmek için ve artık dillerini de iyi konuşabildiklerinden oralarda yaşayan ahaliyle sohbet ederler. Adanın en kalabalık ve en tenha yerlerini, kaçış yollarını, üzerinde yaşayanları, nöbetçilerin hangi kesimlerde ve nerelerde konuşlandığını, ülkenin her yerine götürmek için hangi malları taşımalarının uygun olduğunu sorup soruştururlar. Sözümona hangi mallar nerede eksikse o mallardan tedarik edeceklerdir. Tüm bunların ticaret uğruna olduğundan hiç kimse kuşkulamaz. Bay Knox, böylesi bir mülkü bırakıp gideceği tahmin edilemeyecek kadar nüfuzlu olduğundan, en az insanın yaşadığı kuzey kesimine gitmeye karar vererek, oralarda satılabilecek malları yanlarına alır ve yola çıkarlar. Yola çıkarlar çıkmasına ama gittikleri kuzey yönünde bir anayol yoktur, kasabadan kasabaya bir sürü patika vardır. Üstelik bunlar birbirlerine karışmaktadır. Beyaz adamlar için yol sormak çok tehlikelidir, ülke sakinleri derhal niyetlerinden şüphelenecektir.

Conde Uda'dan kalkıp kralın sözünün geçtiği bölgelerin en uç noktası olan Nuwara Eliya'ya üç günlük bir yolculukla gelmeyi başarırlar. O zamana kadar karşılarına çıkan bütün güçlükleri aştıkları için takdiri ilahiye şükrederler ama daha ileri gitmeye cesaret edemezler, çünkü ellerinde satacak mal kalmamıştır. Evlerinden ilk kez bu kadar uzun süreliğine ayrı kaldıklarından, kasabalıların peşlerine düşüp onları

arayacağından da korkarlar. Eve geri dönerler. O civardaki insanları ve yolları çok iyi tanıyana kadar, malları yükleyip yollara düşerek aynı bu şekilde gerçekleştirdikleri yedi sekiz yolculuk daha yaparlar.

Bu civarlarda bir gün Bay Knox birkaç yıl önce gitmesine izin verdiği kara çocukla karşılaşır. Şimdi evlenmiş, çoluğa çocuğa karışmıştır ve çok fakirdir. Civarı çok iyi bildiğinden, yolları tarif etmekle kalmaz, iyi bir ödül karşılığında onu ve arkadaşlarını Hollandalılara götürmeyi kabul eder. Memnuniyetle de bu işin altına girer, aralarında buluşma vakti kararlaştırılır. Ne var ki Bay Knox'un sağ böğrüne öyle bir acı saplanır ki beş gün boyunca yerinden kıınılayamaz. İyileşir iyileşmez buluşma yerine gider ama rehberi iş için başka bir yere gitmiş olduğundan buluşma boşa çıkar. Onsuz gitmeyi göze alamazlar.

Başta kurak hava olmak üzere bazı aksilikler planlarını gerçekleştirmeyi önlediğinden bu girişimler sekiz dokuz yıl sürer. Ülkeye neredeyse beş yıldır tek bir damla yağmur düşmediğinden ormanda susuzluktan ölmekten korkarlar.

22 Eylül 1679'da Yüce Tanrı'nın özgürlük yolunda onlara ne bahşedeceğini görmek üzere, kendilerini savunma amacıyla yanlarına gizlice aldıkları bıçaklar ve küçük baltalarla yeniden yola düşerler. Önceden olduğu gibi satacakları türlü eşyaları da yanlarına alırlar. Yirmi yedi günlük ay kaçarken yollarını daha iyi aydınlatacaktır. İlk durakları Anuradhapura için Parraoth Mocolane adında yabanıl mı yabanıl, filler, ayılar ve kaplanlarla dopdolu bir diyarı geçmeleri gerekiyor. Kralın egemenlik bölgelerinin sınırı olduğundan, orada her daim bir muhafız vardır.

Yolu yarılادıklarında, valinin tahsildarlarının krala ait irat ve vergilerin toplanıp şehre gönderilmesi amacıyla bir araya geldiklerini duyarlar. Bu onların yüreğine biraz korku salar, çünkü görülürlerse geri gönderileceklerdir. Bunun üzerine Ecpoulpot'un batı kıyılarına çekilirler, orada oturup

memurların gittiğini duyana kadar dokumayla uğraşırlar. Vergi tahsildarları gider gitmez şapka ördükleri pamuk ipliği balyasını ve karşılığında yalnızca düzlük bölgelerde satılan kurutulmuş etlerden alacakları malları yüklenip yolculuklarına kaldıkları yerden devam ederler.

Yolları kaçınılmaz şekilde Kalluvilla'da, geleni gideni izlemek amacıyla hep orada oturan valinin bahçesinden geçmektedir. Vali, onların sınırları dışına çıkmış tutsaklar olduğundan kuşku duyabileceğinden akla karayı seçerler. Yılmadan, kararlı bir şekilde valinin evine giderler. Ona bir paket tütün ve *betel* yaprağı verirler. Yanlarındaki kap kacağı gösterip et almaya geldiklerini söylerler. Vali onlardan kuşkulananmaz, ne yazık ki geyiğin olmadığı kurak bir zamanda geldiklerini, bunu ancak yağmur yağarsa tedarik edebileceğini söyler. Bu yanıt onları tatmin ettiğinden iki üç gün onun evinde kalırlar. O süre zarfında yağmur yağmayınca valiye onlarda nadiren bulunan beş altı atımlık barut verirler. İçine çeşitli mallar koydukları bir bohçayı onun evine bırakıp, kendileri Anuradhapura'ya giderken, ondan geyik avlamasını isterler. Burada yine büyük bir korkuya düşerler çünkü hiçbir şüphelinin geçmemesi için nöbet yerlerinde mutlaka muhafız bulundurmaya dair kralın emrini valiye iletmeye gelen askerleri görürler. Bu aslında kralın hapse atmış olduğu bazı soyluların akrabalarının kaçmasını engellemek için yapıyor olsa da beyaz adamları soruşturup onları gerisinge ri göndereceklerinden korkarlar. Ne var ki Tanrı öyle emrettiğinden tahsildarlar nazik davranır, işlerine karışmazlar, onlar da Anuradhapura'ya sağ salim ulaşırlar. Bahaneleri tutsülenmiş ettir ama orada hiç bulamayacaklarını biliyorlardır. Asıl niyetleri onları Hollandalıların yanına götürecek yolu bulmaktır. Bu amaçla üç gün kalırlar. Hollanda limanlarından Jaffna'ya giden yolda atlatılması çok zor bir nöbet yeri ile aşılamaz başka engellerin olduğunu anlayınca geri dönmeye ve Malwatta Oya nehrini takip etmeye karar verirler.

Nehrin onları denize götürecek iyi bir rehber olacağını ve bu su yolunda kimsenin peşlerinden gelmeyeceğini düşünürler. İnsanların vahşi hayvanlardan korktukları için asla seyahat edemediği gece vakti, 12 Ekim Pazar günü Anuradhapura'yı terk ederken yanlarına yolculuk için gereken öteberiyi de alırlar: on günlük erzak, erzakları pişirecekleri bir kazan, su taşımak için iki sukabağı, çadırları için iki kocaman *tallipat* yaprağı, palmiye şekeri, şekerleme, tütün, *betel* yaprağı, kav ve ayaklarına diken batmasın diye ayakkabı yapacakları geyik derisi. Nehre ulaşırken ormana rastlarlar ve hep nehir kıyısından devam ederler. Ayak izleri görülmesin diye kumun üzerinde yürümeye çalışırlar. Kumda yürümeye mecbur kaldıklarında ise geri geri yürürler.

Ormanda epey yol alırlar, sonra yağmur başlar. Çadırlarını kurup ateş yakarlar. On sekiz günlük ay yükselirken dinlenmiş, geyik derilerini ayaklarına bağlamış, ticari mallarından kurtulmuş ve rahatlamış bir şekilde yolculuklarını sürdürürler. Sık ağaçların arasından, ay ortalığı çok az ısıtabildiğinden zorlukla sürdürülebilen üç dört saatlik yolculuktan sonra, önlerinde dikilmiş bir fil fark ederler. Korkutup onu kaçıramadıklarından ateş yakıp pipo tütürerek sabaha kadar orada beklemek zorunda kalırlar. Gün ışııyla birlikte etraflarına bakınca, sanki daha önce oraya tek bir insanın gelmemiş olduğu duygusuna kapılırlar, ağaçlardan başka görülecek hiçbir şey yoktur. Artık bütün yöre sakinlerini ve tehlikeyi atlatmış olduklarını umarlar ama yanılmaktadırlar. Kuzeye kıvrılan nehir onları Tissea Wava denen yere, kasabaların göbeğine getirmiştir. Görülme tehlikesi olduğundan tir tir titremeye başlarlar. İnsanlar onları bulursa dövüp yağmalamakla kalmayacak, krala geri götüreceklerdir. Bundan kaçınmak için su ve çamur dolu bir ağaç kovuğuna girip hava kararana kadar beklerler. Sonra karanlıkta hiçbir şey göremez olana dek tabana kuvvet yürürler. Arkalarından gelen sesler duyarlar. Birilerinin onları takip ettiğini sanarak

korkarlar. Bunların aslında vahşi hayvanların darıları yemesini önlemek için atılan çığlıklar olduğunu anlayınca nehir kenarına çadırlarını kurarlar. Akşam yemeğinde haşlanmış pirinç ve kızarmış et yiyerek açlıklarını giderdikten sonra Tanrı'ya sığınarak güzel bir uyku çekerler.

Ertesi sabah başlarına gelebilecek en kötü şeyi engellemek için erken kalkarlar ve hemen yola koyulurlar. Uysal Chiangulay insanı onlara bir tehlike yaratmamıştır ama şimdi vahşi olanların bölgesindedirler, orman onlarla kaynamaktadır. Çadırlarını görmüş olsalar da şimdi yağmurlar başladığından hepsi nehirden uzaklaşıp ormana gitmişlerdir. Tanrı onları tehlikeden bu şekilde korumuştur, çünkü vahşi olanlara rastlasalar öldürüleceklerdi.

Gündüzden geceye kadar süren, birkaç günlük yolculuk yaparlar. Çıplak kollarına, omuzlarına batan dikenler ve geçerken sürtündükleri çalılar yüzünden akan kanlar sırtlarında kurur. Sık sık ayılarla, domuzlarla, geyiklerle, yabansıyırlarıyla karşılaşır. Neyse ki onları görür görmez hayvanlar kaçmaktadır. Nehir küçük timsahlarla doludur. Akşamleyin çadırlarını kurarlar, vahşi hayvanları korkutmak amacıyla hem arkalarında hem de önlerinde büyük birer ateş yakarlar. Bir sürü ses duydukları halde hiçbir şey göremezler.

Perşembe öğle vakti Malabarlıların ülkesini kralın ülkesinden ayıran Coronda Nehri'ni geçerler. Cuma sabahı dokuz on gibi Chiangulaylar kadar korktukları bir başka halkın arasına düşerler. Bu halkın *Wanniouna*'sı, yani prensi, Hollandalılara vergi verdiği halde Kandy kralına daha bir sevgiyle bağlıdır. Bu yüzden onları yakalamış olsalar eski efendilerine götürmekte tereddüt etmeyeceklerdir. Gelgelelim, kaçacak bir başka yol bilmedikleri için, geceleyin su içmeye nehre inen vahşi hayvanlar ve dikenler yüzünden ormandan gitmek de imkânsız olduğundan, gündüz nehirden giderek yolculuklarına devam ederler. Malabar ülkesinde onlara çok kibar davranan iki Brahmandan başka kimseyle

karşılaşmazlar. Brahmanlardan biri, Hollandalıların bölgesine kavuşup Kandy kralının yaratabileceği bütün tehlikelerden kurtulana kadar onlara para karşılığı rehberlik eder. Bu onları çok sevindirse de halen ciddi bir sorun vardır: ormandan çıkmak. Sonunda bir Malabarlı onları bir bıçak karşılığında Hollandalıların kasabasına götürür. Nihayet o kasabadan diğerine onları götüren rehberler sayesinde Aripo adlı limana varırlar. Böylece on dokuz yıl altı ay süren bu uzun esirlikten onları kurtararak ilahi adaletini bir kez daha gösteren Tanrı'ya minnettarlıkla ibadet ettikleri o gün 18 Ekim 1679 Cumartesi'ye denk gelir.”

Dünyanın bu bölgesine yapmış olduğum yolculukları anlattığım ve bitirmek üzere olduğum kendi öyküme dönüyorum. Şimdi denizdeydik. Baharatımıza bir pazar bulabilmek ümidiyle bir süredir kuzeye yelken açmıştık. Muskat açısından epey zengindik ama onları ne yapacağımızı pek bilemiyorduk. İngiliz sahiline, daha doğrusu alım satım yapmak amacıyla İngiliz yerleşimlerine gitmeye de cesaret edemiyorduk. Elleriindeki herhangi iki gemiyle savaşa tutuşmaktan korktuğumuzdan değildi, üstelik hükümetten korsanlarla savaşma izni veya misilleme yapma yetkisi almadıklarından saldırgan davranmak işlerine gelmezdi. Korsan olmadığımızdan da değildi; zira onlara bir şey yapmış olsaydık, birleşip kendilerini savunmak için direnebilirler, birbirlerine yardım edebilirler, kısacası yaptıkları eylemlerde haklı duruma geçerlerdi. Gelgelelim işi gücü bırakıp neredeyse elli topu olan, ki biz öyleydik, bir korsan gemisine saldırmak hiç de akıllıca olmazdı. Dolayısıyla hiç korkmadık, bunu düşünmedik bile. Diğer yandan aralarında görülmek de bizim işimize gelmezdi. Neden derseniz, bir kere adımız çıkarsa, o yerleşimden bu yerleşime kim olduğumuzu duyurursak, başka bir sefer korsanlık amacıyla orada olmasak bile bizi hemen engellerler ve teşhir ederlerdi. Malabar kıyısındaki Hollanda yerleşimle-

rinde görünmenin sözü bile edilemezdi. Yükümüzü yağma yoluyla onlardan alınmış baharat oluşturduğundan, bu kim olduğumuzu, yaptığımız bütün işleri açığa çıkarır, onlar da bize saldırmak için ellerinden geleni yaparlardı.

Bize kalan tek yol Goa'ya yelken açmak, yapabilirsek oradaki Portekiz fabrikasıyla pazarlığa girişerek baharatımızı satmaktı. İki gün önce karayı görmüştük. Şimdi Goa'nın bulunduğu enlemde olduğumuzdan Goa yakınındaki Salsat'ın ağzından Margao'ya girmek üzereydik. Dümendeki adamlara pruvayı rüzgâra çevirme emri verdim ve kılavuz kaptana, kıyı görüşümüzden çıkana kadar kuzey-kuzeybatı yönünde yol almasını emrettim. Sonra da William'la hep acil durumlarda yaptığımız gibi orada açığa çıkmadan ticaret yapmak için nasıl bir yol izleyeceğimize dair bir toplantı yaptık. Oraya hiç gitmeme kararı aldık. Bunun yerine, William çok güvendiği adamlarla birlikte şalopayı alıp daha kuzeydeki Surat'a gidecek, orada kendisini tüccar gibi gösterecek, işlerine gelen İngiliz yerleşimleriyle ticaret yapacaktı.

Bunu daha tedbirli bir şekilde yapmak ve kuşku çekmemek için şalopanın bütün silahlarını sökmeye karar verdik. Gemiye çıkabilecek biriyle sohbete girişmeyeceğine, kıyıya çıkmayı istemeyeceğine veya önermeyeceğine söz verenlerin dışında hiç kimseyi şalopaya bindirmemek konusunda da anlaşmaya vardık. Niyetimizi gizlemek için William, tıpkı kendisi gibi cerrah olan biriyle New England sahilinde kılavuz kaptanlık yapmış, iyi taklit yapan hazırcevap yaşlı bir denizciye belge çıkardı. Bu ikisini Quaker gibi giydirip kendisi gibi konuşmayı öğretti. Yaşlı kılavuz kaptanı şalopanın kaptanı, cerrahı gerçeğe uygun biçimde hekim, kendisini de yük memuru yapmıştı. Bu şekilde, üzerinde oyma süsü (önceden de çok yoktu) ve topları bulunmayan, her açıdan sade olan bu şalopa denizde süzülerek Surat'a yollandı.

Ayrılmadan birkaç gün önce, kıyıya çok yakın, küçük ve kumlu bir adaya gitmiş olduğumuzu belirtmem gerekir.

Burada bir liman ağzına benzeyen oldukça derin bir koy vardı. Üstelik sahil üzerinde ardı ardına dizilmiş bir sürü fabrikanın da görüş alanı dışındaydık. Burada şalopanın yükünü değiştirip orada elden çıkarmayı düşündüğümüz malları yükledik. Ağırıklı olarak muskat, birazcık da karanfil dışında fazla bir mal yoktu. Biraz önce de anlattığım gibi William, yanındaki iki Quaker ve on sekiz adamla birlikte şalopaya atlayıp, oradan Surat'a gitmek üzere ayrıldı ve fabrikadan uzak bir mesafede demir attı.

William, onu çağırdığı isimle hekimi de yanına alarak, o ülkedeki yerlilerin onlara balık satmak için şalopaya kadar kürek çekerek getirdikleri sandalla karaya çıkacak kadar tedbirli davrandı. Daha sonra şalopaya gelirken de bu sandalı kiraladı. Kıyıya çıkmalarının üzerinden çok geçmemişti ki, orada yaşadıkları ve belki önce şirketin adamı oldukları halde, sahilde karşılarına çıkan türlü işlerde kendi hesaplarına çalışan birkaç İngiliz tüccarla tanışmanın bir yolunu buldular. Önce hekim tanıştı, sonra dostu olan yük memurunu tavsiye etti. Tüccarlar gitgide pazarlıktan, bizimkiler de tüccarlardan hoşlandı. Buradaki tek sorun, bizdeki malların onların satın alamayacağı kadar çok olmasıydı.

Ne var ki bu onlar için fazla bir güçlük yaratmadı. Çünkü ertesi gün bu adamlar iki İngiliz tüccar daha getirdiler, bu yeni gelenler de pazarlığa katıldılar. William'ın onların konuşmasından sezmiş olduğu gibi, tüccarlar bu malları bizden satın alırlarsa kendi hesaplarına Basra Körfezi'ne götürmeye kararlıydılar. William ne demek istediklerini anında çaktı. Daha sonra bana söylediği gibi biz de onların yapacağı gibi, malları alıp Basra Körfezi'ne götürebilirdik. Ancak William'ın halletmesi gereken iş şu an için o değildi. En az otuz üç ton muskat, on sekiz ton karanfil yükü vardı. Muskatların arasında epey miktar da muskat baharatı bulunuyordu. Bunu pek hesaba katmadık. Lafı uzatmayalım, pazarlık yaptılar. Şalopayı ve bütün malları memnuniyetle

alan tüccarlar, yerleşimden altı fersah uzaktaki bir dereye gitmeleri için William'a yolu da tarif ederek iki kılavuz kaptan da verdiler. Sandallarını oraya yanaştırıp tüm yükümüzü boşalttıktan sonra William'a dedikleri gibi dürüstçe ödemeyi yaptılar. Tüm yük otuz beş bin İspanyol *sekizine*, William'ın seve seve kabul ettiği bazı değerli mallara ve her biri üç yüz sterlin değerinde iki büyük elmasa dönüşmüş oldu.

Parası ödenen William onları şalopaya davet etti. Yaşlı ve neşeli Quaker onları konuşmasıyla epey eğlendirdi. "Zatıalınız"lere "istirham ederim"lere boğarak onları öylesine sarhoş etti ki İngiliz tüccarlar o gece kıyıya tekrar çıkmadılar.

Bizimkilerin kim olduğunu, nereden geldiğini sorup öğrenmeye çok hevesliydimler ama şalopadaki herkes işi şakaya vurdu, sorulan hiçbir soruya yanıt veren olmadı. Bu arada konuşma sırasında William, muhatap oldukları kimselerin getirebileceğimiz yük ne olursa olsun hakından gelebileceğini, aslında elimizdeki iki katı kadar baharat alabileceklerini söyledi. Neşe içindeki kaptana, Margao'da yatan epey miktar baharatla yüklü başka bir şalopaları olduğunu ve geri gittiğinde (çünkü oraya gidiyordu) satılmamışsa onu da hemen getireceğini onlara söylemesini buyurdu.

Bu yeni ahbablar öylesine hevesliydimler ki daha peşinen yaşlı kaptanla pazarlığa giriştiler. "Olmaz dostum," dedikten sonra şöyle devam etti William: "Göz önünde olmayan, ortada olmayan bir şeyin ticaretini yapamam zatıalınızle; o şalopanın kaptanı belki de yükünü Salsatlı tüccarlara çoktan sattı, bilmiyorum ama onun yanına vardığımda şayet satmamışsa, zatıalınıza hemen onu getirmeyi düşünüyorum."

William ve yaşlı kaptan gibi hekim de bu zaman zarfında kendi işini görüyordu. Günde birkaç kez yerli sandalıyla kıyıya çıkıyor, şalopa mürettebatının ihtiyacı olan taze erzakı getiriyordu. Getirdiği mallar arasında varil kadar büyük on yedi fıçıda rakı, epey miktar pirinç, bol meyve, mango,

kabak ve bunun gibi şeylerden başka kümes hayvanları ile balık da vardı. Tepeleme yüklü olmadan dönmüyordu şalopaya. Hem kendileri hem de şalopa için alışveriş yaptığından adamlar şalopayı özellikle pirinç, rakı, birkaç tane canlı domuz ve altı yedi inekle yarı yarıya doldurdular, hem erzakı iyi tedarik ettikleri hem de yeniden gelmeleri yönünde talimat aldıklarından yanımıza döndüler.

William bize hep mutlu haberler getirmişti ama şimdikinden daha mutlu bir haber hatırlamıyorum, çünkü gemide sıkışmış kalmıştık. Ülkeye adım atmaya, şalopadan haber alınmaya kadar kendimizi teşhir etmeye hiç niyetimiz olmadığından birkaç mango ile kökten başka yiyeceğimiz kalmamıştı. Adamlarımızın sabrı tükenmek üzereydi, William'ın bu işe başlamasının üzerinden on yedi gün geçmişti ve buna değmişti.

William geri gelince ticaret konusunda bir toplantı daha yaptık. Şöyle ki; gemideki en iyi baharatımızı ve en iyi mallarımızı Surat'a mı göndermeli, yoksa Basra Körfezi'ne kadar giderek Suratlı İngiliz tüccarların yaptığı gibi onları kendimiz mi satmalıydık? William malları bizim satmamızdan yanaydı. Bu arada iyi, tutumlu, tüccar ruhlu ve hemen her şeyde en iyiyi isteyen biri olduğu halde bu noktada talebini reddettim. Bunu pek sık yapıyor değildim ama şartlarımızı göz önüne alırsak bütün yükümüzü burada satmamızın daha iyi olacağını söyledim ona. Malları Basra Körfezi'ne götürmek yerine burada yarı fiyatına sattığımız doğruydu, diğer yandan, oraya gitseydik kendimizi büyük bir tehlikenin kucağına atmış olurduk. Oradaki insanlar çok daha meraklı olacak, onları idare etmek o kadar kolay olmayacaktı. Zira buradakiler gibi gizli saklı değil, açıktan, özgürce ticaret yapıyorlardı. Üstelik bir şeyden kuşkulanırlarsa, şu an açık deniz şartlarında kılıktan kılığa girmeye gerek kalmadan ve hiç kimse bizi nerede arayacağını bilemeyeceğinden, en ufak bir izlenme korkusu olmadan kolaylıkla çekip gidebileceğimiz halde, orada bunu ancak zor kullanarak yapabilirdik.

Kaygılarım William'a üstün geldi. Sunduğum gerekçeler mi bunu yaptı bilmiyorum ama dediğime razı oldu ve aynı tüccarlara bir yük daha götürmeye karar verdik. Burada halledilmesi gereken mesele, bizimkileri İngiliz tüccarlara karşı bağlamış o şartın nasıl yerine getirileceğiydi; sözde bizim yüklü bir şalopamız daha vardı! Bu işi, kılavuz kaptanımız yaşlı Quaker üzerine aldı. Dediğim gibi taklit konularında usta olduğundan onun için şalopayı yeni bir kılığa büründürmek zor olmayacaktı. Evvelden çıkarmış olduğu ağaç oyma süslerinin hepsini yeniden taktı. Kirli beyaz veya boz olan kış kısmı, şimdi masmavi olmuş, vernikle parıldıyordu. Üzerinde, baktıkça insana ferahlık veren şekiller vardı. Kış omuzluğa gelirsek, marangozlar her iki tarafına muntazam küçük galeriler kondurdular. İçine on iki top, küpeşteye de *peterero*'lar yerleştirildi. Bunların hiçbirisi daha önce yoktu. Yeni kılığını tamamlamak, onu baştan aşağı değiştirmek için de bizim kılavuz kaptan yelkenlerin değiştirilmesi emrini verdi. Daha önce bir yat gibi giz kullanarak gitmişti, şimdiyse mizana direği ve seren yelkenle bir keç gibi gidiyordu. Tek kelimeyle bir aldatmacaydı. Her şey öylesine iyi gizlenmişti ki bir yabancıнын bu gemiyi daha önce görmüş olduğunu fark edebilmesi gibi bir ihtimal yoktu, çünkü daha önce şalopada sadece bir kez bulunmuşlardı.

İşte bu şahane kılıkla aynı şalopayı yolladık. Kuşku yok ki kaptanı da değişmişti. Güvenebileceğimiz adamlardan birini yeni kaptan yapmıştık. Eski kılavuz kaptan şimdi yolcu olmuş, hekim ve William işe Kaptan Singleton'ın resmî vekâletini almış yük memurlarıydılar.

Şalopayı epeyce muskat, muskat baharatı, karanfil ve biraz tarçından başka, Filipin Adaları civarında oyalanır, yağma amacıyla beklerken aldığımız bazı mallarla tepeleme doldurduk.

William bu yükü satarken de zorlanmadı. Sadece yolculuğumuz için değil, uzun bir süre boyunca yetecek erza-

kı da yükleyerek, ilk gittiğindeki gibi yaklaşık yirmi günde geri döndü. Bahsetmiş olduğum gibi elimizde hayli miktarda başka mal da vardı; bu malların da hepsini satarak, bize otuz üç bin *sekiz* ve biraz elmas getirdi. William elmasların erbabıymış gibi davranmaya kalkmasa da pazarlığa giriştiği adamlar çok dürüst olduklarından köşeye sıkıştırılmadan bu işten sıyrılmayı başardı.

Hiçbir sorun yaşamadılar. Tüccarlar, kâr yapma olasılığı belirlediğinden fazla meraklı olmadılar, şalopanın aynı olduğunu ruhları bile duymadı. O kadar uzak bir yerden satılmak üzere baharat getirme meselesine gelirsek, bu sandığımız kadar yeni bir şey değilmiş, çünkü Makao'daki Çinli tüccarlardan aldıkları baharatı getiren Portekiz teknelerine sıkça rastlanıyordu. Bu tekneler ayrıca, getirdikleri Çin malları karşılığında Hollanda Baharat Adaları'nda ticaret yapıp baharat alıyorlardı.

Bu yaptığımız tek gerçek ticari sefer sayılabilirdi. Şimdi sahiden çok zengindik ve doğal olarak önümüze hangi yöne gideceğimiz sorusu çıkmıştı. Bize uygun olan teslimat limanı, öyle de dememiz gerekiyordu, Madagaskar'daki Mangahelly Körfezi olurdu ama William bir gün beni şalopanın kamarasına soktu ve ciddi bir konu konuşmak istediğini söyledi. Kapıyı da kilitledikten sonra sözlerine şöyle başladı:

“Zatıalinizin şu anki koşulları ile ileride nasıl bir yaşam süreceği hakkında açık seçik bir şekilde konuşmama izin verir misiniz? Bir de gücenmeyeceğinize söz verir misiniz?”

“Tüm kalbimle. Senin öğütlerini her zaman yararlı buldum William. Planlarını hep iyi ölçüp biçtin, sana danışabildiğimiz için biz de çok şanslıydık. Bu yüzden neyi arzu ediyorsan söyle, gücenmeyeceğime söz veriyorum.”

“Hepsi bu değil,” dedi William. “Şayet önereceğim şeyi kabul etmezseniz bunu kimseye duyurmayacağınıza da söz verin.”

“Duyurmayacağım. Sözüm söz,” dedikten sonra tüm kalbimle yemin ettim.

“Sizinle anlaşmaya bağlamamız gereken bir şey daha var: Kendiniz için kabul etmezseniz dahi, ben ve yeni yol arkadaşım hekim için planımı yürürlüğe koymama razı olacaksınız. Bunun size hiçbir zararı olmaz, bir şey de kaybettirmez.”

“William, benden ayrılman hariç her şeyi kabul ederim. Senden hiçbir koşulda ayrılamam.”

“Ne diyelim, siz istemediğiniz sürece sizden ayrılmak gibi bir şey aklımdan geçmiyor. Şimdi tüm bu konularda bana teminat verin ki ben de özgürce fikrimi söyleyebileyim.”

Benden istediği bütün sözleri, en ağırbaşlı halimle, son derece içten ve ciddi bir şekilde verdim ki William fikrini ikirciksiz açıklayabilsin.

“Evvela siz ve adamlarınızın yeterince zengin olduğunuzu, nasıl elde edilmiş olduğu bir tarafa bırakılırsa, canınızın istediğini yapabilecek kadar büyük bir servete sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?”

“Düşünüyorum William, sanırım şansımız yaver gitti.”

“O halde, yeterince servet elde ettiğinizi düşünüyorsanız, bu ticaretten ayrılma gibi bir düşüncenizin olup olmadığını öğrenmek isterdim. Zira nasıl ki kimse sırf hırsızlık yapayım diye birilerini soymazsa, kimse de ticaret yapma aşkına ticaretle uğraşmaz. İnsanlar tatmin olduklarını, yeterince zengin olduklarını hissettikleri an ticareti bırakırlar.”

“Lafı nereye getirmek istediğini seziyorum. Memleketini çok özlediğine bahse girerim.”

“Doğrusu, bunu söyleyen ben değil siz oldunuz, o yüzden umarım siz de özlemişsinizdir. Yurt dışına çıkmış olan insanların çoğu için en nihayetinde vatanlarına dönmeyi arzu etmeleri kadar doğal bir şey yoktur. Özellikle de zenginleşmeye başladıklarında, zatıalinizin de şu an olduğu gibi, yeterince zengin olduklarında, hele de daha fazla zengin olsalar ne yapacaklarını bilemeyecekleri kadar zengin olduklarında.”

“Şimdi anladım, önce lafı memlekete getirdin ki söyleyecek bir şeyim kalmasın. Yeterince param olunca eve dönmeyi düşünmem doğal ama sen ev, memleket derken neyi kastettiğini açıklamadın. Çünkü o noktada farklı düşünüyoruz. Neden biliyor musun dostum? Çünkü ben evdeyim, benim yaşam alanım burası. Hayatımda evim dediğim bir şey olmadı. Öksüzler yurdunda büyümüş bir çocuktan farksızım. O yüzden zengin veya yoksul olduğum için mekân değiştirmeye hiç niyetim yok, çünkü gidecek bir yerim yok.”

Biraz kafası karışmış görünen William, “Zatıalınız İngiliz değiller mi?” diye sordu.

“Evet, İngiliz'im galiba. Gördüğün gibi İngilizce konuşuyorum ama İngiltere'den daha bir çocukken ayrıldım. Yetişkin olduğumdan beri orada sadece bir kez bulundum, onda da hep kandırıldım. İstemedi bazı şeyler yapmak zorunda kaldım, o yüzden memleketimi bir daha görüp görmemek umurumda bile değil.”

“Peki orada hiç akrabanız, arkadaşınız yok mu?” diye sordu. “Hiçbir tanıdığınız, şefkat beslediğiniz ya da bir parça saygı duyabileceğiniz biri?”

“Hayır William, Babür sarayında kimi tanıyorsam, orada da o kadar kişiyi tanıyorum.”

“Doğduğunuz yere karşı içinizde bir sevgi yok mu?”

“Madagaskar adasından daha fazla değil, hatta o kadar bile yok çünkü bu ada, senin de bildiğin gibi bana birçok kez uğurlu geldi.”

William bu söylediklerim karşısında çok şaşırdı, bir müddet konuşmadı. “Sen devam et. Başka ne söyleyeceksin, aklında bir şey kurmuş olduğunu anlıyorum. Haydi, çıkar ağzındaki baklayı.”

“Yok,” dedi bunun üzerine William. “Beni susturdunuz, söylemem gerekenler artık anlamsızlaştı. Tüm planlarım suya düştü.”

“Olsun, her ne kadar hedefim seninkine uymuyor olsa da duymak istiyorum. İngiltere’de ne bir akrabam, ne bir dostum ne de bir tanıdığım var ama aylak aylak dolaştığım bu yaşamın terk edilemeyecek kadar iyi olduğunu söylemiyorum. Bakalım bana bu hayattan başka bir şey önerebilecek misin?”

“Elbette bunun dışında bir şey var,” dedi William büyük bir ciddiyetle ellerini yukarı kaldırıp. Çok etkilenmişti. Gözlerinde yaşlar gördüm, ne var ki bu gibi şeylerden etkilenecek kadar yüreği nasır bağlamış biri, bir alçak olan ben, ona gülerek, “Ha, ölüm demek istiyorsun, değil mi?” dedim. “Bu ticaretin ötesinde ölüm var. Geldiğinde gelir, herkes rızkını alır.”

“Doğru söylüyorsunuz ama bazı şeylerin ölüm gelmeden düşünülmesi daha iyi olur.”

“Düşünülmesi mi?” dedim. “Onu düşününce elimize ne geçecek? Ölümü düşünmek ölmektir. Hayatın boyunca ölmü düşünürsen yaşayan bir ölü olursun. Gelince yeterince düşünecek zamanın olur.”

Uzun zamandır hissizleşmiş bir korsan ancak bu şekilde konuşabilirdi diyebilirsiniz ama benim gibi yüreği taşlaşmış serserilerin sözü olarak kayda geçmesini istediğim bir şey var; “onu düşününce elimize ne geçecek” dediğimde ve o da bana bu sözleri günün birinde acı çeken bir kalple düşüneceğimi söylediğinde daha önce hiç hissetmediğim bir vicdan azabı duydum. Ne var ki derin düşüncelere dalma zamanım gelmediğinden sözlerime devam ettim.

William çok ciddi bir şekilde, “Zatıalınıza şunu söylemeliyim ki dostum,” dedi, “böyle konuşmanıza çok üzüldüm. Öleceğini hiç düşünmeyenler çoğunlukla ölüm hiç akıllarına gelmeden ölürler.”

İşi şakaya vurmayı sürdürerek, “İstirham ederim, ölmekten söz etme. Öleceğimizi nereden biliyorsun?” dedim ve gülmeye başladım.

“Bu sözünüze cevap verme lüzumu görmüyorum. Sizi paylayacak konumda değilim, zira komutanımsınız, ama ölümden bu şekilde bahsetmemenizi isterdim. Kaba oluyor.”

“Dilediğin gibi konuş William, hiçbir şey demiyorum.” Artık sözleri yüreğine dokunmaya başlamıştı.

Gözlerinden yaşlar süzülürken William devam etti. “Çoğu insan hiç ölmeyecekmiş gibi yaşadığından nasıl yaşaması gerektiğini öğrenemeden ölüyor. Zaten size bu yaşam tarzının dışında düşünmemiz gereken başka bir şey var dediğimde kastettiğim şey ölüm değildi.”

“Neydi o zaman?” dedim.

“Pişmanlıktı,” dedi.

“Sen bir korsanın pişman olduğunu hiç gördün mü?”

Bu sözüm onu biraz şaşırttı. “Darağacında asılmadan önce bir tane görmüştüm, umut ediyorum ikincisi de siz olacaksınız.”

Benim için büyük bir endişe duyarmış gibi bunu büyük bir şefkatle söylemişti.

“Teşekkürler William. Bu gibi şeylerde belki de kendimi gösterdiğim kadar mantıksız değilimdir. Haydi, yap şu teklifini.”

“Teklifim hem sizin hem de benim iyiliğim için. Bu tarz bir hayata nokta koyup tövbe edebiliriz. Şu an her ikimiz için gelmiş geçmiş en iyi fırsatı sunuyor.”

“Bak William, teklifini, şimdiki hayat tarzımıza nokta koymak olarak alıyorum, çünkü önümüzdeki ilk mesele şu anda bu. Diğerini sonra konuşuruz. Sandığın kadar vurdum-duymaz değilim. Gel evvela şu anki berbat durumumuzdan kurtulalım.”

“Hah, tam yerine geldiniz, korsanlığa devam ettiğimiz sürece pişman olmaktan bahsetmemeliyiz.”

“Ben de bunu demek istiyorum. Yaptıklarımız için hem üzülmeyecek hem de ıslah olmayacaksak, pişmanlığın ne anlama geldiğini ben bilmiyorum demektir. En iyi ihtimalle

meseleyi üstünkörü biliyorum ama olayın doğası, atmamız gereken ilk adımın bu rezil yoldan ayrılmak olduğunu söylüyor. Ben bütün içtenliğimle o ilk adımda seninle orada olacağım.”

William’ın yüzü memnuniyetle ışıldadı. Önceden gözü yaşlıydı, şimdi ise daha çok ağlıyor, sevinç gözyaşları döküyordu. O kadar mutlu olmuştu ki konuşamıyordu.

“Zatıalınız yeterince dürüst bir gayeniz olduğunu bana gösterdiğine göre, söyle bakalım William, bu mutsuz yaşam bir son verip buradan gitmek olabilecek bir şey mi?”

“Evet, benim için olabilecek bir şey, sizin için olabilir mi, bu tamamen şahsınıza bağlı.”

“Ne diyeyim, seni gemiye ilk aldığımdan beri hep ben seni yönettim, bu saatten sonra sen beni yöneteceksin. Buna söz veriyorum. Emrettiğin her şeyi yapacağım.”

“Her şeyi bana bırakacak mısınız? Bunu özgürce mi söylüyorsunuz?”

“Evet William, özgürce söylüyorum ve de bunu sadakatle yapacağım.”

“O halde planımı dinleyin, biz şu anda Basra Körfezi’nin ağzındayız. Burada, yani Surat’ta yükümüzün çoğunu sattık, yeterince paramız var. Gemide yüklü olan Çin mallarını şalopaya yükleyip Basra’ya gideyim. Bu da güzel bir yük yapar. Orada İngiliz ve Hollandalı tüccarlara gideceğim. Herhangi bir durum karşısında işimizi görmesi için ben de bir tüccar gibi malları depolayıp parayı saklayacağım, bunu temin ediyorum. Bu arada siz de geminin mürettebatını ben döner dönmez Madagaskar’a gitmeye ikna edeceksiniz.”

Basra’ya kadar gitmesine gerek olmadığını, Hürmüz veya Gamrun’a yelken açıp orada da aynı işi yapıyormuş gibi davranabileceğini söyledim.

“Hayır. Aynı özgürlükle hareket edemem. Doğu Hindistan Şirketi’nin yerleşimleri orada olduğundan, ticari bölgelerine karıştığım gerekçesiyle yakama yapışabilirler.”

Ben, “Pekâlâ, o zaman Hürmüz’e gidebilirsin ama Basra Körfezi’ne gidecek kadar uzun süre ayrılmayı istemiyorum” deyince, meseleyi ona bırakmamı, bir neden görürse bunu yapacağını söyledi.

Surat’ta çok para kazanmış olduğumuzdan, elimizin altındaki neredeyse yüz bin sterlinden başka büyük geminin güvertesinde daha çok paramız vardı.

Herkesin duyabileceği şekilde, yapabiliyorsa, gemideki parayla yeni maceralarımızda hepimize yetecek kadar çok cephane almasını emrettim. Bu arada ben de büyük geminin güvertesindeki kendi altın ve mücevherimden epey bir miktar alıp, o geri döner dönmez fark edilmeden götürecek şekilde bir yere koymaya karar verdim. William’ın verdiği talimatlara göre onu yolcu ettikten sonra, gerçekten yüklü bir hazinemizin olduğu büyük gemiye binmeye gittim.

William gideli en az iki ay olmuştu. Hakkında artık kötü şeyler düşünmeye başlamıştım. Beni terk etmiş olduğunu, kendisine itaat edecek adamları bağlamak için aynı hileyi kullanmış olabileceğini, birlikte gitmiş olduklarını düşünüyordum. O dönmeden üç gün önce Madagaskar’a gidip, kendi başımın çaresine bakmayı düşünüyordum ama Surat’ta Quaker’ın kılığına girip şalopanın kaptanı rolünü oynayan yaşlı cerrah beni ikna ederek bundan vazgeçirdi. Sadakati bana iyi bir akıl vermesinden belli olduğu için ben de ona sırrımızı açtım. O da dürüstlüğünü kanıtladı.

Nihayet William bizi tarifsiz bir sevince boğarak döndü. Gerekli olan birçok şeyi getirmişti. Bunların arasında altmış fiçı barut, demir güller, yaklaşık otuz ton kurşun külçesi, epeyce de erzak vardı. Kıç güvertesinde herkes duysun ve bize dair kimsede bir kuşku yer etmesin diye yolculuğunda başına gelenleri açık seçik anlattı.

Bütün bu iş bittikten sonra William oraya bir daha gitmeyi, benim de onunla gitmemi önerdi. Bizim gemide olup da orada satamadığı malları saydıktan sonra bunun nedeni-

ni açıkladı; kervanlar gelmediği için malları orada bırakmak zorunda kalmış, o yüzden yeni mallar yükleyip bir daha gitmeye karar vermişti.

Benim istediğim de buydu zaten. Adamlarımız onun gitmesini çok istiyorlardı çünkü şalopayı pirinç ve erzakla yüklü olarak geri getireceğini söylemişti. Gitmeye pek meyilli değildim ancak yaşlı cerrah, buna karşı çıkıp gitmem konusunda beni ikna etti. Beni buna zorlayan birçok fikir ileri sürdü. Gitmezsem dirlik düzen kalmayacağını, birkaç adam fire verebileceğimizi, belki de geride kalanların ihanet edeceğini, ben gitmezsem adamların bir daha şalopayla gitmenin güvenli olmadığını düşüneceklerini söyledi. Beni cesaretlendirmek için o da benimle birlikte gelecekti.

Yaşlı cerrahın söyledikleri aklıma yattığından gitmeye razıymış gibi göründüm. Benim ikna olmamla tayfalar da tam tatmin oldu, şalopada yüklü barut, kurşun, demir ve gemide gerekecek tüm diğer eşyayı büyük gemimize taşıdık. Balyalarca baharatı, fıçı veya küfeler dolusu karanfili ve başka malları da şalopaya yükledik. Balyaların arasına koyduğum özel hazinemin öyle ufak bir değeri olmadığına sizi temin ederim. Böylece çekip gittim.

Gitmeden hemen önce beni nerede ve ne kadar beklemeleri gerektiği konusunu görüşmek üzere gemideki tüm rütbelileri topladım. Körfez'in Arap kıyısındaki küçük bir adada geminin yirmi sekiz gün beklemesini kararlaştırdık. O zaman zarfında şalopa dönmezse, bekledikleri yerin batısındaki başka bir adaya yelken açacaklar, orada da on beş gün bekleyecekler, şalopa yine gelmezse bir kaza olduğu sonucuna varıp, son buluşma yerimiz olan Madagaskar'a gideceklerdi.

Böylece karar aldıktan sonra ben, William ve cerrah bir daha asla görmek istemediğimiz gemiyi terk ettik. Dümeni doğruca Körfez'e kırdık. Oradan da Basra'ya geçtik. Şehir şalopamızın beklediği yerin biraz ötesindeydi. Nehir pek te-

kin değildi ve civarını hiç bilmiyorduk. Üstelik bilgi açısından bizi aşmayan sıradan bir kılavuz kaptanımız olduğundan tüccarların yaşadığı bir köyde kıyıya çıktık. Burası küçük teknelerin uğrak yeri olması nedeniyle çok kalabalıktı.

Bütün balyalarımızı, baharatımızı, para edecek tüm yükü karaya çıkarıp hepsini sattık. Burada üç dört gün kalıp ticaret yaptık. Planımızı uygulamaya koyacağımız zamana kadar Basra'ya* çıkmaktansa böylesini tercih ettik.

Birkaç kalem mal satın almış, birkaç tane daha almaya hazırlanıyorduk. Şalopamızın on iki adamı kıyıdaydı. Ben, William, cerrah ve seçmiş olduğumuz dördüncü bir adam akşamın alacakaranlığında bir Türk'le anlaşp lostromoya bir mektup vermesini söyledik. Mümkün olduğu kadar hızla koşmasını tembih ettikten sonra, bir yere gizlenip neler olacağını izlemeye başladık. Mektubun içeriğini yaşlı cerrah kaleme almıştı:

“Lostromo Thomas. Hepimiz ihanete uğradık. Şalopayı alın ve Tanrı aşkına kaçın, yoksa hepiniz öleceksiniz. Kaptan, Quaker William ve Protestan George yakalandılar ve götürüldüler. Ben kaçıp saklandım ama yerimden kımıldamıyorum. Yoksa benim de işim biter. Gemiye biner binmez halatı kesip canınızı kurtarın. Elveda. R.S.”

Yukarıda anlattığım gibi alacakaranlık olduğundan onlar bizi göremediler ama biz Türk'ün mektubu verdiğini gördük. Üç dakika içinde bütün adamlar tekneye doluşup denize açıldılar. Umduğumuz gibi, ne demek istendiğini çakmalarıyla gemiye binmeleri bir oldu; ertesi sabah onları göremiyorduk. O günden sonra bir daha onlardan hiçbir haber almadık.

Şimdi sağlam bir yerde, İranlı tüccarlar diye tanındığımız için çok iyi şartlardaydık.

* Basra şehri körfezden 117 km uzaktadır. (ç.n.)

Hepimizin birlikte kazanmış olduğu bu haksız servetin ne kadar büyük olduğunu anlatmam gereksiz. Bunun yerine bu serveti elde ederken işlediğim suçun artık beni rahatsız ettiğini, bu konuda duyarlı hale gelmeye başladığımı anlatmam, sahip olmaktan dolayı en küçük bir tatmin duygumun kalmadığını söylemem daha yerinde olacaktır. William'a da dediğim gibi, bu serveti saklayacağıma dair ne bir umudum ne de isteğim vardı. Bir gün Basra kasabası yakınlarındaki kırlarda dolaşırken ona söylediğim gibi, bu serveti ne yapacağımı kafaya öylesine takmıştım ki birazdan sizin de şahit olacağınız gibi bu büyük bir mesele haline gelmişti.

Bizim köftehorları, yani yoldaşlarımızı korkutup kaçırdığımız için Basra'da güvendeydik. Geriye hazinemizi, bizi gerçekte olduğumuz yağmacılar gibi değil, şimdi olduğumuz tüccarlar gibi gösterecek uygun mallara nasıl dönüştüreceğimizi düşünmek kalmıştı.

Burada bir Hollandalıya rastladık. Bengal'den Babür'ün başkenti Agra'ya seyahat etmiş, oradan karayoluyla Malabar sahiline uğramış, sonra da her nasılsa Körfez'e kadar gemilerle gelmeyi başarmıştı. Büyük nehirden Bağdat'a, yani eski adıyla Babil'e kadar çıkıp, oradan kervanla Halep'e ve İskenderun'a geçmeyi düşünüyordu. William Hollandaca konuşabildiğinden ve de insanları hemen kendine çeken, lebleden leblebiyi anlayan bir tavır olduğundan bu Hollandalıyla tanışması uzun sürmedi. Birbirimize açıldıktan sonra, yanında epey mal olduğunu, o ülkede çok uzun süre ticaret yaptıktan sonra şimdi kendi ülkesine dönmek istediğini anladık. Onunla birlikte yolculuk eden iki uşağı vardı: Hollandaca öğrettiği, kendine ait malları olan ama Avrupa'ya gitmeye niyetli bir Ermeni ile sırf kanı kaynadığı ve güvenilir bulunduğu için yanına aldığı, sahiden çok dürüst çıkan Hollandalı bir denizci.

Hollandalı, bizim de Avrupa'ya gitmeyi düşündüğümüzü öğrenince, bu tanışmadan çok memnun oldu. Epey malla

yüklü olduğumuzu anlayınca da (çünkü ona hiç paradan bahsetmemiştik) şu anda bulunduğumuz yerin elverdiği ölçüde çıkarabildiğimiz kadarını elden çıkarmamız ve kalanları ne yapacağımız konusunda bize yardımcı olma inceliğini gösterdi.

Bunlar olup biterken, William'la kendi geleceğimize, sahip olduğumuz malları ne yapacağımıza dair durum değerlendirmeleri yapıyorduk. Söylediklerimizi hiç kimsenin duyamayacağından emin olduğumuz açık araziler dışında, alacağımız önlemleri kesinlikle konuşmuyorduk. Bu şekilde, her akşam güneş çekilmeye başlayınca, hava da ılıyınca dışarı çıkıyor, bazen şu yöne, bazen bu yöne yürüyor, fikir alışverişinde bulunuyorduk.

Burada, tıpkı İranlıların giydiklerine benzer yeni kıyafetlere büründüğümüzü de söylemem gerekiyor. İpekten uzun bir yelek, çok kaliteli ve alımlı duran kızıl İngiliz kumaşından bir cübbe veya entari gibi bir şey giyyorduk. Sakallarımızı da tam İranlıların yaptığı gibi uzatmış olduğumuzdan, bizi İranlı tüccarlardan sanıyorlardı. Elbette görünüşte, çünkü tek kelime Farsça konuşamıyor, anlamıyorduk. Aslına bakılırsa İngilizce ve Hollandacadan başka dil bilmiyorduk. Ben bu ikinci dili çok az anlayabiliyordum.*

Gerekli işlerimizin hepsini bizim adımıza Hollandalı yapıyordu. Yapabildiğimiz kadar ortalıkta görünmeme kararı aldığımızdan, bulunduğumuz yerde birkaç İngiliz tüccar olduğu halde ne onların biriyle tanıştık ne de tek kelam ettik. Bu şekilde davranarak bizi sorup soruşturmalarının, ihbar edebilme ihtimallerinin önünü kesmiş oluyorduk. Çünkü yoldaşlarımızdan herhangi birinin yakalanmasıyla ya da ön-göremeyeceğimiz aksilikler sonucunda burada karaya çıktığımızın duyulabileceğini biliyorduk.

İçinde bulunduğum koşullara dair derin düşüncelere dalmam buradaki kalışıma rastladı, çünkü neredeyse iki aydır

* Singleton, önceki sayfalarda William'ın çok iyi Portekizce konuştuğunu, kendisinin de bu dili öğrendiğini söylüyordu. (ç.n)

buradaydık. Koşullarım derken tehlikeden bahsetmiyorum. Tehlikede olmadığımız gibi, tamamıyla gizlenmiş bir vaziyetteydik, kimse bizden kuşkulandırmıyordu. Ne var ki, kendime ve yaşadığım dünyaya dair içimde daha önce olmayan tuhaf düşünceler filizlenmeye başlıyordu.

William, tüm bu hayatın ötesinde bir şey olduğunu, şimdiki zamanın eğlence zamanı olduğunu, ama hesap verme vaktinin yaklaştığını ima ettiğinde, vurdumduymaz tabiatıma öylesine bir darbe indirmişti ki. Geçmişte yapılanlardan daha nazik bir iş kalıyordu geriye: pişman olmak. Pişman olmayı düşünmenin tam sırasıydı. Saatler boyu buna benzer şeyler düşünüyor, âdeta yok oluyordum. Tek kelimeyle çok üzülüyordum.

Sahip olduğum serveti düşündüğümde, ki devasa bir şeydi, benim için ayağımın altındaki tozdan farklı değildi. Hiçbir değeri yoktu. Ne böylesine bir servetim var diye içimi huzur kaplıyordu ne de onu kaybetmekten kaygı duyuyordum.

William bir süredir kötü şeyler düşündüğümü, düşüncelerimin ağırlığı altında ezildiğimi sezmişti. Bir akşam, şu güzel yürüyüşlerimizin birinde, ona servetimizi bırakmaktan söz ettim. William irfan sahibi, tedbirli biriydi. Çok uzun zamandır yaptığım işi öngörülü yapabildiysem bu onun öğütleri sayesindeydi. Şimdi malımızı mülkümüzü ve hatta kendimizi koruma yöntemleri de ona bakıyordu. Kendi ülkemize gidişimize yönelik ne gibi önlemler aldığını, paramızı nasıl koruyacağımızı bana anlatırken, “William,” diye araya girdim. “Elimizdeki yüklerle gerçekten Avrupa’ya ulaşabileceğimizi mi sanıyorsun?”

“Elbette,” dedi William. “Nasıl diğer tüccarlar kendi mallarıyla oraya ulaşıyorlarsa, yükümüzün ne kadar olduğu, değerinin ne olduğu aleni olarak bilinmediği sürece buna hiç kuşku yok.”

“Şayet yukarıda bir Tanrı varsa,” dedim gülümseyerek, “ki sen nicedir bana olduğunu, O’na hesap vermemiz gerek-

tiğini söyleyip duruyordun, sence, O şayet hakkaniyetli bir hakemse, bir sürü masum insanı, milletleri, bizim deyişimizle söylersek yağmalayarak edindiğimiz malları alıp kaçmamıza izin mi verecek? Orada har vurup harman savuracağımız Avrupa'ya ulaşmadan bunun hesabını bize sormayacak mı?"

William bu soru karşısında kalakaldı. Uzun bir süre cevap veremedi. Bize hesap sormayacağını beklememek gerektiğini ekleyerek soruyu tekrarladım.

Biraz duraksadıktan sonra William, "Çok ağır bir soruyla başladınız, buna olumlu bir cevap veremem ama önce şunu ifade edeceğim: Tanrı'nın adaletini göz önüne alırsak, evet doğru, koruma beklemek için nedenimiz yok, ama mademki Tanrı'nın geçtiği yolları insan aklı kavrayamaz, o halde pişman olursak merhamet bekleyebiliriz. Bize ne kadar iyi davranacağını bilemeyeceğimize göre, birinciden çok sonuncuya, yani bize merhamet göstereceğine güvenerek hareket etmeliyiz. Çünkü birincisi yargılama ve intikamdan başka hiçbir sonuç üretmiyor."

"İyi dinle beni William," dedim ve şöyle devam ettim, "pişmanlığın doğası, bana bir kez ima etmiş olduğun gibi, ıslah olmayı içinde barındırıyordu. Biz asla ıslah olamayız, o halde nasıl pişman olabiliriz?"

"Neden ıslah olamıyormuşuz?" dedi William.

"Çünkü çapulculuk ve talan yoluyla almış olduğumuz şeyleri geri veremeyiz."

"Doğru, bunu asla yapamayız çünkü sahiplerini asla bilemeyiz."

"Peki o zaman servetimizi ne yapmalıyız? Çapul ve talan yoluyla aldığımız bu malları? Bunu saklarsak soyguncu ve hırsız olmaya devam ederiz, yok vazgeçersek gerçek sahiplerine iade edemeyeceğimiz için yine doğru karar vermiş olmayız."

"Bunun çok kısa bir cevabı var," dedi William. "Şimdi biz kalkıp, sahip olduğumuz her şeyden burada vazgeçsek, bunu sokağa atmış, hiç hak etmeyenlere vermiş oluruz. Bu

anlamda yakamızı kurtarmış ama doğru şeyi yapmamış oluruz. Halbuki servetimizi, onunla mümkün olabilecek en doğru şeyi yapabilecek şekilde korumamız gerekir. Hiç değilse incittiklerimizden bazılarını gözetebilmemiz için Yüce Tanrı kimbilir karşımıza ne gibi fırsatlar çıkaracak? Gelin bunu O'na bırakalım ve yolumuza devam edelim. Şu halde bizim tek işimiz güvenli bir yere gidip, O'nun bizden ne isteyeceğini beklemektir.”

William'ın bulduğu bu çözüm beni fazlasıyla tatmin etti, hep olduğu gibi yine son derece yararlı ve tutarlı bir şey söylemişti. William bu şekilde ruhumu yatıştırmamış olsaydı, aslında hiçbir ilginin olmadığı, bana ait olmayan ve elimde tutmaya da hakkımın olmadığı, beni muhakkak ki mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya bırakan ve Şeytan'ın malı misali bırakıp kaçmamın gerektiği bu haksız servetten dolayı göklerden bir intikam gelmesinden korkmaya devam edecektim.

William'ı dinleyerek daha sağduyulu davranmaya karar verdim. Güvenli bir yere giderek bunu Yüce Tanrı'nın insafına bırakacaktım. Şunu kayda geçirmeliyim ki bu andan itibaren, sahip olduğum servetten dolayı yüzüm bir daha gülmedi. Hepsine çalınmış gözüyle bakıyordum, büyük bölümü sahiden de öyleydi. Soyup soğana çevirdiğim masum insanların birikimi. Tek kelimeyle, hemen burada bu yüzden asılmam, sonsuza kadar lanetlenmem gerekiyordu. Artık kendimden nefret etmeye başlamıştım. Şimdiye kadar kimsenin düşmediği sefil bir duruma düşmüş, durmadan birilerinin mallarını çalmış bir katil, bir köpektim ben. Servet yanımdaydı kabul, ama bunu gerçek sahiplerine iade etmenin hiçbir yolu yoktu. Bunu göz önüne alınca, asla pişman olmayacağım düşüncesi aklıma saplandı. Malları sahiplerine iade etmeksizin pişman olmak hiç de samimi olmayacağından, lanetlenmenin kaçınılmaz olması gerekiyordu. Kaçacak hiçbir yerim yoktu. Kalbim bu düşüncelerin tesiri altında, bir kaçık gibi dolanıyordum. Büyük bir karamsarlığın içine

savrulmuş, kendimi bu dünyadan kurtarmaktan başka bir şey düşünemiyordum. Bu tür şeyler Şeytan'ın asıl işiyse işini sahiden de iyi yapıyordu. Zira piştovu kafama dayayıp tetiği çekmek dışında hiçbir şey aklıma getirmedi.

Bu süre zarfında kâfirlerin, Türklerin, putperestlerin, bu tür insanların arasında tam bir berduş hayatı yaşadım. Zavallı William'dan başka konuşabileceğim ne bir rahibim ne de Hristiyan bir dostum vardı. O benim manevi babam, günah çıkardığım papazım, tek teselli kaynağımdı. Din bilgimi soracak olursanız, bunu size zaten anlattım. Çok bilgim olmadığını varsayabilirsiniz. Tanrı'nın Kelamı'na gelirsek, hayatımda İncil'den tek bir bölüm okuduğumu hatırlamıyorum. Ben Bussleton'daki küçük Bob'dım. Kitab-ı Mukaddes'i öğrenmek için okula gitmiştim.

Demek ki bu kadarcığı bile Quaker William'ı benim her şeyim yapacak kadar Tanrı'nın hoşuna gitmişti. Bu durum üzerine, bir akşam hep yaptığımız gibi kırlara gitmek için onu dışarı çıkarıp, bu kez her zamankinden daha hızlı, alelacele tarlalara sürükledim. Kafamın çok karışık olduğunu, şeytanın beni sürekli ayarttığını, içine düştüğüm dehşete artık dayanamadığımı, bu yüzden de kendimi öldürmem gerektiğini ona söyledim.

“Kendinizi öldürmek mi?” dedi William. “Neden? Bunun size ne yararı olacak?”

“Ne yararı mı olacak? Bu sefil hayata bir son vereceğim.”

“Ötekinin daha iyi olacağına emin misiniz?”

“Hayır, çok daha kötü olacak, bundan eminim.”

“Kendinizi vurmanızı Şeytan istiyor, buna kuşku yok. Çünkü kötü bir haldeyseniz, kendinizi daha beterine düşürmeniz, Şeytan'ın arayıp da bulamadığı bir şeydir.”

Bu söz beni altüst etti. “İçinde bulunduğum bu berbat duruma artık katlanamıyorum,” diyebildim.

“Ama sizden daha kötü durumda olanlar var. Kendinizi öldürünce, kimse size yardım edemez.”

“Bana zaten kimse yardım edemez.”

“Bunu nereden biliyorsunuz?”

“Bundan eminim,” dedim.

“Bence emin değilsiniz, emin olmak için kendinizi öldüreceksiniz, zira zamanın bu kıyısında lanetleneceğiniz kesin değil ama diğer kıyısına geçince lanetleneceğinizden emin olabilirsiniz. Kendinizi öldürdüğünüz an artık gelecek diye bir şey yok, çünkü o anda zaten lanetlenmiş oluyorsunuz.”

“Madem öyle,” dedi sonra yarı şaka yarı ciddi bir tonla, “dün akşam rüyanızda ne gördüğünüzü lütfen söyler misiniz?”

“Tüm gece korkunç rüyalar gördüm. Birinde Şeytan yanıma geldi, adımı sordu, ben de söyledim. Ne iş yaptığımı sordu. ‘Ne işi mi?’ dedim. ‘Ben bir hırsızım, bir çakalım. Kendime korsan diyorum. Katilim ve asılmam gerekiyor.’ ‘Haklısın, asılman gerekir. Ben de seni arıyordum. Benimle gel.’ Bu söz üzerine öyle korktum ki! Çılgılığım beni uyandırdı. O rüyadan beri çok büyük azap çekiyorum.”

“Çok iyi,” dedi William. “O halde şu bahsettiğiniz piştovu bana veriniz.”

“Neden, ne yapacaksın onunla?”

“Ne mi yapacağım?” dedi William. “Azizim neden siz kendinizi vurasınız ki? Sizin için bu görevi ben seve seve yaparım. Çünkü siz hepimizi mahvedeceksiniz.”

“Ne demek istiyorsun William?”

“Ne demek mi istiyorum? Asıl uykunuzda bağırırken siz ne demek istediniz? ‘Ben bir hırsızım, korsanım, katilim, asılmam gerekir’ derken? Hepimizi mahvedeceksiniz azizim. Neden siz hepimizi mahvedesiniz ki? Nasılsa Hollandalı İngilizce bilmiyor. Kendi hayatımı kurtarmak için zatıalınızı vurmalyım. Lütfen piştovunuzu verin.”

Bu kez de bir başka açıdan dehşete düştüğümü itiraf etmeliyim. O anda yanımda İngilizce anlayan biri olsaydı işim bitmişti. O andan itibaren, kendimi vurma düşüncesi beni terk etti. William’a dönerek, “Huzurumu kaçırdın William,”

dedim. “Güvenilir biri değilim, beni ekipte tutmak da akıllıca değil. Ne yapacağım ben? Hepinize ihanet edeceğim.”

“Bakın Bob dostum,” dedi, “öğüdüme kulak verirseniz ben buna bir son vereceğim.”

“Peki nasıl?”

“Çok basit. Bir dahaki sefer Şeytan’la biraz daha alçak sesle konuşun, yoksa hepimizin işi biter, sizinki de.”

Bu beni hem korkuttu hem de itiraf etmeliyim ki aklımdaki sorunların yükünü epeyce hafifletti. Benimle şakalaştıktan sonra William, içinde bulunduğum şartlara dair, pişmanlığa dair uzun ve ciddi bir sohbete girişti. Bu pişmanlık, kendimi suçlamak zorunda kaldığım kabahatlerden dolayı duyduğum derin bir nefretle muhakkak ki kol kolaydı. Tanrı’nın merhametinden ümitsiz olmak pişmanlığın bir parçası olmadığı gibi, beni Şeytan’ın durumuna sokuyordu. Gücendirmiş olduğum Tanrı’dan af dilemek için suçumu içtenlikle, alçakgönüllüce itiraf etmeli, Tanrı’nın bunu gerçekleştirmesi için gönüllü bir ıslaha karar vermeli, bu ıslah her şeyimin elimden gitmesi pahasına bile olsa kendimi O’nun insafına bırakmalıydım. Kendisi bu yöntemde karar kılmış, söylediğine göre teselli bulmuştu.

William’ın bu söylevi beni çok tatmin etmiş, oldukça yatıştırmıştı. Diğer yandan, uykuda sayıklamam yüzünden çok endişelenmiş olduğu için o andan sonra hep yanımda uyumaya, tek kelime bile olsa İngilizcenin anlaşılacağı evlerde asla kalmamama dikkat etti.

Neyse ki daha sonra böyle bir şey olmadı. Çünkü artık kaygılarımdan kurtulmuş ve gelecekte, eskisinden çok farklı bir hayat yaşamaya karar vermiştim. Servetime gelince, gözümde hiçbir değeri yoktu; Tanrı’nın bana adaleti yerine getirme fırsatı vereceği durumlarda kullanmak üzere ayırmaya karar verdim. Bu servetin bir kısmını, soyduğum ve mahvolmuş bir aileyi kurtarmak için kullanabildiğim o mucizevi fırsatın, burada yer kalacak olursa, okunmaya degeceğini düşünüyorum.

Aldığım bu kararların ardından bir parça huzur bulmaya, sakinleşmeye başladım. Neredeyse üç ay Basra'da kaldıktan sonra bazı malları satmış olmamıza karşın daha epeyce malımız kaldığından Hollandalının talimatına uyarak tekneler kiraladık ve Dicle, daha doğrusu Fırat Nehri üzerinden Bağdat'a, diğer adıyla Babil'e yol aldık. Orada, otuz iki balyayı bulan ipek, muslin, kaliteli basma kumaşlardan oluşan envaiçeşit Hindistan malı, on beş balya Çin ipeği, özellikle karanfille muskat olmak üzere yetmiş balya baharat ve diğer mallardan oluşan hatırı sayılır yükümüz sayesinde epey tanındık, saygı gördük. Karanfillerimize fiyat biçtiler ama Hollandalı, malları satmamamızı, Halep'te ya da Doğu Akdeniz'de onlara daha iyi fiyat verileceğini söyleyince, biz de bir kervan düzmek üzere hazırlıklara giriştik.

Sahip olduğumuz altın ve incileri elimizden geldiği kadar gizlediğimizden deve almak, bazı yerlerde alınan gümrük vergilerini ödemek ve çölü geçerken lazım olacak erzakı temin etmek için dört balya Çin ipeği ile Hint patiskası sattık.

Zorla ve yağma yoluyla sahip olduğum bu malların, benden aynı şekilde geri alınması için Tanrı'nın emir vereceğine inandığımdan, ki böyle olmasını çok arzu ederdim, bu yolculuğu, mallarımı umursamadan tamamladım. Fakat yurtdışında merhametli bir Koruyucum olduğu gibi, yanımda en sadığından bir kâhya, bir danışman, yoldaş, ne diyeyim, rehberim, kılavuz kaptanım, idarecim, hem beni hem de sahip olduğumuz her şeyi koruyan biri vardı. Dünyanın bu köşesinde daha önce hiç bulunmadığı halde tüm sorumluluğu üzerine aldı. Elli dokuz günde Basra'dan Dicle veya Fırat'ın denize döküldüğü yere ulaştık. Oradan çölü geçerek Halep üzerinden Levant'daki* İskenderiye ya da bizim tabirimizle İskenderun'a geldik.

* Latince *levare*'den (Güneş'in doğuş yönü) Fransızca *Levant*. Doğu Akdeniz'in ülkeleri. (e.n.)

Burada William'la ben diğerk iki sadık yoldaşımızla ne yapmamız gerektiğini tartıştık. Bu yoldaşlarımız, Hollandalıya katılıp limanda yatan Hollanda gemilerine binerek onun ülkesine gitmeye karar verdiklerinden onlardan ayrıldık. Biz de onlara, o yıllarda Venediklilere ait olan Mora'ya yerleşme kararı aldığımızı söyledik.

Ayrılmaya karar vermiş olduğumuzdan, onlara nereye gittiğimizi söylemeyerek akıllıca hareket ettiğimiz doğru ama Hollanda'da ve İngiltere'de ona yazıp, ara sıra ondan haber alabilmek için yaşlı hekimimizden adresini aldık, biz de ona, bize nasıl ulaşacağını bildireceğimize söz verdik, ki zamanla meydana çıkacağı gibi, bunu sonradan yaptık.

Onlar gittikten sonra, o zamana kadar nereye gideceğimize tam anlamıyla karar vermediğimizden bir süre daha burada kaldık, ta ki Kıbrıs'a uğramış bir Venedik gemisi, memleketine yük götürmek için İskenderun Limanı'na giriş yapana kadar. Bunun ne anlama geldiğini sezerek, kendimiz ve mallarımız için pazarlık yaparak Venedik'e gitmek üzere o gemiye bindik. Yirmi iki günlük bir yolculuğun ardından sağ salım, tüm hazinemizle oraya vardık. Mallarımızı, paramızı ve mücevherlerimizi üst üste koyarsanız, Venedik devleti kurulalı beri iki kişinin böyle bir yükü oraya geldiğini sanmıyorum.

Burada uzun bir süre kılık değiştirmiş vaziyette yaşadık. Önceden olduğu gibi yine Ermeni tüccar rolüne bürünmüştük. Basra ve Bağdat'ta, ülkede gittiğimiz her yerde konuştukları Farsça ve Ermeniceden birbirimizle konuşmamıza yetecek bir jargon oluşturacak kadar kelime kapmıştık. Böylece kimse bizi anlayamıyordu. Hatta bazen kendimiz de zor anlaşıyorduk.

Burada tüm mallarımızı paraya çevirdik, uzun bir zaman için buraya yerleştik. William'la aramızda kimsenin bozmayacağı bir dostluk ve sadakat olduğundan, kendi çıkarımızı düşünmüyor, kardeş gibi yaşıyorduk. Birçok konudan bahsediyor, pişmanlık konusunda ciddi konuşmalar yapı-

yorduk. Hiç değişmedik, Ermeni giysilerimizi hiç çıkarmadık. Venedik'te bize iki Yunan diyorlardı.

İki üç kez nasıl bir servete sahip olduğumuzu ayrıntılı olarak anlatacaktım ama bu inanılmaz görünecekti. Üstelik o ülkede hazinemizden dolayı öldürülme endişesi taşıdığımızdan, bunu nasıl saklayacağımız en çetrefilli meselemiz olmuştu. Bir gün William artık İngiltere'ye dönmesine gerek kalmadığını söyledi. Artık bunu pek dert etmiyordu ama bizim böylesine büyük bir servetimiz ve onun da İngiltere'de bazı yoksul akrabaları olduğundan, ben de arzu edersem hâlâ sağ olup olmadıklarını öğrenmek için mektup yazacak, yaşıyorlarsa ne gibi koşullarda yaşadıklarını öğrenecekti. Kafasında buna dair bazı düşünceler geziniyordu. Şayet akrabalarından yaşayanlar olduğunu tespit ederse benim de rızamı alarak durumlarını düzeltsinler diye onlara biraz para gönderecekti.

Seve seve razı oldum. Benden de güç alan William, kız kardeşine ve amcasına birer mektup yazdı. Beş hafta gibi bir sürede her ikisinden de cevap geldi. Mektuplar, kendisine Venedik'te vermiş olduğu, zor söylenen takma bir isme, İsfahanlı Bay Konstantin Aleksiyon'a hitaben yazılmıştı.

Kız kardeşinden aldığı mektup çok dokunaklıydı. Çok uzun bir zaman önce Batı Hint Adaları'nda korsanlar tarafından öldürüldüğü haberini almış olan kız kardeşi, şimdi onun sağ olduğunu öğrenince sevinçten havalara uçmuştu. Bu mutluluğunu belli eden coşkulu ifadelerin ardından, durumunu bildirmesi için William'a yalvarıyor, dişe dokunacak bir yardım yapacak güçte olmadığını ama gelirse tüm kalbiyle ona kucak açacağını, dört çocuklu bir dul olduğunu, Minories'de ailesini güçbela geçindirebildiği küçük bir dükkân işlettiğini, memleketine dönerken yabancı bir ülkede paraya ihtiyacı olur diye ona beş sterlin gönderdiğini söylüyordu.

Mektubu okurken gözlerinden aşağı yaşlar süzülüyordu. Mektubu ve Venedik'teki İngiliz bir tüccara gönderilmiş

beş sterlinlik banknotu görünce, benim de gözlerimden yaşlar boşaldı.

Kibarca yazılmış bu şefkat dolu mektubun etkisinden sıyrıldıktan sonra William bana dönüp, “Bu zavallı kadın için ne yapayım?” diye sordu. Bir süre düşüncelere daldım. Sonunda, “Onun için yapman gerekeni ben sana söyleyeyim,” dedim. “O sana beş sterlin gönderdi. Dört çocuğu var, bir de kendisi, eder beş. Onun şartlarındaki yoksul bir kadından gelen bu meblağ, bize verilmiş beş bin sterlin anlamına gelir. İstersen sen de ona beş bin sterlinlik bir çek gönder. Senden bir daha haber alana kadar, şaşkınlığını hiç kimseye belli etmemesini, yine senden haber alana kadar dükkânı kapatıp Londra’dan çok uzak olmayan bir yerde bir ev tutmasını, orada dikkat çekmeyecek biri gibi yaşamaya başlamasını söyle.”

“Artık İngiltere’ye gitmeye cüret edebileceğinizi seziyorum,” dedi William.

“Beni biriyle karıştırıyorsun William,” dedim. “Çünkü İngiltere’ye gitmeye asıl senin cüret etmen gerekir, sana hoş geldin demelerini engelleyecek hiçbir şey yapmadın. Sırf benimle olacaksın diye neden seni akrabalarından ayırmak isteyeyim?”

Bana şefkatle baktıktan sonra William, “Asla olmaz,” dedi. “Madem bunca zamandır onca badireyi beraber atlattık, buraya kadar birlikte geldik, yaşadığım sürece sizden ayrılmamaya kararlıyım ben. Siz nereye giderseniz, ben de oraya gideceğim. Kız kardeşime gelince, ona bu kadar para yollayamam. Neden? Çünkü sahip olduğumuz para kimin? Çoğu sizin.”

“Hayır William. Bu servetin içinde aynı zamanda senin de olmayan tek bir kuruş yok. Seninle eşit paylaşmazsak hiçbir şey almam. Bu yüzden o parayı ona göndereceksin, sen göndermezsen ben gönderirim.”

“O para zavallı kadını allak bullak eder. Öyle şaşırır ki aklını kaçıır,” dedi William.

“O halde ölçülü bir şekilde yap; ona yüz sterlinlik bir banknot gönder, bir iki kez daha mektupla para beklemesini, dükkânı işletmeden geçinmesine yetecek kadar para göndereceğini söyle, sonra daha çok yolla.”

William, anlaşılmamıza uygun biçimde ona kibar ifadelerle dolu bir mektup yazarak, Londra’daki bir tüccarın eliyle yüz altmış sterlinlik bir çek gönderdi. Kısa zaman içinde daha çok gönderebileceğini, içini ferah tutmasını söyledi. Yaklaşık on gün sonra, beş yüz kırk sterlinlik bir çek daha gönderip, sonra da bir iki mektubun ardından postaladığı üç yüz sterlinlik bir çekle meblağı bin sterline çıkardı. Ona dükkânı kapatmasına yetecek kadar para göndereceğini söyleyerek, yukarıda anlattığım evi tutması talimatını verdi.

William bu üç mektuba cevap alana kadar bekledi. Kız kardeşi parayı almıştı. Hiç ummadığım şekilde, William’ın sağ olduğu şöyle dursun, tek bir şilin almış olduğunu bile hiçbir tanıdığına söylememiş, bizden bir daha haber alınca ya kadar da söylemeyecekti.

Mektubu bana gösterince, “William, bu kadına hayatını, her şeyini emanet edebilirsin. Ona beş bin sterlinin kalanını da gönder. Ben de seninle İngiltere’ye, bu kadının evine gelmeye cüret edeceğim. Ne zaman istersen,” dedim.

Sözün özü, hakiki banknotlarla ona beş bin sterlin gönderdik. O da bunları tam vaktinde aldı. Biraz vakit geçtikten sonra, kardeşiyle amcasına haber gönderip, hasta olduğundan artık ticaret yapamayacağını, Londra’nın dört mil uzağında güya geçinmek için odalarını kiralayabileceği geniş bir ev tutmuş olduğunu bildirdi. William’ın tebdilikıyafet geleceğini sezmiş gibi, istediği gibi gözlerden ırak kalabileceğine dair ona güvence veriyordu.

Bu hayatta kapanmış olduğunu düşündüğümüz kapıyı işte bu olay açıyordu. Bu adımı atmayı göze alırken ismimizi, diğer koşullarımızı gizli tutmaya devam edecektik. William, kız kardeşine, atmış olduğu bu tedbirli adımlardan ne

kadar hoşnut olduğundan bahsettiği bir mektup gönderdi. Onun gözlerden irak kalmak istediğini doğru tahmin etmişti. Göze çarpmamasını, belki de onu görene kadar mahrem yaşantısına devam etmesini emretti.

Mektubu gönderecekti ki araya girip, “William, ona boş bir mektup gönderme. Tıpkı senin gibi köşesine çekilmesi gereken bir arkadaşını da yanında getirdiğini söyle. Ona beş bin sterlin daha yollayacağım,” dedim.

Sözün kısası, bu yoksul kadının ailesini zengin ettik. Yine de iş o noktaya geldiğinde, yüreğime korku düştü ve gitmeye cesaret edemedim. William’a gelirse, bensiz adım atmaya-caktı. O yüzden, ne yapmamız gerektiğini düşünerek, iki yıl daha Venedik’te kaldık.

Kötü yollardan edinmiş olduğum bu malları har vurup harman savurduğumu düşünebilirsiniz; bir yabancıyı cömertliğimle boğacak, beni hiç tanımayan, buna değip değmeyeceğini bilmediğim birine bir prens gibi hediye verecek kadar müsrif olduğumu. Ne var ki durumumu şöyle düşünmek gerekir; istemediğim kadar param vardı tamam ama bu dünyada en ufak bir iyilik görüp yardım alabileceğim, yaşarken sahip olduğum bir şeyi bırakabileceğim veya emanet edebileceğim, ölürsem de miras bırakabileceğim bir dostun varlığından yoksundum.

Bu serveti edinme biçimim üzerine düşüncelere daldığımda, Katolik olmadığım ve bunun ruhuma huzur getirmeye yarayacağını hiç düşünmediğim halde, bazen hepsini, insanlığa ödenmesi gereken bir borç olarak hayır kurumlarına bırakmayı düşünüyordum, çünkü bu serveti yağma yoluyla başkalarından almıştım, bu yüzden çok mutsuzdum. Bunun topluma ödenmesi gereken bir borç olduğunu ve herkesin yararına dağıtılması gerektiğini düşünüyordum ama söz konusu bu hayrı nasıl, nerede ve kimin eliyle yapacağımı bilemiyordum. Ülkeme gitmiş yoldaşlarımdan bazıları beni görebilir, yerimi tespit edip kendi suçlarını affettirmek ya da

sırf ganimetimi mahvetmek uğruna bana ihanet edebilir, zamansız ölümüne neden olabilirler diye İngiltere'ye gitmeye cesaret edemiyordum.

Böyle bir dosta hasret olduğumdan, zor durumda olduğumu düşündüğü ağabeyine karşı cömertliğini ve hayırseverliğini göstermekten kaçınmayan, ona doğru cesur bir adım atan William'ın kız kardeşini seçtim. İlk iyiliğimi ona yapmaya karar verdikten sonra, kendime barınak gibi bir şey satın almam gerektiğinden kuşku yoktu. Gelecekte nasıl hareket edeceğimi belirleyecek bir tür ana üs gibi olmalıydı. Geçimi olup da bir evi olmayan, duyguları mıknaş gibi toplayacak bir mekânı olmayan bir adam dünyanın en zor, en garip durumuna düşmüş olur, parası da derdine deva olamaz.

Dediğim gibi Venedik ve civarında ne yapacağını bilemez ve kararsız bir halde, tahmin edilebilecek en büyük tereddütler içinde iki yıldan fazla vakit geçirdik. Sadakatini bizim gözüümüzde çoktan kanıtlayan ve ondan kuşkulandırmaya cüret ederiz diye merakından kendini yiyip bitiren William'ın kız kardeşi günden güne, İngiltere'ye gelmemiz için bize yalvaran mektuplar gönderiyordu.

Nihayetinde İngiltere'ye gitmeye ben de sıcak bakmaya başladım ve William'a dedim ki: “William kardeşim, (Basra'daki konuşmamızdan bu yana ona kardeşim diyordum,) bir iki konuda benimle hemfikir olursan seninle seve seve İngiltere'ye geleceğim.”

“Neymiş söyleyin bakalım?”

“Birincisi, kız kardeşin haricinde İngiltere'deki hiçbir akrabaya geldiğini haber vermeyeceksin. İkinci olarak, sakallarımızı ve bıyıklarımızı kesmeyeceğiz. (Bu süre zarfında Yunanların yaptığı gibi sakallarımızı uzatmıştık.) Uzun yeleklerimizi de çıkarmayacağız ki bizi yabancı, Yunan zannetsinler. Üçüncüsü, çarşılarda, meydanlarda kız kardeşinden başka kimseyle İngilizce konuşmayacağız. Dördüncüsü, birlikte yaşayıp, kardeş bilineceğiz.”

William şartlarımın hepsine kolayca razı oldu. En zorunun İngilizce konuşmamak olduğunu ama elinden geleni yapacağını söyledi. Sözün kısası, Venedik'ten Napoli'ye gitmeye karar verdik. Venedik'teki bir tüccarın eline epey para sayıp, balya balya ipek satın aldık. Napoli'de de hatırı sayılır para bırakıp mal tedarik ettik. Paramızın bir miktarını çeke çevirdik. İngiltere'ye, birkaç yıl önce birkaç Amerikalı tüccarın yapmış olduğu gibi Milano Dukalığı'ndan aldığımız ve Cenova'da yüklediğimiz, iki gemiyi dolduran yetmiş üç balya ham ipek, ayrıca on üç balya işlenmiş ipekten oluşan muhteşem bir yükte geldik. Tüm yükte birlikte sağ salım İngiltere'ye ulaştım, bir süre sonra da sadık koruyucumla, William'ın kız kardeşiyle evlendim. Onunla hak etmediğim kadar mutlu yaşıyorum. Yurt dışında nasıl bir hayat sürdüğümü cesurca itiraf ettikten sonra açık açık İngiltere'ye gelmiş olduğumu söylediğime göre burada kessek iyi ederiz. Zira bazıları eski dostunuz Kaptan Bob'u çok fazla merak edebilirler.

Çeviri Eki*

...Sırtımdaki giysiden başka üzerime örtebileceğim bir şey yoktu, üşürsem, ya da sıtma nöbetim gelirse ateş yakardım. Çünkü gidip getirmek dışında ağacın bir maliyeti yoktu...

...Özgürlük umudunu taşıyabileceğimiz hiçbir olasılığın görünmemesi babamı öylesine büyük bir ıstırap ve kedere sürükledi ki bir seferinde, iyi hatırlıyorum, ağzına soğuk sudan başka bir şey koymadı... Üç ay boyunca da yatağından bile çıkamadı... Doğanın emrettiği üzere en acınacak halde, sürekli inleyen, iç geçiren babamı görmek ve duymak, kendim de aynı koşulda olduğumdan neredeyse bütün cesareti mi alıp götürdü...

...Babam 1660-1661 yılı 9 Şubat gününe kadar bu halde yattı. Bir deri bir kemik kalmış, iskelete dönmüştü...

Ölmeden önceki akşam beni yatağının başucuna çağırıp oturmamı istedi. O anda bende de yüksek ateş başlamıştı. Bu işin artık bittiğini söyledi. Canının onu terk ettiğini, bu gece Tanrı'nın onu bu esaretten kurtaracağından emin olduğunu, hayatında ölümün bir insana bu kadar kolay geleceğini hiç düşünmemiş olduğunu söyledi...

* Robert Knox'un *An Historical Relation Of The Island Ceylon In The East Indies* adlı eserinden alınmıştır. (ç.n.)

...Evvela bana Tanrı'ya hizmet etme görevi veriyordu. Onun çizdiği yolda basiretli yürümemi, kız kardeşime ve erkek kardeşime bakmamı öğütledi. Çok fazla içmememi, şehvete fazla kapılmamamı emretti, çünkü bunlar, tecrübeyle sabit olduğu gibi, insanı kendisi olmaktan çıkarırdı... Hayatımın baharında beni esir olarak görmek onu derinden yaralamıştı. Üstelik onun emrine karşı gelmek yerine, esirliğe katlanmayı seçtiğimden bu acısı katmerleniyordu...

...Bu şekilde tutsak olmam canını çok sıkıyor olsa da bir yandan da avutuyordu onu. İşte burada ölüm döşeğinde yattarken, kendi oğlu yanındaydı, onun elleriyle gömülecekti. O olmasaydı cesedini köpekler, vahşi hayvanlar yerdı. Sonra bana, nasıl gömüleceğine dair talimatlarını verdi. Kefen olmadığından, gömleğini ve pantolonunu giydirecek, onu üzerinde yattığı hasıra saracaktım. Son sözleri bu oldu. Uykuya daldı. Bu dediğim akşam sekiz dokuz sularındaydı, sabah iki veya üç gibi, 9 Şubat 1660'ta, öleceği anı tam olarak hissederek, ruhunu teslim etti.

Onu tıpkı dediğine uygun olarak, kendi ellerimle sarıp sarmalayarak mezara hazırladım. Kendim de hasta ve çok halsiz olduğumdan arkasından gitmeye çoktan hazırdım. Yanımda kara çocuktan başka kimse yoktu, ona kasabalı insanlara gidip, babamı mezarına kadar taşımama yardım etmelerini istemesini söyledim. Çünkü ben onların dillerini anlamıyordum. Birazdan çocuk, elinde yerlilerin sığır bağlamak için kullandıkları bir iple çıkageldi. Bunu cesedin boyuna bağlayıp sürükleyebilirmişim, para vermezsem başka yardım yapamazlarmış.

...Babamın cesedini, çoğunu ellerimle kazdığım mezarına koydum.

...Böylece dünyevi bir avutucudan yoksun, Cennet'ten aşağıya bakıp esirlerin iniltilerini duyan, babasızların Babası, dertlilerin dermanı Yüce Tanrı'dan başka kimsesi olmayan, hasta ve terk edilmiş bir tutsak olarak kaldım.

Daniel Defoe (1660-1731): Londra'da varlıklı bir ailede dünyaya geldi. İyi bir akademik eğitimin ardından ticarete atıldı. Çetin ve macera dolu bir ticaret hayatından sonra siyasi yergilerle yazarlığa başladı. Gözüpek bir gazetecilik kariyeri ve pek beğenilen didaktik eserlerinin akabinde, 1719 yılında onu dünya edebiyatının başköşelerinden birine yerleştiren Robinson Crusoe romanını yazdı. Kaptan Singleton 1720 yılında, Robinson Crusoe'dan bir yıl sonra yazılmıştır. Ailesini hiç tanımamış bir çocuğun korsan olarak yağma yoluyla zenginleşmesini, bu korsanlık sırasında edinilen bir dostun yardımıyla pişman olup bu hayattan vazgeçmesini anlatır. Gemilerde geçen, talan ve yağmayla dolu bir hayatın sürükleyici hikâyesi olduğu kadar doğru yerden gelen rehberlikle kurtuluşa kavuşan bir ruhun portresidir. Korsanlık romanlarının revaçta olduğu bir dönemde yayımlanan roman, içerdiği tutarsızlık ve hatalar nedeniyle eleştirilmiş olsa da deniz kokan rüzgârları, yerlilerin kulaklarda çınlayan çılgınlıklarıyla Robinson Crusoe gibi okurların hayal dünyasında bir yer edinmiştir.

Zafer Avşar: 1990 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden mezun oldu. Uzun yıllar tiyatro ve sinemayla uğraştı. Aralarında James Joyce ve Tolstoy biyografileriyle George Orwell'in Balının Karnında eserinin de bulunduğu kitap çevirileri yaptı. Bunların yanı sıra iki öykü kitabı, senaryo ve tiyatro oyunları vardır.

9 786254 052231